

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE
ALACAKLININ HUKUKÎ DURUMU**

Yüksek Lisans Tezi

ALİ ESKİOCAK

İstanbul, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE
ALACAKLININ HUKUKÎ DURUMU**

Yüksek Lisans Tezi

ALİ ESKİOCAK

Danışman: YRD. DOÇ. DR. BURAK ÖZEN

İstanbul, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

HUKUK Anabilim Dalı ÖZEL HUKUK Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
ALI ESKİOÇAK'ın TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE ALACAKLININ
HUKUKİ DURUMU
adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 14.06.2007 tarih ve 2007-7/34 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak
kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi 23.07.2007
1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. BURAK ÖZEN
2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. FARUK ACAR
3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. TUFAN ÖĞÜZ

.....
.....
.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR CETVELİ	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TAŞINIR REHNİ KAVRAMI, TAŞINIR REHNİNİN ÇEŞİTLERİ, KAPSAMI VE TAŞINIR REHNİNE HÂKİM OLAN İLKELER

I. TAŞINIR REHNİ KAVRAMI VE TAŞINIR REHNİNİN BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	3
A. TAŞINIR REHNİ KAVRAMI	3
B. TAŞINIR REHNİNİN BENZER KURUM VE HAKLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	9
1. Rehin Hakkının Diğer Sınırlı Aynî Haklarla Karşılaştırılması	9
2. Mülkiyeti Saklı Tutma Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	10
3. Teminaten Temlik Sözleşmesi İle Karşılaştırılması	13
4. Finansal Kiralama(Leasing) Sözleşmesi İle Karşılaştırılması	15
5. Haciz İle Karşılaştırılması	16
6. Alıkoyma Hakkı İle Karşılaştırılması	18
II. TAŞINIR REHNİ ÇEŞİTLERİ İÇİNDE TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNİN YERİ	20
A. DAR VE TEKNİK ANLAMDA TAŞINIR REHNİ	20
1. Teslime Bağlı Taşınır Rehni	20
2. Rehin Karşılığında Ödünç Para Verme İşi İle Uğraşanlar Lehine Verilen Rehin	25
B. TESLİMSİZ TAŞINIR REHNİ	27
1. Sicilli Taşınır Rehni	27
a. Hayvan Rehni	27
b. Karayolları Trafik Siciline Kayıtlı Motorlu Araçların Rehni	29
c. Ticarî İşletme Rehni	31
d. Gemi İpoteği	33
e. Maden Cevherlerinin ve Maden İşletme Haklarının Rehni .	34
2. Teslimsiz ve Sicilsiz Taşınır Rehni	35
a. Rehinli Tahvilat	35
b. Kamuya Açık Yerlerin İşletilmesinden Doğan Kamu Alacakları İçin Bu Yerlerdeki Eşyanın Teminat Hükümünde Olması	36
c. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ortaklarının Ürünleri, Hay-	

vanları ve Tarımsal Üretim Gereçleri Üzerindeki Rehin Hakkı	37
C. GENİŞ ANLAMDA TAŞINIR REHNİ	37
1. Hapis Hakkı	38
2. Alacak ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin	47
III. TAŞINIR REHNİNE HÂKİM OLAN İLKELER	54
A. FER' İLİK (ALACAĞA BAĞLILIK) İLKESİ	54
B. TEMİNAT İLKESİ	59
1. Teminatın Konusu	59
2. Teminat Altına Alınan Alacak	62
3. Teminatın Bölünmezliği	64
a. Rehin Konusu Bakımından	64
b. Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından	66
C. BELİRLİLİK (MUAYYENİYET) İLKESİ	66
1. Rehin Konusunun Belirli Olması	66
2. Rehinli Alacağın Belirli Olması	68
D. KAMUYA AÇIKLIK (ALENİYET) İLKESİ	70
E. GÜVENİN KORUNMASI İLKESİ	72
F. ÖNCELİK İLKESİ	73
IV. TAŞINIR REHNİNİN KAPSAMI	76
A. REHİNLİ ALACAK BAKIMINDAN REHNİN KAPSAMI	76
B. REHİN KONUSU BAKIMINDAN REHNİN KAPSAMI	77

İKİNCİ BÖLÜM

TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE ALACAKLININ HUKUKİ DURUMU

I. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNİN KURULMASI	80
A. GENEL BİLGİLER	80
B. BORÇLANDIRICI İŞLEM: REHİN KURMA SÖZLEŞMESİ	84
1. Tarafları	84
2. Sözleşmenin Konusu ve İçeriği	89
a. Rehin Konusu Taşınır Eşya	90
b. Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak	91
3. Şekil	96
C. TASARRUF İŞLEMİ	98
1. Aynî Akit	98
2. Zilyedliğin Devri	99
3. Tasarruf İşleminin Tarafları	102
II. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE TARAFLARIN HAK VE	

BORÇLARININ KAYNAĞI	108
III. ALACAKLININ SAHİP OLDUĞU HAK VE YETKİLER	121
A. ASLÎ HAKLAR.....	121
1. Rehin Zilyedliğinin Devrini Talep Etme Hakkı	121
2. Rehin Konusunu Paraya Çevirme Hakkı	128
a. Genel Olarak	129
b. Rehinli Alacaklıya Rehin Konusu Taşınır Malı Özel Olarak Paraya Çevirme Yetkisi Tanınması	132
c. İcra ve İflâs Kanunu Hükümlerine Göre Taşınır Rehninin İcra Organları Tarafından Paraya Çevrilmesi	136
(1) Önce Rehne Müracaat Kuralı (İİK. m. 45)	136
(2) Rehinli Alacaklının İlâmlı veya İlâmsız Takip Prosedürlerinden Birine Başvurma.....	141
(a) İlâmsız Takip	141
(b) İlâmlı Takip	142
(3) Takibin Tarafları	144
(4) Takibin Kesinleşmesi	145
(5) Rehnin Paraya Çevrilmesi Usulü	146
(6) Usulsüz Rehinde Rehnin Paraya Çevrilmesi	148
B. FER'Î HAKLAR	149
1. Rehin Konusu Şeyin Muhafazası ve Değerinin Korunması Amacıyla Yapılan Masrafları Talep Etme Hakkı	149
2. Rehin Konusu Şeyin Verdiği Zararların Tazmin Edilmesini Talep Etme Hakkı	151
3. Aynî Hak Sahibi Olmasından Kaynaklanan Hakları	152
4. Zilyedlikten Doğan Talep Hakları	152
IV. ALACAKLININ BORÇLARI VE SORUMLULUĞU	155
A. ASLÎ BORÇLAR	155
1. Borç Ödenince Rehin Konusu Eşyayı Geri Verme (İade) Borcu .	155
2. Rehin Konusu Mal Üzerinde Tasarrufta Bulunmama Borcu	160
B. FER'Î BORÇLAR	165
1. Rehin Konusu Eşyayı Muhafaza ve Değerini Koruma Borcu	165
2. Rehin Konusu Malın Semerelerini İade Borcu	170
V. REHNİN SONA ERMESİNDE ALACAKLININ HUKUKİ DURUMU	172
A. ALACAĞA BAĞLI OLARAK REHNİN SONA ERMESİNDE	172
1. Genel Olarak	172
2. Rehin Hakkının Taşınırın Paraya Çevrilmesi Suretiyle Sona Ermesi	172
3. Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi	173
B. ALACAĞA BAĞLI OLMADAN REHNİN SONA ERMESİNDE	175
1. Rehinli Taşınırın Yok Olması	175

2. Rehinli Alacaklının Vazgeçmesi	175
3. Rehinli Alacaklının Taşınırın Zilyedliğini Kesin Olarak Yitirmesi	176
4. İcra ve İflâs Kanunu'nun m. 219/b. 4 Hükümüne Göre Rehinli Taşınırın İflâs Dairesine Teslim Edilmesi Gerektiği ve Bunun Rehin Hakkını Sona Erdirmeyeceği	178
C- LEX COMMISSORIA YASAĞI	180
D- REHİN HÜKÜMLERİNİN ASKIDA OLDUĞU DÖNEMDE ALACAKLININ DURUMU	183
SONUÇ	186
KAYNAKÇA	193

KISALTMALAR CETVELİ

Art.	Artikel (madde)
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BK	Borçlar Kanunu
b.	Bent
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CD.	Ceza Dairesi
c.	Cümle
dn.	Dipnot
E.	Esas
EMK	Eski Medeni Kanunu
f.	Fıkra
GSÜ	Galatasaray Üniversitesi
HD.	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İİK	İcra ve İflâs Kanunu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
m.	Madde
MK	Medeni Kanun
R.G.	Resmi Gazete
S.	Sayı
s.	Sayfa
T.	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği

TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vd.	ve devamı.
vs.	ve sâir.
Yarg.	Yargıtay
YD	Yargıtay Dergisi
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Medenî Kanunumuz, taşınır rehnini 939-972. maddelerinde düzenlemiş olup, taşınmaz rehni dışında kalan bütün rehin türlerini taşınır rehni başlığı altında toplamıştır. Bu bağlamda kanun koyucu teslim bağı taşınır rehni, hayvan rehni, hak ve alacakların rehni, rehinli tahvilat ve rehin karşılığı ödünç para verme işi ile uğraşanlara verilen rehin türlerini taşınır rehni kapsamında düzenlemiştir.

Taşınır rehni türlerinden en temel olanı, Medeni Kanun'un 939 vd. hükümlerinde düzenlenmiş bulunan teslim bağı taşınır rehnidir. Gerçekten, Medeni Kanun'un 939/I. maddesine göre de, taşınır rehni kural olarak teslim bağı şekilde kurulur. Ayrıca, Kanunumuzda en ayrıntılı olarak teslim bağı taşınır rehni düzenlenmiş ve buna ilişkin hükümlerin düzenleme bulunmayan hallerde diğer taşınır rehni türlerinde de kıyasen uygulanacağı öngörülmüştür (MK. m. 953/I, m. 954/II). Bu nedenle, teslim bağı taşınır rehnine ilişkin sorunların tespiti ve çözüm üretilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, özellikle alacaklının rehin kuruluşundan rehin sona ermesine kadar devam eden süreçte sahip olduğu hak ve yetkiler ile yükümlü olduğu borç ve sorumluluklar çok büyük bir önemi haiz bulunmaktadır. Şöyle ki, alacaklı ile rehin veren arasında yapılan rehin sözleşmesine istinâden zilyedliğin alacaklıya devredilmesi ile kurulan rehin hakkının temel fonksiyonu alacaklıya merhunu paraya çevirme yetkisi vermesi olup, bu paraya çevirme yetkisi, doğrudan rehin hakkının doğumuyla teşekkül eden bir hak olmayıp, ancak teminat altına alınan alacağın muaccel olmasına rağmen ödenmesi durumunda sözkonusu olan tâli bir hak niteliğindedir¹. Bu nedenle, paraya çevirme hakkı yanında, merhunu paraya çevirme hakkının koşullarının oluşmasına kadarki süreçte de rehinli alacaklının zilyedlikten ve rehin hakkından doğan birtakım hakları ve borçları sözkonusu olacaktır.

¹ CANSEL Erol, **Türk Menkul Rehni Hukuku, Cilt: I, Teslim Şartlı Menkul Rehni**, Ankara 1967 (Menkul Rehni), s. 27; OĞUZMAN M. Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe, **Eşya Hukuku**, İstanbul 2005, s. 769; KÖPRÜLÜ Bülent/KANETİ Selim, **Sınırlı Aynî Haklar**, İstanbul 1982-1983, s. 461.

Bizim çalışmamızın konusunu da, rehinle teminat altına alınan alacağın alacalıının gerek rehlin kurulmasında, gerekse rehin hakkının devamı sırasında ve sona ermesinde sahip olduğu hak ve yetkiler ile borçları ve sorumluluğu teşkil etmektedir. Bu hak ve borçların bir kısmı rehin sözleşmesinden, diğer bir kısmı ise kanundan doğmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda alacaklıının hak ve borçlarının kaynaklarından biri olarak rehin sözleşmesi de incelenecek ve bu bağlamda rehin hakkının kurulması konusuna da değinilecektir. Ancak, en temel taşınır rehni türü teslimine bağlı taşınır rehni olduğu ve bu rehin türündeki sorunlara getirilen zmler diğer taşınır rehni trleri için de büyük ölçüde geçerli olacağı için, çalışmamızda esas itibariyle teslimine bağlı rehinde alacaklıının hukukî durumu inceleme konusu yapılacak, diğer taşınır rehni trlerine ise kıssaca değinilmekle yetinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAŞINIR REHNİ KAVRAMI, TAŞINIR REHNİNİN ÇEŞİTLERİ, KAPSAMI VE TAŞINIR REHNİNE HÂKİM OLAN İLKELER

I. TAŞINIR REHNİ KAVRAMI VE TAŞINIR REHNİNİN BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A. TAŞINIR REHNİ KAVRAMI

Taşınır rehni, bir alacaklının alacağını teminat altına almak amacıyla taşınır bir mal, hak veya alacak üzerinde kurulan ve alacak muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde alacaklıya rehin konusunu paraya çevirerek tahsil etme yetkisi tanıyan bir haktır². Taşınır rehni, borçluya ait taşınır bir mal veya hak üzerinde kurulabileceği gibi, taşınmaz rehni hükümlerine (MK. m. 881/II) kıyasen borçtan şahsen sorumlu olmayan bir kimsenin rehin vermesi suretiyle de kurulabilir.

Rehnin konusu, bir taşınır eşya olabileceği gibi, bağımsız olarak devredilebilen hak ve alacaklar da olabilir. Ancak bunların rehin konusu olabilmeleri için paraya çevrilebilir nitelikte olmaları gerekir³. Çünkü rehin hakkı değere yönelik bir haktır ve rehinli alacaklı alacağı muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde, rehin konusunu paraya

² CANSEL, Menkul Rehni, s. 11; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 765; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 440; GÜRSOY Kemal T./EREN Fikret/CANSEL Erol, **Türk Eşya Hukuku**, Ankara 1984, s. 1096; ERGÜNE M. Serkan, **Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu**, İstanbul 2002, s. 11.

³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 73; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1099; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 536; ERGÜNE, s. 174, DAVRAN Bülent, **Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul 1972 (Kitap), s. 94.

çevirterek bunun bedelinden alacağını tahsil etme yoluna gidecektir⁴. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bir alacağın taşınır rehni ile teminat altına alınmış olması, bu alaktan dolayı borçlunun şahsî sorumluluğunun sona ermesi sonucunu doğurmaz⁵. Rehinli alacaklı rehlin satış bedelinden alacağını tam olarak elde edemediği takdirde, almadığı alacak kısmı için borçlunun diğer malvarlığı değerlerine başvurabilir.

Taşınır rehni, taşınmaz rehniinde olduğu gibi, borç ifa edilmediğinde alacaklıya sadece rehin konusu taşınırın (veya hakkın) paraya çevrilmesini ve bunun bedelinden alacağının ödenmesini talep etme hakkı verir. Borç ifa edilmediğinde rehin konusu taşınırın alacaklının mülkiyetine geçeceği yolundaki anlaşmalar ise geçersizdir (MK. m. 949). Buna, “lex commissoria” yasağı denir. Ancak, taraflar alacak muaccel olduktan sonra taşınırın alacaklının mülkiyetine geçmesini kararlaştırmışlarsa, bu anlaşma “ifa yerine edim” niteliğinde olup, geçerlidir. Ayrıca, taraflar rehin konusu eşyanın “ifa uğruna edim” teşkil etmek üzere rehinli alacaklıya verileceğini de kararlaştırabilirler⁶. Çünkü, lex commissoria yasağı ile korunmak istenen hukukî menfaat, borçlandığı sırada sözleşmenin zayıf tarafı durumunda olan ve nasıl olsa borcunu ödeyip taşınırını geri alacağını düşünen borçluyu alacaklıya karşı korumak ve çoğu zaman alacak miktarından daha yüksek değere sahip olan rehin konusu taşınırın alacaklının mülkiyetine geçmesine engel olmaktır⁷. Alacak muaccel olduktan sonra ise, borçlunun korunması gerektiği ortadan kalkmaktadır.

⁴ SAYMEN Ferit Hakkı/ELBİR Halid Kemal, **Türk Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1963, s. 623; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1091; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776; AYİTER Nurşin, **Eşya Hukuku (Kısa Ders Kitabı)**, Ankara 1977, s. 185.

⁵ DAVRAN, Kitap, s. 78.

⁶ HELVACI İlhan, **Türk Medenî Kanununa Göre Lex Commissoria (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı**, İstanbul 1997, s. 100-101; WIELAND C., **Aynî Haklar** (Çeviren: İ.H. KARAFAKİH), İstanbul 1949, s. 730; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462; SAYMEN/ELBİR, s. 625; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110; CANSEL, **Menkul Rehni**, s. 191-192.

⁷ HELVACI, s. 72 vd.; KUNTALP Erden, **Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı, İnan KIRAÇ'a Armağan**, İstanbul 1994, GSÜ Yayınları (Lex Commissoria Yasağı), s. 153; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462; SAYMEN/ELBİR, s. 625; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781.

Taşınır rehninde rehin veren malik malı üzerinde hukukî tasarruflarda bulunma hakkını kaybetmez⁸. Malik, malını devredebilir, üzerinde art rehin hakları kurabilir, diğer sınırlı aynî hakları tesis edebilir. Ancak, malikin rehnin kuruluşundan sonra tesis ettiği bütün bu haklar rehin hakkından sonra gelir. Malik, mal üzerinde maddî (fizikî) tasarruflarda bulunamaz. Bu tasarruflar alacaklının rehin hakkına aykırı olduğu gibi, esasen teslimine bağlı taşınır rehninde bu davranışlarda bulunmaya çoğu zaman imkânı da yoktur. Çünkü, kamuya açıklık ilkesi gereğince rehnin kuruluşu için mal rehin verenin fiili hâkimiyetinden çıkarılmaktadır.

Rehin hakkının alacaklıya sağladığı en önemli hak hiç şüphesiz ki, rehnin paraya çevrilmesini isteme hakkıdır. Rehlinli alacaklı, rehinle teminat altına alınmış olan alacağı muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde, rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesini talep etme ve bunun bedelinden alacağını tahsil etme yetkisine sahiptir. Alacaklı, bu hakkı doğrudan kullanamayıp, ancak muaccel olmasına rağmen alacağın ödenmemesi halinde kullanabilir. Bu nedenle, rehin hakkı tâli bir hak⁹.

Taşınır rehнинin hukukî niteliği, rehnin konusunun maddî varlığa sahip bir eşya veya bir alacak yahut da başka bir hak olup olmamasına göre farklılık arzeder. Rehin konusunun fizikî varlığa sahip bir nesne olduğu durumlarda taşınır rehninin bir aynî hak niteliğinde olduğu mutlak ise de, alacak ve diğer hakların rehinde rehnin hukukî niteliği tartışmalıdır¹⁰. Hak ve alacaklar maddî bir varlığa sahip olmadıklarından, bunlar üzerinde kurulan rehin hakkının aynî hak niteliğinde olmadığı, rehin konusu hak veya alacakla eş nitelikte bir hak olduğu çoğunluk tarafından savunulmakla beraber¹¹; bazı yazarlara göre de, hak ve alacakların rehni kanunda rehin hakkı olarak düzenlenmiş bu-

⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 782; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 356; AYAN, s. 238.

⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 27; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 461; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1096.

¹⁰ SİRMEN A. Lâle, **Alacak Rehni**, s. 5-10.

¹¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 11; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 765; HATEMİ Hüseyin/SEROZAN Rona/ARPACI Abdülkadir, **Eşya Hukuku**, İstanbul 1991, s. 361-362; AYAN Mehmet, **Eşya Hukuku III, Sınırlı Aynî Haklar**, Konya 2001, s. 254.

lunduğundan aynî hak niteliğini taşır¹². Kanaatimizce, hak ve alacakların rehni Kanunumuzda bir taşınır rehni türü olarak düzenlenmiş ise de, rehinli alacaklı bir aynî hak kazanmış olmaz. Çünkü aynî hakkın en önemli vasfı olan, ancak somut bir eşya üzerinde kurulabilme olgusu burada söz konusu olmayıp; şahsî bir hak olan alacak hakkının kendisinden çok daha etkin bir güce sahip olan bir aynî hakkı vücuda getirmesi de düşünülemez. Kanun koyucunun hak ve alacakların rehnine olanak sağlamış olması, bu hakkı aynî hak saymaya yeterli olmayıp; bu düşünce, aynî hak teorisine de aykırıdır. Bu nedenle, hak ve alacaklar üzerindeki rehin hakkının aynî hak olmayıp, rehin konusu hak veya alacakla aynı nitelikte bir hak olduğu görüşüne katılmaktayız. Bu itibarla, alacak rehni kişisel bir hak niteliğinde olup, diğer hakların rehni de o haklara eş değer nitelikte haklardır. Mesela, markanın rehninde marka hakkı bir mutlak hak olduğundan¹³, rehin hakkı da mutlak hak mâhiyetini ve niteliğini taşımaktadır¹⁴. Ancak, Medeni Kanunumuzda alacak ve diğer haklar üzerinde rehin kurulmasına imkân tanındığından ve kurulan bu rehinlerin İcra ve İflâs Kanunu anlamında da rehin sayılacağı (İİK. m. 23) ve rehne sağlanan öncelik haklarından yararlanacağıının öngörülmüş olduğunu belirtmek gerekir.

Medeni Kanunumuzda, taşınmaz rehni dışında kalan bütün rehin türleri taşınır rehni başlığı altında değerlendirilmiş olup, bunlar arasında en ayrıntılı olarak teslim bağli rehni düzenlenmiş ve taşınır rehninin kural olarak teslim bağli şekilde kurulacağı öngörülerek diğer taşınır rehni türlerine kısaca yer verilmiştir. Bu nedenle, Medeni Kanunda yer alan teslim bağli taşınır rehnine ilişkin hükümlerin bünyelerine uygun düştüğü ölçüde diğer taşınır rehni türlerine de uygulanması gerekir¹⁵. Ayrıca, teslim bağli taşınır rehninde hüküm bulunmaması halinde, taşınmaz rehnine ilişkin hükümler

¹² SİRMEN, s. 9-10; SİRMEN, s.8 dipnot 15'ten naklen OFTINGER/BAER, Art. 899, N.5-6; AYBAY Aydın/HATEMİ Hüseyin, **Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1996, s. 187; FEYZİOĞLU Feyzi N./DOĞANAY Ümit/AYBAY Aydın, **Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1968, s. 208, DAVRAN, Kitap, s. 78.

¹³ TEKİNALP Ünal, **Fikrî Mülkiyet Hukuku**, İstanbul 2004, s. 21; YASAMAN Hamdi / ALTAY S. Anlam, **Marka Hukuku**, Cilt I, İstanbul 2004, s. 700.

¹⁴ TÜZÜNER Özlem, **Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk**, İstanbul 2007, s. 16

¹⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 768; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 477; ERGÜNE, s. 13.

de kıyasen uygulanabileceğinin kabulü gerekir¹⁶. Çünkü her iki rehin türünün de bir alacağı teminat altına alması ve alacağına bağlı (fer'î) nitelikte olmaları, değere ilişkin bulunmaları ve alacaklıya rehni paraya çevrilmesini isteme hakkı vermeleri taşınır rehni ile taşınmaz rehni arasındaki vech-i şebek noktalarını(kıyasa temel teşkil edecek benzer noktaları) teşkil etmektedir¹⁷. Bu bağlamda kıyasen taşınır rehninde uygulanabilecek taşınmaz rehnine ilişkin bazı hükümlere örnek olarak, borçlu dışında üçüncü kişilerin de rehin verebilmeleri (MK. m. 881/II), rehin verenin rehin konusu üzerinde başka aynî hak tesis etmeyeceğine ilişkin sözleşmenin geçersizliği (MK. m. 869), borçlunun alacaklıya karşı sahip olduğu bütün def'îleri rehin veren üçüncü kişinin de kullanabilmesi (MK. m. 884), ileride doğacak veya doğması muhtemel olan alacaklar için de rehin kurulabilmesi (MK. m. 851/I) gösterilebilir.

Taşınır rehni kural olarak teslim bağli rehin şeklinde kurulabilir (MK. m. 939/I). Bunun için de, Medenî Kanun'un 939. maddesine göre, rehin konusu taşınır eşyanın rehinli alacaklıya teslimi gerekli olup, rehin konusu eşya fiilen yalnız rehin verenin elinde kaldığı sürece rehin kurulmuş olmaz.

Taşınır rehninin bir rehin sözleşmesinden doğmayıp, doğrudan kanunda öngörülen şartların oluşmasıyla ortaya çıkan bir türü daha vardır ki, buna hapis hakkı denir. Hapis hakkında da rehin hakkının doğumu için rehin konusu taşınırın rehinli alacaklıda bulunması gerekli olup, bunun teslim bağli taşınır rehninden temel farkı rehin hakkının rehin sözleşmesinden değil de, kanundan doğuyor olmasıdır¹⁸. Bu nedenle, teslim bağli taşınır rehnine iradî taşınır rehni, hapis hakkına kanunî taşınır rehni de denmektedir¹⁹. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, hapis hakkı, her ne kadar doktrinde kanunî taşınır

¹⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 18; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 768; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 453; WIELAND, s. 696; ERTAŞ Şeref, **Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Eşya Hukuku**, 7. Baskı, Ankara 2006, s. 541.

¹⁷ GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1092.

¹⁸ CANSEL Erol, **Türk Hususî Hukukunda Hapis Hakkı**, Ankara 1961 (Hapis Hakkı), s. 26; SAYMEN/ELBİR, s. 673; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 512; DAVRAN, Kitap, s. 94.

¹⁹ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 20; CANSEL, Menkul Rehni, s. 4; TEKİNAY Selahâttin Sulhi, **Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Aynî Haklar (Eşya Hukuku II/3)**, İstanbul 1994, s. 146; WIELAND, s. 700, 736.

rehni olarak adlandırılrsa da, bir rehin sözleşmesine dayanmadığından dar ve teknik anlamda bir taşınır rehini olmayıp, ancak geniş anlamda taşınır rehini niteliğindedir.

Taşınır rehninde rehinin kurulması için kural olarak rehin konusu eşyanın zilyedliğinin usulüne uygun bir şekilde alacaklıya (veya güvenilir bir üçüncü kişiye) iradî olarak devri gerekli iken, Medeni Kanun'unun 940. maddesine göre, MK'da ve özel kanunlarda öngörülen istisnaî hallerde taşınır rehini rehin konusu taşınırın özel siciline yapılacak tescil ile kurulur. Teslime bağlı olmayan ancak tescil edilmesi gerekli olan taşınır rehini türlerinden hayvan rehini Medeni Kanun'da düzenlemiş (MK. m. 940), hava araçlarının rehini (Türk Sivil Havacılık Kanunu m. 69 vd.), maden cevherlerinin rehini (Maden Kanunu m. 39 ve m. 42 vd.), gemi siciline kayıtlı gemilerin rehini (TTK. m. 875-877 ve m. 893 vd.), ticarî işletme rehini (TİRK) gibi rehin türleri de özel kanunlarda düzenlenmiş olan bu tip rehinlerdir. Bu rehin türlerinin yanı sıra, bazı özel kanunlarda teslime ve tescile gerek olmaksızın doğacağı öngörülen teslimsiz ve tescilsiz taşınır rehini türleri de mevcuttur. Bunlar, Medeni Kanun'da düzenlenen (MK. m. 970-972) rehinli tahvilat, kamuya açık yerlerin işletilmesinden doğan kamu alacakları için bu yerlerdeki eşyanın teminat hükmünde olması ve tarım kredi kooperatiflerinin ortaklarının ürünleri, hayvanları ve tarımsal üretim gereçleri üzerinde sahip olduğu rehin hakkıdır. Bu rehin türleri aşağıda kısaca incelenecektir.

Taşınır rehninin sona ermesi, rehin hakkı alacağına bağlı bir hak olduğundan, öncelikle alacağın sona ermesiyle sözkonusu olur. Alacak itfa, ibra, takas vs. herhangi bir nedenle sona erdiği takdirde, rehin hakkı da kendiliğinden sona erer. Ayrıca, rehinli alacaklının rehin hakkından vazgeçmesi, rehin konusu taşınırın yok olması rehinin bir süreye bağlanmış olduğu durumlarda sürenin dolması, mülkiyet hakkı ile alacak hakkının, dolayısıyla rehin hakkının aynı kişide birleşmesi ve taşınırın rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip neticesinde cebri icra prosedürüne göre satılması hallerinde de taşınır rehini sona erer. Bunların dışında rehinin diğer bir sona erme hâli ise, teslime bağlı taşınır rehini kurulan hâllerde rehin konusu taşınır eşyanın zilyedliğinin kesin olarak kaybedil-

mesi, diğ er bir deyiş le rehin konusu eş yanın rehin hakkında ve zilyedlikten doğ an talep hakları vâsıtasıyla talep edilmesinin mümkün olmaması hâlidir²⁰.

B. TAŞINIR REHNİNİN BENZER KURUM VE HAKLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

1. Rehin Hakkının Diğ er Sınırlı Aynî Haklarla Karşılaştırılması

Taşınır rehni, hak ve alacakların rehni hariç kalmak üzere sınırlı bir aynî hak niteliğindedir. Ancak, sınırlı bir aynî hak olan taşınır rehni, diğ er sınırlı aynî haklardan farklı olarak sahibine malı kullanma ve ondan yararlanma yetkisi vermez²¹. Rehin hakkı, değ ere yönelik fer'î bir hak olup, alacaklıya sadece malı paraya çevirterek bunun bedelinden alacağını tahsil etme yetkisi verir. Alacaklının sahip oldu ğ u rehin hakkı bu yetkiyle sınırlıdır. Rehin hakkı sahibinin mal üzerinde tasarruf etmesi, malı kullanması veya maldan yararlanması ileride ayrıntılı olarak inceleyeceğ imiz üzere, MK. m. 945 uyarınca sorumluluğ unu gerektiren davranışlardır²². Ancak ş unu belirtmek gerekir ki, taraflar aralarında kararlaşt ırarak faiz yerine geçmek üzere alacaklıya kullanma ve yararlanma yetkilerini verebilirler. Buna, öğ retide “yararlanmalı rehin” denmektedir²³. Bu husus, somut olayın şartlarından ve rehin konusu eş yanın niteliğ inden de anlaşılabilir. Mesela, teslim bağı lı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedilen hayvanların sütünden rehinli alacaklının yararlanabileceğ i, rehin konusu eş yanın niteliğ inden anlaşılmaktadır. Yaralanmalı rehinde, rehinli alacaklı faiz yerine malı kullanmakta veya onun semerele-

²⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 206 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 784; WIELAND, s. 717-718; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466; TEKİNAY, s. 136-137; GÜR SOY/EREN/CANSEL, s. 1093; DAVRAN, Kitap, s. 84; ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. ileride İkinci Bölüm, V, B, 3.

²¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 782; TEKİNAY, s. 135; DAVRAN, Kitap, s. 79.

²² Bkz. ileride İkinci Bölüm, IV, A, 2 ve B, 1.

²³ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 782; CANSEL, Menkul Rehni, s. 169; AYAN, s. 237.

rinden yararlanmaktadır. Ancak, rehinli alacaklıya bu yetkilerin tanınmış olması rehin hakkının içeriğini ve niteliğini değiştirmemekte, rehinli alacaklı borç ödendiğinde malı iade etmek borcu altında bulunmakta ve alacağı ödenmediği takdirde malın paraya çevrilmesini talep etme yetkisine sahip olmaya devam etmektedir.

2. Mülkiyeti Saklı Tutma Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Medeni Kanunumuzun 939. maddesine göre, taşınır rehni kanunda öngörülen ayrık durumlar saklı kalmak koşuluyla kural olarak rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya devri suretiyle kurulur. Görüldüğü gibi, taşınır rehninin kuruluşu taşınırın alacaklıya teslim edilmesi şartına bağlı tutulmuş olup, taşınmaz rehninde tescille sağlanan kamuya açıklık, taşınır rehninde rehin konusu taşınır eşyanın zilyedliğinin rehinli alacaklıya(veya üçüncü kişiye) devri suretiyle temin edilmeye çalışılmıştır. Hatta, MK. m. 766'da, hükmen teslim yoluyla dahi zilyedliğin devredilerek taşınır rehninin kurulamayacağı düzenlenmiştir. Bu itibarla, taşınır rehninin kuruluşu için taşınırın zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesi zorunlu olup, kanunda öngörülen istisnalar dışında rehnin teslimsiz olarak kurulması mümkün değildir. Bu nedenle, finansman ihtiyacını karşılamak için taşınır malını rehin veren borçlu, malını kullanarak gelir elde etmek ve bu yolla borcunu daha hızlı ve kolay bir şekilde ödeyebilmek imkânından yoksun kalmaktadır²⁴.

Teminat olarak gösterebilecek bir taşınmazı veya sicilli bir taşınırı (ticari işletme rehnine konu olabilecek mallar, Karayolları Trafik Siciline kayıtlı araçlar, hayvan rehnine konu olabilecek hayvanlar) olmayan bir kimsenin bir taşınır mal, özellikle üretime yönelik makine ve araç-gereç alımında başvurabileceği hukukî imkân, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile mal alımı yapmaktır.

²⁴ SAYMEN/ELBİR, s. 635; WIELAND, s. 699; AYİTER, s. 187; DAVRAN Bülent, Teslim Şartlı Menkul Rehni – Sicilli Menkul Rehni, **Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, 1959 (Makale), s. 176; ÖZSUNAY Ergun, **Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler**, İstanbul 1968, s. 36; ERGÜNE, s. 129.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, Medeni Kanun'un 764-765. maddelerinde düzenlenmiş olup, taşınır malın mülkiyetinin sözleşmede öngörülen satım bedelinin tamamen ödenmesi konusundaki geciktirici şartın gerçekleşmesine kadar geçen sürede satıcıda kalmasının veya satım bedelinin ödenmemesi konusundaki bozucu şarta bağlı olarak malın alıcının mülkiyetine geçirilmesinin, ancak malın zilyedliğinin hemen alıcıya devredilmesinin kararlaştırıldığı ve noterdeki sicile tescil edilme geçerlilik koşuluna bağlı olan bir sözleşmedir²⁵. Sözleşmenin geciktirici şarta bağlı olduğu hâllerde, mülkiyet alıcıya geçmemekte; ancak, sözleşmenin bozucu şarta bağlandığı faraziyede, mülkiyet alıcıya geçmekte, satış bedeli ödenmediğinde ise, önceden alıcıya geçmiş olan mülkiyet borçlandırıcı işlem den dönüş işlemiyle kendiliğinden satıcıya dönmektedir²⁶. Burada, daha kuvvetli bir aynî teminat oluşturmasından dolayı geciktirici şarta bağlı mülkiyeti saklı tutma sözleşmelerini dikkate alarak açıklamalarda bulunacağız²⁷.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile yeterli ödeme gücüne sahip olmayan alıcı, taşınır bir malı (bu mal kullanıma yönelik bir mal olabileceği gibi, üretime yönelik bir araç, makine vb. de olabilir) satın almakta ve bunun bedelini maldan mahrum kalmaksızın, hatta malın niteliğine göre malı kullanarak elde ettiği gelir sayesinde ödeme imkânına sahip olmaktadır. Satıcı, satım bedeli ödeninceye kadar malik kalmaya devam etmekte ve mal, satım bedeli alacağı için bir aynî teminat işlevini görmektedir²⁸. Bu yolla

²⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 565 vd.; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 316 vd.; TEKİNAY, s. 6 vd.

²⁶ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 316 vd.; yazarlar, bozucu şartın gerçekleşmesi hâlinde mülkiyetin satıcıya dönmemesinin beklenen aynî hak teşkil etmediğini, bunun dönmenin kural dışı aynî “bumerang” etkisi olduğunu ifade etmektedirler.

²⁷ Çünkü, geciktirici şarta bağlı sözleşmelerde mülkiyet satıcıda kalmakta ve satım bedeli ödenmediği takdirde mülkiyet alıcıya geçmemektedir. Oysa, bozucu şarta bağlı sözleşmelerde mülkiyet hemen alıcıya geçmekte, borç ödenmediği takdirde satıcı sözleşmeden dönerek malın kendisine iadesini sağlayabilmektedir. Ancak, satıcının malına yeniden kavuşma şansı, kendisi için beklenen bir aynî hak teşkil etmemektedir. Bkz. HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 317-318.

²⁸ SEROZAN Rona, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, **Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 1999 (Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik), s. 987; KUNTALP Erden, Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk, **Prof. Dr. Reha POROY'a Armağanı**, İstanbul 1995 (Teminat), s. 282; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 565; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 316 vd. ve 349;

alıcı-borçlu aynî teminat ihtiyacını karşılamaktadır. Bu nedenle, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin, teslimine bağlı taşınır rehnindeki sıkı kamuya açıklık prensibinin sakıncalarının giderilmiş olduğu bir teslimsiz taşınır rehni türü olduğu söylenebilir²⁹.

Gerçekten, Kanunumuz mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile alıcı-borçlunun malın zilyedliğini elinde bulundurmaya devam ederek bir aynî teminat gösterebilmesini amaçlamış bulunmaktadır. MK. m. 940'a göre teslimine gerek olmaksızın salt özel sicillerine kayıt suretiyle rehnedilebilen hayvanların alım-satımı konusunda böyle bir sözleşmenin yapılamayacağı düzenlenmiştir(MK. m. 765) olması da bu amacı gösteren önemli bir husustur. Nitekim öğretide, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin Türk Hukukunda menkul ipoteğinin çok sınırlı olarak kabul edilmiş olmasından doğan zorunluluğun bir eseri olduğu ifade edilmektedir³⁰.

Esasen, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile alacaklıya(satıcıya) sağlanan bu güvence taşınmazlar açısından MK. m. 893/b.1'de açıkça düzenlenmiş olup; bu hükme göre, satıcı satış bedelinden doğan alacağı için satılan taşınmaz üzerinde kanunî rehin hakkına sahiptir. Taşınmazlar açısından doğrudan doğruya kanun tarafından öngörülen bu rehin hakkının sağladığı teminat, taşınır yönünden taraflar arasında yapılacak bir mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile sağlanabilmektedir.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile alacaklı-satıcıya aynî bir teminat sağlanmakla beraber, alacaklı burada taşınır rehnine kıyasen çok daha sağlam ve güvenilir bir teminata sahip olmaktadır. Şöyle ki, taşınır rehninde alacaklı muaccel olmasına rağmen alacağı ödenmediği takdirde sadece rehin konusu taşınırı paraya çevirterek bunun bed-

TEKİNAY, s. 6 vd. Ayrıca, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 03.02.1984 tarih, 1964-1117 E. ve 1984/68 K. sayılı kararında konu ile ilgili olarak, "Mülkiyeti muhafaza kaydı, tüm bedelini almamasına rağmen taşınırı diğer tarafa teslim eden satıcının alacağının aynî teminatını teşkil eder." denilmek suretiyle aynı görüş benimsenmiştir (Bkz. **YKD.** 1984/8, s. 1152 vd.).

²⁹ SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, s. 989; ayrıca, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile yapılan satımlarda satıcının satış bedelinden doğan alacağı konkordato uygulamasında rehinli alacak niteliğinde kabul edilmektedir: ALTAY Sümer, **Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku**, 1. Cilt, İstanbul 2005, s. 122 ve dn. 33'te anılan yazarlar.

³⁰ ELBİR Halid Kemal, Mülkiyeti Muhafaza Mukavelesine Müteallik Umumî Mülâhazalar ve Bu Müessesenin Hukukî Mâhiyeti, **İÜHF.**, 1952, C. XVII, s. 265.

linden alacağını tahsil etmek yetkisine sahip iken, taşınır bir malı mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile satmış olan alacaklı-satıcı alacağı ödenmediği takdirde malına kavuşmakta, yani malın mülkiyeti kesin olarak kendisinde kalmaya devam etmektedir. Böyle bir teminatın alacaklı açısından taşınır rehnine kıyasla çok daha güçlü ve sağlam bir teminat olduğu açıktır.

3. Teminaten Temlik Sözleşmesi İle Karşılaştırılması

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, borçluya(alıcıya) taşınır bir malın alımında mal elinden çıkmaksızın aynî bir teminat verme imkânı sağlamakta ise de, borçlunun alım-satım dışındaki hallerde de teslimsiz aynî teminat verme ihtiyacı sözkonusu olup, bu hâl ilkinden çok daha fazla karşılaşılan ve eksikliği hissedilebilecek bir durumdur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, teminâten temlik (inançlı mülkiyet devri) kurumu düşünülebilir. Gerçekten, teminat amaçlı olarak taşınır bir malın (veya hakkın) temlik edilmesi, aynî teminat sağlamaya yönelik olan inançlı işlemlerdir³¹. Ancak, teminâten temlikin teslimli taşınır rehnine gerçekten bir alternatif olarak kullanılabilmesi için temlikin hükmen teslim yoluyla gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu konuda da, MK. m. 766'da yer alan hükmen teslimle ilişkin yasaklayıcı düzenlemelerin göz önünde bulundurulması zorunludur.

Teminâten temlik, bir kimsenin borcuna karşılık olarak taşınır bir malını (veya taşınmazını yahut da bir hakkını³²) alacaklısına teminat teşkil etmek üzere devretmesi ve borcunu tümüyle ödediği takdirde malı geri almasını öngören bir temlik türüdür³³.

³¹ ÖZSUNAY, s. 36-37; SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, s. 987; OKTAY-ÖZDEMİR Saibe, Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri, **Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 19-20, Sayı: 1-2, 1999-2000, s. 659; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 349.

³² Bu hak, mülkiyet veya bir sınırlı aynî hak olabileceği gibi, mevcut veya ileride doğacak bir alacak hakkı da olabilir. OKTAY-ÖZDEMİR, s. 658.

³³ ÖZSUNAY, s. 37; OKTAY-ÖZDEMİR, s. 658.

Borçlu borcunu ödeyemezse, alacaklı malı paraya çevirerek alacağını elde etme yetkisine sahip olup, mala malik kalmaya devam etme yetkisine sahip değildir. Alacak ödemediği takdirde malın alacaklının mülkiyetinde kalmaya devam edeceğine veya malın satışından elde edilen bedelin alacaktan fazla olan kısmının da alacaklıya ödeneceğine ilişkin sözleşmeler lex commissoria yasağına aykırı olduklarından geçersizlik yaptırımı ile karşılaşırlar³⁴. Ancak, alacak muaccel olduktan sonra tarafların taşınırın alacaklı-malikin mülkiyetinde kesin olarak kalmaya devam edeceğini kararlaştırmalarına hiçbir engel yoktur.

Alacaklı, temlik neticesinde iktisap ettiği malın mülkiyet hakkının sağladığı bütün yetkileri sınırsız olarak kullanma hakkına sahip olmayıp; sadece, teminat amacıyla sınırlı olarak tasarruf yetkisine sahiptir³⁵. Diğer bir deyişle, alacaklı mal üzerinde ancak teminat amacıyla bağdaşabilecek tasarruflarda bulunabilir.

Teminâten temlikte, taşınır malın mülkiyetiyle birlikte zilyedliği de alacaklıya geçmekte ise de, taraflar teminaten temlike rağmen hükmen teslim yoluyla malın teminat anlaşmasına istinaden borçluda kalmaya devam edeceğini kararlaştırabilirler. Ancak, MK. m. 766'ya göre, hükmen teslim taşınır rehni kurallarından kurtulmak için yapılmışsa mülkiyetin nakli sonuç doğurmaz³⁶. Buna göre, hükmen teslim yoluyla teminaten temlikin MK. m. 766 hükmüne aykırı olduğundan geçersiz olduğu kabul

³⁴ HELVACI, s. 124; OKTAY-ÖZDEMİR, s. 673; SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, s. 1004.

³⁵ OKTAY-ÖZDEMİR, s. 680; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462.

³⁶ MK. m. 766 hükmüne aykırı sözleşmelerin sonuç doğurmayacağı düzenlenmiş bulunduğundan, taşınır rehni hükümlerini aşmak amacıyla yapılan sözleşmeler mutlak anlamda geçersizdir. Diğer bir deyişle, Kanunumuzda yer alan ifade, bu tür sözleşmelerin sadece tarafları arasında hüküm doğurmasına dahi engeldir. Oysa, Eski Medeni Kanunumuzun 690. maddesinde, taşınır rehni hükümlerinden kurtulmak amacıyla yapılan hükmen teslim yoluyla mülkiyet devirlerinin sadece üçüncü kişiler bakımından geçersiz olacağı, taraflar arasında ise hüküm doğuracağı düzenlenmekteydi. Buna göre, hükmen teslim yoluyla yapılan mülkiyetin devri işlemleri sadece nisbî butlan yaptırımına tâbi bulunmaktaydı. Bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 564.

edilmekte³⁷ ise de, öğretide haklı olarak savunulan diğer bir görüşe göre, geçersizlik yaptırımını hükmen teslim yoluyla yapılan bütün teminaten temliklerde değil, sadece alacaklıları zarara uğratmaya yönelik olarak yapılan temliklerde sözkonusu olmalıdır³⁸. Gerçekten de, teslimine bağlı taşınır rehninin sıkı teslim koşulundan kaynaklanan sakıncalar bunun kabulünü zorunlu kılmakta olup, alacaklıların zararına hareket edilmeyen durumlarda hükmen teslim yoluyla teminaten temlikin geçerli olduğunun kabulü gereklidir. Zira MK. m. 766 hükmüne göre de, hükmen teslim yoluyla temlikin geçersiz sayılması için hakim bu temlikin rehin kurallarını dolanmak amacıyla yapıldığı konusunda bir kanaat edinmesine bağlıdır. Böyle bir kanuna karşı hile kastı, diğer bir deyişle alacaklıları özellikle rehin veren borçlunun alacaklılarını zarara uğratma kastı ispatlanmadıkça hükmen teslim yoluyla gerçekleştirilen teminâten temlikin geçersiz olduğu sonucuna varılmamalıdır. Aksi halde, teminâten temlik de taşınır rehninde olduğu gibi taşınırın dolaysız zilyedliğinin alacaklıya geçirilmesi zorunluluğunun, diğer bir deyişle teslim koşulunun sakıncalarını taşımış olur.

4. Finansal Kiralama(Leasing) Sözleşmesi İle Karşılaştırılması

Mülkiyetin alacaklıda kaldığı, ancak kullanım hakkının borçluda olduğu bir teminat türü de finansal kiralama (leasing) sözleşmesidir³⁹. Finansal kiralama(leasing) sözleşmesinde kiralayan hem malı kullandırmakta, hem de kullanım bedelinin teminatı olarak malın mülkiyetini kendisinde bulundurmaktadır. Burada, teminat veren leasing

³⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 112 vd.; OKTAY-ÖZDEMİR, s. 661, 672; SAYMEN/ELBİR, s. 636; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1093, 1097; TEKİNAY, s. 136; DAVRAN, Kitap, s. 81; CİMCOZ Sinâ, Hükmen Teslim, ABD, 1975, Sayı: 6, s. 834-835; ERGÜNE, s. 155.

³⁸ SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, s. 1003 ve 1007.

³⁹ SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, s. 990; KUNTALP Erden, **Finansal Kiralama Kanunu'na Göre Finansal Kiralama(Leasing) Sözleşmesinin Tanımı ve Hükümleri**, TBB Yayınları, Ankara 1988 (Finansal Kiralama), s. 63; ayrıca, doktrinde finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacakların konkordato uygulaması bakımından rehinli alacak hükümlerine tâbi tutulması gerektiği ifade edilmektedir: ALTAY, s. 123.

alan, teminat alan ise leasing veren olup, mülkiyet leasing verende kalmakta, zilyedlik ise leasing alanda bulunmaktadır⁴⁰. Böylece, malın kullanımından kaynaklanan kullanım bedeli alacağı teminat altına alınmakta, sözleşmede öngörülen bedelin tamamı ödendiğinde ise malın mülkiyeti leasing alana yani teminat verene devredilmektedir. Leasing işleminde leasing veren (kiralayan) rehinli alacaklının durumundan daha elverişli bir konumda olup, alacağı ödenmediği takdirde veya borçlu iflâs ettiği takdirde herhangi bir takip yapmaya gerek olmaksızın malın mülkiyetini zaten elinde bulundurduğu için sözleşmeyi feshedip malı her zaman geri alma hakkına sahiptir⁴¹. Burada, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi veya hükmen teslim benzer bir durum olduğu, bu nedenle de bunlara ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanabileceği düşünülebilir ise de, Finansal Kiralama Kanunu bu konuya açıklık getirmiş ve MK. m. 764-766 hükümlerinin finansal kiralama sözleşmeleri hakkında uygulanamayacağını düzenlemiştir (Finansal Kiralama Kanunu m. 27). Ancak şunu belirtmek gerekir ki, böyle bir hüküm olmasa idi, finansal kiralama sözleşmesinin Medeni Kanun'un m. 764-766 hükümlerine aykırı olup olmadığı sorunu ile karşılaşılacaktı⁴².

5. Haciz İle Karşılaştırılması

Taşınır rehni ile haczin birbirine benzeyen yönleri mevcut ise de, bu iki kurum birbirinden çok farklı özelliklere sahiptirler. Her ikisinin de alacaklının alacağını tahsil etmesi amacını taşınmaları ve bu amaçla taşınırın paraya çevrilmesini talep etme yetkisine vücut vermeleri, mal üzerinde sonradan yapılan tasarrufların alacaklıya karşı ileri sürülememesi, haczin ve rehnin üçüncü şahıslara karşı ileri sürülebilmesi taşınır rehni ve haczin benzer yönlerini teşkil eder. Ancak, haczin rehin hakkından farklı olarak diğer alacaklılara ve hak sahiplerine nazaran bir rüçhan hakkı vermemesi, rehin hakkının ka-

⁴⁰ KUNTALP, Finansal Kiralama, s. 64.

⁴¹ NAZLIĞLU Gültekin, *Açıklamalı ve İçtihatlı Finansal Kiralama Kanunu*, Ankara 1996, s. 3.

⁴² ALTOP Atilla, *Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi*, Ankara 1990, s. 145-146.

zanılmasında sözkonusu olan rehnin iyiniyetle iktisabından farklı olarak hacizde bir üçüncü şahsın malı üzerinde yapılan hacze karşı alacaklının iyiniyetli olmasına rağmen istihkak iddiasının sözkonusu olması ve en önemlisi rehnin iradî olarak kurulmasına rağmen haczin bir cebrî icra işlemi olarak tesis edilmesi, rehin ile haciz arasındaki en önemli farklardır⁴³. Bu önemli farklara rağmen, doktrinde haczin bir rehin hakkı olduğu yönünde görüşler de mevcuttur⁴⁴. Alman Hukuk sistemine göre, haciz koyduran alacaklı hacizli malın satış bedelinden öncelikle yararlanma hakkına sahip olup, hacizli alacaklının bu öncelik hakkı diğer alacaklıların haklarına takaddüm eder. Bu nedenle, Alman Hukukunda, haczin rehin hakkı niteliğinde olduğu kabul edilmektedir⁴⁵. Ancak, bu haciz rehin hakkının hukukî mâhiyeti konusunda Alman doktrinde üç teori ortaya atılmıştır⁴⁶. Özel hukuk teorisine göre, haciz rehin hakkı rehnin sözleşmeye ve kanuna göre oluşan türlerinin yanında üçüncü rehin türünü oluşturur ve bu rehnin hükümleri teslim bağı taşıtır rehni hükümleri gibidir. Kamu hukuku teorisini savunan yazarlara göre ise, sözleşmeye dayanan rehin hakkına ilişkin hükümler haciz rehin hakkına uygulanmaz; bu hakkın doğumuna, içeriğine ve sona ermesine ilişkin hususlar hakkında Alman Medeni Usul Kanunu hükümleri uygulanır. Son olarak, ortaya atılan karma teoriye göre de, haciz rehin hakkı, haciz ve paraya çevirme işlemleri nedeniyle kamu hukukuna ilişkin ise de, diğer yönlerden özel hukuk niteliklidir. Alman Hukukunda haciz rehin hakkı olarak kabul edilen haczin hukukî niteliği konusunda ileri sürülen görüşler bunlar olmakla beraber, Türk Hukukunda haciz bakımından kabul edilen sistem, Alman Hukukundan farklı olarak İsviçre Hukukundaki gibi olup, bu sistemde, haciz koyduran alacaklının diğer alacaklılara göre bir imtiyaz hakkı bulunmamaktadır⁴⁷. Şöyle ki, Türk Hukukunda İİK. m. 100 ve 101’de öngörülen şartların gerçekleşmesi koşuluyla haciz

⁴³ POSTACIOĞLU İlhan E., **İcra Hukuku Esasları**, İstanbul 1982, s. 317 vd.; WIELAND, s. 700-701; GÜRDOĞAN Burhan, **Türk-İsviçre İcra ve İflâs Hukukunda Rehnin Paraya Çevrilmesi**, Ankara 1967, s. 4 vd.

⁴⁴ Öğretide haczin bir adlî rehin hakkı niteliğinde olduğu konusunda görüşler mevcuttur. Bu konudaki çeşitli fikirler için bakınız ÜSTÜNDAĞ Saim, **İcra Hukukunun Esasları**, İstanbul 2004, s. 142.

⁴⁵ GAUL Hans Friedhelm / DEREN-YILDIRIM Nevhis, **İcra Hukuku Analizleri**, 3. Baskı, İstanbul 2004, s. 4.

⁴⁶ Bu teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız GAUL / DEREN-YILDIRIM, s. 4 vd.

⁴⁷ GAUL / DEREN-YILDIRIM, s. 7.

koyduran alacaklı dışındaki diğer alacaklılar da hacze iştirak edebilirler. Buna, grup sistemi de denir⁴⁸. Bu nedenle, hukuk sistemimiz bakımından, haczin rehin hakkının bir türü niteliğinde olduğu yönündeki görüşün benimsenmesi mümkün değildir.

6. Alıkoyma Hakkı İle Karşılaştırılması

Taşınır rehnine benzeyen bir diğer kurum da, alıkoyma hakkıdır. Alıkoyma hakkı daha çok hapis hakkına benzemekte ise de, aslında bu iki hak arasında önemli farklar vardır. Alıkoyma hakkı, kanunda öngörülen hallerde alacaklının alacak hakkı için alacağı ile bağlantılı olan zilyedliğindeki taşınır malları iade etmekten kaçınma hakkı verir⁴⁹. Alacaklının sahip olduğu hak iadeden kaçınmakla sınırlıdır. Alacaklı, teslimine bağlı taşınır rehninden ve hapis hakkından farklı olarak zilyedliğindeki taşınırların paraya çevrilmesini isteme hakkına sahip değildir. Bu nedenle de, alıkoyma hakkına konu eşyanın paraya çevrilebilir nitelikte olması zorunlu değildir⁵⁰. Ayrıca, alıkoyma hakkı sadece iadeden kaçınmaya yönelik bir def'î niteliğinde olup⁵¹, hapis hakkı ise bir sınırlı aynî hak niteliğindedir. Hapis hakkı iyiniyetle borçlu dışındaki üçüncü kişilerin malları üzerinde kazanılabilir; ancak, alıkoyma hakkının iyiniyetle kazanılması sözkonusu değildir. Hapis hakkı ile alıkoyma hakkı arasındaki diğer bir fark da, hapis hakkının sadece taşınır mallar ve kıymetli evrak üzerinde kazanılması mümkün olmasına rağmen, alıkoyma hakkının taşınmazlar üzerinde de kullanılabilir nitelikte olmasıdır. Bu iki hak arasındaki son bir fark olarak, hapis hakkına konu taşınır malların veya kıymetli evrakın zilyedliğinin alacaklıya borçlunun (malikin) rızası ile geçmiş olması gerekli iken, alıkoyma hakkında eşyanın zilyedliğinin rızâen kazanılıp kazanılmadığı

⁴⁸ Ancak, DEREN-YILDIRIM, İcra ve İflâs Kanunu'nda yapılan değişikliklerle hacze iştirakin koşullarının ağırlaştırılmış olması nedeniyle Türk Hukukunda artık grup sisteminden bahsedilemeyeceğini ve Türk Hukukunda yer alan düzenlemenin değişiklikler sonucunda özgün bir mâhiyet kazandığını ifade etmektedir. GAUL / DEREN-YILDIRIM, s. 8-9.

⁴⁹ SARI Suat, **Alıkoyma Hakkı**, İstanbul 1997, s. 3; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 361.

⁵⁰ SARI, s. 91; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 361.

⁵¹ SARI, s. 91; karşı fikirde HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 361.

önem taşımaz. Alıkoyma hakkı Kanunda ayrıca tanımlanmamış olup, çeşitli kanunlarda⁵² özel hapis hakkı türleri olarak düzenlenmiştir⁵³. Mesela, MK. m. 994'te iyiniyetli zilyedin mal üzerinde yaptığı masraflardan doğan alacağını tahsil edinceye kadar malı iadedden kaçınabileceği düzenlenmiştir.

⁵² MK.m.752, m.989 ve m.994, BK.m.57, Avukatlık Kanunu m.39/II ve m.166/I.

⁵³ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 361; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776; AYAN, s. 246.

II. TAŞINIR REHNİ ÇEŞİTLERİ İÇİNDE TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNİN YERİ

A. DAR VE TEKNİK ANLAMDA TAŞINIR REHNİ

1. Teslime Bağlı Taşınır Rehni

Medeni Kanunumuzun 939 vd. maddelerinde düzenlenmiş olan teslime bağlı taşınır rehni, en temel taşınır rehni türüdür. Şöyle ki, bir taşınır eşya üzerinde rehin hakkı kural olarak ancak teslime bağlı şekilde kurulabilir (MK. m. 939/I). Bunun anlamı, kanunda öngörülen ayrık durumlar dışında taşınır rehninin, ancak taşınır eşya üzerindeki dolaysız zilyedliğin bir rehin sözleşmesine istinaden ve bu sözleşmeden doğan rehin kurma borcunun ifası amacıyla alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesiyle kurulabilmesidir. Bu bakımdan teslime bağlı taşınır rehni, kanunda öngörülen koşulların oluşmasıyla başka bir işleme gerek olmaksızın kendiliğinden meydana gelen ve bu nedenle sadece geniş anlamda taşınır rehni niteliğinde olan hapis hakkından farklıdır.

MK. m. 939/I'e göre bir taşınır eşya üzerinde rehin kurulabilmesi için kural olarak bu eşyanın dolaysız zilyedliğinin alacaklıya (veya güvenilir bir üçüncü kişiye) devredilmesi zorunlu olup, taşınırın zilyedliği fiilen yalnız rehin verende kaldığı sürece rehin hakkı doğmuş olmaz (MK. m. 939/III). Bu nedenle, hükmen teslim yoluyla taşınır rehni kurulamaz (MK.m.766). Zira, hükmen teslimde malın dolaysız zilyedliği belli bir hukukî sebebe istinâden devredende kalmakta, sadece dolaylı zilyedlik devralana geçmektedir. Bunun ise, MK. m. 939'da öngörülen sıkı teslim koşulunu gerçekleştirmeyeceği açıktır.

Teslime bağlı taşınır rehninin hukukî sebebini çoğu zaman bir rehin sözleşmesi teşkil eder. Rehin alan alacaklı ile rehin veren borçlu veya borçlu dışındaki üçüncü kişi, bir rehin sözleşmesi yaparak, bir alacağı teminat altına almak amacıyla taşınır bir eşya

üzerinde rehin hakkı tesis edilmesini kararlaştırabilirler. Rehlin alan alacaklı, bu rehin sözleşmesi uyarınca, rehin konusu taşınırın dolaysız zilyedliğinin kendisine veya kararlaştırılan üçüncü kişiye devri suretiyle tasarruf işleminin yapılmasını, diğer bir deyişle rehin hakkının kurulmasını talep etmek hakkına sahiptir. Rehlin veren borçlu veya üçüncü şahıs da, rehin kurma borcu altına girer.

Bununla birlikte, rehin hakkı bir ölüme bağlı tasarrufa dayanılarak da kurulabilir⁵⁴. Ancak, teslimine bağlı taşınır rehni, bir mahkeme hükmü ile kurulamaz⁵⁵. Çünkü, rehin hakkının kurulabilmesi için taşınırın zilyedliğinin mutlaka alacaklıya veya üçüncü bir kişiye devredilmiş olması gerekir. Ancak, geçerli bir rehin sözleşmesi yapılmış olmasına rağmen rehin konusu taşınırın zilyedliği alacaklıya devredilmiyorsa, alacaklı taşınırın teslimi konusunda mahkemeden alacağı bir hükümle rehin veren aleyhine İİK. m. 24'e göre cebri icra takibi yapmak suretiyle rehin hakkını iktisap edebilir. Bu halde dahi, rehin hakkı ancak taşınırın zilyedliğinin elde edildiği anda doğmuş olur⁵⁶.

Teslimine bağlı taşınır rehninde zilyedliğin devri, doğrudan taşınır eşyanın teslimi yolu dışında, diğer zilyedliğin devri yöntemleri olan zilyedliğin havalesi veya kısa elden teslim yolu ile zilyedliğin havalesinin bir görünümü olan mal üzerinde hâkimiyet sağlayan araçların alacaklıya teslimi suretiyle de gerçekleştirilebilir⁵⁷. Ancak, Medeni Kanunumuzun 939. maddesinde taşınır rehninin özellikle ve kural olarak teslim yoluyla kurulacağı düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu düzenleme ile ulaşılmak istenen amaç, rehinli alacaklının malikin mal üzerinde yapacağı hukukî ve fiilî tasarruflara karşı korunması ve borçlu ile alacak-borç ilişkisine girecek olan kişilerin borçlunun malvarlığı hakkında yanılığa düşmeden mal üzerinde tesis edilen rehin hakkını görmelerinin en açık biçimde sağlanmasıdır.

⁵⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1097-1098; ERGÜNE, s. 102.

⁵⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; ERTAŞ, s. 552; AYAN, s. 234.

⁵⁶ Bu konu, ileride ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bkz. Rehlin zilyedliğinin devrini talep etme hakkı, İkinci Bölüm, III, A, 1.

⁵⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 100; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1104; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 482 vd.; DAVRAN, Kitap, s. 83; ERGÜNE, s. 134 vd.

Taşınır rehninin kuruluşu bakımından önem arz eden husus, taşınırın malikin tek başına zilyedliğinden çıkarılması ve bu şekilde mala tek başına hâkim olmasının önlenmesidir⁵⁸. Taşınır rehninde önemli bir işleve sahip olan ve hem rehinli alacaklının, hem de borçlunun alacaklılarının korunmasına hizmet eden kamuya açıklık prensibi de bunu gerektirmektedir⁵⁹. İleride daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz üzere, kamuya açıklık ilkesi, mülkiyetin teslimle geçtiği ve zilyetliğin mülkiyete karine teşkil ettiği taşınır eşyaların rehni bakımından büyük önem taşır. Şöyle ki, taşınmaz rehninde tescil ile sağlanan kamuya açıklık, taşınır rehninde teslim ile gerçekleştirilir. Çünkü taşınır eşya üzerinde rehin tesis edildiği, üçüncü kişiler tarafından ancak bu yolla görülebilir. Gerçekten, MK. m. 939'a göre, bir taşınır eşya üzerinde rehin kurulabilmesi için – kanunda öngörülen istisnalar dışında- rehin konusu taşınırın alacaklıya teslim edilmiş olması gereklidir.

Teslime bağlı taşınır rehninde, rehin konusu taşınırın dolaysız zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesi, kamuya açıklığı sağlar. Bu şekilde, alacaklılar malikin (borçlunun) zilyedliğinde bulunan malların rehinle sınırlanmadığı konusunda güvenli bir bilgiye sahip olurlar. Ancak, taşınır eşya rehinli alacaklının zilyedliğinde bulunduğundan ve zilyedlik de mülkiyete karine teşkil ettiğinden, rehinli alacaklının kendi alacaklıları bu malı haczetmek yoluna gidebilirler. Bu takdirde, rehinli alacaklının veya malikin malın rehin hakkına istinâden alacaklının elinde bulunduğunu ve borç ödenince iadesi gerektiğini, malın mülkiyetinin rehinli alacaklıya ait olmadığını, rehin veren malike ait olduğunu istihkak iddiasını düzenleyen İİK. m. 96 vd. hükümlerine göre ileri sürmeleri gereklidir. Buna göre, rehinli alacaklının haciz sırasında veya haciz gıyabında tatbik edilmişse, haciz tutanağının kendisine tebliğinden itibaren yedi (7) gün içinde istihkak iddiasını ileri sürmesi veya malikin malın esasen kendisine ait olduğunu haczi öğrendiği tarihten itibaren yedi (7) gün içinde ileri sürmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, haczedilen taşınır mal hacizli alacaklı tarafından paraya çevrilebilecek ve satış bedeli tahsil edilebilecektir. Rehin hakkına dayalı istihkak iddiası

⁵⁸ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351; DAVRAN, Kitap, s. 80, 82.

⁵⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 93 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 770; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466 ve s. 481; WIELAND, s. 699; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1092; ERGÜNE, s. 127.

ile karşılaşan rehinli alacaklının alacaklılarının, şu yola başvurmaları mümkündür: Sözkonusu alacaklılar, rehinle teminat altına alınan alacağı alacak haczini düzenleyen İİK. m. 89 hükmüne göre haczettirebilirler. Bu durumda, borçluya İİK. m. 89 uyarınca birinci haciz ihbarnamesi gönderilir. Bu ihbarnamede, borçlunun borcunu alacaklıya değil de İcra Dairesine ödemesi, bir borcu olmadığı iddiasında ise bunu 7 günlük süre içinde İcra Dairesine bildirmesi, aksi takdirde alacağın zorla tahsil edileceği yazılır. Borçlu, İİK. m. 89'a göre hazırlanan birinci, ikinci ve üçüncü haciz ihbarnamesinde yazılı miktardaki borca itiraz etmediği ve menfî tespit davası da açmadığı takdirde, alacaklının talebiyle İİK. m. 121/son'da öngörülen İcra Mahkemesi'nin gerekli tedbirleri alacağı konusundaki hükme göre İcra Mahkemesi'nin vereceği karar üzerine haczedilen alacağı teminat altına alan rehin konusu taşınıra alacak ödeninceye kadar İcra Müdürü tarafından el konulabilir. Haczedilen alacak borçlu tarafından İcra Dairesine ödenmediği veya ödeme rehinli alacaklıya yapıldığı takdirde, taşınır rehni alacağa bağlı fer'î bir hak olduğundan, hâciz alacaklı İİK. m. 121'e göre alacağı yetkiye istinâden rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesini ve elde edilen satış bedelinden alacağının ödenmesini talep edebilir. Elde edilen satış bedeli haczedilen alacaktan daha fazla ise, sadece haczedilen alacak kadar alacaklıya ödeme yapılır; geriye kalan miktar da malike iade edilir. Ancak, satış bedeli haczedilen ve rehinle teminat altına alınmış olan alacağı karşılamaya yetmezse, hâciz alacaklı aradaki fark için borçlunun (rehin verenin) mallarının haczedilmesini talep edebilir.

Teslime bağlı taşınır rehninde geçerli olan sıkı teslim ilkesinin, üçüncü kişiler nezdinde taşınır rehninin kurulduğunu ve malikin zilyedliğindeki malların rehinle yüklü olmadığını anlaşılır hâle getirmesinden başka, rehinli alacaklı açısından da önemli bir faydası vardır. Şöyle ki, rehin konusu taşınırın zilyedliği malikin fiili hâkimiyetinden çıkarılıp rehin alana geçirildiğinden, malik taşınır üzerinde değer azaltıcı fiili ve fizikî tasarruflarda bulunamaz⁶⁰. Diğer yandan, malikin taşınırını iyiniyetli üçüncü kişilere devrederek rehin hakkının düşmesi de bu yolla engellenmiş olur. Bu şekilde, taşınır rehninin teminat fonksiyonunun gücü korunmuş olur.

⁶⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 95; ERGÜNE, s. 128; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 770; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466; AYAN, s. 227.

Zilyedliğin alacaklıya devredilmesinin bir diğer yararı da, malikin rehin dolayısıyla uzak kaldığı taşınırını rehinden kurtarmak ve geri almak için borcunu ödemeye daha çok çaba göstermesini sağlamasıdır⁶¹.

Ancak, taşınır rehninde dolaysız zilyedliğin alacaklıya devri koşulunun bu yararları bulunmasına karşı, kamuya açıklık ilkesinin gereği olan bu sıkı teslim kuralının malikin maldan mahrum kalmasına ve malını kullanarak bir gelir elde edip borcunu daha kısa sürede ödemek imkânından yoksun kalmasına neden olduğunu da belirtmek gerekir⁶².

Taşınır rehninin kurulması için zilyedliğin alacaklıya devredilmiş olması nedeniyle rehinli alacaklı malı korumak ve saklamakla yükümlü olup, alacağı ödendiği takdirde ise, rehinli malı iade etmek borcu altındadır (MK. m. 944-945). Alacaklının sahip olduğu hak ve yetkiler ile borçları çalışmamızın ana konusunu teşkil ettiğinden ileride ayrıntılı olarak incelenecektir⁶³.

Teslime bağlı taşınır rehni, diğer bütün rehin hakları gibi alacağa bağlı olduğundan, alacağın sona ermesiyle rehin hakkı da sona ermiş olur. Ayrıca, zilyedliğin devri taşınır rehninin kuruluşu ve devamı bakımından büyük bir önem taşıdığından, rehinli alacaklının taşınırın zilyedliğini kaybetmiş olması ve bunun zilyedliğini tekrar kazanmasının mümkün olmaması durumunda da rehin hakkı sona ermiş olur⁶⁴ (MK. m. 943). Ancak, taşınırın zilyedliğinin alacaklının rızası ile rehin verene geçici bir süre için iade edilmiş olması rehin hakkını sona erdirmeyip, sadece rehlin hükümlerinin askıda kalması sonucunu doğurur. Rehin hakkının askıda kaldığı dönemde alacaklı rehin hakkın-

⁶¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 96; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1093.

⁶² SAYMEN/ELBİR, s. 635; WIELAND, s. 699; AYİTER, s. 187; DAVRAN, Makale, s. 176; ÖZSUNAY, s. 36; REİSOĞLU Seza, **Menkul İpotegi “Teslimsiz Menkul Rehni”**, Ankara 1965, s. 1; ERGÜNE, s. 129.

⁶³ Bkz. ileride İkinci Bölüm, III-IV.

⁶⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 206 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 784; WIELAND, s. 717-718; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466; TEKİNAY, s. 136-137; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1093; DAVRAN, Kitap, s. 84; ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. ileride İkinci Bölüm, V, B, 3.

dan doğan haklarını kullanamaz. Bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunlar ve alacaklının bunlar karşısındaki durumuna ileride değinilecektir⁶⁵.

2. Rehin Karşılığında Ödünç Para Verme İşi İle Uğraşanlar Lehine Verilen Rehin

Rehin karşılığında ödünç para verme işi ile uğraşanlar lehine rehin verilmesi, MK.'nın 962-969. maddelerinde düzenlenmiş olup, bu rehin türü aslında teslim bağli taşınır rehminin özel bir türüdür. Kanun koyucu, ödünç para almak amacıyla mallarını rehmeden borçluları korumak amacıyla bir takım düzenlemeler getirmiştir⁶⁶.

Medenî Kanun'un 962. maddesine göre, bir işletme olarak rehin karşılığında ödünç para verme işi ile uğraşmak isteyen işletmelerin yetkili makamlardan izin almaları zorunludur. Bu izinler belirli süreli olup, devletin yapacağı denetimler sonucunda kanuna aykırı olarak faaliyet gösteren işletmelerin izinleri iptal edilir (MK. m. 963).

Bu taşınır rehnine ilişkin Medeni Kanun hükümlerinin uygulanabilmesi için rehin verenin rehin karşılığı ödünç para verme işini bir meslek olarak icra etmesi gereklidir. Bu işi meslek edinmeyen kimselerin verdikleri ödünç para karşılığında rehin almaları durumunda, borçluyu koruyucu bu hükümler uygulanmayıp, teslim bağli taşınır rehnine ilişkin MK.m.939 vd. hükümleri uygulanır.

Rehnin kurulması için, rehin konusu taşınırın işletmeye teslimi ve teslim edilen bu taşınır karşılığında rehin verene bir makbuz verilmesi gereklidir (MK.m.964). Teslim bağli taşınır rehinden farklı olarak, rehin verene makbuz verilmedikçe taşınır rehni

⁶⁵ Bkz. ileride İkinci Bölüm, V, D.

⁶⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 803; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 550; ERGÜNE, s. 51; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1133; TEKİNAY, s. 149; AYAN, s. 259.

kurulmuş olmaz⁶⁷. Bu makbuz, bir kıymetli evrak niteliğinde olmayıp, sadece bir ispat aracıdır⁶⁸.

Rehin alan işletme, rehin konusu malları niteliklerine uygun koşullarda saklamak ve korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün ayrıntıları, Rehin Üzerinde İkrasatta Bulunan Müesseseleri Teftiş ve Murakabe Hakkında Nizamname'de düzenlenmiştir. Ayrıca bu Nizamname'ye göre, rehin karşılığında ödünç veren işletme, alacağa uygulayacağı faiz oranlarını gösteren tabloyu borçluların görebileceği bir yere asmalıdır.

Borçlu, rehnin paraya çevrilmesi anına kadar rehinle teminat altına alınan alacağı ödeyerek taşınır malını rehinden kurtarmak hakkına sahiptir. Borçlu, rehni sona erdirdiği aya ait bütün faizi ödemekle yükümlüdür (MK. m. 968/I). Borçlu taşınır rehnini alacağın muaccel olmasından önce sona erdirmek istiyorsa, bunu ancak makbuzu geri vermekle sağlayabilir. Borçlu makbuzu kaybetmiş ise, işletme ancak makbuz karşılığında taşınırı iade etme hakkını saklı tutmuş olsa bile, taşınır rehnini alacağın muaccel olmasından itibaren altı ay sonra hak sahibi olduğunu ispat ederek sona erdirebilir (MK. m. 967).

Rehinli alacaklı olan işletme, rehnin sona ermesi durumunda makbuz karşılığı rehin konusu taşınırı iade ederken makbuzu getirenin gerçekten hak sahibi olup olmadığını araştırmalıdır⁶⁹. Ancak işletme, makbuzu getiren kişiye malı iade edeceğini rehin kurulurken belirtmişse, bu durumda malın hak sahibi olmayan birine iade edilmiş olmasından dolayı sorumlu tutulamaz. İşletmenin sorumlu tutulabilmesi için, makbuzu getirenin hak sahibi olmadığını biliniyor olması veya bilinebilir durumda olması gereklidir (MK. m. 968/II).

Rehin karşılığında ödünç para veren işletme, alacağı muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde, alacaklıya noter aracılığıyla borcunu sekiz gün içinde ödemesi, aksi takdirde rehnin paraya çevrileceği konusunda ihtarda bulunduktan sonra rehin ko-

⁶⁷ ERGÜNE, s. 53; AYAN, s. 260.

⁶⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 804; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 552; ERGÜNE, s. 53 dipnot 149; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1134; AYAN, s. 260.

⁶⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 806; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 556; AYAN, s. 261

nusu taşınırın paraya çevrilmesini talep etme hakkına sahiptir (MK. m. 965). Alacaklı bu ihtarı yapmadıkça rehnin paraya çevrilmesini isteyemez. Rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesi sonucunda elde edilen satış bedeli, alacaklının alacağını karşılamaya yetmezse, alacaklı borçlunun diğer malvarlığı değerlerine başvuramaz. Çünkü MK'nın 966/II. maddesi hükmüne göre, borçlu ödünç verene(alacaklıya) karşı kişisel olarak sorumlu değildir. Burada, borçlunun sadece rehin konusu mal ile sınırlı bir sorumluluğu vardır.

Rehnin satılması sonucunda elde edilen meblağdan alacaklının alacağı ödenildikten sonra arta kalan bir miktar para olursa, bu para borçluya verilir. Ancak, işletmenin rehin verenden birden çok alacağı varsa, bu arta kalan para borçluya iade edilmez ve diğer rehinlerin paraya çevrilmesi sonucu ortaya çıkan açığın kapatılması için kullanılır (MK. m. 966/II). Borçlunun arta kalan parayı isteme hakkı, rehnin paraya çevrilmesinden itibaren beş yıl geçmesiyle zamanaşımına uğrar (MK. m. 966/III).

Medeni Kanun'un 969. maddesine göre, geri alım hakkı tanıyarak taşınır malları satın almayı meslek edinenler hakkında da, rehin karşılığında ödünç para verme işi ile uğraşanlara ilişkin hükümler uygulanır. Kanun koyucu, bu düzenleme ile borçluları korumak amacını taşımakta ve rehin karşılığı ödünç verme işi ile uğraşanlara rehin verilmesi hakkındaki borçlu lehine olan hükümlerin burada da uygulanmasını istemektedir.

B. TESLİMSİZ TAŞINIR REHNİ

1. Sicilli Taşınır Rehni

a. Hayvan Rehni

Hayvan rehni, Medeni Kanunumuzun 940. maddesinde düzenlenmiş olup, taşınır rehni'nin teslim yoluyla kurulacağına ilişkin kurala bir istisna teşkil etmektedir. Buna göre, yetkili makamlardan izin alan kuruluşlar ile kooperatiflerin alacaklarını teminat altına almak amacıyla hayvanlar üzerinde teslimine gerek olmaksızın İcra Daireleri'nde tutulan hayvan rehni siciline kaydedilmekle hayvan rehni kurulur. Hayvan rehni, Medeni Kanun'da çok kısa düzenlenmiş bulunduğundan teslimine bağlı taşınır rehnine ilişkin hükümler kıyasen hayvan rehni hakkında da uygulanır.

Kanun koyucunun hayvanların teslim edilmeden rehnedilebilmelerini düzenlemesinin nedeni, hayvanlarından başka teminat gösterecek bir malvarlığı değeri olmayan borçluları korumak istemesidir. Ayrıca, rehin konusu hayvanların rehin veren borçluda kalması alacaklı açısından da yararlıdır. Çünkü, hayvanların bakımı ve korunması alacaklı açısından ciddi bir külfet teşkil eder⁷⁰.

Hayvan rehnine konu olabilecek hayvanlar, Medeni Kanun'da düzenlenmemiştir. Ancak, hayvan rehni'nin mehz kanun dikkate alınarak sadece dört ayaklı, ehil, sürü veya çiftlik hayvanları üzerinde kurulabileceğinin kabulü gerekir⁷¹. Hayvan rehni'nin teslimsiz olarak sadece bir tescil suretiyle kurulabilmesinin kabul edilmesinin altında yatan amaç da bu yorumu haklı kılmaktadır. Gerçekten, kanun koyucu sözkonusu hayvanların borçlunun elinden çıkmasına engel olmak ve bu yolla rehin verenin hayvanlardan yararlanmaya devam etmesini istemiştir. Diğer hayvanların (mesela, bir kedi, köpek, kuş vs.) rehni'nde ise, bu yararlar yoktur. Bu nedenle, dört ayaklı, ehil, sürü veya çiftlik hayvanları dışında kalan hayvanlar ancak teslimine bağlı taşınır rehnine ilişkin hükümlere göre rehnedilebilirler⁷².

Hayvan rehni'nin ayrıntıları, Hayvan Rehni Tüzüğü ve Hayvan Rehni Tüzüğü'nün Uygulanması Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Buna göre; hayvan

⁷⁰ ERGÜNE, s. 16 dipnot 14; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 785; AYAN, s. 242.

⁷¹ ERGÜNE, s. 15; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 785; AYAN, s. 242; Aksi görüşte, KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 503. Yazara göre, mehz kanundan farklı olarak hukukumuza göre, herhangi bir ayırım yapılmaksızın bütün hayvanlar hayvan rehnine konu olabilirler.

⁷² OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 785; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1113; ERGÜNE, s. 15; AYAN, s. 242.

rehni, herkes lehine kurulamaz; ancak tüzükte belirtilen koşulları taşıyan ve izin alan kredi kurumları ve kooperatifler lehine hayvan rehni kurulabilir (Tüzük, m. 2).

Hayvan rehni, MK. m. 940'a göre İcra Daireleri'nde tutulan resmi hayvan rehni siciline tescil edilmek suretiyle kurulur. Sicile tescil, hayvan rehninin kuruluşu bakımından kurucu niteliktedir. Hayvan rehni sicilinin nasıl tutulacağı ve tescilin nasıl gerçekleştirileceği Tüzük ve Yönetmelik'te ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Rehin konusu hayvanlar rehin verenin zilyedliğinde kalacağından, rehin veren bu hayvanları korumakla yükümlüdür. Hayvanların değerinde meydana gelecek azalmalardan veya hayvanların telef olmasından rehin veren sorumludur (Tüzük, m. 23).

Teslime bağlı taşınır rehnine ilişkin hükümler hayvan rehnine de kıyasen uygulanacağından, teslime bağlı taşınır rehnini sona erdiren sebepler hayvan rehninin de sona ermesine neden olur. Ancak, rehni sona erdiren sebeplerden zilyedliğin kaybına bağlı olarak rehni sona ermesi hâli, hayvan rehniinde zilyedliğin zaten rehin verende bulunması nedeniyle uygulanmaz.

b. Karayolları Trafik Kanunu'na Tâbi Motorlu Araçların Rehni

Medeni Kanunumuzun 940. maddesinin II. fıkrasında, kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan mallar üzerinde zilyedlik devredilmeden, sadece taşınırın kayıtlı bulunduğu sicile tescil suretiyle taşınır rehni kurulabileceği hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Buna göre, belli bir sicile kayıtlı mallar, MK. m. 939'da öngörülen sıkı teslim kuralına tâbi olmaksızın rehnedilebilmekte ve borçlu malından mahrum kalmadan kredi temin edebilme imkânına kavuşmuş bulunmaktadır.

Bu bağlamda, belli bir sicile tescili sözkonusu olan mallar kavramının kapsamına Karayolları Trafik Kanunu'na tâbi bulunan ve bu Kanun uyarınca tutulan "Trafik Sicili"ne tescil edilen motorlu araçlar da dâhil bulunmaktadır. Buna göre, Trafik Sicili'ne kayıtlı bulunan motorlu araçlar, teslime gerek olmaksızın, sicile yapılacak tescil ile

rehnedilebilirler. Esasen, MK. m. 940/II hükmü ile bu imkân tanınmadan önce de, Yüksek Yargıtay mortolu araçların rehni ile ilgili olarak teslim koşulunu sıkı bir şekilde aramamaktaydı. Aynı şekilde, Yüksek Yargıtay, motorlu araçların haczinde de fiilî haciz yerine, haciz konusunda sicile yapılacak bir kaydı yeterli görmekte idi⁷³. Ancak, MK. m. 940'ın yeni düzenlemesi karşısında, motorlu araçların rehni bakımından teslim koşulunun uygulanmayacağını ve bunun doğurduğu sorunların artık sözkonusu olmayacağını belirtmek gerekir. Bununla birlikte, aşağıda açıklanacağı üzere trafik siciline kayıtlı motorlu araçlar üzerinde rehin kurulmasına ilişkin olarak yapılacak rehin sözleşmesinin bir şekle tâbi olup olmadığı bir sorun teşkil etmeye devam etmektedir.

Gerçekten, motorlu araçlar üzerinde rehin hakkı tesis edilebilmesi için, tarafların öncelikle –teslime bağlı taşınır rehninde olduğu gibi- bir borçlandırıcı işlem (rehin sözleşmesi) yapmaları ve buna istinaden tasarruf işlemi olarak malikin Trafik Sicili'nde tescil talebinde bulunması ve buna istinâden tescilin gerçekleştirilmesi gereklidir. Ancak, motorlu araçların rehnine ilişkin olarak yapılacak rehin sözleşmesinin resmi şekilde yapılmasının gerekip gerekmediği ve bunun bir geçerlilik koşulu olup olmadığı konusunda Karayolları Trafik Kanunu'nda bir açıklık yoktur. Kanun'da, sadece sicile kayıtlı motorlu araçların devrine ilişkin sözleşmelerin, her türlü satış ve devir işleminin noterler tarafından yapılacağı düzenlenmiştir (KTK. m. 20/2-d). Doktrinde, bu düzenlemeden yola çıkılarak motorlu araçların rehnine ilişkin sözleşmelerin de, noterler tarafından yapılması gerektiği ileri sürülmektedir⁷⁴. Ancak, Yargıtay daha önce vermiş olduğu kararlarda motorlu araçların rehnedilmesi konusunda yapılacak sözleşmenin noterde yapılmasının gerekmediğini ve rehin sözleşmesinin şekle tâbi bir sözleşme olmadığını belirtmiştir⁷⁵. Doktrinde de, trafik siciline kayıtlı araçların devrinin noterde yapılacağına

⁷³ ÖĞÜZ Tufan, Motorlu Araçların Rehnine İlişkin Uygulamanın Kamuya Açıklık (Aleniyet) İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, **Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan**, İstanbul 2000, s. 695 vd.; KUNTALP Erden, Yargıtay'ın Nesnel Teminatla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı ile Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukukî Değerlendirilmesi, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, XIV, 1997 (Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 4 vd.

⁷⁴ OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul 2000, s. 117, dn. 346a.

⁷⁵ Yarg. HGK., 13.11.1996 T., 19-609/764 (KUNTALP, Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 3 vd.).

ilişkin KTK. m. 20/d hükmünün, mülkiyet ilişkilerinin ve vergi yükümlüsünün belirlenmesine ilişkin bir kural olduğu, bu kuralın kapsamına sınırlı aynî hak tesisine ilişkin olarak yapılan borçlandırıcı işlemlerin girmeyeceği savunulmaktadır⁷⁶. Kanaatimizce de, motorlu araçların devrine ilişkin olan bu hükmün rehin hakkı tesisine uygulanması mümkün değildir. Maddede her türlü devir işleminin noterde yapılması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen, sınırlı aynî hakların tesisinde bu resmî şekil şartının uygulanacağı düzenlenmemiştir. Motorlu araçların rehni konusunda sözleşme yapan taraflar, rehlin kurulabilmesi için rehin işlemini MK. m. 940 uyarınca trafik siciline tescil etmek zorundadırlar. Zîra, MK. m. 940/II’de bir sicile kayıtlı mallar üzerinde sicile kayıt suretiyle rehin hakkının kurulacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, motorlu araçların rehni sözleşmesini belli bir şekil şartına bağlı tutmanın gerek kanunî düzenleme, gerekse rehin hakkının sicile tescil edilecek olması ve bu şekilde alenîyetin sağlanacak olması karşısında mümkün olmadığı kanısındayız. Ayrıca, genel olarak taşınır rehni sözleşmelerinin yazılı şekilde yapılması zorunluluğunun da bulunmadığını belirtmek gerekir⁷⁷.

c. Ticarî İşletme Rehni

Ticarî işletme rehni de, hayvan rehni gibi teslim bağli rehindeki sıkı teslim ilkesine getirilen bir istisna niteliğindedir. Ticarî işletme rehni hayvan rehninden farklı olarak Medeni Kanun’da değil, 1447 sayılı Ticarî İşletmelerin Rehni Kanunu (TİRK)’nda düzenlenmiştir.

Medeni Kanun’a göre sadece teslim bağli taşınır rehni ile rehnedilebilen bir ticarî işletmeye veya esnaf işletmesine dâhil unsurlar, ticarî işletme rehnine konu edilmek suretiyle bir bütün olarak ve teslim bağli gerek olmaksızın rehnedilebilirler. Bu şekilde,

⁷⁶ ÖĞÜZ, s. 700-701.

⁷⁷ WIELAND, s. 701; CANSEL, Menkul Rehni, s. 20; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 478; SAYMEN/ELBİR, s. 634; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 230; AYBAY/HATEMİ, s. 207; AYİTER, s. 187; ÖĞÜZ, s. 698-699; UYAR Talih, **İcra Hukukunda Rehni Paraya Çevrilmesi**, 2. Baskı, Manisa 1992 (RPÇ), s. 23-24; ERGÜNE, s. 105.

finansman ihtiyacı olan, ancak teminat olarak gösterebilecek taşınmazları bulunmayan işletmelerin faaliyetlerini aksatmadan işletmeyi sicile tescil suretiyle rehnedebilmeleri sağlanmak istenmiştir.

Ticarî İşletme Rehni Kanunu'nun 2. maddesine göre, ticarî işletme rehni, ancak tüzel kişiliğe sahip ve sermaye şirketi olarak kurulmuş kredi kuruluşları, kredili satış yapan gerçek ve tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar ve kooperatifler ile ticarî işletmenin maliki bulunan gerçek veya tüzel kişiler arasında kurulabilir. Bu nedenle, ticarî işletme rehni bütün alacaklılar lehine kurulamaz; sadece, kanunda belirtilen özellikleri taşıyan alacaklılar lehine kurulabilir.

Ticarî işletme rehnine ilişkin rehin sözleşmesinin ticarî işletmenin kayıtlı bulunduğu sicil çevresindeki bir noter tarafından düzenlenmiş olması ve ticarî işletmeye dâhil olan unsurların tam bir listesinin sözleşmeye eklenmiş olması gereklidir (TİRK. m. 4). Rehin hakkı, rehin verenin veya rehin alanın yazılı talebi ile işletmenin kayıtlı bulunduğu Ticaret veya Esnaf ve Sanatkâr Sicili'ne tescil ile doğar (TİRK. m. 5). Sicile tescil de, rehin sözleşmesinin yapıldığı tarihten itibaren 10 gün içinde talep edilmelidir. Bu süre içinde tescil talep edilmediği takdirde, rehin hakkı doğmaz⁷⁸. Ticarî işletmeye dâhil unsurların bir kısmı üzerinde işletme sahibinin tasarruf hakkı bulunmuyorsa bu konuda MK'nın rehin hakkının iyiniyetle iktisabına ilişkin 939. maddesi hükmü uygulanır (TİRK. m. 4/III). Ayrıca, Ticaret veya Esnaf ve Sanatkâr Sicili'ndeki kayıtlara güvenerek rehin hakkı kazanan kimselerin bu kazanımları korunur (TİRK. m. 4/IV).

Rehnin kuruluşu için sicile yapılacak tescilde, alacaklının unvanı ve ikâmetgâhı, TL cinsinden alacağın tutarı, alacağın miktarı belli değilse, yani rehin daha doğma-

⁷⁸ "... ticarî işletme rehni, rehin sözleşmesinin yapılmasından 10 gün içinde ""Ticaret Sicili"" ne tescil edilmediğinden geçersizdir." Yarg. 19.HD., 9.6.2003 T., 2003/4054 E., 2003/6072 K. (Kazancı İçtihat Bankası-12.06.2007); "Dayanılan Ticarî İşletme Rehin sözleşmesi noterde düzenlenmiş ise de, 1447 sayılı Kanunun 4. maddesi uyarınca ayrıca, ticarî işletmenin bağlı olduğu ticaret siciline 10 gün içinde tescili gerekmektedir. Aksi halde rehin hakkından sözedilmesi olanaksızdır." Yarg. 21. HD., 15.2.2003 T., 2003/7748 E., 2003/10323 K. (Kazancı İçtihat Bankası - 12.06.2007); aynı yönde, Yarg. 19 HD., 26.09.2003 T., 2003/5837 E., 2003/8884 K. (Kazancı İçtihat Bankası - 12.06.2007).

mış veya ileride doğacak bir alacak için kuruluyorsa rehnin ne miktar için kurulduğu ve alacağa uygulanacak faiz oranı gösterilmelidir (TİRK. m. 6).

Bir ticarî işletme üzerinde birden çok rehin hakkı kurulabilir. Buna, art rehin denir. Bu art rehinlerin sırası, sicile tescil edildikleri tarihe göre tespit edilir (prior tempore potior iure) (TİRK. m. 8).

Ticarî işletme rehninde rehnin kapsamına, ticaret unvanı ve işletme adı, rehin tescili anında mevcut ve işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bulunan makine, araç, âlet ve motorlu taşıma araçları ile marka, patent ve lisans hakkı gibi sınaî haklar girer. Taraflar, işletme adı ve ticaret unvanı ile taşınır işletme tesisatı dışında kalan unsurların bir veya birkaç tanesinin rehnin kapsamı dışında kalacağını kararlaştırabilirler (TİRK. m. 3). Ancak, rehnin kapsamına giren unsurlardan her biri alacağın tümünü teminat altına alır (TİRK. m. 14/II).

Rehlinli alacaklı, alacağı ödenmediği takdirde ticarî işletme rehninin paraya çevrilmesini isteyebilir. Paraya çevirme işlemi, İcra ve İflâs Kanunu'nun taşınır rehninin paraya çevrilmesine ilişkin hükümlerine göre gerçekleştirilir (TİRK. m. 17).

d. Gemi İpoteği

Taşınır rehninin rehin konusu eşyanın zilyedliğinin alacaklıya devredilmeden, sadece özel siciline tescil ile kurulabildiği bir diğer türü de gemi ipoteğidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 875-877 ve 893 vd. maddelerinde düzenlenen gemi ipoteği, bir alacağı teminat altına almak üzere geminin teslimsiz olarak rehnedilmesidir. Gemi ipoteği hakkında hüküm bulunmayan hallerde Medeni Kanun'un ipoteğe ilişkin hükümlerinin uygulanacağını ve gemi ipoteğinin İcra ve İflâs Kanunu uygulamasında ipotek sayılacağını düzenlenmiş olması, gemi ipoteğinin bir taşınır rehni olma vasfında değişiklik yaratmaz.

Gemi rehni, alacaklıya alacağı ödenmediği takdirde rehni paraya çevirerek alacağını tahsil etme yetkisi verir. Rehinle temin edilen alacak mevcut bir alacak olabileceği gibi, şarta bağlı veya ileride doğacak bir alacak da olabilir (TTK. m. 875).

Gemi rehni, yapılacak rehin sözleşmesine istinâden geminin alacaklıya teslimine gerek olmaksızın sadece Gemi Sicili'ne yapılacak tescil ile kurulur. Tescil, rehinin kuruluşu bakımından kurucu etkiye sahip olup, geminin teslim edilmesine ihtiyaç yoktur. Rehin hakkının tescili, tasarruflî işlem niteliğindedir. Geminin maliki ile alacaklı arasında yapılan rehin sözleşmesi ise borçlandırııcı işlemdir. Bu sözleşmenin yazılı şekilde yapılmış olması ve tarafların imzalarının noter tarafından tasdik edilmiş olması rehlin geçerlilik şartıdır (TTK. m. 876).

TTK'nın "Kanuni İpotek" kenar başlığını taşıyan 877. maddesinde, Medeni Kanundaki inşaatçı ipoteğine benzer bir şekilde, geminin yapımından veya tamirinden doğan alacaklar için tersane sahibinin gemi üzerinde kanunî ipotek hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Tersane sahibinin sahip olduğu bu kanunî rehin hakkında Medeni Kanun'un inşaatçı ipoteğine ilişkin 895-897. maddeleri kıyasen uygulanır (TTK. m. 877/II).

e. Maden Cevherlerinin ve Maden İşletme Haklarının Rehni

3213 sayılı Maden Kanunu, madenlerden çıkarılan cevherlerin maden siciline kaydedilmek suretiyle alacaklıya teslim edilmeden rehnedilebileceğini düzenlemiştir. Buna göre, "Madenlerden çıkarılan cevherler, arama ve işletme ruhsat sahibinin "Genel Müdürlüğe" yazılı müracaatları üzerine bildirildiği şahıslara kabzedilmeksizin rehnedilebilir. Bu durum maden siciline kaydedilir. Bu kabil cevherlerin rehin süresi içinde satışı, rehin alan şahısların yazılı muvâfakati ile mümkündür"(Maden Kanunu m. 39). Rehinin kuruluşu için diğer sicilli taşınır rehinlerinde olduğu gibi teslimine gerek olmayıp, sicile tescil yeterli ve gereklidir. Tasarruflî bir işlem niteliğindeki tescilin yapılmasını, arama ve işletme ruhsat sahibi talep etmelidir. Maden cevherleri üzerinde rehin

hakkı kurulmasını öngören rehin sözleşmesi, gemi rehninden farklı olarak herhangi bir geçerlilik şartına bağlı değildir.

Maden Kanunu, maden cevherleri dışında maden işletme haklarının da rehnedilebileceğini düzenlemiştir(Maden Kanunu m. 42 vd.). Buna göre, “Maden işletme ruhsatı sahibinin maden için yapmış olduğu borcunu veya ileride bu maksatla borçlanmasının temini için maden üzerinde bir veya müteaddit derece ve sırada ipotek tesis olunabilir.”. Ancak, maden işletme haklarının rehni bir taşınır eşya üzerinde sözkonusu olmayıp, MK. m. 954 vd. hükümlerinde düzenlenmiş bulunan hak rehni niteliğindedir⁷⁹. Bu nedenle de, maden işletme hakkının rehni, bu hak için öngörülen devir şekline göre gerçekleştirilir.

2. Teslimsiz ve Sicilsiz Taşınır Rehni

a. Rehinli Tahvilat

Medeni Kanunumuzun 970-972. maddelerinde düzenlenen rehinli tahvilat, yetkili makamlardan izin alan işletmelerin taşınmaz rehni ile temin edilmiş alacaklarını veya câri işlerinden doğan alacaklarını teminat göstererek ihraç ettikleri tahvillerdir. Tahvil ihracı, genel olarak Türk Ticaret Kanunu’nun 420 vd. maddelerinde düzenlenmiş olup; tahvil, bir anonim şirketin finansman ihtiyacını karşılamak için çıkardığı borçlanma senetleridir. Rehinli tahvilat ihraç eden işletmenin kârı, alacakları için aldığı faiz ile tahvil sahiplerine vereceği faiz arasında kalan farktır.

İşletme olarak taşınmaz rehni karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar, bir rehin sözleşmesi yapılmasına ve teslim işlemine gerek olmaksızın, üçüncü kişiler nezdindeki alacaklarını (rehinle temin edilmiş alacaklar veya cari işlerden doğan alacak-

⁷⁹ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 449.

lar) teminat göstermek suretiyle rehinli tahvil çıkarabilirler. Rehlinli tahvil çıkarılması, aslında bir alacak rehni niteliğindedir⁸⁰.

Tahviller, hamile veya nâma yazılı olarak çıkarılabilirler. Ancak, bunlara bağlanacak faiz kuponlarının her zaman hamile yazılı olarak düzenlenmesi gerekir (MK. m. 971/II).

Alacaklılar, ancak tahvillerde öngörülen vadenin gelmesiyle alacaklarının ödenmesini talep edebilirler. Diğer bir deyişle, alacaklılar rehinli tahvillerin öngörülen zamandan önce ödenmesini isteyemezler (MK. m. 971/I).

Rehinli tahvilat çıkaracak işletmeler ile bu konuda yetki verecek makam ve bu konuda esas alınacak koşulların özel bir kanunla düzenleneceği Medeni Kanun'un 972. maddesinde belirtilmiş olmasına karşın, bugüne kadar bu konuda hiçbir düzenleme yapılmamıştır.

b. Kamuya Açık Yerlerin İşletilmesinden Doğan Kamu Alacakları İçin Bu Yerlerdeki Eşyanın Teminat Hükümünde Olması

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un "Teminat Hükümünde Olan Eşya" kenar başlığını taşıyan 12. maddesine göre;

"Bar, otel, han, pansiyon, çalgılı yerler, sinemalar, oyun ve dans yerleri, bira-hane, meyhane, genelevler içerisinde bulunan eşya ve malzeme 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu'nun 270, 271 'inci maddeleri hükümleri mahfuz kalmak şartıyla bu müesseselerin işletilmesinden doğan amme borçlarına karşı teminat hükmündedir. Noterden tasdikli icar mukavelesinde gayrimenkul sahibinin demirbaşı olarak kayıtlı eşya ve malzemesi

⁸⁰ CANSEL Erol, Rehlinli Tahvilat, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, 13-18 Mayıs 1963 (Rehlinli Tahvilat), s. 295.

ile otel, han ve pansiyonlardaki misafir ve kiracıların kendilerine ait eşyaları bu hükümden hariçtir.

Üçüncü şahısların Medeni Kanununun 688 ve Borçlar Kanununun 222 nci maddelerine müsteniden yapacakları istihkak iddiaları mahfuz kalmak şartıyla, bu yerlerdeki mallar üzerindeki istihkak iddiaları alacaklı âmme idaresinin bu teminat hakkını ihlâl etmez.”.

Bu hükme göre, sözkonusu yerlerde bulunan taşınır eşyalar herhangi bir teslim veya tescil muamelesine gerek olmaksızın kanundan dolayı rehinli sayılırlar. Rehin kuruluş tarihi olarak ise, maddede belirtilen koşulların oluştuğu tarih, diğer bir deyişle bu yerlerin işletilmesinden dolayı kamu alacağının doğduğu tarih esas alınmalıdır.

c. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ortaklarının Ürünleri, Hayvanları ve Tarımsal Üretim Gereçleri Üzerindeki Rehin Hakkı

18.04.1972 tarih ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, ortakların kredilerine dayanak olarak gösterdikleri ürünleri, hayvanları ve üretimleri ile ilgili her türlü makine ve araçları üzerinde ortağı buldukları kooperatiflerin mutlak rehin hakları olduğunu düzenlemiştir (m. 13/I). Buna göre, bu taşınır eşyalar(hayvanlar, ürünler vs.) borçlu ortaklara yedd-i emin sıfatıyla teslim edilmiş sayılırlar ve üçüncü şahıslar tarafından hiçbir şekilde haczedilemezler (m. 13/II). Görüldüğü gibi, bu durumda da alacaklı kooperatifin ortağın malları üzerinde kanundan doğan mutlak bir rehin hakkı vardır⁸¹.

C. GENİŞ ANLAMDA TAŞINIR REHNİ

⁸¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 767.

1. Hapis Hakkı

Hapis hakkı, alacaklının borçlunun rızası ile elinde bulundurduğu taşınır mallar veya kıymetli evrak üzerinde, bu mallar veya kıymetli evrak ile bağlantılı muaccel bir borcun ödenmemesi nedeniyle sahip olduğu ve alacağı ödeninceye kadar sözkonusu malları geri vermekten kaçınma ve paraya çevirme yetkilerini içeren sınırlı bir aynî hak-
tır⁸².

⁸² Hapis hakkının bir aynî hak niteliğinde olduğu konusunda bkz. İMRE Zahit, Hapis Hakkı Üzerine Bir Tetkik, **İÜHF**, XVIII-1952, İstanbul (Tetkik), s. 744-746; WIELAND, s. 731; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 791; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 445; SAYMEN/ELBİR, s. 673; AYAN, s. 245. Hapis hakkının bir aynî hak mâhiyetini taşımadığı görüşü için de bkz. CANSEL, Hapis Hakkı, s. 22-23; yazara göre, hapis hakkına konu eşyanın zilyedliğinin herhangi bir suretle hak sahibinin elinden çıkması hâlinde alacaklıya takip ve istihkak davası açma yetkilerinin verilmemiş olması nedeniyle hapis hakkını bütün özellikleri ile birlikte aynî hak saymaya olanak yoktur. Ancak, sonuç itibarıyla hapis hakkı aynî hakkın bütün vasıflarını taşımamakla birlikte, şahsî haktan ziyâde aynî hakka yaklaşmaktadır (CANSEL, Hapis Hakkı, s. 23). Hapis hakkının niteliği konusunda ileri sürülen görüşlerden biri de, hapis hakkının alacaklıya tanıdığı rehnin paraya çevrilmesini talep etme yetkisi kullanılmadan hapis hakkının aynî hak niteliğini kazanamayacağı şeklindedir: BUDAK Ali Cem, **İcra ve İflâs Hukukunda Kiralayanın Hapis Hakkının Kullanılması**, Ankara 2003, s. 27, dn. 16'dan naklen; Brander, Das Retentionsrecht nach schweizerischem Zivilrecht, s. 111. Doktrinde, hapis hakkının kanunda öngörülen şartların oluşmasıyla kendiliğinden doğan kanunî bir rehin hakkı olduğu, kanundaki şartlar oluşmadıkça tarafların yapacakları anlaşma ile hapis hakkı tesis etmelerinin veya hapis hakkının koşullarını değiştirmelerinin mümkün olmadığı, esasen hapis hakkının bir rehin hakkı olmadığı, ancak Kanun tarafından taşınır rehninin bir türü olarak düzenlendiği ve fer'î bir aynî hak olarak kabul edildiği isâbetli bir şekilde ifade edilmektedir: İMRE, Tetkik, s. 744-746 ve İMRE, Tetkik, s. 745 dn. 12'den naklen OFTINGER, Art. 895, Nr. 181. Ayrıca, hapis hakkı sahibi alacaklının hapis hakkına konu eşyanın paraya çevrilmesini talep etme yetkisine sahip bulunduğunu (İİK. m. 23 ve m. 145 vd.) ve rehnin paraya çevrilmesi bağlamında hapis hakkının aynî hak niteliğinden dolayı başta iflâs masası ve diğer hak sahipleri olmak üzere herkese karşı ileri sürülebileceğini belirtmek gerekir. Doktrinde BUDAK, hapis hakkının alacaklıya rehnin paraya çevrilmesini talep etme ve elde edilen satış bedelinden alacağını tahsil etme yetkisi tanıdığından ve bu bakımdan hapis hakkı ile teslim bağli taşınır rehni arasında bir fark bulunmadığından, hapis hakkına sahip alacaklının da istihkak ve el atmanın önlenmesi davalarını düzenleyen MK. m. 683/II hükmünün kıyasen uygulanması suretiyle, teslim bağli taşınır rehinde olduğu gibi bu davaları açabileceğini ileri sürmektedir: BUDAK, s. 27-28.

Medeni Kanun'un 950-953. maddelerinde düzenlenmiş olan hapis hakkı, teslim bağı taşıdır rehinden farklı olarak, bir rehin sözleşmesine dayanılarak iradî olarak kurulmaz; kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesiyle kendiliğinden (ipso iure) kurulmuş olur. Bu nedenle öğretide hapis hakkına “kanunî rehin hakkı” da denmektedir⁸³. Ancak, hapis hakkı da bir taşıdır rehni türü olup, alacaklının alacağını teminat altına alan bir sınırlı aynı hak niteliğindedir. Hapis hakkı, teslim bağı taşıdır rehinden farklı olarak, sadece alacağı karşılamaya yetecek kadar taşıdır mal veya kıymetli evrak üzerinde kullanılabilir.

MK. m. 950'ye göre, sadece taşıdır mallar ve kıymetli evrak⁸⁴ hapis hakkına konu teşkil edebilir. Hapis hakkı da diğer rehin hakları gibi değere ilişkin bir hak olup, alacaklıya muaccel olan alacağı ödenmediği takdirde hapis konusu taşıdırı veya kıymetli evrakı iadedden kaçınma ve belirli şartlarla paraya çevirme imkânı sağlar (MK. m. 953; İİK. m. 23, 145 vd.). Bu nedenle de, hapis hakkına konu teşkil edecek taşıdır eşya ve kıymetli evrakın paraya çevrilebilir nitelikte olmaları gereklidir (MK. m. 951/I). Ekonomik bir değer taşımayan, sadece manevî değeri olan diploma, mektup, fotoğraf gibi

⁸³ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 20; WIELAND, s. 700, 736; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1088; CANSEL, Menkul Rehni, s. 4; TEKİNAY, s. 146.

⁸⁴ Bu bağlamda; doktrinde, anonim ortaklık paylarını temsilen çıkarılan kıymetli evrak niteliğindeki nama ve hamile yazılı hisse senetleri ile bunların yerine çıkarılan ilmuhaberlerin de hapis hakkına konu olmasının mümkün olduğu; hatta, payın devrine ilişkin olarak şirket ana sözleşmesinde öngörülen sınırlamaların (bağlam hükümlerinin), bu hisse senetlerinin hapis hakkına konu olmasına ve alacak ödenmediğinde paraya çevrilmelerine engel teşkil etmediği kabul edilmektedir: KENDİGELEN Abuzer, Anonim Ortaklık Payı Üzerinde Hapis Hakkı ve Bu Hakka Konu Oluşturan Paylardan Oy Hakkının Kime Ait Olduğu Sorunu, **BATİDER.**, 1997, Cilt:XIX, Sayı:1, s.118-119.

eşyalar üzerinde hapis hakkı kullanılamaz⁸⁵. Taşınmazların da hapis hakkına konu olmaları mümkün değildir⁸⁶.

Kanunumuz, hapis hakkının doğumu için birtakım şartlar öngörmüş olup, bu şartlardan birinin eksikliği hapis hakkının doğumuna engel teşkil eder. Bunlar:

1- Alacaklı, hapis hakkına konu olacak taşınır eşya veya kıymetli evraka borçlunun rızası ile zilyed olmalıdır.

Alacaklının üzerinde hapis hakkı kullanılacak eşyaya borçlunun rızası ile zilyed olması gereklidir. Bu zilyedlik, dolaysız zilyedlik olabileceği gibi, malın dolaysız zilyedliğini elinde bulunduran üçüncü kişinin malı alacaklının rızası olmadan borçluya iade edemeyeceği hâllerde dolaylı zilyedlik de olabilir⁸⁷. Ayrıca, borçlunun mal üzerinde tek başına hâkimiyet kurmasının mümkün olmadığı elbirliğiyle zilyedlik hâlinde de hapis hakkı kullanılabilir; ancak, borçlu ile alacaklının mal üzerinde müşterek zilyed olmaları halinde, borçlu mal üzerinde tek başına tasarrufta bulunabileceğinden hapis hakkı kullanılamaz⁸⁸.

Kıymetli evrak üzerinde hapis hakkının kullanılabilmesi için bunların alacaklının zilyedliğinde bulunması yeterli olup, ayrıca alacaklıya ciro veya temlik edilmiş olmaları gerekli değildir⁸⁹.

⁸⁵ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 40; İMRE, Tetkik, s. 749; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 791; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 517; AYAN, s. 247. Ancak, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 39/II. maddesi hükmüne göre; avukat vekâlet ücretini ve yaptığı giderleri tahsil edinceye kadar elinde bulunan müvekkiline ait belgeleri iade etmekten kaçınabilir. Bu halde, sözkonusu belgeler paraya çevrilemeyeceğinden burada hapis hakkından ziyade bir alıkoyma hakkı vardır.

⁸⁶ İMRE Zahit, Gayrimenkuller Üzerinde Hapis Hakkı Dermeyan Edilebilir mi?, **İBD**, Cilt:XXVI, Sayı:3, Mart 1952, s. 129 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 791; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 517; AYAN, s. 247; bu konuda ayrıca bkz. SAYMEN/ELBİR, s. 699 vd.

⁸⁷ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 52.

⁸⁸ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 52-53; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 792; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1122; ERGÜNE, s. 24 dipnot 38.

⁸⁹ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 52; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 792; SAYMEN/ELBİR, s. 676; AYAN, s. 248; ERGÜNE, s. 24.

Hapis hakkının doğumu açısından alacaklının mala veya kıymetli evraka zilyed olmasının yanı sıra, bu zilyedliğin malik borçlunun rızasıyla gerçekleşmiş olması gereklidir. Malikin (borçlunun) rızası dışında elinden çıkmış olan mallar ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı kullanılamaz. Ancak, MK. m. 950/III'e göre mal malikin elinden rızası ile çıkmış olup da, alacaklı zilyedliği tasarruf yetkisi bulunmayan ancak mala emin sıfatıyla zilyed olan bir üçüncü kişiden iyiniyetle kazanmışsa, artık bu durumda güvenin korunması prensibi uyarınca hapis hakkı doğmuş olur⁹⁰.

2- Alacaklının muaccel bir alacağı bulunmalıdır.

Alacaklının alacağının muaccel olup olmadığı, Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine göre belirlenir. Muaccel olmayan bir alacak için hapis hakkı kullanılamaz. Ancak, borçlu iflâs ederse veya borçlarını ödemediği acze düşerse, bu durumda alacağın muaccel olup olmadığına bakılmaksızın hapis hakkı kullanılabilir (MK. m. 952). Esasen, bu hüküm olmasa idi de, borçlunun iflâs etmesi durumunda, müflisin borçları vadeleri dolmamış olsa bile iflâsa bağlı olarak muaccel hâle geleceğinden, alacaklının hapis hakkının kullanması mümkün olacaktır.

Doktrinde, Kanunda kullanılan "ödemeden acze düşme" kavramının geniş yorumlanması gerektiği ve alacaklının aciz belgesi almamış olsa bile borçlunun konkordato mühleti talep ettiği veya genel olarak borçlarını ödeyemediği bütün hâllerde bu hükmün uygulanabileceği ifade edilmektedir⁹¹. Bu bağlamda, aciz hâli kavramının açıklanmasında ve benzeri diğer kavramlarla karşılaştırılmasında yarar görüyoruz. Aciz hâlinde, borçlu likidite sıkıntısı nedeniyle devamlı denilebilecek bir süreçte borçlarını ödeyememektedir. Ancak, bu durum aktifin borçları karşılamaya yeterli olmaması anlamında değildir. Borçlu, aktifleri müsait olsa bile, onları paraya çevirme güçlüğü nedeniyle muaccel olan veya yakında muaccel olacak borçlarını ödeme kabiliyetinden nakit darlığı sebebiyle yoksundur. Diğer bir kavram olan ödemeleri tatili ise, aciz hâline göre daha hafif bir ödeme güçlüğü durumunu ifade eder. Bu faraziyede, borçlunun ödeme

⁹⁰ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 21; İMRE, Tetkik, s. 750-751; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 467; ERTAŞ, s. 542; AYAN, s. 228.

⁹¹ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 58; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 793; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 519; ERGÜNE, s. 28 dipnot 53.

güçlüğü devamlılık arz edecek nitelikte olmayabilir; ödemelerin durdurulması, belli bir süreye özgü olabilir. Ancak, bu sürenin uzaması ve devamlılık arzedenden bir hâle dönüşmesi aciz durumunun oluşmasına neden olur. Diğer bir kavram ise, borca batıklık durumu olup, bu varsayımda borçlunun aktif pasifini karşılamaya yeterli düzeyde değildir. Burada, bu üç hâlden hangisinin borcun vadesi gelmeden hapis hakkının paraya çevrilmesine yol açacağı Kanunumuzda düzenlenmemiştir. Zîra, her ne kadar Kanun'da "ödemede acze düşerse" deyişi kullanılmış ise de, Kanun'da aciz hâli yukarıda açıkladığımız teknik ve dar anlamında kullanılmış değildir. Kanımızca, buradaki aciz hâlinin borca batıklık ve ödemelerin tatili olgularını da kapsadığının kabulü gerekir. Nitekim, öğretide aciz hâlinin geniş anlamda yorumlanması gerektiğinin belirtilmesi de, açıkladığımız bu yorum tarzını haklı kılacak niteliktedir.

3- Üzerinde hapis hakkı kullanılacak taşınır mal veya kıymetli evrak ile muaccel olan alacak arasında bir bağlantı bulunmalıdır.

Bir taşınır mal veya kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı kullanılabilmesi, ancak muaccel olan alacağın bunlarla bir bağlantısının olması hâlinde mümkündür. Bu bağlantının varlığının belirlenmesinde dürüstlük kuralından yararlanılması gerektiği kabul edilmektedir⁹². Buna göre, alacaklının muaccel olan alacağı ödenmedikçe talep edilmesi dürüstlük kuralına aykırı olan alacaklının zilyedliğindeki mal ve kıymetli evraklarla alacak arasında irtibatın olduğu kabul edilir.

Alacak, alacaklının zilyedliğinde bulunan mal veya kıymetli evraktan doğmuşsa, yine irtibatın olduğu kabul edilir. Buna örnek olarak, alacaklının malın veya kıymetli evrakın saklanmasıyla veya malların verdiği zarardan doğan alacağı ile zilyedliğinde bulunan bu mal ve kıymetli evrak arasında bağlantı olması gösterilebilir.

⁹² İMRE, Tetkik, s. 760; SAYMEN/ELBİR, s. 678.

Alacağın taşınırın veya kıymetli evrakın alacaklının zilyedliğine geçirilmesini öngören hukukî ilişkiden, hatta aynı hukukî ilişki demetinden kaynaklanmış olması halinde de bağlantının var olduğu kabul edilir⁹³.

Kanun koyucu, tacirler arasındaki ticarî ilişkilerden doğan alacaklar için ise farklı bir hüküm öngörmüş olup; buna göre, ticarî ilişkilerden doğan alacaklar bakımından başka bir araştırma yapmaya gerek olmaksızın bağlantının olduğu kabul edilir. Ticarî ilişkilerden doğan alacaklar için hapis hakkının kullanılmasında, ayrıca bağlantının varlığı araştırılmaz⁹⁴. Diğer bir deyişle, zilyedliğin kazanılması ile alacak hakkı farklı hukukî ilişkilerden doğmuş olsa bile, bağlantının var olduğu kabul edilir ve diğer koşulların da mevcut olması koşuluyla ticarî hapis hakkı doğar⁹⁵.

4- Hapis hakkının kullanılması yasaklanmamış olmalı ve kamu düzenine aykırı bulunmamalıdır.

Borçlu, malın zilyedliğini alacaklıya devretmeden önce veya en geç devir sırasında alacaklıya bu mallar üzerinde hapis hakkı kullanılamayacağı yönünde bir talimat vermişse veya hapis hakkının kullanılması zilyedliğin devrine neden olan sözleşme ile bağdaşmıyorsa, alacaklı hapis hakkını kullanamaz.

Ancak, borçlu borçlarını ödemede acze düşmüşse, MK. m. 952/II'ye göre, daha önce hapis hakkının kullanılamayacağı hakkında alacaklıya bir talimat verilmiş olsa bile, alacaklı bu talimatla bağlı olmaksızın hapis hakkını kullanabilir. Bunun için ise, ödeme güçsüzlüğünün taşınırın tesliminden sonra gerçekleşmiş olması veya daha önce meydana gelmiş olsa bile bunun alacaklı tarafından bilinmiyor olması gereklidir.

⁹³CANSEL, Hapis Hakkı, s. 62 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 794; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 521; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1123-1124; ERGÜNE, s. 29.

⁹⁴ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 360; SAYMEN/ELBİR, bu konuda bir irtibat karinesinin bulunduğunu ifade etmektedirler (s. 680).

⁹⁵ WIELAND, s. 735; SAYMEN/ELBİR, s. 680; TEKİNAY, s. 144; CANSEL, Hapis Hakkı, s. 73; yazara göre, bu durumda eşya ile alacağın bağlantılı sayılmaları için, farklı iş ilişkilerinin iki tâcir arasında mütad (olağan) sayılan işlemlerden olması gereklidir. Aynı yönde bkz. İMRE, Tetkik, s. 765.

Hapis hakkının kullanılmasının kamu düzenine aykırı sonuçlar doğuracağı hallerde de hapis hakkı hiçbir şekilde kullanılamaz. Ödeme gücüne dayalı olarak hapis hakkının kullanılabilmesi, talimatla hapis hakkının kullanılmasının yasaklandığı hallerle işin niteliğine göre hapis hakkının kullanılmadığı hallere özgü olup, kamu düzenine aykırı bir durumda borçlu borçlarını ödemediği acze düşse bile alacaklı hapis hakkını kullanamaz.

Hapis hakkı teslimine bağlı taşınır rehninden farklı olarak sadece alacağı karşılamaya yeterli oranda mal veya kıymetli evrak üzerinde kullanılabilir⁹⁶. Alacaktan fazla değerdeki mal ve kıymetli evrakın borçluya iadesi zorunludur. Diğer bir deyişle, teminatın bölünmezliği ilkesi hapis hakkında geçerli değildir. Ancak, hapse konu mal veya kıymetli evrak bölünmeye elverişli değilse, borçlu taşınır veya kıymetli evrak alacaktan çok daha değerli olsa bile bunların iadesini isteyemez.

Hapis hakkı, alacaklıya alacağı ödeninceye kadar zilyedliğindeki malları iadede kaçınma ve bunların paraya çevrilmesini talep etme haklarını sağlar. Ancak, alacaklının paraya çevirme hakkını kullanabilmesi için, Kanun'da bazı şartların gerçekleşmesi gerektiği düzenlenmiştir. MK. m. 953. maddeye göre, alacaklının hapsedtiği malların paraya çevrilmesini isteyebilmesi için öncelikle borcun ödenmesi konusunda borçluya bir ihtar yapılmış olması ve bu ihtara rağmen borçlunun borcunu ödemiş olması veya yeterli güvence göstermemiş olması gereklidir. Paraya çevirme, teslimine bağlı taşınır rehinde olduğu gibi, İİK'nın 23. ve 145-147. maddelerine göre gerçekleştirilir. Kıymetli evrakın paraya çevrilmesi sözkonusu ise, İcra Dairesi borçlu yerine gerekli işlemleri (mesela teslim, ciro veya temlik işlemlerini) yerine getirir (MK. m. 953/II).

Hapis hakkı diğer bütün rehin türleri gibi temin ettiği alacağa bağlı olan fer'î bir haktır⁹⁷. Buna göre, alacak hakkı geçersizse veya sona ermişse, hapis hakkının varlığından söz edilemez. Ancak, alacağın üçüncü kişilere temlik edilmesi hâlinde, alacakla birlikte hapis hakkının da alacağa bağlı olarak üçüncü kişiye geçip geçmeyeceği hususu

⁹⁶ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 94; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 791.

⁹⁷ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 23; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 793; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 519; ERGÜNE, s. 26.

doktrinde tartışmalıdır⁹⁸. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre; alacağın temlik hâlinde hapis hakkının koşullarının oluşması mümkün olmadığından, yeni alacaklı hapis hakkını iktisap edemez ve alacağın temlikiyle birlikte hapis hakkı sona erer⁹⁹. Diğer bir görüşe göre de, alacağın temliki ile birlikte hapis hakkı da yeni alacaklıya geçer; zîra, burada hapis hakkının doğumu değil alacağa bağlı olarak devri sözkonusudur¹⁰⁰. Üçüncü bir görüş de, sadece medenî hapis hakkının alacağa bağlı olarak yeni alacaklıya geçebileceği, ticarî hapis hakkının ise alacakla birlikte devredilemeyeceği, çünkü BK. m. 168’de alacaklının şahsına has olan hakların devralana geçmeyeceğinin düzenlendiği ve ticarî hapis hakkının doğumunda da tacir olan alacaklının şahsının büyük önem taşıdığı şekildedir¹⁰¹. Bu konuda ileri sürülen son bir görüşe göre de; sadece alacakla hapis hakkına konu eşya arasında maddî bir irtibatın olduğu hâllerde, alacak hakkıyla birlikte hapis hakkının yeni alacaklı geçtiği kabul edilebilir. Çünkü bu hâlde, hapis hakkının temin ettiği alacak hapse konu eşya için yapılan masraflardan veya bu eşyanın sebebiyet verdiği zararlardan kaynaklanmaktadır ve bu tür alacakların temliki hâlinde hapis hakkının da devam edeceğinin kabul edilmesi hakkaniyete uygun bir çözüm tarzı teşkil eder¹⁰². Biz ise, hapis hakkının alacağın temlikiyle birlikte yeni alacaklıya geçeceği görüşüne katılıyoruz.

Hapis hakkı ile ilgili olarak değinmek istediğimiz bir konu da; hapis hakkının farklı özellikler taşıyan bir örneği olan kiralayanın kira alacağından dolayı sahip olduğu hapis hakkıdır (BK. m. 267-269). Kiralayan, muaccel 12 aylık ve müeccel (vadesi gelmemiş) 6 aylık kira parasına ilişkin alacağı için “hapse eşya” isteyebilir. Ancak, yukarıda unsurlarını incelediğimiz hapis hakkı ile kiralayanın sahip olduğu hapis hakkı bazı noktalarda farklılık göstermektedir¹⁰³. Şöyle ki; genel hapis hakkında hapse konu taşınır-

⁹⁸ TANDOĞAN Hâluk, Hapis Hakkının Temliki, **AÜHFĐ.**, Cilt: XI, 1954, Sayı: 3 - 4, s. 222 – 230; İMRE, Tetkik, s. 776-778; CANSEL, Menkul Rehni, s. 105-110; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 527-528; SAYMEN/ELBİR, s. 686.

⁹⁹ WİELAND, s. 732; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 528.

¹⁰⁰ SAYMEN/ELBİR, s. 686; İMRE, s. 777-778; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 797; OĞUZMAN/ÖZ, s. 909.

¹⁰¹ TANDOĞAN, s. 227, dn. 23’teki yazarlar.

¹⁰² TANDOĞAN, s. 224-230; CANSEL, Hapis Hakkı, s. 106-110.

¹⁰³ BUDAK, s. 26 vd.

ların zilyedliğinin alacaklıda bulunması, alacaklının zilyedliğinde bulunan taşınır eşyalarla alacak arasında bir bağlantı bulunması, alacağın muaccel olması hapis hakkının sözkonusu olabilmesi için gerekli unsurlardır. Oysa, kiralayanın sahip olduğu hapis hakkında malların kiracının (borçlunun) zilyedliğinde bulunması hapis hakkının doğumuna engel değildir. Kiralananın döşenmesi, süslenmesi için kullanılan mallar hapis hakkının kapsamına girip, bundan başka irtibatın varlığı aranmaz. Ayrıca, Kanunda öngörülen süreyle sınırlı olarak henüz muaccel olmamış alacaklar için dahi kiralayanın hapis hakkını kullanması mümkündür. Kiralayanın genel hapis hakkından farklı olarak sahip olduğu bir diğer hak da, kiralananın zorla veya gizlice kaçırılan malların iadesini sağlamaya yönelik olarak BK. m. 269/II ve İİK. m. 271’de öngörülen takip hakkıdır. Kiralayan, bu hükümlere göre, kiralananın zorla veya gizlice çıkarılan eşyaların götürüldükleri tarihten itibaren on gün içinde polis kuvveti ile kiralanan yere iadesini sağlayabilir¹⁰⁴. Son olarak da, hapis hakkının alacakla birlikte temlik edilip edilemeyeceği konusu tartışmalı ise de, kiralayanın sahip olduğu hapis hakkının kira alacağıyla birlikte devredilebileceği kabul edilmektedir¹⁰⁵.

Kiralayanın sahip olduğu hapis hakkının kullanılması prosedürü, kısaca şu şekildedir¹⁰⁶: Kiralayan, İcra Dairesi’ne bu isteğini belirten bir dilekçeye kontratını da ekleyerek başvurur¹⁰⁷. Kiracıya (borçluya), ödeme emri veya icra emri ya da başka bir tebligat gönderilmez. İcra memuru, dilekçeyi alır almaz mahalline gider ve kiracının taşınır eşyalarının yukarıda belirtilen miktarı geçmeyecek şekilde bir defterini tutar.

¹⁰⁴ ÜSTÜNDAĞ, s. 338-339; BUDAK, s. 106 vd.

¹⁰⁵ TANDOĞAN, s. 223; BUDAK, s. 28-29; ancak BUDAK, alacakla birlikte genel hapis hakkının temlik edilemeyeceğinin kabul edilmesi nedeniyle kira alacağının temlik hâlinde de hapis hakkın temlik edilememesi gerektiğini, sadece kira sözleşmesinden doğan bütün borçların ve hakların devredildiği hâllerde, diğer bir deyişle kiralayanın değişmesi durumunda, hapis hakkının yeni alacaklıya geçeceğini ileri sürmektedir.

¹⁰⁶ Bu prosedür hakkındaki ayrıntılı açıklamalar için bkz. BUDAK, s. 53 vd.; ÜSTÜNDAĞ, s. 334-339; GÜRDOĞAN, s. 34.

¹⁰⁷ BK. m. 269’da hapis işlemini yapacak makam olarak sulh hâkimi gösterilmiş ise de, İİK. m. 270’de malların defterinin tutulmasının icra müdüründen talep edileceği öngörülmüş ve mehzaz İsviçre Borçlar Kanunu’nda sadece “yetkili makam”dan bahsedilmiş olması karşısında, eşyaların hapsini ve bu amaçla defter tutulması işleminin icra müdüründen talep edileceği kabul edilmektedir: BUDAK, s. 56; GÜRDOĞAN, s. 34; ÜSTÜNDAĞ, s. 335.

Ancak, mallar muhafaza altına alınamaz. Kiralayan, taşınırın deftere kaydedilmesi işleminden itibaren 15 gün içinde taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla takip yaparak, hapsi eşya işlemini tamamlayan merasimi yerine getirir. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte, borçluya (kiracıya) ödeme emri gönderilir. Takip kesinleştiğinde, defteri yapılan mallar, rehnedilmiş taşınır mallar hükmünde mütalaa edilir. Bu faraziyede, taşınırın rızâ teslimine dayanan biçimdeki MK. m. 939'a dayalı teslim bağı taşınır rehni şartları mevcut değildir. Burada, İcra Müdürü'nün hapsederek deftere geçirdiği mallar hapis hakkına konu oluşturmakta ve taşınır rehninin paraya çevrilmesine ilişkin icra takibinin konusunu ve dayanağını teşkil etmektedir.

Teslime bağı taşınır rehnini sona erdiren sebepler, aynı şekilde hapis hakkının da sona ermesine neden olur. Bu bağlamda, hapis hakkı fer'î bir hak olduğundan alacağın sona ermesi hapis hakkını da sona erdirir. Aynı şekilde, hapse konu malların zilyedliğinin kaybedilmesi de hapis hakkının sona ermesine neden olur¹⁰⁸. Ayrıca, teslim bağı taşınır rehinden farklı olarak, hapis konusu malların veya kıymetli evrakın alacaklının rızası ile geçici bir süreliğine de olsa borçluya geri verilmiş olması da hapis hakkını sona erdirir¹⁰⁹.

2. Alacak ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin

MK. m. 954/I; "Başkasına devredilebilen alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilir." hükmünü öngörmektedir. Buna göre, alacaklının alacağını teminat altına almak için borçlunun veya rehin veren bir üçüncü kişinin diğer kişilerden olan alacakları veya bunların sahip olduğu haklar rehnedilebilir. Rehinli alacaklı, alacağı ödenmediği

¹⁰⁸ Ancak, kiralayanın hapis hakkı ile ilgili olarak düzenlenen BK. m. 269/II ile İİK. m. 271 hükümlerinin, hapis hakkına konu eşyaların kiralanan yerden zorla veya gizlice çıkarılması hâlinde, alacaklıya malların iadesinin sağlanması konusunda bir takip hakkı verdiğine ve bu nedenle bu gibi hâllerde zilyedlik kaybının hapis hakkını doğrudan sona erdirmeyeceğine işaret etmek gerekir.

¹⁰⁹CANSEL, Hapis Hakkı, s. 103; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 797; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 529; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1127; AYAN, s. 253.

takdirde rehin konusu bu hak veya alacakları paraya çevirterek alacağını tahsil etme yetkisine sahiptir¹¹⁰.

Medeni Kanunumuz, sadece başkasına devredilebilen alacak ve diğer hakların rehnedilebileceğini düzenlemiştir (MK. m. 954/I). Bu nedenle, bağımsız olarak temlik edilemeyen hak ve alacaklar rehin konusu yapılamaz. Ayrıca, hak ve alacakların rehni diğer bütün rehin hakları gibi değere yönelik bir hak olduğundan, rehin konusu hakların paraya çevrilebilir nitelikte olmaları da gereklidir¹¹¹. Bu itibarla, bağımsız olarak devredilebilen alacak hakları ile marka hakkı, patent hakkı, endüstriyel tasarım hakkı, bağımsız olarak devredilebilen ve parayla ifade edilebilen fikrî haklar ile üst hakkı gibi bağımsız irtifak hakları da rehin konusu olabilir. Hak ve alacakların rehnine, aksine bir hüküm olmadıkça teslimine bağlı taşınır rehnine ilişkin hükümler uygulanır (MK. m. 954/II).

Hak ve alacakların rehninde rehin hakkının hukukî niteliği doktrinde tartışmalı bir konudur¹¹². Rehni konusu haklar taşınır mallar gibi maddî bir varlığa sahip olmadıklarından bu rehin hakkının hukukî niteliği konusunda çok çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu tartışma, uygulama açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü kabul edilecek görüşe göre, rehin hakkının kimlere karşı ileri sürülebileceği belirlenecektir.

Öğretide savunulan bir görüşe göre, hak ve alacakların rehni maddî varlığa sahip bir eşyayı konu almadığından ve aynî haklar sadece maddî varlığa sahip eşyalar üzerinde sözkonusu olabileceğinden, bu rehin hakkı rehin konusu hak veya alacakla eş nitelikte bir hakır¹¹³. Buna göre, rehin konusu hak bir alacak hakkı ise, alacak hakkı şahsî (kişisel) bir hak olduğundan, bunun rehni de kişisel hak niteliğindedir. Ancak,

¹¹⁰ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 798; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 547; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1128; ERGÜNE, s. 34; SİRMEN, s. 84; AYAN, s. 254.

¹¹¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 799; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 537; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1128; ERGÜNE, s. 37; AYAN, s. 254.

¹¹² SİRMEN, s. 5 vd.; ÇAKIRCA Seda İrem, **Âdi Alacakların Rehni**, İstanbul 2006, s. 18-20; ERGÜNE, s. 34-35; Ancak, GÜRİSOY/EREN/CANSEL bu tartışmanın pratik bir faydasının olmadığı kanaatindedir, s. 1127.

¹¹³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 765, s. 799; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 361-362; TEKİNAY, s. 146; AYAN, s. 254; ERGÜNE, s. 35; ÇAKIRCA, s. 20.

mutlak hak niteliğindeki mesela patent hakkının veya marka hakkının rehnedilmesi mutlak hak niteliği taşır. Ancak, buna karşı çıkan bir görüşe göre; hak ve alacakların rehni, kanun koyucu tarafından bir rehin hakkı olarak düzenlendiğinden ve bir hakka aynî hak niteliğini vermek de kanun koyucunun tasarrufunda olduğundan, hak ve alacakların rehni de diğer rehin hakları gibi bir aynî hak niteliğindedir¹¹⁴. Bu nedenle, rehin konusunun teknik anlamda bir eşya olup olmamasının bir önemi yoktur. Doktrinde savunulan diğer bir görüşe göre, bu rehin hakkı maddî varlığa sahip bir eşyayı konu almadığından bir aynî hak niteliğinde olmayıp, aynî hakkın bir vasfı olan mutlak hak niteliğindedir¹¹⁵. Mesela, marka hakkı fizikî bir varlığa sahip olmayıp mutlak hak niteliğinde olduğundan, marka hakkının rehni de bir mutlak hak niteliği arz eder. Diğer bazı yazarlar ise, hak ve alacakların rehninin aynî hak veya mutlak hak olmayıp, alacağın temlik niteliğinde olduğunu savunmaktadırlar¹¹⁶.

Kanaatimizce, aynî haklar sadece fizikî varlığa sahip eşyalar üzerinde kurulabilecek olup, hak ve alacakların rehni gayrî maddî nitelikte olan haklar üzerinde kurulduğundan aynî hak niteliğini taşımazlar. Hak ve alacakların rehninin kanunda rehin hakları arasında düzenlenmiş olması, bunu aynî hak kabul etmeyi gerektirmez. Ayrıca, kişisel bir hak niteliğinde olan ve sadece borçlusuna karşı ileri sürülebilen alacak hakkının, sadece rehnedilmekle kendisinden çok daha güçlü bir etkiye sahip ve herkese karşı dermeyan edilebilen bir aynî hak vücuda getireceğini kabul etmek mümkün değildir. Ayrıca, alacak rehni, alacağın temlik niteliğinde de değildir. Çünkü alacak rehni, alacağın temlikine benzer ise de, burada alacağın temlikinde olduğu gibi rehin alan alacağı temellük etmiş olmaz; sadece alacağı ödenmediği takdirde rehin konusu bu alacağı paraya çevirerek alacağını tahsil etme yetkisine sahiptir. Bu nedenle de, hak ve alacak rehninin rehin konusu hak veya alacakla eş nitelikte bir hak olduğu görüşüne katılmaktayız.

MK. m. 955'e göre alacak rehni, senede bağlanmış olan veya olmayan alacaklar için kurulabilir. Bu nedenle, bir alacağın rehnedilebilir olup olmaması bakımından

¹¹⁴ SİRMEN, s. 9-10; SİRMEN, s. 8 dipnot 15'ten naklen OFFTINGER/BAER, Art. 899, N. 5-6; AYBAY/HATEMİ, s. 187; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 208.

¹¹⁵ SAYMEN/ELBİR, s. 690; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 536.

¹¹⁶ SİRMEN, s. 6 dn. 9'dan naklen von TUHR/ESCHER, & 98.

alacağın senede bağlanmış veya bağlanmamış olmasının bir önemi yoktur. Ancak, senede bağlı alacaklar ile senede bağlı olmayan alacakların rehni birbirinden farklı usullere tâbidir. Şöyle ki, senede bağlanmamış alacakların rehni için yazılı bir rehin sözleşmesi yapılması yeterlidir. Bu rehin sözleşmesi, bir borçlandırıcı işlem olmayıp, başka bir işleme gerek olmaksızın rehinin kurulmasını sağlayan bir tasarrufî işlem niteliğindedir¹¹⁷. Bu bakımdan, senede bağlanmamış alacakların rehni, BK. m. 162 vd. hükümlerinde düzenlenen alacağın temlik işlemine benzemektedir. Zîra, burada da bir taahhüt altına girilmemekte, sözleşme ile doğrudan hak üzerinde tasarruf edilmektedir.

Âdi senede bağlı alacakların rehni için, yazılı şekilde bir rehin sözleşmesinin yapılmış olması ve alacağın bağlı bulunduğu senedin zilyedliğinin rehinli alacaklıya devredilmiş olması gereklidir (MK. m. 955/I). Rehin sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve alacağın bağlı olduğu senedin zilyedliğinin alacaklıya geçirilmesi, alacak rehininin kurulması bakımından geçerlilik koşullarıdır¹¹⁸.

Kıymetli evrak niteliğindeki senetlere bağlanmış alacakların rehni ise, yine yazılı bir rehin sözleşmesi yapılarak, ancak alacağın bağlı olduğu senedin (kıymetli evrakın) de alacaklıya teslim edilmesi suretiyle kurulur (MK. m. 955/I). Burada yapılan rehin sözleşmesi borçlandırıcı işlem niteliğinde olup, taraflar bu sözleşme ile alacağın bağlı olduğu senedin alacaklıya teslim edilmesini ve senedin niteliğine göre ciro veya temlik edilmesini kararlaştırırlar. Rehin hakkı, ancak bu rehin sözleşmesi ifa edildiği zaman kurulmuş olur.

Alacaklı veya rehnedan rehin işlemi rehin konusu alacağın borçlusuna bildirebilirler (MK. m. 955/II). Ancak, bu husus rehin hakkının kurulması bakımından kuru bir etkiye sahip değildir¹¹⁹.

¹¹⁷ SİRMEN, s. 35; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 540; SAYMEN/ELBİR, s. 694; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1129; ERGÜNE, s. 39; ÇAKIRCA, s. 35.

¹¹⁸ SİRMEN, s. 40; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 800; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 540.

¹¹⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 800; SAYMEN/ELBİR, s. 694; AYAN, s. 40; HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s. 362.

Kıymetli evraka bağlanmış alacakların rehninde, rehlin kuruluşu için alacağın bağlı olduğu senedin de alacaklıya teslim edilmiş olması gereklidir. Alacak hâmine yazılı senede bağlanmış ise, yazılı rehin sözleşmesi ve senedin teslimi gerekli ve yeterlidir (MK. m. 956/I). Ancak, sözkonusu senet emre yazılı senet ise, bunun alacaklıya rehin cirosuyla devredilmiş ve teslim edilmiş olması gereklidir (MK. m. 956/II). Nâma yazılı senetlere bağlı alacaklarda ise, rehlin kuruluşu için yazılı bir devir beyanı ve senedin teslimi gereklidir (MK. m. 956/II). TTK. m. 601, kambiyo senetlerinin rehnini düzenlemiş olup, buna göre senedin rehni için rehin cirosuyla ciro edilmiş olması gereklidir.

MK. m. 958 uyarınca, rehnedilmiş bir alacak üzerinde ilk rehinli alacaklıya yazılı olarak bildirilmek koşuluyla art rehin hakları kurulabilir.

Alacak dışındaki diğer hakların rehni, yazılı rehin sözleşmesiyle birlikte rehin konusu hakkın devri için öngörülen şekle uyulması suretiyle gerçekleştirilir (MK. m. 955/III). Bu bağlamda, bir marka hakkının veya bir patent hakkının rehni için yazılı bir rehin sözleşmesi yapılması rehlin kuruluşu için yeterlidir. Bu hakların özel sicillerine yapılacak tescil, çoğunlukla rehin hakkının doğumuna etkili olmayıp, sadece rehin hakkının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi bakımından önem taşımaktadır (Örneğin, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK m. 16/son). Bu nedenle, marka veya patent hakkının rehni için yapılan rehin sözleşmesi bir borçlandırıcı işlem niteliğinde olmayıp, bizâtihi rehin hakkının doğumunu sağlayan bir tasarruflı işlem niteliğindedir¹²⁰. Üst hakkı gibi bağımsız olarak devredilebilen bir irtifak hakkının rehni ise, tapu sicilinde yapılacak bir rehin sözleşmesine istinâden rehin hakkının tapuya tescil edilmesi ile kurulur¹²¹. Buradaki rehin sözleşmesi marka hakkının rehninden farklı ola-

¹²⁰ ERGÜNE, s. 50; TÜZÜNER, s. 26.

¹²¹ Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki; doktrinde, üst hakkı gibi devredilebilen sınırlı aynî hakların devrinin tapuda akdedilecek bir devir sözleşmesine ve bu sözleşme uyarınca yapılacak tescile dayalı olarak gerçekleştirilmesinin gerekli olmadığı, tarafların sicil dışında BK. m. 162 vd. hükümlerine göre yapacakları yazılı temlik sözleşmesiyle devri sağlayabilecekleri ileri sürülmektedir: KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 170; GÜRZUMAR Osman, **Türk Medenî Hukukunda Üst Hakkı**, 2. Baskı, İstanbul 2001, s. 174 vd. Bu görüş kabul edildiği takdirde; haklar üzerindeki rehni de, tapu sicilinde resmî şekilde yapılacak rehin

rak bir tasarrufl işlem olmayıp, bir borçlandırıcı işlem niteliğindedir. Tasarruf işlemi ise, tescil talebi ve tescil olup, tescil rehni kurulması bakımından kurucu etkiye sahiptir. Ancak, üst hakkı gibi tapuya kayıtlı bağımsız ve sürekli hakların rehni de şuna dikkat edilmelidir: Rehin konusu yapılan irtifak hakkı bağımsız ve sürekli bir hak niteliğinde olup, bu hak tapuda ayrı bir sayfaya kaydedilmişse, artık bunun rehni hak rehni niteliğinde olmayıp, MK. m. 850 vd. hükümlerinde öngörülen taşınmaz rehni niteliğindedir. Çünkü, MK. m. 704/2'ye göre tapuda ayrı bir sayfaya kayıtlı bağımsız ve sürekli haklar taşınmaz mülkiyetinin konusunu teşkil ederler.

Alacağın korunması ve ileri sürülmesi için gerekli olan bütün önlemlerin alınması, diğer bir deyişle rehin konusu alacağın yönetimi, kural olarak rehin veren alacaklıya (borçluya) aittir¹²². Alacağın muacceliyetinin ihbarı ile tahsil edilmesi de yönetim kavramının kapsamına girer (MK. m. 961/I). Rehinli alacaklı, gerekli olan hâllerde, muacceliyet ihbarında bulunulmasını veya tahsil edilmesini talep etme ve bu konuda rehin vereni zorlama imkânına sahiptir (MK. m. 961/I). Alacağı yönetme hak ve yetkisine sahip olan rehin veren alacaklı, kendisine rehin ihbar edilmiş bulunan borçlunun yapacağı ödemeleri kabul edemez. Çünkü, borçlunun asıl alacaklı ile rehinli alacaklıdan birine diğerinin rızası olmadan ödeme yapması mümkün değildir (MK. m. 961/II). Alacağın yönetimi, kural olarak rehin veren alacaklıda olmakla birlikte, bu hak ve yetkinin yapılacak sözleşmeyle rehinli alacaklıya verilmesi de mümkündür¹²³.

Alacak rehni, alacaklıya alacağı muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde, rehin konusu alacağı paraya çevirerek alacağını bundan tahsil etme imkânı verir¹²⁴. Rehinli alacaklı, rehni paraya çevrilmesini sağlamak için rehin konusu alacak bir kambyo senedine bağlanmışsa kambyo senetlerine mahsus haciz veya iflâs yoluyla takip yapabilir¹²⁵. Rehin veren borçlunun iflâs etmesi veya konkordato akdetmesi durumunda

sözleşmesi ve buna dayalı olarak gerçekleştirilecek tescille değil, BK. m. 162 vd. hükümlerine göre yapılacak yazılı rehin sözleşmesiyle sicil dışında tesis edilecektir.

¹²² SİRMEN, s. 87-88.

¹²³ SİRMEN, s. 88.

¹²⁴ SİRMEN, s. 85; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 802; ÇAKIRCA, s. 52.

¹²⁵ SİRMEN, s. 119.

ise, alacaklı rehin hakkını iflâs masasına ve konkordatoya karşı ileri sürebilir¹²⁶. Diğer bir deyişle, alacak rehni, rehin veren borçlunun iflâsından veya akdettiği konkordatodan etkilenmez. Ancak, rehin konusu alacak şahsî bir hak niteliğinde olduğundan, rehin konusu alacağın borçlusunun iflâs etmesi veya konkordato akdetmesi durumunda, alacaklı, sadece rehin konusu alacağı iflâs masasına yazdırmak ve diğer iflâs alacaklıları gibi iflâs koşullarına göre tatmin edilmek veya konkordatoda konkordato şartlarına göre alacağın ödenmesini istemek hakkına sahiptir.

Hak rehnine sahip bir alacaklı da, alacak rehinde olduğu gibi alacağını tahsil etmek amacıyla rehnin paraya çevrilmesini isteyebilir¹²⁷.

MK. m. 959 hükmüne göre, rehnin kapsamına, ana alacak, ayrı bir senede bağlanmamış ve vadesi gelmemiş olan faiz ve dönemsel gelirler, alacağa bağlı diğer fer'î haklar (cezaî şart, rehin gibi) girer.

¹²⁶ SİRMEN, s. 122, 124.

¹²⁷ SAYMEN/ELBİR, s. 701; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 647.

III. TAŞINIR REHNİNE HÂKİM OLAN İLKELER

A. FER' İLİK (ALACAĞA BAĞLILIK) İLKESİ

Rehin hakkı, bir alacağı teminat altına almak amacıyla kurulur. Bu nedenle, rehin hakkının varlığı teminat altına alınacak bir alacağın varlığına bağlıdır. Buna, alacağa bağlılık (fer'îlik) ilkesi denir¹²⁸. Fer'îlik ilkesi, rehin hakkının varlığının ve geçerliliğinin, bu hakkın temelinde yer alan alacak-borç ilişkisinden doğan bir alacak hakkının varlığına ve geçerliliğine bağlı olması anlamına gelir. Alacak hakkı hiç doğmamışsa veya geçersizse yahut da geçerli olarak doğmuş, fakat daha sonra borcu sona erdiren herhangi bir sebeple (itfa, ibra, takas vs.) sona ermişse, artık rehin hakkının varlığından bahsedilemez¹²⁹.

Taşınır rehinin henüz doğmamış, miktarı belli olmayan, ileride doğacak veya doğması muhtemel bir alacağı teminat altına almak amacıyla kurulmasının mümkün olup olmadığı mes'elesi fer'îlik ilkesi bağlamında değerlendirilmesi gerekli olan bir sorundur. Fer'îlik ilkesi, ancak mevcut ve geçerli olan alacakların rehinle teminat altına alınmasını gerektirir ise de, taşınmaz rehni bakımından kanun koyucu açık bir hüküm sevk etmek suretiyle, henüz doğmamış, ileride doğacak veya doğması muhtemel bulunan alacakların da taşınmaz rehni ile güvence altına alınabileceğini düzenlemiştir (MK. m. 881). Taşınır rehni bakımından ise, kanunumuzda böyle bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, taşınmaz rehni hükümlerine kıyasen miktarı belirli olmayan alacaklar için de rehin kurulabilmesi imkânının taşınır rehni bakımından da mümkün olmasına hiçbir engel bulunmamaktadır. Şöyle ki, miktarı belirli olmayan alacaklar için rehin hakkı kurulmasının fer'îlik ilkesini zâfiyete uğrattığı ileri sürülmüş¹³⁰ ise de, bu sakınca taşınmaz rehni bakımından da sözkonusu olmasına rağmen kanun koyucu tarafından üst sınır

¹²⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 26; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 464; AYAN, s. 215.

¹²⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 26; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 464; WIELAND, s. 709; SAYMEN/ELBİR, s. 628; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1098.

¹³⁰ HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s. 350.

ipoteği kurma imkânı açıkça öngörülmüştür. Ayrıca, bu hâlde alacak hakkı geçerli olarak vücuda gelmediği sürece rehin hakkı maddî muhtevasına kavuşamayacak, diğer bir deyişle rehin hakkı şeklî bir hak olmaktan öte hiçbir anlam ifade etmeyecek ve alacaklı rehin hakkının verdiği en önemli yetki olan rehnin paraya çevrilmesini talep etme yetkisini kullanamayacaktır. Çünkü, bu hâlde alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yaparak elde edeceği herhangi bir alacak hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle, üst sınır ipoteğine kıyasen, henüz miktarı belli olmayan, ileride doğacak veya doğması muhtemel bulunan alacakların teminat altına alınması için de taşınır rehni kurulabileceği düşüncesindeyiz. Nitekim, doktrindeki hâkim görüş de bu yöndedir¹³¹. Hatta taşınır rehninde, taşınmaz rehninden farklı olarak, belirli olmayan alacaklar için rehin kurulması işlemi sırasında rehinle teminat altına alınan alacağın üst sınırının gösterilmesine dahi gerek yoktur. Taraflar üst sınır kararlaştırmadan da belirli olmayan ve ileride doğacak veya doğması muhtemel alacaklar için taşınır rehni kurabilirler. Çünkü, taşınır rehninde dereceler sistemi sözkonusu olmadığı gibi, rehin konusu taşınır eşya alacağın tümü için teminat teşkil eder. Böylece, taşınır rehninde alacağın ve fer'îlerinin teminat-tan sadece limit dâhilinde yararlanmaları durumu sözkonusu olmayıp, alacaklı bütün fer'îleriyle birlikte alacağını hiçbir sınıra tâbi olmaksızın rehin konusu taşınırın satış bedelinden tahsil edebilme hak ve yetkisine sahiptir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, tarafların rehin sözleşmesinde rehin teminatının üst sınırını belirlemelerine herhangi bir engel yoktur. Bu durumda alacaklı, sadece sözleşmede belirlenen üst sınır içinde kalmak koşuluyla alacağını ve fer'îlerini belirli oranda tahsil edebilir.

Fer'î bir hak niteliğinde olan taşınır rehni, aynı zamanda tâli bir haktır¹³². Bunun anlamı, rehin hakkının her zaman kullanılmayıp, sadece alacak muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesinin talep edilebilmesidir.

¹³¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 80; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1102-1103; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769, s. 773; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 470; TEKİNAY, s. 139; ERGÜNE, s. 191; AYAN, s. 219.

¹³² CANSEL, Menkul Rehni, s. 27; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1096.

Burada rehin hakkının alacağa bağıllığı ilkesi ile ilgili olarak değinilmesi gerekli olan bir husus da, taşınır rehninde taşınmaz rehninden farklı olarak alacak hakkındaki zamanaşımının işlemeye devam edecek olması keyfiyetidir (BK. m. 138). Alacağın taşınır rehni ile güvence altına alınmış olmasına rağmen, zamanaşımı işlemeye devam eder. Ancak, zamanaşımı borcu sona erdiren bir neden olmadığından¹³³, taşınır rehni devam ederken zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile, rehin hakkının varlığına bir hâlel gelmez ve rehinli alacaklı zamanaşımına uğrayan alacağını rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip¹³⁴ yaparak rehin konusu taşınırı sattırmak suretiyle tahsil edebilir. Kanun koyucu bu hususu, BK. m. 138’de “Fakat alacaklı rehinden hakkını istifa etmek salâhiyetini muhafaza eder” şeklinde ifade etmiştir. Ancak, burada şöyle bir sorun ile karşılaşılır: Rehin konusu taşınırın satılması sonucunda elde edilen satış bedelinin, rehinle teminat altına alınmış olan ancak zamanaşımına uğrayan alacağı karşılamaya yetmediği hâllerde, rehinli alacaklının alacağının satış bedeli ile karşılanamayan kısmı için genel takip yollarına başvurarak veya dava açarak yapacağı taleplere karşı borçlu zamanaşımı def’îni ileri sürme hakkına sahip midir? Kanaatimizce, rehinli alacaklının rehin devam ederken zamanaşımına uğrayan alacağını elde edebilme imkânı, alacağı teminat altına alan rehin konusu taşınırın değeri ile sınırlıdır. Nitekim, Kanun’da da alacaklının sadece rehinle sınırlı olarak hakkını elde etme yetkisi saklı tutulmuştur. Bu nedenle, rehinli

¹³³ OĞUZMAN/ÖZ, s. 463.

¹³⁴ Rehinli alacaklı, İİK. m. 45 uyarınca, alacağını elde etmek için öncelikle rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapmak zorundadır (Önce rehne müracaat kuralı). Ancak, İİK. m. 45/II’de öngörülen rehinli alacağın aynı zamanda bir kambiyo senedine bağlanmış olduğu hallerde alacaklı, rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip dışında diğer takip yollarına da başvurabilir. Ancak, şu hususu belirtmek gerekir ki, rehinli alacaklı rehin devam ederken zamanaşımına uğramış olan alacağını İİK. m. 45/II’deki istisnalar mevcut olsa bile sadece rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip yaparak talep edebilir. Bununla birlikte, rehinli alacaklının rehin konusu taşınırın satış bedeli ile karşılanmayan alacak kesimi için yaptığı takipler ve açtığı davalar borçlunun zamanaşımı def’î ile karşılaşacaktır. Bu nedenle, alacaklı âdi takip yollarına başvurarak veya rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip prosedürüne başvurup da zamanaşımına uğramış olan alacağı karşılanmadığı takdirde rehin açığı belgesi olarak, borçlunun şahsî malvarlığı değerlerine başvurmak suretiyle zamanaşımına uğrayan alacağını elde etme imkânından –borçlunun zamanaşımı def’îni ileri sürmesi hâlinde- yoksundur.

alacaklı alacağının rehinle karşılanmayan kısmını talep ederse, borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürerek alacağı ödemekten kaçınabilir¹³⁵.

Fer'îlik ilkesinin bir sonucu da, rehin hakkının ancak alacağa bağlı olarak devredilebilmesidir¹³⁶. Rehinle teminat altına alınan alacağın temlik halinde, rehin hakkı da alacakla birlikte kendiliğinden temellük edene geçer (BK. m. 168). Rehin hakkının alacaktan bağımsız olarak devrine ise imkân yoktur.

Alacağın temlik hâlinde, rehin hakkı da alacağı temellük edene geçeceği için, rehin konusu taşınırın yeni alacaklıya teslim edilmesi gerekir. Alacağı devralan yeni alacaklının rehin hakkı, rehin konusu eşyanın tesliminden önce, tıpkı taşınmaz rehininde olduğu gibi alacağın temlik işlemi ile doğmuş olur¹³⁷. Eski alacaklı rehin konusu taşınırını teslim etmediği takdirde, yeni alacaklı rehin hakkının yeni sahibi olarak rehin hakkına dayanarak rehin konusu taşınırın kendisine teslim edilmesini isteyebilir. Alacağı temlik alan bu konuda aynî hakkından doğan dava açma yetkisini kullanarak veya alacağın devrinin temelinde yer alan borç ilişkisine dayanarak güvence konusu taşınırın kendisine verilmesini isteyebilir.

Taşınır rehni ile teminat altına alınan alacağın temlik konusu bağlamında incelenmesi gereken diğer bir konu da, Medenî Kanun'un 942. maddesinde düzenlenen alacaklının rehinli taşınırını ancak malikin rızası ile bir başkasına rehnedebileceği yolundaki hükmün, taşınır rehininde alacağın temlikini kısıtlayıcı mâhiyette bir hüküm olarak değerlendirilmesi gerekip gerekmediğidir. Zîra, alacağın temlik ile rehinli alacaklı devrettiği alacak miktarı için yeni alacaklının rehin hakkı iktisap etmesini sağlamış olmaktadır. Rehinli alacaklının alt rehin tesis etmesi durumunda da, alacaklı kendi alacaklısı lehine bir alt rehin hakkı kurmakta ve alt rehinli alacaklının rehin konusu taşınırın değerinden alacağını elde ettiği oranda ilk rehin alacaklısının alacağı son bulmaktadır. Bu itibarla, alt rehin kurulması ile alacağın temlik benzer sonuçlar doğurmaktadır. Böylece, alt rehin hakkı kurmak isteyen, ancak rehin verenin rızası bulunmadığı için kendi

¹³⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769 dn. 20; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 464.

¹³⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1101-1102; WIELAND, s. 709; ERGÜNE, s. 189.

¹³⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 205.

alacaklısına teminat veremeyen rehinli alacaklı, alacağın temlik yoluna başvurarak kendi alacaklısına teminat verebilir. Bu nedenle, alt rehin verilmesini kısıtlayan MK. m. 942 hükmünün taşınır rehninde alacağın temlikini yasaklayan bir hüküm niteliğinde olduğu düşünülebilir ise de, MK. m. 942 hükmünün mutlak anlamda emredici nitelikte olmaması ve alacaklının kuracağı alt rehinlerin alt rehinli alacaklının iyiniyetli olması koşuluyla geçerli olarak hüküm doğurması ile rehin verenin uğradığı zararı MK. m. 945/II hükmü uyarınca talep edebilmesi ve alt rehinli alacaklının rehinden alacağını tahsil ettiği miktarda borçlunun borcundan kurtulması ve rehin veren üçüncü kişi ise malikin mal zaten paraya çevrildiğinden artık rehinli taşınırın paraya çevrilmesine katlanma borcunun söz konusu olmaması (veya rehinli taşınırın satışına katlanma borcunun tahsil edilen miktarla orantılı olarak sona ermesi) nedeniyle, MK. m. 942 hükmünün alacakla birlikte rehinin de yeni alacaklıya geçeceğini öngören BK. m. 168 hükmünü bertaraf etmediği kanısındayız¹³⁸.

Taşınır rehninde, rehin ile teminat altına alınan alacağın tamamı temlik edilebileceği gibi, alacağın sadece bir kısmı da temlik edilebilir. Bu durumda, temlik alan temellük ettiği alacak nispetinde rehin hakkına sahip olur. Temlik eden rehinli alacaklı da, temlik etmediği alacak kısmı için teminattan faydalanır. Temlik edenle temlik alanın sahip oldukları bu rehin hakları, taraflar arasında aksine bir sözleşme yoksa aynı sırada yer alır ve rehin konusu taşınırın satış bedelinden garâmeten tatmin edilirler. Ancak, alacağın kısmen temlik faraziyesinde, taşınır rehininin kural olarak teslim bağı olarak kurulması mecburiyeti karşısında, temellük eden lehine rehin hakkının nasıl kurulacağı ve taşınırın zilyedliğinin kimde kalacağını tespiti gerekir. Öncelikle, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, alacağı temellük eden kişi, BK. m. 168 hükmü uyarınca, rehin hakkını teslim gerek olmaksızın kazanmaktadır. Alacağı temellük eden alacaklı rehin hakkına dayanarak taşınırın kendisine teslimini talep edebilir ise de, eski alacaklı da rehin hakkının devam etmesi nedeniyle taşınırın zilyedliğini muhafaza etmek durumundadır. Taraflar, buna çözüm olarak, taşınırın zilyedliğinin bir yedd-i emine tevdi edilmesini kararlaştırabilecekleri gibi, taşınır üzerinde iştirak hâlinde zilyedlik de tesis edebilirler. Alacağı teminat altına almak amacıyla birden çok taşınır üzerinde rehin hakkı kurulmuş olan hâllerde rehinli alacağın bir kısmının temlik edilmesi, temlik edilen alacak oranın-

¹³⁸ Aynı görüşte bkz. TEKİNAY, s. 136.

da taşınırın yeni alacaklıya geçirilmesi sonucunu doğurmaz. Zira, taşınır rehninde teminatın bölünmezliği ilkesi uyarınca, bütün taşınırlar alacağın tamamı için teminat teşkil ederler¹³⁹.

Rehinle temin edilen borcun nakli hâlinde, alacak el değiştirmeden rehin hakkı da el değiştirmeden devam eder. Ancak, rehin veren borçlu dışındaki bir üçüncü kişi ise, rehin hakkının devam edebilmesi için, rehin veren üçüncü kişinin borcun nakline muvafakat etmiş olması gerekir (BK. m. 176/II). Çünkü, üçüncü kişi rehin verirken borçlunun şahsını göz önünde bulundurarak ve borçlunun borcunu ödeyeceğine inanarak taşınır malı üzerinde rehin hakkı kurmaktadır. Bununla birlikte, borcun nakli sonucunda rehin veren üçüncü kişi borçlu konumuna gelmişse, yani borç rehin verene nakledilmişse, rehin hakkı yine devam etmeli ve rehin verenin muvâfakati artık aranmamalıdır. Zîra bu faraziyede, rehin veren malik borcun nakli dolayısıyla borcu bizzat kendisi üstlenmektedir¹⁴⁰.

B. TEMİNAT İLKESİ

1. Teminatın Konusu

Rehin hakkı, bir alacağı teminat almak üzere taşınır bir mal veya hak üzerinde kurulan ve alacak ödenmediği takdirde alacaklıya rehin konusunu paraya çevirme yetkisi tanıyan bir hak olduğundan, bu hakkın temel işlevi alacağı teminat altına almasıdır. Taşınır rehninde, taşınmaz rehninden farklı olarak rehnin sadece teminat işlevi vardır.

¹³⁹ Teminatın bölünmezliği ilkesi için bkz. ileride B, 3.

¹⁴⁰ Doktrinde, borcun nakli anında rehin konusu şey borcu devralana aitse veya borcu nakleden ve doğal olarak borcun naklinden bilgisi olan eski borçluya aitse, bunların artık rehin hakkının sona erdiğini ileri süremeyecekleri belirtilmektedir: OĞUZMAN/ÖZ, s. 938, dn. 196'dan naklen von Tuhr/Escher, § 99, V, 2, s. 393.

Oysa, taşınmaz rehninin çeşitleri olan ipotekli borç senedi ve irat senedinde rehin hakkının taşınmazın değerini tedâvül ettirme fonksiyonu da vardır.

Teslime bağlı taşınır rehninin konusu, yani alacağı teminat altına alacak olan şey, maddî değere sahip, paraya çevrilebilen ve fizikî varlığa sahip olan bir eşyadır. Fizikî bir varlığa sahip olmayan alacak hakkı veya marka, patent, üst hakkı gibi diğer haklar ancak, hak rehninin konusunu teşkil ederler.

Bu bağlamda, paylı mülkiyete tâbi taşınır bir eşya üzerindeki payın da rehnedilmesi mümkündür. Bunun için bütün paydaşların muvafakatine gerek olmayıp, her paydaş payını diğerlerinden bağımsız olarak rehnedebilir. Ancak, paydaşlardan birinin kendi payını rehnedebilmesi, payın ilişkin bulunduğu taşınırın rehinli alacaklıya (veya üçüncü kişiye) teslim edilmiş olmasına bağlıdır. Taşınırın alacaklıya teslim edilebilmesi için ise, bütün alacaklıların muvafakatine ihtiyaç vardır¹⁴¹. Ancak, belirtmek gerekir ki; paylı mülkiyete tâbi taşınır bir malın paydaşlarından her biri, kendi payını teslime gerek olmaksızın MK. m. 954 vd. 'de düzenlenen hak rehni hükümlerine göre rehnedebilir. Bu hâlde, rehin hakkının doğumu için rehin konusu payın ilişkin bulundu-

¹⁴¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 62; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1101; AYAN, s. 230; ancak, ERGÜNE, paylı mülkiyete tâbi bir taşınıra ilişkin payın rehnedilmesinin bir hak rehni niteliğinde bulunduğunu, bu hakkın doğması için ise taşınırın alacaklıya teslimine gerek olmadığını ve MK. m. 955/II hükmüne göre yapılacak yazılı bir rehin sözleşmesiyle rehin hakkının doğacağını ifade etmektedir (s. 185-187). Yazarın bu görüşü, payın hak rehni hükümlerine göre rehnedildiği hâller bakımından doğru ise de, müşterek mülkiyet payının teslime bağlı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedilmek istendiği durumlarda kabul edilemez. Şöyle ki; müşterek mülkiyet rejimine tâbi bir taşınırın paydaşları, sahip oldukları payları teslime bağlı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedebilecekleri gibi, MK. m. 954 vd.'nda yer alan hak rehni hükümlerine göre de rehnedebilirler. Aynı şekilde, MK. m. 857 hükmü uyarınca paydaşlardan biri sahip olduğu pay üzerinde taşınmaz rehni tesis edilebilir (OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 686; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 290; AKİPEK Jale G., **Türk Eşya Hukuku**, C. III, Ankara 1974, s. 166). Bu hâlde, taşınmaz payı üzerinde kurulan rehin hakkı taşınmaz rehni niteliğindedir. Ancak, bir taşınmaz hissesi üzerinde –taşınmaz rehni dışında- hak rehni hükümlerine göre de rehin hakkı tesis edilebileceğinde kuşku yoktur. Bu itibarla, sonuç olarak payın hak rehni hükümlerine göre rehnedildiği durumlarda taşınırın alacaklıya teslimi gerekli değil ise de, payın teslime bağlı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedildiği faraziyede payın ilişkin bulunduğu taşınırın rehinli alacaklıya teslimi, MK. m. 939 hükmü uyarınca zorunlu olup, rehin hakkının doğumu bakımından kurucu etkiye sahiptir.

ğu taşınırın rehinli alacaklıya teslimi gerekli olmayıp, MK. m. 955/II hükmü uyarınca yazılı rehin sözleşmesi yapılmış olması yeterlidir¹⁴².

Elbirliğiyle mülkiyet rejimine tâbi bir taşınır malın rehni ise, sadece bütün ortakların muvâfakati ile mümkündür. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, elbirliği mülkiyetine tâbi taşınırlarda ortaklardan her biri, mülkiyet ilişkisinin tasfiyesi sonucunda kendisine düşecek tasfiye payını diğer ortaklardan bağımsız olarak rehnedebilir. Tasfiye payının bu şekilde rehni, bir hak rehni mâhiyeti taşır¹⁴³.

Ancak, taşınır bir eşyanın veya bir hakkın taşınır rehnine konu olabilmesi için maddî bir değer taşınması gereklidir. Çünkü, rehin hakkı değere ilişkin bir haktır. Alacak muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde, rehinli alacaklı rehlin paraya çevrilmesini ister ve rehin konusunun satış bedeli üzerinden alacağını tahsil eder. Bu nedenle, parasal bir değer taşımayıp, sadece manevî değer taşıyan mektup, fotoğraf, diploma, hatta delil mâhiyetindeki belgeler, ticarî defterler vs. taşınır rehnine konu teşkil etmezler¹⁴⁴. Bunlar, ancak –koşulları olduğu takdirde- alıkoyma hakkına konu olabilirler¹⁴⁵.

Ayrıca, bir alacağı teminat altına almak amacıyla birden fazla taşınır üzerinde rehin hakkı tesis edilebilir. Ancak, burada, taşınmaz rehninden farklı olarak, taşınırların aynı kişiye veya borçtan müteselsilen sorumlu kişilere ait olması ile borçtan müteselsilen sorumlu olmayan farklı kişilere ait olması bakımından bir fark yoktur. Çünkü, her iki hâlde de, taşınırların hepsi alacak için toplu rehin teşkil ederler. Diğer bir

¹⁴² MK. m. 955/II’de, haklar üzerinde rehin kurulması için yazılı rehin sözleşmesiyle birlikte hakkın devri için gerekli şekle uyulması gerektiği düzenlenmiş ise de, taşınırlara (sicilli taşınırlara ilişkin özel düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla) ilişkin payların devri herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığından, sadece yazılı rehin sözleşmesi yapılması, pay üzerinde hak rehninin kurulması için yeterlidir.

¹⁴³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 63; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 455.

¹⁴⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 73; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1099; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 456 ve s. 517; WIELAND, s. 707; ERGÜNE, s. 174. Maddî değer taşımayan bu tür taşınır malların rehnine ilişkin rehin sözleşmeleri ve ölüme bağlı tasarruflar BK. m. 19/II uyarınca geçersizdir. Rehni hakkının hukukî sebepten mücerret olduğu görüşünün kabulü hâlinde dahi, rehin konusu eşya paraya çevrilebilir nitelikte olmadığından rehni hakkının doğmadığının kabulü gerekir.

¹⁴⁵ SARI, s. 12.

deyişle, rehin konusu taşınırlar borçtan şahsen sorumlu olmayan kişilere ait olsalar bile, MK. m. 944 uyarınca alacağın tamamı için teminat teşkil ettiklerinden rehin yükünün taşınırlara değerleriyle orantılı olarak dağıtılması sözkonusu değildir. Bu husus, teminatın bölünmezliği ilkesinin bir sonucudur¹⁴⁶.

2. Teminat Altına Alınan Alacak

Rehin hakkının temel işlevi, bir alacak hakkını teminat altına almasıdır. Bu alacak genellikle bir para alacağıdır. Ancak, para dışındaki verme, yapma veya yapmama edimleri de rehinle güvence altına alınabilir. Bunların rehin sözleşmesinde parasal bir değer olarak gösterilmesi zorunlu olmayıp, bu edimlerin en geç rehinin paraya çevrilmesi anında parayla ifade edilebilmeleri gerekli ve yeterlidir. Çünkü, rehin hakkı değere ilişkin bir hak olduğundan, sadece parayla ifade edilebilen alacaklar rehinle temin edilebilir.

Ayrıca, rehin hakkı fer'î (alacağa bağlı) nitelikte bir haktır. Diğer bir deyişle, rehin hakkının varlığı ve geçerliliği, geçerli bir alacağın varlığına bağlıdır. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, geçersiz bir borç ilişkisinden doğan veya sona ermiş olan bir alacağın rehin hakkı ile teminat altına alınması mümkün değildir.

Eksik borçların, yani bahis ve kumardan kaynaklanan borçlar, ahlâki bir yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin borçlar ile zamanaşımına uğrayan borçların rehinle teminat altına alınabilmesi bakımından ikili bir ayırım yapılmalıdır: Zamanaşımına uğramış olan alacaklar dışındaki eksik borçlar (kumar ve bahis borçları, ahlâki bir yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin borçlar), icra takibine konamadıkları ve paraya çevrilme müeyyideleri olmadığı için rehinle teminat altına alınamazlar¹⁴⁷. Zamana-

¹⁴⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 60; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1100 dipnot 22; AYAN, s. 231.

¹⁴⁷ Ancak SAYMEN/ELBİR, eksik borçların rehinle teminat altına alınabilirliği bakımından zamanaşımına uğramış alacaklar ile diğer eksik borçlar arasında bir ayırım yapmamışlar ve kumar, bahis ve evlenme

şımına uğramış alacaklar bakımından ise, borçlu zamanaşımı def'inden feragat ederek bu alacakları rehinle teminat altına alabilir¹⁴⁸. Rehin veren, zamanaşımına uğramış ve eksik borç niteliğindeki bu borçların borçlusu ise, taşınır rehininin bu borçlar için geçerli olarak kurulabileceği kabul edilmelidir. Çünkü, borçlu ödememe (ademi ifa) imkânına sahip olduğu bu borçları teminat altına alarak ödememe hakkından feragat etmiş sayılır¹⁴⁹. Ancak rehin veren kişi, borçlu dışında herhangi bir üçüncü kişi ise, bu kişinin teminat altına alınacak borcun eksik borç olduğunu bilip bilmediğine bakılır. Eğer, rehin veren üçüncü kişi borcun eksik borç mâhiyetinde olduğunu biliyorsa, rehin hakkının geçerliliğinde herhangi bir sakatlık yoktur ve alacaklı alacağını tahsil etmek amacıyla rehinin paraya çevrilmesini talep edebilir. Çünkü, üçüncü kişi rehin vermekle, rizikoyu üstlenmiş olur. Ancak, üçüncü kişi borcun eksik borç olduğu olgusunu bilmiyorsa ve bilseydi rehin vermeyecek idiyse, -koşulları oluşmuşsa- rehin sözleşmesinin hata veya hile sebebiyle iptalini talep edebilir¹⁵⁰.

Rehinle temin edilecek alacağın TL olarak gösterilmesi zorunluluğu, taşınmaz rehninden farklı olarak taşınır rehninde sözkonusu değildir. Alacak tutarı, Türk Lirası cinsinden olabileceği gibi hiçbir sınırlamaya ve koşula tâbi olmaksızın yabancı para (USD, Euro gibi) cinsi üzerinden de gösterilebilir¹⁵¹. Çünkü, taşınmaz rehninde yabancı para ipoteğinin belli koşullara bağlanması ile korunmaya çalışılan belirlilik ilkesine ilişkin hukukî menfaat ve gereklilik burada mevcut değildir.

Miktarı belli olmayan, ileride doğacak veya doğması muhtemel olan alacakların da taşınır rehni ile teminat altına alınması mümkündür. Bu husus, fer'îlik ilkesi baş-

tellâllığı gibi borçların icra takibi yapılmak suretiyle talep edilemeyeceğini gözardı ederek sonuca varmışlardır (s. 629).

¹⁴⁸ GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1101; aynı görüşte CANSEL, Menkul Rehni, s. 76; AYAN, s. 219.

¹⁴⁹ Kanaatimizce, bu feragat, sadece rehinin paraya çevrilmesi hakkının kullanılmasına inhisar etmektedir. Yoksa, alacaklı zamanaşımına uğramış bir borcun ifası için rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip dışında bir takip prosedürüne başvurmak suretiyle borçlunun diğer malvarlığı değerlerine başvurduğu takdirde, borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürerek takibin akamete uğramasını sağlayabilir.

¹⁵⁰ SAYMEN/ELBİR, s. 629-630.

¹⁵¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1102; ERTAŞ, s. 543; AYAN, s. 219; ERGÜNE, s. 112.

lığı altında incelenmiş olduğundan, oradaki açıklamalarımıza yollama yapmakla yetiniyoruz¹⁵².

Ayrıca, şunu da belirtmek gerekir ki, birden çok alacağın tek bir rehin sözleşmesiyle teminat altına alınmasına hiçbir engel yoktur. Ancak, rehinli alacaklının ileride doğabilecek bütün alacakların teminat altına almak üzere yapılan rehin sözleşmelerinin geçersiz olduğu kabul edilmektedir¹⁵³.

3. Teminatın Bölünmezliği

Medeni Kanun'un 944/II. maddesi, "Alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehinli taşınırı veya onun bir kısmını geri vermek zorunda değildir." hükmünü içermektedir. Buna göre, alacaklı alacağının tamamı ödeninceye kadar rehin konusu taşınırlardan bir bölümünü geri vermek zorunda değildir. Doktrinde, buna "teminatın bölünmezliği ilkesi" denilmektedir. Ancak, bu hüküm hapis hakkı bakımından uygulanamaz. Çünkü, hapis hakkı sadece alacaklının alacağını karşılamaya yetecek miktarda taşınır eşya veya hak üzerinde kullanılabilir¹⁵⁴.

Teminatın bölünmezliği ilkesinin rehin konusu bakımından ve alacak bakımından olmak üzere iki yönü vardır:

a. Rehin Konusu Bakımından

¹⁵² Bkz. yukarıda III, A.

¹⁵³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 733; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 471; AYAN, s. 219.

¹⁵⁴ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 24 ve s. 94; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 791; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 525; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1125.

Taşınır rehnine konu taşınır veya taşınırların tümü alacak için bir bütün olarak teminat teşkil ederler. Rehinli alacaklı alacağını tamamen tahsil edinceye kadar, taşınırı veya onun bir kısmını geri vermek zorunda değildir. Bu bakımdan alacağın birden çok taşınırıyla teminat altına alınmış olması, bir farklılık arz etmez. Çünkü aynı alacak için birden çok taşınır rehin verilmiş olsa bile, bunların hepsi alacağın tamamı için teminat teşkil ederler. Burada, taşınmaz rehninden farklı olarak, taşınırların aynı kişiye veya borçtan müteselsilen sorumlu kişilere ait olması ile borçtan müteselsilen sorumlu olmayan farklı kişilere ait olması bakımından bir fark yoktur. Çünkü her iki halde de, taşınırların hepsi alacak için toplu rehin teşkil ederler. Taşınırların farklı kişilere ait olması faraziyesinde, rehin yükünün taşınırlara değerleriyle orantılı olarak dağıtılması sözkonusu değildir¹⁵⁵. Bu, MK. m. 944/II'de öngörülen teminatın bölünmezliği ilkesinin bir gereği ve sonucudur. Ancak, sözleşme serbestisinin bir uzantısı olarak, taraflar borcun bir kısmının ödenmesi halinde taşınırlardan bir veya birkaçının iade edileceğini kararlaştırabilirler¹⁵⁶. Böyle bir anlaşma olmadıkça, rehinli alacaklı alacağı tamamen ödeninceye kadar rehin konusu taşınırların bir kısmını geri vermeye mecbur değildir. Aynı şekilde, rehin konusu taşınırların değeri güvence altına alınan alaktan fazla olsa bile, bu değer fazlası oranında rehin hakkının iptali ve fazla değerdeki eşyanın bir kısmının geri verilmesi istenemez¹⁵⁷.

Rehinle teminat altına alınan alacağın bir bölümünü borçlu dışında bir üçüncü kişi ödediği takdirde, bu kişi BK. m. 109'te öngörülen hâllerden birinin mevcut olması koşuluyla ödediği alacak oranında alacaklının haklarına halef olur (BK. m. 109). Bu halefiyetin kapsamına rehin hakkı da dâhildir. Ancak, üçüncü kişi alacaklı ödediği alacak oranında rehin konusu taşınırın bir kısmının veya taşınırlardan birinin kendisine verilmesini isteyemez¹⁵⁸. Çünkü üçüncü kişinin halef olduğu alacak nedeniyle sahip

¹⁵⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 60; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1100 dipnot 22; AYAN, s. 231.

¹⁵⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 775; CANSEL, Menkul Rehni, s. 25; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472.

¹⁵⁷ Yarg. İİD. 13.11.1970 T., 1970/10187 E. ve 1970/11145 K. (UYAR Talih, **Türk Medeni Kanunu (Gerekçeli-İçtihatlı)**, Cilt: IV (TMK), s. 4263-4264).

¹⁵⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 25; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1095; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 473; AYAN, s. 222.

olduğu rehin hakkı, alacaklının rehin hakkından sonra gelir. Alacaklı, alacağı tamamen ödenince rehin konusu taşınırı veya birden çok taşınır varsa bunları üçüncü kişi alacaklıya verir.

b. Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından

Rehin konusu taşınır veya taşınırlar alacağın tamamını teminat altına alırlar. Aynı alacak için birden çok taşınır rehnedilmişse, bunlar alacağın tamamı için güvence teşkil ederler. Burada, rehin yükünün taşınırlara dağıtılması, yani hangi taşınırın alacağın ne kadarlık miktarı için güvence teşkil ettiğinin tespit edilmesi sözkonusu değildir. Çünkü teminatın bölünmezliği ilkesi uyarınca, her bir taşınır alacağın tamamını güvence altına alır¹⁵⁹.

Ayrıca, rehin konusu taşınır mal veya mallar birden çok alacağı teminat altına alıyorsa, alacaklardan birinin veya birkaçının ödenmesi nedeniyle taşınırın veya taşınırlardan bir kısmının geri verilmesi istenemez¹⁶⁰.

C. BELİRLİLİK (MUAYYENİYET) İLKESİ

1. Rehin Konusunun Belirli Olması

¹⁵⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 60; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 775; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472.

¹⁶⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 25; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 775; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472.

Taşınır rehninde, rehin konusu taşınır bir eşya, hak veya alacaktır. Belirlilik ilkesi, taşınmaz rehninde olduğu gibi, taşınır rehninde de büyük önem taşır. Taşınmaz rehninde üzerinde rehin kurulacak taşınmazın tapuya kayıtlı belirli bir taşınmaz olması ve tapu dairesinde resmi şekilde yapılan rehin sözleşmesinde de rehin konusunun açıklıkla belirlenmiş olması gereklidir (MK. m. 854). Taşınır rehninde ise, rehin konusu taşınırın mutlaka rehin sözleşmesinde belirlenmiş olması zorunlu olmayıp, belirlenebilir bir şekilde ifade edilmiş olması yeterlidir¹⁶¹. Ancak, bu halde de, rehin hakkının doğumu için rehin konusu taşınırın alacaklıya teslimi zorunlu olduğundan, bu tasarruf işlemi anında taşınırın belirlenmiş olması gerektiği tabiidir.

Belirlilik ilkesi gereğince, borçlunun malvarlığının bütünü veya bir bölümü tek bir işlemle rehnedilemez¹⁶². Bununla birlikte, bir eşya birliği oluşturan taşınır eşyaların rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilmesi ve her bir taşınırın zilyedliğinin alacaklıya geçirilmesi yoluyla rehin hakkı tesisi mümkündür¹⁶³. Ancak, zilyedliği alacaklıya geçirilmeyen taşınırılar üzerinde rehin hakkı kurulmuş olmaz. Zilyedliğin devredilmesi işlemi de, mâhiyeti gereği tasarruf işlemi anında taşınırın belirli olmasını zorunlu kılar.

Rehnin belli bir sicile tescil ile doğduğu taşınır rehni türleri bakımından belirlilik, rehin konusu taşınırın belirleyici özelliklerinin sicile tescil edilmesi suretiyle sağlanmış olur (Meselâ, Hayvan Rehni Tüzüğü, m.13).

Aynı alacak için birden çok taşınır üzerinde rehin kurulmuşsa, rehin konusu bu taşınırınların rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olmaları ve zilyedliğin devri sırasında kesin ve net olarak belirlenmiş olmaları gereklidir¹⁶⁴.

¹⁶¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 61-62; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1100; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 469; WİELAND, s. 702.

¹⁶² CANSEL, Menkul Rehni, s. 21; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 772; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s.1093; HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s. 354; AYAN, s. 219.

¹⁶³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 60; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 773; KÖPRÜLÜ/KANE-Tİ, s. 455-456; WİELAND, s. 707; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1100.

¹⁶⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 61-62; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s.1100.

Taşınır rehninin konusunun bir hak veya alacak olduğu durumlarda da, rehin konusunun rehin sözleşmesinde belirli bir biçimde gösterilmiş olması zorunludur. Burada, rehin konusu hak veya alacağın belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olması yeterli değildir. Çünkü senede bağlanmamış alacakların ve diğer hakların rehninde, rehin sözleşmesi sadece borçlandırıcı işlem olmayıp, aynı zamanda alacağın temlikinde olduğu gibi bizâtihi tasarruf işlemidir¹⁶⁵.

2. Rehinli Alacağın Belirli Olması

Taşınır rehni ile teminat altına alınacak alacak bir para alacağı olabileceği gibi, verme, yapma veya yapmama edimleri de olabilir¹⁶⁶. Alacağın, para alacağı dışında bir alacak olması durumunda, bunun parasal değerinin en geç rehnin paraya çevrilmesi anında¹⁶⁷ belirlenmiş olması zorunludur. Zira taşınır rehni değere yönelik bir hak olduğundan, alacaklının taşınırın satışı sonucunda elde edilecek satış bedelinden hangi miktarda tatmin edileceğinin belirlenmesi için bunun bilinmesi zorunludur.

Alacağın bir para alacağı olması durumunda, bunun miktarının rehin sözleşmesinde belirli bir şekilde gösterilmiş olması zorunlu olmayıp, sadece belirlenebilir olarak yer alması yeterlidir¹⁶⁸. Bu bağlamda, ileride doğacak veya doğması muhtemel alacakların da taşınır rehni ile teminat altına alınmasına hiçbir engel yoktur. Taraflar, miktarı belli olmayan alacaklar için rehin tesis edilmesi durumunda, rehin sözleşmesinde temi-

¹⁶⁵ KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 540; ERGÜNE, s. 50.

¹⁶⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s.1102.

¹⁶⁷ “Paraya çevirme anı”, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibin yapıldığı tarihtir. Şöyle ki, İİK. m. 58/3 hükmüne göre, takip talebinde alacağın miktarının gösterilmesi zorunludur.

¹⁶⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 22 ve s. 82; WIELAND, s. 702; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s.1093; AYAN, s. 218; “Menkul rehninde güvence altına alınmak istenen alacağın rehnin kurulması sırasında para olarak miktarının belirtilmesi zorunluluğu yoktur.” Yarg. 19. HD. 06.03.1997 T., 1997/76 E. ve 1997/2254 K. (YKD., C.24, S.5, 1998, s. 719-720); aynı yönde, Yarg. 19. HD. 31.05.2001 T., 2001/2667 E. ve 2001/4198 K. (Kazancı İçtihat Bankası – 21.06.2007).

nat altına alınan alacağın üst sınırını göstermekle yetinebilirler¹⁶⁹. Hatta taşınırın temin edeceği alacak miktarının üst sınırının rehin sözleşmesinde gösterilmesine dahi gerek yoktur¹⁷⁰.

Ayrıca, taşınmaz rehninde belirlilik ilkesi gereğince rehinle teminat altına alınan alacağın kural olarak Türk Parası cinsinden gösterilmesi zorunlu iken, taşınır rehninde böyle bir sınırlama sözkonusu değildir. Taşınır rehni, MK. m. 851'deki koşullara tâbi yabancı para ipoteğinden farklı olarak serbestçe yabancı para cinsinden veya Türk Parası üzerinden kurulabilir¹⁷¹. Bunun belirlilik ilkesine aykırı olduğu düşünülebilir ise de, taşınır rehninde bu ilkenin daha zayıf olduğu ve taşınır rehni bakımından belirlilik ilkesinin taşınmaz rehnine göre gerçekleştirilmesinin ve uygulanmasının daha zor olduğu bir gerçektir. Şöyle ki, taşınmaz rehninde belirlilik ilkesini sağlayan en önemli esas olan tescil ve özellikle derece sistemi taşınır rehni bakımından sözkonusu değildir. Ayrıca, belirlilik ilkesi hem maliki, hem de diğer alacaklıları korumaya hizmet eden bir ilkedir. Bunun ise, taşınırlarda sağlanması çok zordur. Çünkü taşınır rehninde, tescil ve derece esasları mevcut değildir. Diğer bir deyişle, rehin hakkının kurulması bakımından rehlin herhangi bir sicile tescili ve kurulan rehlin hangi miktar için kurulduğunu ve alacaklının hangi miktardaki alacağının teminat altına alındığını gösteren derecelerin tesis edilmesi taşınır rehninde sözkonusu değildir. Çünkü taşınmaz rehninden farklı olarak taşınır rehninde, aleniyet tescille değil, ziyedliğin rehinli alacaklıya devriyle sağlanmakta ve rehin haklarının sırası ve teminat altına alınan alacağın miktarı bakımından da sâbit dereceler sistemi değil, ilerleme sistemi uygulanmaktadır. Hatta, taşınır rehni sözleşmesinin belli bir şekilde yapılmasını öngören bir hüküm dahi yoktur. Bu nedenle, taraflar BK. m. 11 hükmü uyarınca, hiçbir şekil şartına bağlı olmadan istedikleri gibi,

¹⁶⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 156; TEKİNAY, s. 139; anı yönde, Yarg. 19. HD. 06.03.1997 T., 1997/76 E. ve 1997/2254 K. (YKD., C.24, S.5, 1998, s. 719-720).

¹⁷⁰ SEROZAN Rona, Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu Değişikliklerinin, Özellikle Yabancı Para Borçlarına ve Bunların Teminat Altına Alınmalarına İlişkin Değişikliklerin Eleştirilmesi, İBD, C:65, S. 1-2-3, 1991 (Değişikliklerin Eleştirilmesi), s. 218.

¹⁷¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1102; ERGÜNE, s. 112; AYAN, s. 219.

hatta sözlü olarak da rehin sözleşmesi yapabilirler¹⁷². Yazılı bir rehin sözleşmesi olsa bile, diğer alacaklıların ön sıradaki alacaklının alacak miktarını bilmelerine imkân yoktur. Çünkü rehin sözleşmesi, rehin veren ile alacaklı arasında yapılan ve –kural olarak belli bir şekilde yapılması gerekli olmayan bir sözleşmedir. Ayrıca, taşınır rehni bakımından rehin sözleşmesinde alacağın miktarının belirlenmesi gerektiğini düzenleyen veya üst sınır rehnini sınırlayan yahut da yabancı para alacakları için rehin kurulmasını birtakım koşullara bağlayan bir hüküm de Kanunumuzda mevcut değildir. Bu nedenlerle, belirlilik ilkesinin taşınır rehni bakımından zayıflamış olduğunu söylemek mümkündür.

D. KAMUYA AÇIKLIK (ALENİYET) İLKESİ

Kamuya açıklık ilkesi, mülkiyetin teslimle geçtiği ve zilyetliğin mülkiyete kârîne teşkil ettiği taşınır eşyaların rehni bakımından büyük önem taşır. Şöyle ki, taşınmaz rehninde tescil ile sağlanan kamuya açıklık, taşınır rehninde teslim ile gerçekleştirilir. Çünkü taşınır eşya üzerinde rehin tesis edildiği, üçüncü kişiler tarafından ancak bu yolla görülebilir. Gerçekten, MK. m. 939'a göre, bir taşınır eşya üzerinde rehin kurulabilmesi için -Kanunda öngörülen istisnalar dışında- rehin konusu taşınırın alacaklıya teslim edilmiş olması gereklidir.

Taşınır rehninde, borçluya kredi verecek veya onunla ticarî ilişkiye girecek kişilerin üzerinde rehin kurulan taşınırın her türlü sınırlamadan âri olarak borçlunun mülkiyetinde ve eylemli zilyedliğinde bulunduğu konusunda bir yanlışlığa düşmemeleri için, MK'da rehlin kurulabilmesi için rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya

¹⁷² WIELAND, s. 701; CANSEL, Menkul Rehni, s. 20; ERGÜNE, s. 105; AYAN, s. 225; ancak, Yargıtay'ın da isâbetle vurguladığı gibi, "Her ne kadar Medeni Kanunun 853. maddesine göre "menkul rehlinin teşekkülü" için yazılı şekil şartına lüzum olmayıp malın teslimiyle rehin gerçekleşir ise de, rehin akdinin varlığının ispatı HUMK.'nun 288. maddesi uyarınca yazılı belgeye bağlıdır." Bkz. Yarg. 15. HD. 04.12.1989 T., 1989/3536 E. ve 1989/5058 K. (UYAR, TMK, s. 4261); ayrıca bkz. ileride İkinci Bölüm, I, B, 3.

veya güvenilir bir üçüncü kişiye devri öngörülmüştür¹⁷³. Bu nedenle, taşınırın eylemli zilyedliği münhasıran malikte kaldığı sürece taşınır rehni kurulmuş olmaz (MK. m. 939/III). Mesela, taşınır zilyedliğinin malikte kalmasını öngören hükmen teslim yoluyla taşınır rehni kurulamaz (MK. m. 766). Gerçekten, MK. m. 939/III'e göre taşınır fiilen yalnız rehnedenin hâkimiyetinde kaldığı sürece rehin hakkı doğmaz. Bu bakımdan kamuya açıklık ilkesi, taşınır rehinindeki sıkı teslim kuralı ile de çok yakın ilişki içindedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, belli bir sicile tescil ile taşınır rehni kurulacağı sicilli taşınır rehni türlerinde kamuya açıklık teslim ile değil, taşınmazlarda olduğu gibi tescil ile sağlanır. Belli bir sicile tescil edilmeyen ve rehni kuruluşu için rehin konusu taşınırın tesliminin şart olmadığı sicilsiz ve teslimsiz taşınır rehni türlerinde ise, kamuya açıklığın sağlanması sözkonusu olmayıp, bu tür rehinler gizli rehin mâhiyetindedirler ve bu nedenle kamuya açıklık ilkesinin yararlarını sağlamaktan da uzaktırlar¹⁷⁴. Bu rehin türlerine örnek olarak; rehinli tahvilat, kamuya açık yerlerin işletilmesinden doğan kamu alacakları için bu yerlerdeki eşyaların teminat hükmünde olması ve tarım kredi kooperatiflerinin ortaklarının ürünleri, hayvanları ve tarımsal üretim gereçleri üzerindeki rehin hakkı gösterilebilir¹⁷⁵.

Taşınır rehninde kamuya açıklık ilkesinin bir gereği olarak, malikin mal üzerinde yapacağı hukukî ve fiilî tasarruflara karşı rehinli alacaklının korunması ve borçluya kredi verecek veya onunla ticarî ilişkiye girecek kişilerin üzerinde rehin kurulan taşınırın her türlü sınırlamadan âri olarak borçlunun mülkiyetinde ve eylemli zilyedliğinde bulunduğu konusunda bir yanılgıya düşmemeleri amacıyla, MK'da rehni kurulabilmesi için rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devri öngörülmüştür¹⁷⁶. Zilyedliğin alacaklıya devredilmesinin bir diğer yararı da, malikin rehin dolayısıyla uzak kaldığı taşınırını rehinden kurtarmak ve geri almak için borcunu

¹⁷³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 93; ERGÜNE, s. 127; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 770; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 465-466; AYAN, s. 227.

¹⁷⁴ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 771; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466.

¹⁷⁵ Bkz. yukarıda II, B, 2.

¹⁷⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 93; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 770; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 465-466; SAYMEN/ELBİR, s. 635; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351; ERGÜNE, s. 127; AYAN, s. 227.

ödemeye daha çok çaba göstermesini sağlamasıdır¹⁷⁷. Ancak, kamuya açıklık ilkesinin bu yararları bulunmasına karşı, bu ilkenin gereği olan sıkı teslim kuralının malikin maldan mahrum kalmasına ve malını kullanarak bir gelir elde edip borcunu daha kısa sürede ödemek imkânından yoksun kalmasına neden olduğunu da belirtmek gerekir¹⁷⁸.

E. GÜVENİN KORUNMASI İLKESİ

Taşınır rehni, alacaklı ile rehin veren arasında yapılan bir rehin sözleşmesi uyarınca rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye geçirilmesiyle doğar. Ancak, zilyedliğin devri rehlin kurulması bakımından tasarrufî işlemin bir unsurunu teşkil ettiğinden, bu işlemi eşya üzerinde tasarruf yetkisine sahip bir kişinin yapması gereklidir. Bu kişi, malik olabileceği gibi temsil yetkisine sahip bir temsilci de olabilir¹⁷⁹. Tasarruf yetkisi olmayan bir kimsenin taşınırın zilyedliğini devretmesi durumunda rehin hakkı doğmuş olmaz. Ancak, MK. m. 939/II'ye göre; zilyedliği devreden kişi tasarruf yetkisine sahip olmasa bile emin sıfatıyla zilyed ise, iyiniyetli alacaklı lehine rehin hakkı doğar. Ancak, bunun için mevcut ve geçerli bir alacağın olması veya ileride doğacak alacak için rehin kurulmuşsa, alacağın geçerli bir şekilde doğması gerekir. Zîra fer'îlik ilkesi bunu gerektirir.

Bu hüküm, emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle elde edilen kazanımların korunmasını öngören MK. m. 988 hükmünün taşınır rehni açısından bir tekrarından ibârettir. Buradaki iyiniyet, sübjektif iyiniyettir (MK. m. 3). Yani, alacaklının mala emin sıfatıyla zilyed olan rehin verenin tasarruf yetkisine sahip olmadığını bilmemesi ve bilebilecek durumda olmaması gereklidir. Rehinli alacaklının rehin hakkının kazanılması

¹⁷⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 96; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1093.

¹⁷⁸ SAYMEN/ELBİR, s. 635; WIELAND, s. 699; AYİTER, s. 187; DAVRAN, Makale, s. 176; ÖZSUNAY, s. 36; REİSOĞLU, s. 1; ERGÜNE, s. 129; sıkı teslim ilkesinin fayda ve sakıncaları hakkında ayrıca bkz. yukarıda II, A, 1.

¹⁷⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 122; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; ERGÜNE, s. 163; AYAN, s. 228.

(zilyedliğin devri) anında iyiniyetli olması gerekli ve yeterli olup, rehin verenin yetkisizliğini sonradan öğrenmesi rehin hakkının varlığını ve geçerliliğini etkilemez (mala fides superveniens non nocet = Sonradan gelen kötüniyet zarar vermez.)¹⁸⁰.

F. ÖNCELİK İLKESİ

Taşınır rehninde rehin konusu taşınır mal veya hak üzerinde birden çok aynı hakkın bulunması hâlinde bu haklar arasındaki sıra ilişkisi, taşınmaz rehninde benimlenen sabit dereceler sisteminden farklı olarak hakların kuruluş tarihine göre belirlenir (MK. m. 948). Bu haklardan hangisi daha önce kurulmuşsa, o hak sıra bakımından öncelik hakkına sahiptir (prior tempore potior iure).

Taşınır rehni, malikin malı üzerinde hukukî tasarruflarda bulunma hakkını ortadan kaldırmadığından, malik, taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı kurabilir (MK. m. 941). Meselâ, malik rehnederek eylemli zilyedliğini alacaklıya devretmiş olduğu bir taşınır malı üzerinde, zilyedliğin havalesi yoluyla başka bir alacaklı lehine de ilk rehinli alacaklıya ihbarnâme göndererek, alacağını elde ettikten sonra malı ikinci rehinli alacaklıya teslim etmesini bildirmek suretiyle bir art rehin hakkı kurabilir. Bundan başka, malik rehin konusu taşınır alacaklılardan birine değil de, alacaklıların iştirak hâlinde zilyedliğine bırakmak suretiyle de aynı taşınır üzerinde birden çok alacaklı lehine rehin tesis edebilir. Ayrıca, malın alacaklılardan hiçbirine bırakılmayıp, bir rehin muhafızına bırakılması yoluyla da aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı tesis edilebilir¹⁸¹.

Aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkının kurulmuş olduğu durumlarda, bu haklar arasındaki sıra ilişkisi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kuruluş tarihi esasına göre belirlenir. Rehin haklarının kuruluş tarihi ise, her bir taşınır rehni türü için kanunda öngörülen şartların gerçekleştiği tarihtir. İleride doğacak veya doğması muhtemel ala-

¹⁸⁰ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 771; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s.1094.

¹⁸¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 28.

cakların rehninde, rehin hakkı alacağın doğduğu tarihte değil, taşınırın zilyedliğinin alacaklıya geçirildiği, yani tasarruf işleminin yapıldığı tarihte doğmuş olur ve sırasını bu tarihe göre alır¹⁸².

Öncelik ilkesi, özellikle rehinin paraya çevrilmesi aşamasında büyük önem taşır. Şöyle ki, rehin konusu taşınır İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yapılan rehinin paraya çevrilmesi prosedürü sonucunda satılıp da, elde edilen satış bedeli bütün rehinli alacakları karşılamadığı takdirde, öncelikle ilk sıradaki alacaklı tatmin edilir ve ön sıradaki alacaklı alacağını tümüyle almadıkça sonraki alacaklılara bir ödeme yapılamaz. Aynı sırada birden çok rehinli çok rehinli alacaklı bulunuyor ve elde edilen satış bedeli bu alacaklıların alacağını karşılamaya yetmiyorsa, satış bedeli alacaklılar arasında garâme usulüne göre paylaşılır (İİK. m. 150/g, m. 138). Yani, alacaklılar alacakları oranında tatmin edilirler. Alacağını rehinin satış bedelinden tam olarak alamayan alacaklılara İİK hükümlerine göre rehin açığı belgesi verilir (İİK.m.152). Hatta rehin konusu mal daha satılmadan, paraya çevirme prosedürü içinde yapılan kıymet takdiri neticesinde malın rehinli alacakları karşılamayacağı anlaşılırsa, alacaklılara geçici rehin açığı belgesi verilir (İİK. m. 150/f). Alacaklılar rehin açığı belgesine dayanarak, rehinle karşılanmayan alacak kesimi için borçlunun diğer malvarlığı unsurlarına başvurabilirler.

Taşınır rehninde, ön sıradaki rehinin sona ermesi durumunda taşınmaz rehninde sabit dereceler ilkesi ile benimsenen sistemden farklı olarak bir boşluk doğmaz. Öncelik ilkesi gereğince, ön sıra boşalınca alt sırada yer alan rehin hakkı kendiliğinden boşalan bu ön sıraya ilerler¹⁸³.

Taşınır bir eşya üzerinde rehin hakkı veya diğer bir sınırlı aynî hak kurulmuş olduğundan habersiz olarak emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle rehin hakkı iktisap eden kişinin bu hakkı, tarih bakımından sonra kurulmuş olmasına rağmen taşınır üzerindeki bütün yüklerden önce gelir¹⁸⁴. Mesela, rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklının rızası ile rehin verene geçici bir süre için devredildiği durumlarda, rehin veren malın

¹⁸² CANSEL, Menkul Rehni, s. 91; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769 ve s.776; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103; ERTAŞ, s. 545; AYAN, s. 225.

¹⁸³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776; ERTAŞ, s. 545; AYAN, s. 225.

¹⁸⁴ WIELAND, s. 703.

emin sıfatıyla zilyedi olup, kendisinden iyiniyetle rehin hakkı iktisap eden alacaklıların rehin hakkı korunur ve bu hak diğer yüklerden önce gelir.

Bir taşınır eşya üzerinde rehin hakkının yanı sıra bir intifa hakkı da bulunabilir. Zîra taşınırlar üzerinde kurulabilecek sınırlı aynî haklar, rehin hakkı ve intifa hakkından ibârettir (MK. m. 794 vd., m. 939 vd.). Rehın hakkı ile intifa hakkı arasındaki sıra ilişkisi de kuruluş tarihi esasına göre çözümlenir. İntifa hakkı rehin hakkından önce kurulmuşsa, rehinli alacaklı taşınırın ancak intifa hakkıyla yüklü olarak satışını isteyebilir. Rehın hakkı önce, intifa hakkı sonra kurulmuşsa, rehinli alacaklı taşınır intifa hakkından âri olarak sattırabilir; zîra bu hâlde, rehinli alacaklı öncelik hakkına sahiptir. Kısacası, tarih itibarıyla sonradan kurulan hak taşınır hangi yüklerle bulmuşsa, o haklarla birlikte kapsar¹⁸⁵.

Kanunda öngörülen sıra düzeni bu şekilde kuruluş tarihi esasına dayanmakta ise de, rehinli alacaklılar ve diğer sınırlı aynî hak (intifa hakkı) sahipleri kendi aralarında anlaşarak farklı bir sıra düzeni kararlaştırabilirler¹⁸⁶.

¹⁸⁵ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 475.

¹⁸⁶ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 475-476; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776; AYAN, s. 225.

IV. TAŞINIR REHNİNİN KAPSAMI

A. REHİNLİ ALACAK BAKIMINDAN REHNİN KAPSAMI

MK. m. 946/II'ye göre, taşınır rehni asıl alacağı, sözleşme faizlerini, takip giderlerini ve temerrüt faizini güvence altına alır.

Asıl alacak, bir para alacağı olabileceği gibi, bunun dışında bir verme, yapma veya yapmama edimi de olabilir. Ancak, para dışındaki alacakların en geç rehlin paraya çevrilmesi anında parayla ifade edilebilir olması gereklidir¹⁸⁷. Rehinle teminat altına alınan alacağın borçlusunun borcunu yerine getirmemesi hâlinde BK. m. 96 vd. hükümleri uyarınca alacaklı lehine doğacak tazminat alacağı da teminatın kapsamına dâhildir¹⁸⁸. Aynı şekilde, rehin konusu borcun ödenmemesi hâlinde, alacaklıya ifa yerine geçmek üzere tazminat şeklinde bir cezaî şart ödenmesinin kararlaştırıldığı hallerde bu cezaî şartın da rehlin kapsamına gireceği kabul edilmektedir¹⁸⁹.

Rehinle temin edilen alacağın bir yabancı para alacağı da olması mümkündür¹⁹⁰. Bu durumda, BK. m. 83'e göre alacaklı borcun vade veya fiili ödeme günündeki râyice göre Türk Parası ile ödenmesini talep edebilir. Ancak, alacağın rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılırken takip talebinde Türk parası ile tutarının gösterilmesi zorunludur (İİK. m. 58/b. 3).

¹⁸⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 80; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 773; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1102.

¹⁸⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 157; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 775; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 471; AYAN, s. 222.

¹⁸⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 157; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 772; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 471; AYAN, s. 222.

¹⁹⁰ ERGÜNE, s. 112; CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1102; AYAN, s. 219.

Rehinli alacağın sözleşme faizleri, taşınmaz rehnindeki üç yıllık sözleşme faizi sınırlamasına tâbi olmaksızın bütünüyle rehnin kapsamına girer¹⁹¹. Hatta, rehin devam ederken zamanaşımına uğramış olan sözleşme faizleri de rehin güvencesinden yararlanır (BK. m. 138). Temerrüt faizi ve takip giderleri de –taşınmaz rehninde olduğu gibi- sınırsız olarak teminatın kapsamına girerler.

İleride doğacak veya doğması muhtemel alacakların taşınır rehni ile teminat altına alınmış olması durumunda, taraflar rehin sözleşmesinde teminatın üst sınırını kararlaştırmamışlarsa, doğan alacağın tümü faizleriyle birlikte herhangi bir üst sınıra tâbi olmadan güvenceden yararlanır. Bu durum, taşınmaz rehnindeki üst sınır ipoteğine göre farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, taşınmaz rehninde, ileride doğacak veya doğması muhtemel alacakların teminat altına alınmasında rehin sözleşmesinde taşınmazın yüklendiği rehin miktarının, diğer bir deyişle teminatın üst sınırının taraflarca kararlaştırılması zorunlu olup, alacağın miktarı ve bunun faizleri üst sınırı geçse dahi, sadece kararlaştırılan üst sınır dâhilinde teminattan yararlanır¹⁹². Oysa ki, doktrinde taşınır rehninde tarafların bir üst sınır kararlaştırmalarının zorunlu bulunmadığı kabul edilmektedir¹⁹³.

B. REHİN KONUSU BAKIMINDAN REHNİN KAPSAMI

¹⁹¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 157; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1106; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 471; TEKİNAY, s. 139.

¹⁹² GÜLEKLİ Yeşim, **İpoteğin Taşınmaz ve Alacak Açısından Kapsamı**, İstanbul 1992, s. 103; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 719.

¹⁹³ SEROZAN, Değişikliklerin Eleştirilmesi, s. 218. Oysa, taşınmaz rehni kurulurken alacak miktarının açıkça gösterilmemiş olması, doktrindeki hâkim görüşe ve Yargıtay uygulamasına göre tescilin geçersizliğine neden olmaktadır. Bkz. AKİPEK, s. 189; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 962; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 683; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 283; KUNTALP Erden, **Anapara ve Üst Sınır (Maksimal) İpotek Ayırımı**, Ankara 1989 (Anapara ve Üst Sınır İpotek Ayırımı), s. 10-11; ayrıca Yarg. HGK.'nun 07.02.1975 T., 1973/12-470 E., 1975/154 K. sayılı kararına göre de, "Mevcut alacak için ipotek tesisi mümkün olduğu gibi ileride doğacak bir alacak için de, ipotek tesisi olanağı vardır. Ancak her iki halde de taşınmazın ne kadar bir meblâğ için teminat teşkil edeceği tescilde gösterilmek gerekir."(KARAHASAN M. Reşit, **Yeni Türk Medenî Kanunu, Eşya Hukuku**, Medenî Kanun, C. II, İstanbul 2002, s. 202.).

MK. m. 947 hükmüne göre, rehni taşınır bakımından kapsamına, taşınır eşya ve eklentiler girer. Taraflar, eklentilerin rehni kapsamına girmeyeceğini kararlaştırabilirler. Kanunda bütünleyici parçalardan bahsedilmemişse de, bunların rehni kapsamına gireceğinde kuşku yoktur (MK. m. 684).

Taşınır rehni, rehni paraya çevrilmesi anında¹⁹⁴ henüz asıdan ayrılmamış olan doğal ürünleri de kapsar (MK. m. 947/III). Zîra doğal ürünler, asıdan ayrılıncaya kadar aslın bütünleyici parçası niteliğindedirler. Paraya çevirme tarihinden önce asıdan ayrılan doğal ürünlerin malike iadesi gereklidir (MK. m. 947/II). Meğer ki, malik ile alacaklı asıdan ayrılan doğal ürünlerin alacaklının mülkiyetine geçeceğini veya rehni kapsamına gireceğini kararlaştırmış olsunlar. Alacaklı ile malik, faiz yerine asıdan ayrılan doğal ürünlerin alacaklıya geçeceğini de kararlaştırabilirler. Buna, “yararlanmalı rehni” denir¹⁹⁵.

Medenî Kanunumuzda doğal ürünlerin rehni kapsamına girip girmeyeceği hususu düzenlenmiş bulunmasına rağmen, medenî semerelerden hiç bahsedilmemiştir. Bunun nedeni, taşınır rehni rehni konusu taşınırın kural olarak alacaklıya veya üçüncü kişiye teslim edileceği ve bu nedenle malikin rehni taşınır kiraya vermesinin zaten mümkün olmadığı düşüncesi olabilir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, malik ile alacaklının anlaşarak rehni konusu taşınırın kiraya verilmesine bir engel yoktur¹⁹⁶. Böyle bir durumda elde edilecek medenî semereler aksi kararlaştırılmamışsa malike ait olur. Rehni alacaklı, malikin izni olmadan maldan yararlanamayacağı gibi, kendiliğinden kiraya da veremez.

Taşınır rehni sürrogatlara (kâim değerlere, mesela sigorta tazminatına) şâmil olup olmadığı konusunda doktrinde fikir ayrılığı vardır. Bir görüşe göre, kanunda taşınır bakımından bu konuda bir hüküm bulunmadığından, taşınır rehni sürrogatları

¹⁹⁴ Kanımızca, Kanunda yer alan “paraya çevirme sırasında” kavramı, takip talebinin yapıldığı tarih olarak anlaşılmalıdır.

¹⁹⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 782; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495.

¹⁹⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s.163.

kapsamayacağı kabul edilmelidir¹⁹⁷. Ancak, bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre; kanunda bu konuda bir hüküm bulunmaması, rehnin sürrogatlara teşmil edilmesine mâni teşkil etmez¹⁹⁸. Çünkü, taşınmazlar bakımından sürrogatların taşınmaz rehninin kapsamına gireceğini düzenleyen MK. m. 879 hükmünün taşınır rehni bakımından kıyasen uygulanması ve taşınır eşya yerine kâim olan değerlerin rehnin kapsamına girdiğinin kabul edilmesinde bir sakınca yoktur.

¹⁹⁷ CANSER, Menkul Rehni, s.164; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 774; UYAR, RPC, s. 21-22.

¹⁹⁸ WIELAND, s. 729; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 457; ERTAŞ, s. 543; AYAN, s. 220.

İKİNCİ BÖLÜM

TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE ALACAKLININ HUKUKİ DURUMU

I. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNİN KURULMASI

A. GENEL BİLGİLER

Bir alacağı teminat altına almak amacıyla taşınır bir mal üzerinde kurulan teslim bağı taşınır rehninin kuruluşu bakımından Medenî Kanunumuz sadece tasarruf işlemine değinmiş ve 939. maddesinde rehnin taşınırın zilyedliğinin alacaklıya devri suretiyle kurulacağını düzenlemiş, borçlandırıcı işlem bakımından ise, bir hükme yer vermemiştir. Kanunda borçlandırıcı işlemin düzenlenmemiş olması, rehnin ancak bir borçlandırıcı işleme dayalı olarak gerçekleştirilecek tasarruf işlemi ile kurulabileceği gerçeğini değiştirmez. Teslime bağı taşınır rehninde borçlandırıcı işlem rehin sözleşmesi olup, tasarruf işlemi ise kanunda öngörölmüş olan taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklıya devri işlemi ile tarafların zilyedliğin devrinin rehin kurmak amacıyla yapıldığı konusunda iradelerinin uyuşmasıdır¹⁹⁹. Rehin konusu taşınır eşyanın zilyedliğinin rehin kurma iradesi altında rehinli alacaklıya devredilmesiyle, diğeri bir deyişle tasarruf işleminin gerçekleştirilmesiyle, rehnin hukukî sebebinden, yani borçlandırıcı işlemde doğan rehin kurma borcu ifa edilmiş olur.

¹⁹⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 89; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; ERGÜNE, s. 122.

Teslime bağı taşınır rehninin hukukî sebebini çoğu zaman bir rehin sözleşmesi teşkil eder. Rehin alan alacaklı ile rehin veren borçlu veya borçlu dışındaki üçüncü kişi malik, bir rehin sözleşmesi yaparak, bir alacağı teminat altına almak amacıyla taşınır bir eşya üzerinde rehin hakkı tesis edilmesini kararlaştırırlar. Rehin alan alacaklı, bu rehin sözleşmesi uyarınca, rehin konusu taşınırın dolaysız zilyedliğinin kendisine veya kararlaştırılan üçüncü kişiye devri suretiyle tasarruf işleminin yapılmasını, diğer bir deyişle rehin hakkının kurulmasını talep etmek hakkına sahiptir. Rehin veren borçlu veya üçüncü şahıs malik de, rehin kurma borcu altına girer²⁰⁰.

Teslime bağı taşınır rehninin hukukî sebebi çoğu zaman rehin sözleşmesi olmakla birlikte, rehin hakkı bir ölüme bağı tasarrufa dayanılarak da kurulabilir²⁰¹. Ancak, teslime bağı taşınır rehni, bir mahkeme hükmü ile kurulamaz²⁰². Çünkü, rehin hakkının kurulabilmesi için taşınırın zilyedliğinin mutlaka alacaklıya veya üçüncü bir kişiye devredilmiş olması gerekir. Ancak, geçerli bir rehin sözleşmesi yapılmış olmasına rağmen rehin konusu taşınır alacaklıya devredilmiyorsa, alacaklı mahkemeden alacağı bir hükümlerle rehin veren aleyhine İİK. m. 24 hükmüne göre cebri icra takibi yapmak suretiyle rehin hakkını iktisap edebilir. Bu hâlde dahi rehin hakkı, ancak rehinli alacaklının taşınırın zilyedliğini elde ettiği anda doğmuş olur²⁰³.

Rehnin hukukî sebebini teşkil eden rehin sözleşmesinin kuruluşu hakkında, kanunda ayrıca ve açıkça düzenlenmemesine rağmen, özel bir borç ilişkisi niteliğini taşımasından dolayı, Borçlar Kanunu'nun "Akitten Doğan Borçlar" başlığını taşıyan Birinci Faslında yer alan 1-40. maddeler arasında öngörülen hükümler uygulanır. Bu nedenle, rehin sözleşmesinin kuruluşu, şekli ve geçerliliği hakkında Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri uygulanır²⁰⁴. Ayrıca, rehni konusu taşınırdaki ayıplara ilişkin olarak

²⁰⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 45; WIELAND, s. 701; SAYMEN/ELBİR, s. 632-633; ERGÜNE, s. 119.

²⁰¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; ERGÜNE, s. 102.

²⁰² CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; AYAN, s. 234.

²⁰³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; AYAN, s. 234.

²⁰⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 45; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; ERGÜNE, s. 117.

rehnin bünyesine uygun düştüğü ölçüde satım sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir²⁰⁵.

Bir alacağı temin eden rehin hakkı ile bu hakkın teminat altına aldığı alacak hakkı arasında fer'îlik (alacağa bağlılık) ilişkisi vardır. Rehin sözleşmesi ile rehin hakkı arasındaki ilişki ise, fer'îlik ilişkisinden farklı ve bağımsız olarak hukukî sebep ilişkisidir. Diğer bir deyişle, rehin hakkının hukukî sebebi rehin sözleşmesidir²⁰⁶. Rehin sözleşmesinin geçerliliği, temel borç ilişkisinin ve bundan doğan alacak hakkının geçerliliğine bağlıdır²⁰⁷. Zîra, alacak hakkı geçersizse, rehin sözleşmesi de konuda imkânsızlık sebebiyle baştan bâtil olacaktır. Geçersiz bir alacağı teminat altına almak üzere bir rehin sözleşmesi yapılmış ve bu sözleşme uyarınca rehin konusu taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya devredilmiş olması, alacağın ve rehin hakkının geçerli olması sonucunu doğurmaz. Rehin hakkının kuruluşu her ne kadar sebepten mücerret ise de; bu hâlde rehin hakkı, rehin sözleşmesinin geçersizliği nedeniyle değil, fer'îlik ilkesi dolayısıyla geçersizdir.

Bu bağlamda akla gelebilecek bir soru da şudur: Alacak geçerli olup da, rehin sözleşmesi geçersizse ve bu geçersiz rehin sözleşmesine istinâden rehin konusu taşınırın zilyedliği alacaklıya veya kararlaştırılan bir üçüncü kişiye devredilmişse, rehin hakkının kurulmuş olur mu? Diğer bir deyişle, geçersiz bir hukukî sebebe dayanılarak rehin hakkı kurulabilir mi? Bu konu, özellikle taşınır mülkiyetinin alıcıya devrinin sebebe bağlı olup olmaması bakımından doktrinde tartışılmış bir konu olup; bu soruya verilecek cevap, rehin hakkının sebebe bağlı olarak kabul edilip edilmemesine göre değişir²⁰⁸. Rehin

²⁰⁵ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 478-479; ÖĞÜZ, s. 698 dn. 10; ERGÜNE, s. 117-118.

²⁰⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 48, 55; ancak, rehin hakkının başlıca hukukî sebebi rehin sözleşmesi olmakla birlikte, rehin hakkı bir ölüme bağlı tasarrufa dayanarak da kurulabilir. CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1097-1098; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; ERGÜNE, s.102; AYAN, s. 231.

²⁰⁷ WIELAND, s. 701; CANSEL, Menkul Rehni, s. 43; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; ERTAŞ, s. 544; ERGÜNE, s. 108; UYAR, RPÇ, s. 27.

²⁰⁸ ÖZ Turgut, **Sebepsiz Zenginleşme**, İstanbul 1990, s. 181 vd.; CANSEL Erol, Menkul Mülkiyetinin Geçişinin İlliliği Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı, **İmran ÖKTEM'e Armağan**, Ankara 1970 (İllilik Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı), s. 333 vd.; TEKİNAY, s. 3-4; SEROZAN Rona, Taşınır Eşya Mülkiyetinin Devrinde: Aynî Tasarruf Sözleşmesinin Borçlanma Sözleşmesinden Ayrılığı ve Soyutluğu,

hakkının sebepten mücerret (soyut) olduğunu savunan yazarlara göre²⁰⁹, rehin hakkı hukukî sebebin geçersiz olmasına rağmen doğmuş olur. Bu durumda borçlu, ancak sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak rehin konusu taşınırın kendisine iadesini talep edebilir. Bu talep ise, BK. m. 66'da sebepsiz zenginleşme için öngörülen 1 ve 10 yıllık zamanaşımı sürelerine tâbidir. Kanımızca, bu görüş isâbetli olup, taşınır rehnine ilişkin tasarruf işlemi sebepten soyut niteliktedir. Rehin hakkının sebebe bağlı olduğu görüşü²¹⁰ kabul edildiği takdirde ise, sebebin geçersizliği nedeniyle rehin hakkının doğmadığı sonucuna varılır. Borçlu, hukukî sebebin geçersiz olduğunu ileri sürerek rehin konusu taşınırın kendisine iadesini talep edebilir. Bu talep, istihkak hakkının ileri sürülmesi mâhiyetindedir. Bu nedenle, borçlu bu talebi her zaman ileri sürebilir.

Bir alacağı teminat altına almak amacıyla taraflar arasında rehin sözleşmesi yapıldıktan sonra tasarruf işleminin yapılması gerekir. Tasarruf işlemi de, MK. m. 939'da öngörüldüğü üzere, kural olarak taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya devri suretiyle gerçekleştirilir. Taşınır rehninin kuruluşu bakımından önem arz eden husus, taşınırın malikin tek başına zilyedliğinden çıkarılması ve bu şekilde mal üzerinde tek başına hâkimiyet sağlamasının önlenmesidir²¹¹. Zîra taşınır rehninde önemli bir işleve sahip olan ve hem rehinli alacaklının, hem de borçlunun alacaklılarının korunmasına hizmet eden kamuya açıklık prensibi de bunu gerektirmektedir²¹². Ayrıca, rehin konusu taşınır eşyanın rehin zilyedliği rehinli alacaklıya devredilirken, bu devir işleminin rehin kurma amacıyla gerçekleştirildiği konusunda tarafların iradelerinin uyuşması, diğer bir

Prof. Dr. Tahir ÇAĞA'nın Anısına Armağan, İstanbul 2000 (Aynî Sözleşme ve Soyutluk), s. 397 vd.;ERGÜNE, s. 123-126.

²⁰⁹ ÖZ, s. 185 vd. ve s. 198; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY/ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 480-481; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 312; SEROZAN, Aynî Sözleşme ve Soyutluk, s. 412; ERGÜNE, s. 125.

²¹⁰ CANSEL, İllilik Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı, s. 350; VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, **Türk Medeni Hukuku**, İstanbul 1963, s. 724; CANSEL, Menkul Rehni, s. 31; WİELAND, s. 701; TEKİNAY, s. 4; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1086;

²¹¹ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351; DAVRAN, Kitap, s. 80, 82.

²¹² CANSEL, Menkul Rehni, s. 93 vd.; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 770; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466 ve s. 481; WİELAND, s. 699;GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1092; ERGÜNE, s. 127.

deyişle taraflar arasında tasarruf işleminin bir unsuru olan aynı sözleşmenin varlığı gerekir; aksi takdirde, rehin kurulmuş olmaz²¹³.

B. BORÇLANDIRICI İŞLEM: REHİN KURMA SÖZLEŞMESİ

1. Tarafları

Rehin kurma sözleşmesinin tarafları, rehinle teminat altına alınmak istenen alacağın alacaklısı ile rehin konusu taşınır malın malikidir²¹⁴. Alacaklı, rehin alan; borçlu (malik) ise, rehin verendir. Rehin alan alacaklı, rehin hakkı alacağına bağlı bir hak olduğundan, mutlaka her zaman rehin sözleşmesinin bir tarafını teşkil eder. Bu nedenle de, rehin alanın, diğer bir deyişle rehin hakkı sahibinin alacaklı dışında başka bir kimse olması mümkün değildir. Rehin konusu eşyanın zilyedliğinin güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesinin kararlaştırıldığı hallerde de, rehin sözleşmesinin tarafı yine rehin alan alacaklıdır.

Rehin kurma sözleşmesinin rehin veren tarafında ise, kural olarak borçlu (malik) yer alır. Ancak, daha önceki açıklamalarımızda da değindiğimiz gibi, taşınmaz rehnine ilişkin hükümler taşınır rehnine kıyasen uygulanacağından, MK.m.881/II hükmü uyarınca, borçlu dışındaki bir üçüncü kişinin kendi malı üzerinde rehin kurması da

²¹³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 33 ve 100; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; ERGÜNE, s. 123; AYAN, s. 233.

²¹⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 44, 146; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 454; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776-777; SAYMEN/ELBİR, s. 633; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 230; WIELAND, s. 697; DAVRAN, Kitap, s. 80; ERTAŞ, s. 552; AYİTER, s. 186-187; ERGÜNE, s. 103.

mümkündür²¹⁵. Bu durumda, rehin sözleşmesinin tarafı borçlu olmayıp, taşınır malı üzerinde rehin hakkı kurma borcu altına giren üçüncü kişi maliktir.

Paylı mülkiyete tâbi taşınırın rehninin sözkonusu olduğu durumlarda, taşınırın tümünün rehnedilebilmesi için rehin sözleşmesinin bütün paydaşlar tarafından yapılması gereklidir. Paydaşlardan birinin diğer paydaşların rızası olmaksızın taşınırın bir bütün olarak rehni amacıyla rehin sözleşmesi yapması halinde, sözleşmenin paydaşların tümü adına mı, yoksa sadece kendi adına mı yapıldığı konusuna bakılmalıdır. Şâyet, paydaş sözleşmeyi diğer paydaşlar adına da yapmışsa, bu durumda yetkisiz temsil hükümleri (BK. m. 38-39) uygulanır ve diğer paydaşlar icazet vermedikçe rehin sözleşmesi geçerlilik kazanmaz. Alacaklı, bundan dolayı uğradığı zararın tazmin edilmesini sözleşmeyi yapan paydaştan isteyebilir. Rehin sözleşmesi paydaşlardan biri tarafından sadece kendi nam ve hesabına yapılmışsa, geçerli olur ve alacaklı bu sözleşmeye dayalı olarak tasarruf işleminin gerçekleştirilmesini, diğer bir deyişle rehin zilyedliğinin kendisine (veya güvenilir üçüncü bir kişiye) devredilmesini talep edebilir. Rehin sözleşmesinin konusu taşınır eşya, diğer paydaşların rızası ve bilgisi dâhilinde sözleşmeyi yapan paydaşın elinde bulunuyorsa ve bu paydaş da sözkonusu eşyanın zilyedliğini iyiniyetli alacaklıya devretmişse, taşınır rehni MK. m. 939/II uyarınca kurulmuş olur. Zîra bu faraziyede, taşınır elinde bulunduran paydaş, tasarruf yetkisine sahip olmasa bile, emin sıfatıyla zilyed olduğundan ve alacaklı da iyiniyetli olduğundan rehin hakkı doğar. Ancak, rehin konusu taşınır alacaklıya teslim edilememişse veya teslim edilmiş olup da, sözleşmeyi yapan paydaşın gerek tasarruf yetkisine sahip olmaması, gerekse taşınıra emin sıfatıyla zilyed bulunmaması nedeniyle iadesi sözkonusu olmuşsa, alacaklı uğradığı zararların tazminini sözleşmeyi yapan paydaştan talep edebilir.

Ancak, bu bağlamda şunu da belirtmek gerekir ki; paylı mülkiyete tâbi taşınır-
larda paydaşlardan birinin teslimine bağlı taşınır rehni hükümlerine göre kendi payını rehnedebilmesine bir engel bulunmayıp; bu halde rehin hakkının doğumu, payın ilişkin

²¹⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 44, 146; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 454; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 776; SAYMEN/ELBİR, s. 633; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 230; WIELAND, s. 697; DAVRAN, Kitap, s. 80; ERTAŞ, s. 551; AYİTER, s. 186-187; UYAR, RPÇ, s. 23; ERGÜNE, s. 103.

bulunduğu taşınırın rehin zilyedliğinin rehinli alacaklıya (veya üçüncü kişiye) devredilmiş olmasına bağlıdır. Taşınırın alacaklıya teslim edilebilmesi için ise, bütün alacaklıların muvafakatine ihtiyaç vardır²¹⁶.

Rehne konu olacak taşınırın elbirliği mülkiyetine tâbi bir taşınır olması hâlinde de, rehin sözleşmesinin paydaşların tümü tarafından veya onların görevlendireceği ortak bir temsilci tarafından yapılması gereklidir²¹⁷. Rehin sözleşmesinin elbirliği ortaklarından sadece biri veya birkaçı tarafından yapılması durumunda, yukarıda paylı mülkiyet bahsinde açıkladığımız faraziyeler ve bunlara bağlı sonuçlar sözkonusu olur. Ancak, burada paylı mülkiyetten farklı olarak, ortaklardan her birinin belirli bir mülkiyet payı olmadığından, ortakların paylarının rehni için rehin sözleşmesi yapmaları sözkonusu değildir. Ortaklar, sadece elbirliği mülkiyetinin tasfiyesi sonucunda kendilerine düşecek tasfiye payını rehnedebilirler ki, bu da dar ve teknik anlamda taşınır rehni olmayıp, MK. m. 954 vd. hükümlerinde düzenlenmiş olan hak rehni hükmündedir²¹⁸.

Rehin sözleşmesini yapan tarafların genel hükümlere göre fiil ehliyetine sahip olmaları gerektiğinde kuşku yoktur. Bu bağlamda, rehin veren kişinin velâyet altında olması hâlinde, rehin sözleşmesinin kanunî temsilcisi tarafından yapılması gerekir. Vesâyet altındaki kişilerin taşınırları üzerinde vâsi tarafından rehin kurulması ise, vesâyet makamı olan mahkemenin rehin tesisine izin vermesine bağlıdır (MK. m. 462/II, b. 2). Ancak, kendisine yasal temsilci atanan kimsenin taşınmaz rehni kurması veya kıymetli evrakı rehnetmesi, MK. m. 429'da yasal danışmanın iznine bağlı tutulmuşsa da, taşınır rehni kurulması bakımından kanunda hiçbir kısıtlama öngörülmemiştir.

Rehin sözleşmesinin tarafları olan rehin alan veya verenin bir tüzel kişi olması da mümkündür. Tüzel kişilik vasfını haiz olan ticaret şirketlerinin sahip oldukları taşı-

²¹⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 62; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1101; WIELAND, s. 706; AYAN, s. 230. Ancak belirtmek gerekir ki; paylı mülkiyete tâbi taşınırlarda paydaşlardan birinin sahip olduğu payı, MK. m. 954 vd. hükümlerinde öngörülen hak rehni hükümlerine göre rehnedebilmesine bir engel bulunmayıp, bu hâlde, rehin hakkının doğumu için taşınırın zilyedliğinin devrine ihtiyaç yoktur. Tarafların rehin kurma sözleşmesiyle, rehin hakkının doğumu konusunda anlaşmış olmaları yeterlidir. Bu konuda ayrıca bkz. yukarıda Birinci Bölüm, III, B, 1.

²¹⁷ ERGÜNE, s. 187-188.

²¹⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 63; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 455; ERGÜNE, s. 188.

nırlar üzerinde rehin tesis etmeleri, Türk Ticaret Kanunu'nun 137. maddesinde düzenlendiği üzere, şirket ana sözleşmesinde rehin tesisi konusunda bir hüküm bulunmasına bağlıdır. Zîra bu hükme göre, ticaret şirketleri ancak şirket ana sözleşmesinde sınırları çizilen işletme konusunun kapsamı içinde kalmak koşuluyla ticarî işletmeyi ilgilendiren işlemleri gerçekleştirebilirler²¹⁹. Ticaret şirketlerinin rehin tesisi konusunda ehliyetli oldukları, şirketin kayıtlı bulunduğu Ticaret Sicil Memurluğu tarafından şirketin ana sözleşmesindeki “amaç ve konu” maddesine uygun olarak verilecek yetki belgesi ile belgelenir. Ayrıca, ticaret şirketini temsilen rehin sözleşmesine taraf olacak kimselerin yetkili temsilci oldukları da, ilgili Ticaret Sicil Memurluğu tarafından verilecek yetki belgesi ile ispatlanır.

Ticaret şirketleri dışında, derneklerin ve vakıfların da taşınır rehni sözleşmesine taraf olmalarına hiçbir engel yoktur. Ancak, dernek ve vakıfların taşınırları üzerinde rehin kurmaları bakımından gerek Medeni Kanun'da, gerekse 2908 sayılı Dernekler Yasası'nda özel bir düzenleme mevcut değildir. Ancak, Medeni Kanun'un derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek üzere tüzüklerinde belirlenen çalışma konuları ve biçimleri doğrultusunda faaliyette bulunacaklarını düzenleyen 90. maddesi hükmüne dayanılarak, taşınır rehni kurulmasına bir engel olmadığı kanısındayız. Aynı şekilde, vakıflar bakımından da, vakıf senedinde öngörülmüş olmak koşuluyla vakıfların da sahip oldukları taşınırlar üzerinde rehin kurabileceklerinin kabulü gerekir.

Bununla birlikte; Yüksek Yargıtay, kefaletle ilgili olarak vermiş olduğu kararlarda ticaret şirketlerinin şirket ana sözleşmesinde yer almasa bile ticarî faaliyetlerinin îcabı olarak kefalet verebileceklerini ve garanti sözleşmeleri imzalayabileceklerini, bu durumun ise TTK. m. 137 hükmüne aykırı düşmeyeceğini belirtmektedir²²⁰. Aynı yönde olmak üzere, doktrinde de, özel hukuk tüzel kişilerinin kuruluş muamelelerinde (şirket ana sözleşmesi, dernek tüzüğü, vakıf senedi gibi) belirtilen amaçlarla sınırlı olmak üzere kefalet ehliyetine sahip oldukları kabul edilmektedir²²¹. Burada, özel hukuk tüzel kişile-

²¹⁹ POROY Reha/TEKİNALP Ünal/ÇAMOĞLU Ersin, **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, 9. Baskı, İstanbul 2003, s. 100.

²²⁰ Yarg. 11. HD. 19.07.2005 T., 2005/4621 E. ve 2005/7778 K. (Kazancı İçtihat Bankası - 10.06.2007).

²²¹ YAVUZ Cevdet, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İstanbul 2002, s. 363.

rinin kefalet sözleşmesi yapabilmeleri bakımından gerek Yargıtay, gerekse doktrin tarafından benimsenen bu görüşün taşınır rehnine teşmil edilip edilmeyeceği sorusu akla gelebilir. Kanaatimizce, bu soruya olumlu cevap verilmelidir. Çünkü özel hukuk tüzel kişilerinin kuruluş muamelelerinde öngörülen faaliyetleri ve özellikle ticaret şirketlerinin şirket ana sözleşmesinde gösterilen ticarî faaliyetleri gerçekleştirebilmek için gerek kefalet vermeleri, gerekse taşınır rehni tesis etmeleri ihtiyacı tabîi olarak gerekebilir. Bu ihtiyaç, sözkonusu tüzel kişilerin faaliyette bulunmalarının doğal bir sonucudur. Bu nedenle, sınırsız olmamakla birlikte, gerek ticaret şirketlerinin, gerekse dernek ve vakıfların kuruluş muamelelerinde gösterilen “amaç ve konu” ile sınırlı olmak üzere, ana sözleşmede, tüzükte veya vakıf senedinde özel olarak düzenlenmemiş olsa bile, taşınır rehni tesis edebileceklerini kabul etmek gerektiği kanısındayız.

Tarafların rehin sözleşmesini vekilleri aracılığıyla yapmaları da mümkündür. Ancak, bu durumda, rehin veren tarafın vekilinin genel vekâletnameye dayalı olarak rehin sözleşmesi yapabiliş yapamayacağı, üzerinde durulması gereken bir konu teşkil eder. Borçlar Kanunumuz, vekil aracılığıyla ipotek tesisi hâlinde, vekâletnamenin bu konuda özel yetki ihtiva etmesi gerektiğini âmir (BK. m. 388/III) ise de, taşınır rehni tesisi bakımından bir hüküm ihtiva etmemektedir. Doktrinde, BK. m. 388/III hükmünün sınırlayıcı olup olmadığı konusunda farklı fikirler ortaya atılmış olup, bir görüşe göre, hükümde sayılan özel yetki gerektiren haller örnek kabilindedir. Diğer bir fikre göre de, sözkonusu hüküm sınırlayıcı olup, maddede sayılan işlemler dışında, sadece bu işlemlere çok yakın nitelikteki işlemler için de özel yetki verilmesi gereklidir²²². Kanaatimizce, birinci görüş daha isâbetli olup, vekilin ancak özel yetkiyle yapabileceği işlemler Kanunda sınırlı olarak sayıldığından taşınır rehninin vekil aracılığıyla kurulabilmesi için vekilin bu konuda özel bir yetkiye sahip olması zorunlu olmayıp, vekilin genel vekâletnameye istinâden de taşınır rehni kurabilmesi mümkündür. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki; vekile taşınır rehni tesis edebilmesi konusunda özel yetki için bir vekâletname verilmesi, daha sonraki aşamalarda rehin sözleşmesinin geçersizliğinin

²²² Bu fikirler için bkz. YAVUZ, s. 573. Sayın YAVUZ, özel vekâletname aranacak işlemlere ilişkin BK. m. 388/III hükmü, müvekkili korumak yanında vekille hukukî ilişki içine girecek üçüncü kişileri de etkilediğinden; bu hükmün tahdidî bir hüküm olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bu nedenle bu hükümde sayılan işlemler dışındaki muameleler için özel yetkiye ihtiyaç bulunmadığını belirtmektedir.

ileri sürülmesinin engellenmesi bakımından tedbirli bir davranış tarzı teşkil eder. Ancak, rehin veren vekilinin özel yetkiye sahip olmadığı ileri sürülmesi hâlinde, bu sorunun icâzetle giderilmesinin de mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

2. Sözleşmenin Konusu ve İçeriği

Rehin alan ile rehin veren, bir rehin sözleşmesi yaparak, alacaklının alacağını temin etmek amacıyla bir taşınır eşyanın zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesini kararlaştırırlar. Rehın sözleşmesi, bir borçlandırıcı işlemdir. Bu itibarla, rehin sözleşmesinin de diğer sözleşmeler gibi, sözleşme hukuku ilkeleri çerçevesinde BK. m. 18-20’de öngörülen sözleşmenin geçerlilik koşullarına uygun olması gereklidir.

Rehin veren, rehin sözleşmesi ile rehin konusu taşınırın zilyedliğini alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devretme borcu altına girer. Ancak, rehin alanın rehin verenin bu teslim borcuna karşılık gelen bir borcu bulunmamakta olup, rehin verenin teslim borcundan ayrı olarak alacağının ödenmesi durumunda rehin konusu eşyayı rehin verene iade etme yükümlülüğü vardır. Bu nedenle de, rehin sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliğindedir²²³. Ancak, şunu da belirlemek gerekir ki; rehin verenin rehin kurması karşılığında rehinli alacaklı da bir borç altına giriyorsa, mesela bir kefilî ibra etmeyi taahhüt ediyorsa, bu durumda rehin sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliğini taşır.

Rehin sözleşmesinde, bir alacağı teminat altına almak amacıyla taşınır bir mal üzerinde rehin kurulması kararlaştırıldığından, üzerinde rehin hakkı tesis edilecek taşınır ile bu taşınırın temin edeceği alacağın nitelikleri ve bunların rehin sözleşmesinde gösterilmesinin gerekip gerekmediği mes’elesî önem taşır. Bu nedenle, rehin konusu taşınır eşya ve rehinle teminat altına alınan alacak aşağıda inceleme konusu yapılacaktır.

²²³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 47; ERGÜNE, s. 118.

a. Rehin Konusu Taşınır Eşya

Teslime bağlı taşınır rehnine konu teşkil edecek eşyaların fizikî varlığa sahip teknik anlamda taşınır eşya niteliğinde olması gerektiğine ve parayla ifade edilebilir mâhiyette bulunmalarının lâzım geldiğine yukarıda teminat ilkesi bahsinde değinmiştik.

Teslime bağlı taşınır rehninde, rehin konusu taşınırın mutlaka rehin sözleşmesinde belirlenmiş olması zorunlu olmayıp, belirlenebilir bir şekilde ifade edilmiş olması yeterlidir²²⁴. Oysa taşınmaz rehninde, üzerinde rehin kurulacak taşınmazın tapuya kayıtlı belirli bir taşınmaz olması ve tapu dairesinde resmi şekilde yapılan rehin sözleşmesinde de rehin konusunun açıklıkla belirlenmiş olması zorunludur (MK.m.854).

Alacağı teminat altına alacak olan rehin konusu taşınırın rehin sözleşmesinde belirli bir şekilde gösterilmemiş olması zorunlu değil ise de, rehin hakkının doğumu için taşınırın alacaklıya teslimi zorunlu olduğundan, en geç tasarruf işlemi anında taşınırın açık olarak belirlenmiş olması gerekir.

Borçlunun malvarlığının bütünü veya bir kısmı -belirlilik ilkesi gereğince- tek bir rehin sözleşmesine istinâden rehnedilemez²²⁵. Aynı şekilde, bir eşya birliği oluşturan taşınırın rehnedilmesi de belirlilik ilkesine aykırı olacağından mümkün olmamak gerekir ise de, eşya birliğine dâhil unsurların rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olmaları koşuluyla bunlar üzerinde rehin kurulabilir. Mâmafih, bu ahvalde de rehin hakkının doğumu için eşya birliğine dâhil her bir unsurun zilyedliğinin alacaklıya devredilmiş olması zorunludur. Rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olsalar dahi, zilyedliği alacaklıya devredilmeyen eşya birliğine dâhil taşınır- lar üzerinde rehin hakkı kurulmuş olmaz.

²²⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 61-62; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1100; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 469; WIELAND, s. 702.

²²⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 21; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 772; AYAN, s. 219; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1093.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, aynı alacağın birden çok taşınırıla güvence altına alınmasına bir engel yoktur. Bu durumda, rehin konusu taşınırların rehin sözleşmesinde gösterilmesi zorunlu olmayıp, rehin sözleşmesinde bunların sadece belirlenebilir bir şekilde yer alması gerekli ve yeterlidir²²⁶. Ancak, bu halde de, rehin kuruluşu rehin konusu taşınırların tasarruf işlemi (zilyedliğin alacaklıya geçirilmesi) aşamasında kesin ve net olarak belirlenmiş olmalarına bağlıdır. Zîra zilyedliğin devrinde geçerli olan sıkı teslim koşulu da bunu zorunlu kılmaktadır.

Alacağı teminat altına almak amacıyla birden çok taşınırın rehnedilmesi hâlinde, rehin sözleşmesinde her bir taşınırın alacağın ne kadarlık kısmını teminat altına alacağının gösterilmesine, diğer bir deyişle rehin yükünün bölünmesine gerek yoktur. Zîra taşınır rehnine hâkim olan teminatın bölünmezliği ilkesi uyarınca, -taşınmaz rehninden farklı olarak- taşınırlar borçtan sorumlu olmayan farklı maliklere ait olsalar bile rehin yükü bölünmeyip, taşınırların hepsi alacağın tamamı için teminat teşkil ederler²²⁷.

Ayrıca, rehin konusu eşya bakımından değinilmesi gereken bir nokta da, Yüksek Yargıtay'ın tapuya kayıtlı olmayan taşınmazların rehnini taşınır rehni hükümlerine tâbi tuttuğudur²²⁸.

b. Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak

²²⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 61-62; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1100.

²²⁷ Taşınmaz rehninde, MK. m. 855 uyarınca, alacağın birden çok taşınmazla teminat altına alınması hâlinde, taşınmazlar aynı malike veya borçtan müteselsilen sorumlu olan maliklere ait olduğu takdirde, ipotek yükü taşınmazlar arasında dağıtılmayıp, her bir taşınmaz alacağın tamamını teminat altına alır. Ancak, ipotek konusu taşınmazlar borçtan sorumlu olmayan birden çok malike ait iseler, bu durumda taşınmazlar alacağın sadece sözleşme ile kararlaştırılan veya tapu memuru tarafından taşınmazlara değerleriyle orantılı olarak yapılan dağıtım sonucunda tekâbül eden alacak kesimi için teminat teşkil ederler.

²²⁸ Yargıtay 16. HD., 07.05.2004 T., 5201/7024 (ALTAY Sümer/ESKİOCAK Ali, **Türk Medeni Hukukunda Taşınmaz Rehni**, İstanbul 2007, s. 45); “Tapuda kayıtlı olmayan taşınmaz malların rehnedilmesinde, taşınır rehni hükümleri uygulanır.” Yarg. 7. HD., 18.01.1966, 7921/2279 (UYAR, RPÇ, s. 78); ayrıca bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 456; AYAN, s. 217.

Rehinle teminat altına alınan alacak bir para alacağı olabileceği gibi, bir tazminat alacağı veya verme, yapma veyahut yapmama edimi de olabilir²²⁹. Para dışındaki alacakların rehinle temin edilmek istenmesi durumunda, rehin sözleşmesinde bunların parasal değerlerinin gösterilmesi zorunlu olmayıp, en geç paraya çevirme anında (takip talebinde) parayla ifade edilebilir olmaları gerekli ve yeterlidir. Ancak, teminat altına alınan edimin ne olduğunun rehin sözleşmesinde belirlenmiş olması veya en azından belirlenebilir olarak gösterilmiş olması gereklidir.

Rehinli alacak bir para alacağı ise, bunun miktarının kesin bir şekilde rehin sözleşmesinde gösterilmesi de zorunlu olmayıp, belirlenebilir olarak ifade edilmiş olması yeterlidir²³⁰. Hatta, taraflar rehin sözleşmesinde teminat altına alınan alacağın üst sınırını göstermekle dahi yetinebilirler²³¹. Bu nedenle, ileride doğacak veya doğması muhtemel alacakların da teminat altına alınması mümkün olup, bu alacakların da net ve açık bir şekilde rehin sözleşmesinde gösterilmiş olması zorunlu değildir. Ancak, bu alacakların da belirlenebilir olarak ifade edilmiş olması gereklidir.

Alacağın miktarının rehin sözleşmesinde kesin olarak gösterilmesi zorunlu değil ise de, bu durum borçlunun bütün borçlarının temin edildiği anlamına gelmez. Zira alacaklının doğmuş ve doğacak bütün borçlarının teminat altına alınması aşırı bağlılık yaratacağından geçerli değildir²³². Bu nedenle, burada kullanılacak kriterler, alacaklının

²²⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s.1102.

²³⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 22 ve s. 82; WIELAND, s. 702; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s.1093; AYAN, s. 218; “Menkul rehninde güvence altına alınmak istenen alacağın rehlin kurulması sırasında para olarak miktarının belirtilmesi zorunluluğu yoktur.” Yarg. 19. HD. 06.03.1997 T., 1997/76 E. ve 1997/2254 K. (YKD., C.24, S.5, 1998, s. 719-720); aynı yönde, Yarg. 19. HD. 31.05.2001 T., 2001/2667 E. ve 2001/4198 K. (Kazancı İçtihat Bankası – 21.06.2007).

²³¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 156; TEKİNAY, s. 139; aynı yönde, Yarg. 19. HD. 06.03.1997 T., 1997/76 E. ve 1997/2254 K. (YKD., C.24, S.5, 1998, s. 719-720).

²³² AYAN, s. 219; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103; bu yazarlara göre, hangi alacakların rehlin kapsamına girdiğinin, diğer bir deyişle alacakların hukukî sebebinin rehin sözleşmesinde gösterilmiş olması gerekir.

ekonomik varlığının ortadan kaldırılmaması ve aşırı bağıllık yaratılmamasıdır. Ayrıca, teminatın süresi de bu kriterlerin değerlendirilmesinde dikkate alınacaktır²³³.

Bu bağlamda, alacağın hukukî sebebinin rehin sözleşmesinde gösterilmesinin gerekip gerekmediği konusu önem taşır. Zira rehin sözleşmesinde alacağın doğduğu veya doğacağı temel borç ilişkisi gösterilmiş ise, sadece bu ilişkiden doğan alacaklar teminattan faydalanabileceklerdir. Aksi takdirde, rehinin alacaklının hangi alacaklarına teminat teşkil etmek üzere kurulduğu konusunda bir belirsizlik yaşanacak ve rehin sözleşmesinde teminat altına alınacak alacağın üst sınırının da gösterilmesi zorunlu bulunmadığından, alacaklı sınırları olmayan bir teminat elde etmiş olacaktır. Medeni Kanunumuz, bu konuda taşınmaz rehninde olduğu gibi taşınır rehninde de bir hüküm içermemektedir. Bu nedenle, doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, tarafların alacağın hukukî sebebinin ve miktarını rehin sözleşmesinde göstermeleri zorunlu olmayıp, taşınır rehni, rehin verenin alacaklıya karşı olan bütün borçlarını kapsar²³⁴. Diğer bir görüşe göre ise, rehinin kapsamına girecek alacakların, diğer bir deyişle rehinin hukukî sebebinin sözleşmede gösterilmesi zorunlu değil ise de, rehinin kapsamına, rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilen ve ancak taraflarca önceden tayin ve tahmin edilebilir olan, borçlunun ekonomik özgürlüğünü de kısıtlayacak nitelikte bulunmayan alacaklar girerler²³⁵. Kanaatimizce, alacağın hukukî sebebinin sözleşmede gösterilmesinin gerekmediği ve alacaklının bütün alacaklarının teminattan yararlanacağı görüşünün kabulü mümkün değildir. Şöyle ki; rehin sözleşmesinin tarafları her ne kadar rehinin temin edeceği alacağın miktarı ve hukukî sebebinin göstermek zorunda değil iseler de, rehin verenin doğmuş ve doğacak bütün borçlarının rehin güvencesinden yararlanacağını kabul etmek, öncelikle rehin verenin ekonomik özgürlüğünü kısıtladığından ve aşırı bağıllık yaratacağından mümkün değildir²³⁶. Böyle bir durum, ayrıca sonraki sıralarda yer alan hak sahiplerinin ve rehin verenin hacizli alacaklılarının da aleyhinedir. Zira rehinli alacaklının alacağının, dolayısıyla rehin hakkının ne zaman sona ereceği ve tat-

²³³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 88.

²³⁴ WIELAND, s. 702, 708.

²³⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 773; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103; CANSEL, Menkul Rehni, s. 83 vd.; ERGÜNE, s. 193-194; AYAN, s. 219.

²³⁶ ERGÜNE, s. 194

min edilme sırasının kendilerine ne zaman geleceği belirsizdir. Bu nedenle, alacağın hukukî sebebinin ve miktarının rehin sözleşmesinde gösterilmediği hallerde, sadece rehin veren ile alacaklı arasındaki mûta (olağan) hukukî ilişkilerden doğan ve mevcut hukukî ilişkilere göre ileride doğabileceği önceden tahmin edilebilen ve rehin verenin ekonomik özgürlüğünü tehdit etmeyen alacakların rehin kapsamına gireceğini kabul etmek gerekir²³⁷. Tarafların ileride doğacağını öngörmediği alacaklar ise rehin güvencesinden yararlanamazlar. Mesela, taraflar arasında mal alım satımından dolayı bir câri hesap ilişkisi varsa ve bu ilişki devam ederken bir taşınır üzerinde alacağın sebebi ve üst sınırı açıkça belirtilmeden rehin hakkı tesis edilmişse, kurulan rehin hakkının teminatının kapsamına sadece câri hesap ilişkisinden kaynaklanan alacaklar girer. Taraflardan birinin diğerine karşı, mesela haksız fiilden dolayı bir talep hakkı (maddî-manevî tazminat talep etme hakkı) varsa, bu talep hakkı teminatın kapsamına girmez. Çünkü, câri hesaptan kaynaklanan borçlar öngörülebilir ise de, haksız fiil sorumluluğundan kaynaklanan tazminat ödeme borcu önceden tahmin edilebilen bir borç değildir. Başka bir örnek verecek olursak, kredi ilişkisi içinde bulunan bir banka ile müşterisinin alacağın sebebini belirtmeden tesis ettikleri taşınır rehni, kredi sözleşmesinden doğan alacakların teminatını teşkil eder. Ayrıca, rehin veren müşterinin kredi sözleşmesinden bağımsız olarak (belki çok uzun bir süre önce) bankadan aldığı kredi kartının kullanımından doğan borçlar da –önceden öngörülebilir olduğundan- teminatın kapsamına girer. Ancak, müşteri mesela bankaya gittiği zaman bankaya ait mallara (cam, koltuk, bilgisayar vs.) zarar verirse, bunlardan doğan zararı tazmin etme borcu teminatın kapsamı dışında kalır. Çünkü, bu tür borçlar önceden tahmin edilebilecek borçlar değildir.

İleride doğacak veya doğması muhtemel alacakların taşınır rehni ile temin edilmesi faraziyesinde, taşınmaz rehninden farklı olarak, belirli olmayan alacaklar için rehin kurulması işlemi sırasında rehinle teminat altına alınan alacağın üst sınırının gösterilmesine dahi gerek yoktur²³⁸. Diğer bir deyişle, taraflar üst sınır kararlaştırmadan da

²³⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 88; ERGÜNE, s. 194.

²³⁸ SEROZAN, Değişikliklerin Eleştirilmesi, s. 218. Oysa, taşınmaz rehni kurulurken alacak miktarının açıkça gösterilmemiş olması, doktrindeki hâkim görüşe ve Yargıtay uygulamasına göre tescilin geçersizliğine neden olmaktadır. Bkz. AKİPEK, s. 189; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 962; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 683; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 283; KUNTALP, Anapara ve

belirli olmayan ve ileride doğacak veya doğması muhtemel alacaklar için taşınır rehni kurabilirler. Bu durumda, rehinli alacaklı üst sınır ipoteğinden farklı olarak sözleşmede belirlenebilir bir şekilde gösterilen ve sonradan doğmuş olan alacağını bütün fer'îleriyle beraber hiçbir sınırlamaya tâbi olmadan rehinli taşınırın satış bedelinden tahsil etme hak ve yetkisine sahiptir. Ancak, rehin sözleşmesinde alacağın miktarının gösterilmesi zorunlu olmamasına rağmen, tarafların rehin sözleşmesinde rehin teminatının üst sınırını belirlemelerine herhangi bir engel yoktur. Bu halde, alacaklı bu üst sınırı aşan alacak miktarı için teminattan yararlanamaz²³⁹. Bu durumda alacaklı, sadece sözleşmede belirlenen üst sınır içinde kalmak koşuluyla alacağını ve fer'îlerini tahsil edebilir; üst sınırı aşan alacak miktarı ise âdi alacak niteliğinde olup, alacaklı bunun için sadece genel takip yollarına başvurabilir²⁴⁰.

Üst Sınır İpotek Ayırımı, s. 10-11; ayrıca Yarg. HGK.'nın 07.02.1975 T., 1973/12-470 E., 1975/154 K. sayılı kararına göre de, "Mevcut alacak için ipotek tesisi mümkün olduğu gibi ileride doğacak bir alacak için de, ipotek tesisi olanağı vardır. Ancak her iki halde de taşınmazın ne kadar bir meblâğ için teminat teşkil edeceği tescilde gösterilmek gerekir." (KARAHASAN, s. 202.).

²³⁹ "...menkul rehin sözleşmesinde kural olarak alacağın miktarının gösterilmesi zorunlu değilse de miktar gösterilerek bir limit tayin edilmesi halinde limit fazlası alacağın iflas masasına adi alacak olarak kaydına karar verilmesinde bir usulsüzlük bulunmamasına göre..." Yarg. 19. HD., 31.05.2001 T., 2001/2667 E. ve 2001/4198 K. (Kazancı İçtihat Bankası)

²⁴⁰ Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, taşınır rehinde alacaklının tatmininde, tarafların rehin sözleşmesinde kararlaştırdıkları üst sınırın aşılamayacağı konusunda, taşınmazlar bakımından üst sınır ipoteğinde limitin aşılamamasına ilişkin Medenî Kanun hükümleri (MK. m. 851/I, 881/I, 882/I), doktrinde yapılan açıklamalar ve Yargıtay'ın bu konudaki içtihatları, taşınır rehni bünyesine uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulur. Üst sınır ipoteğinde limitin aşılamaması hakkında bakınız: OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 684; AKİPEK, s. 192; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 288; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1029; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 724; Yarg. 12. HD., 30.03.2001 T., 4552/5505 (Yargı Dünyası, Haziran 2001, Sayı 66, s. 84); Yarg. 12. HD., 24.04.2002 T., 7190/8495 (UYAR, TMK, s. 3997); Yarg. 11. HD., 09.05.2005 T., 2004/8125 E. 2005/4761 K. (Legal Hukuk Dergisi, Ağustos 2005, s. 2989).

Rehin verenin doğmuş ve doğacak bütün borçlarının teminatını teşkil etmek üzere rehin kurulması, belirlilik ilkesine aykırı olduğu gibi, aşırı bağıllık yaratacağından ve MK. m. 23'e göre kişilik haklarına aykırı olacağından kabul edilmemektedir²⁴¹.

Ayrıca, taşınmaz rehninde belirlilik ilkesi gereğince rehinle teminat altına alınan alacağın kural olarak Türk Parası cinsinden gösterilmesi zorunlu iken (MK. m. 851), taşınır rehninde böyle bir sınırlama ve zorunluluk sözkonusu değildir. Taşınır rehni, MK. m. 851'deki koşullara tâbi yabancı para ipoteğinden farklı olarak, serbestçe yabancı para cinsinden veya Türk Parası üzerinden kurulabilir²⁴².

3. Şekil

Medeni Kanunumuzun taşınır rehnini düzenleyen hükümleri arasında, taşınır rehni sözleşmesinin belli bir şekilde yapılmasını öngören bir hüküm yoktur. Bu nedenle, taraflar BK. m. 11 hükmü uyarınca, hiçbir şekil şartına bağlı olmadan istedikleri gibi, hatta sözlü olarak da rehin sözleşmesi yapabilirler²⁴³. Ancak, Yargıtay'ın da isâbetle vurguladığı gibi, “Her ne kadar Medeni Kanunun 853. maddesine göre “menkul rehminin teşekkülü” için yazılı şekil şartına lüzum olmayıp malın teslimiyle rehin gerçekleşir ise de, rehin akdinin varlığının ispatı HUMK.'nun 288. maddesi uyarınca yazılı

²⁴¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 22, s. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 773; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103; AYAN, s. 219.

²⁴² CANSEL, Menkul Rehni, s. 79; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1102; ERTAŞ, s. 543; ERGÜNE, s. 112.

²⁴³ WIELAND, s. 701; CANSEL, Menkul Rehni, s. 20; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 478; SAYMEN/ELBİR, s. 634; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 230; AYBAY/HATEMİ, s. 207; AYİTER, s. 187; ÖĞÜZ, s. 698-699; UYAR, RPÇ, s. 23-24; ERGÜNE, s. 105; ancak, bu bağlamda şunu da belirtmek gerekir ki, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 20/2-d hükmü uyarınca tescil edilmiş araçların her türlü satış ve devri noterler tarafından yapılacağından, doktrinde OĞUZMAN/ÖZ, motorlu araçların rehnine ilişkin sözleşmelerin de noterler tarafından yapılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bkz. OĞUZMAN/ÖZ, s. 117, dn. 346a; bu konu hakkında ayrıca bkz. yukarıda, Birinci Bölüm, II, B, 1, b.

belgeye bağlıdır.”²⁴⁴. Bu nedenle, Medeni Kanun’da rehin sözleşmesinin geçerliliği her ne kadar yazılı olarak yapılması koşuluna bağlanmamış ise de, rehinle teminat altına alınmak istenen alacağın miktarı çoğu zaman dörtüzyetmişüç YTL (473,45.-YTL)’yi²⁴⁵ geçeceğinden, rehin sözleşmesinin yazılı olarak yapılmış olması rehin ilişkisinin ispatı bakımından tarafların yararına olacaktır. Ancak, rehin sözleşmesinde tarafların teminat altına alınan alacak miktarını kesin ve net olarak tespit etmedikleri durumlarda, HUMK. m. 288/I’de ispat bakımından öngörülen parasal sınıra esas olacak alacak miktarının tespitinde dahi sorunlar çıkması kaçınılmazdır. Kanaatimizce, bu sorunların rehin konusu taşınırın değeri ile taraflar arasında cereyan eden olağan alacak-borç ilişkilerinin değerine ve alacaklı tarafından iddia edilen alacak miktarına göre çözümlenmesi gerekecektir.

Bu nedenle, kanunda rehin sözleşmelerinin geçerliliği için bir şekil şartı öngörülmemiş ise de, uygulamada tarafların çoğu zaman yazılı bir rehin sözleşmesi yapma yoluna başvurmaları gerektiği açıktır²⁴⁶.

Teslime bağlı taşınır rehninin bir ölüme bağlı tasarrufa dayanılarak kurulması sözkonusu ise, rehnin kuruluşuna bu tasarrufların tâbi olduğu hükümlerin, dolayısıyla bu tasarruflar için öngörülen şekil kurallarının uygulanacağı tabiidir²⁴⁷.

Ayrıca, taraflar kanunda öngörülmemiş olmasına rağmen rehin sözleşmesinin belli şekil şartlarına uygun olarak yapılmasını kararlaştırabilirler. Bu hâlde, rehin sözleşmesi bu şartlar yerine getirilmedikçe kurulmuş olmaz ve tarafları bağlamaz²⁴⁸ (BK. m. 16/I).

²⁴⁴ Yarg. 15. HD. 04.12.1989 T., 1989/3536 E. ve 1989/5058 K. (UYAR, TMK, s. 4261).

²⁴⁵ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 288. maddesine göre, hukukî işlemlerin yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri dört yüz yetmiş üç milyon lirayı (473,45.-YTL’yi) geçtiği takdirde senetle ispatlanması gerekir. Bu miktar, kanunda belirtildiği üzere yeniden değerlendirilmesine göre tespit edilmektedir.

²⁴⁶ Rehin sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasının, bir takım uyuşmazlıkların ortaya çıkmasının önlenmesi bakımından faydalı olacağı konusunda bkz. AKYAZAN Sıtkı, Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları, **BATİDER.**, 1977 Cilt:IX, Sayı:1, s. 326; UYAR, RPÇ, s. 24.

²⁴⁷ ERGÜNE, s. 107.

²⁴⁸ Bu konuda bkz. OĞUZMAN/ÖZ, s. 116, 122, özellikle 127 vd.; ERGÜNE, s. 105-106.

C. TASARRUF İŞLEMİ

1. Aynî Akit

Rehin hakkının doğumu için, taraflar arasında yapılan rehin sözleşmesine ek olarak, zilyedliğin devri ve ayrıca tarafların zilyedliğin devrinin rehin kurulması amacıyla yapıldığı konusunda iradelerinin uyuşması gerekir. Rehin veren rehin kurmak amacıyla ve bilinciyle zilyedliği devretmiş olmalı ve rehin alan da rehin hakkının doğumu için zilyedliğin devredildiğini kabul etmiş olmalıdır. Taraflardan birinin iradesi farklı bir yönde ise, malın zilyedliği devredilmiş olsa bile taşınır rehni kurulmuş olmaz. Tarafların malın zilyedliğinin rehin kurmak amacıyla devredildiği konusundaki bu irade uyuşmasına öğretide “aynî sözleşme” denmekte²⁴⁹ olup, bu sözleşme taşınır rehininin kuruluşu bakımından önemli bir işleve sahiptir. Şöyle ki; aynî sözleşme, zilyedliğin devri ile birlikte tasarrufî işlemi teşkil eder ve bu sözleşmenin zilyedliğin devri anında yapılmış olması gereklidir. Aynî sözleşme bulunmadığı takdirde, rehin hakkı kurulmuş olmaz²⁵⁰.

Aynî sözleşmeler bağlamında değinilmesi gerekli olan bir kavram da, “Contractus Realis” kavramıdır. Roma Hukukunda, contractus realis adı verilen aynî sözleşmeler, Borçlar Hukuku alanında hüküm ve sonuçlarını doğuran ve sözleşmenin teşekkül etmesi için daha sonra iade edilecek olan sözleşme konusu malın karşı tarafa geçirilmesini öngören sözleşmelerdir²⁵¹. Bunlar; karz, âriyet, vedia ve rehin akdi ile ön-

²⁴⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; ERGÜNE, s. 122; aynî sözleşme kavramı hakkında bkz. CANSEL, İllilik Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı, s. 350 vd.; ÖZDAMAR Demet, Aynî Sözleşme ve Aynî Sözleşmeye Benzer ya da Onunla Bağlantılı Bazı Kavramların Karşılaştırılması, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 26, Temmuz - 2000, Sayı: 3, s. 399 - 418.

²⁵⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 33 ve 100; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 777; ERGÜNE, s. 123; AYAN, s. 233.

²⁵¹ ÖZDAMAR, s. 400.

ceki bir edim dolayısıyla, karşı edimin yapılmasına yönelik isimsiz sözleşmelerdir²⁵². Bu sözleşmelerin oluşabilmesi için, tarafların birbirine uygun irade beyanları yeterli olmayıp, ayrıca sözleşme konusu eşyanın karşı tarafa geçirilmesi gerekmektedir. Mesele, rehin sözleşmesinin kurulması için tarafların birbirine uygun irade beyanlarına ek olarak rehin konusu malın alacaklıya verilmesi (zilyedliğin alacaklıya geçirilmesi) gerekliydi²⁵³. Buna göre, sözleşmenin kurulması bir ifa muamelesinin yapılmasına bağlı bulunmaktaydı²⁵⁴. Ancak, bugün için rehin sözleşmesi BK. m. 1'e göre sadece tarafların birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulan bir sözleşmedir. Sözleşme konusu eşyanın (taşınırın) zilyedliğinin rehinli alacaklıya geçirilmesi, rehin sözleşmesine değil, tasarruf işlemine ilişkin bulunan bir işlemdir. Yukarıda belirttiğimiz üzere; aynı sözleşme, rehin sözleşmesinin taraflarının rehin sözleşmesinde kararlaştırılan taşınırın zilyedliğinin taşınır rehni tesisi amacıyla alacaklıya devredildiği konusunda iradelerinin uyuşması olup, bu sözleşme rehni kuruluşu için gerekli olan tasarruf işleminin bir unsurunu teşkil eder.

2. Zilyedliğin Devri

Teslime bağlı taşınır rehni için MK. m. 939'da öngörülen zilyedliğin devri şartı, bir alacağı teminat altına almak amacıyla yapılan rehin sözleşmesinden doğan tasarruf işlemini gerçekleştirme borcunun ifası anlamını taşır.

Zilyedliğin devri, doğrudan taşınır eşyanın teslimi yoluyla yapılabileceği gibi, diğer zilyedliğin devri yöntemlerinin kullanılması yoluyla da gerçekleştirilebilir²⁵⁵. Ma-

²⁵² TAHİROĞLU Bülent, **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul 2003, s. 133; ÖZDAMAR, s. 401.

²⁵³ TAHİROĞLU, s. 158.

²⁵⁴ ÖZDAMAR, s. 401.

²⁵⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 100; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1104; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 482 vd.; DAVRAN, Kitap, s. 83; ERGÜNE, s. 134 vd.; teslim dışındaki zilyedliğin devri yöntemlerinin kamuya açıklık ilkesini deldiği, teslim ilkesini yaraladığı ve karmakarışık bir görünüme sebebiyet verdiği konusunda bkz. SEROZAN Rona, Taşınır Eşya Hukukunda "Kamuya Açıklık"(Teslim) İlkesinin Delin-

İn bir ardiyecide, tamircide veya kiracıda bulunması halinde yahut da malikin art rehin kurması faraziyesinde rehin, malın dolaylı zilyedliğinin alacaklıya havalesi yoluyla kurulur. Bu durumda malı elinde bulunduran fer'î dolaysız zilyed (kiracı, ardiyeci, tamirci veya ilk rehinli alacaklı) alacaklı için rehin zilyedi olmuş olur ve başkası için zilyed sıfatını alır. Rehinli alacaklı ise, sadece dolaylı zilyed olur. Zilyedliğin havalesi yoluyla rehinin bu şekilde kurulabilmesi için tarafların bu hususta anlaşmış olmaları gerekli olmakla birlikte, rehinin dolaysız zilyede karşı hüküm ifade edebilmesi, rehin işleminin dolaysız zilyede bildirilmesine bağlıdır²⁵⁶. Dolaysız zilyed, ancak kendisine yapılacak bu bildirim sayesinde rehin hakkından haberdar olacak ve rehinli alacaklı için rehin zilyedi sıfatını alarak, malı rehin veren malikin tasarruflarına karşı koruyabilecektir.

Rehin hakkına konu yapılmak istenen taşınır mal zaten alacaklının zilyedliğinde bulunuyor ise (mesela kiracı sıfatıyla veya vedia akdi nedeniyle bulunuyorsa), rehin zilyedliğin kısa elden teslim yoluyla devredilmesi sonucunda kurulabilir. Burada alacaklı mala zilyed olmaya devam etmekte, sadece zilyedlik sıfatı değişmektedir. Rehin konusu taşınıra daha önce fer'î dolaysız zilyed olan rehinli alacaklı, artık malı rehin zilyedi sıfatıyla elinde bulundurmaya devam etmektedir.

Rehin hakkı, zilyedliğin havalesinin bir görünümü olan rehin konusu taşınır eşya üzerinde hâkimiyet sağlayan araçların alacaklıya verilmesi yoluyla da kurulabilir. Mesela, alacaklıya malın içinde bulunduğu kasanın veya deponun anahtarı verilebilir. Bu durumda rehinli alacaklı malın sadece dolaysız zilyedliğini kazanmış olur. Ancak, alacaklı araçların kendisine teslimiyle mala dolaysız zilyed olma imkânına da sahip olur. Ancak burada şuna dikkat edilmelidir ki; mal üzerinde hâkimiyet sağlayan araçların rehinli alacaklıya teslim edilmesine rağmen, rehin veren mal üzerinde tek başına hâkimiyet sağlayabiliyorsa rehin hakkı kurulmuş olmaz.

Rehinin kurulması için zilyedliğin rehin verenin mal üzerinde tek başına hâkimiyet kurma olanağını ortadan kaldıracak şekilde alacaklıya devredilmiş olması gerek-

mesi: Sözlü ve Sözde Zilyetlik Devirleri, **Bülent DAVRAN'a Armağan**, İstanbul 1998 (Sözlü ve Sözde Zilyetlik Devirleri), s. 133 vd.

²⁵⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 108; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 484; ERGÜNE, s. 146.

lidir²⁵⁷. Bu nedenle, rehin verenin mal üzerinde tek başına tasarruf etmeye devam edebileceği müşterek zilyedlik yoluyla rehin kurulamaz²⁵⁸. Aynı şekilde, havale yoluyla zilyedliğin devrinde mala dolaysız zilyed olan kişi rehin verenin istihdam ettiği bir kişi ise veya rehin verene çok yakın bir kişi ise, rehin zilyedliğinin devrinden bahsedilemez ve rehin hakkı doğmuş olmaz²⁵⁹. Çünkü, rehin veren bu hâllerde mala hâkim olma ve mal üzerinde tasarrufta bulunma imkânına dolaylı zilyedliğin havalesine rağmen sahip olmaya devam etmektedir. Rehnin iştirak halinde zilyedlik tesis edilerek kurulmasına ise bir engel bulunmamaktadır²⁶⁰. Çünkü bu hâlde, rehin veren rehin alanın katılımı olmadan mal üzerinde hiçbir tasarrufta bulunamaz. Mesela, ancak iki anahtarın birlikte kullanılmasıyla açılabilen bir kasanın anahtarlarından birinin alacaklıya verilmesiyle rehin hakkının kurulmasına elverişli bir iştirak halinde zilyedlik tesis edilmiş olur.

Rehin hakkı, dolaylı zilyedliğin alacaklıya geçirildiği zilyedliğin havalesi veya bunun bir görünümü olan araçların teslimi yollarıyla tesis edilebilmesine rağmen, dolaylı zilyedliğin diğer bir intikal yöntemi olan hükmen teslim yoluyla kurulamaz. Hükmen teslim, malın sadece dolaylı zilyedliğinin alacaklıya devrini, dolaysız zilyedliğin ise özel bir sebebe istinâden rehin verende kalmasını öngören bir devir yoludur. Hükmen teslim, taşınır mülkiyetinin kazanılması bakımından MK'nın 766. maddesinde düzenlenmiş olup, maddede taşınır rehninin hükmen teslim yoluyla kurulmasının mümkün olmadığı hüküm altına alınmıştır. MK. m. 766'ya göre, hükmen teslim yoluyla zilyedliğin devri taşınır rehnine ilişkin hükümlerden kurtulmak amacıyla yapılmışsa hükümsüzdür. Doktrinde de, tarafların rehnin zilyedliğinin alacaklıya devredilmeyeceğine veya zilyedliğin hükmen teslim yoluyla devredileceğine ilişkin olarak yaptıkları sözleşmelerin bâtil olacağı genel olarak kabul edilmektedir²⁶¹. Bu düzenleme ile kanun

²⁵⁷ WIELAND, s. 719; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351.

²⁵⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 104; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 778; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 485; SAYMEN/ELBİR, s. 637; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351; DAVRAN, Kitap, s. 82-83; ERGÜNE, s. 143.

²⁵⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 107; ERGÜNE, s. 148.

²⁶⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 104; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 485; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 778; SAYMEN/ELBİR, s. 637; ERGÜNE, s. 144; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 351.

²⁶¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 112 vd.; OKTAY-ÖZDEMİR, s. 661, 672; SAYMEN/ELBİR, s. 636; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1093, 1097; TEKİNAY, s. 136; DAVRAN, Kitap, s. 81; CİMCOZ Sinâ,

koyucu teslimine bağı taşınır rehninde geçerli olan sıkı kamuya açıklık ilkesinin ve bunun sağladığı yararların zilyedliğin hükmen teslim yoluyla zâfiyete uğratılmasını önlemek istemiştir. Ancak, öğretide haklı olarak savunulan bir görüşe göre, MK. m. 766 hükmünün dar yorumlanması ve geçersizlik yaptırımının sadece alacaklıları zarara uğratmaya yönelik olarak yapılan hükmen teslimleri kapsamaması gerekir²⁶². Gerçekten de, ekonomik hayatta teslimsiz aynî teminat verilebilmesine duyulan ihtiyaç²⁶³ ve Türk Hukukunda menkul ipoteğinin gelişmemiş olması böyle bir yorumu haklı kılmaktadır.

Rehin sözleşmesinde ileride doğacak veya doğması muhtemel alacaklar için taşınır rehni kurulacağına öngörüldüğü hâllerde, rehin hakkı, ancak MK. m. 939'un öngördüğü rehin konusu taşınırın teslimi koşulunun yerine getirilmesiyle doğmuş olur²⁶⁴. Bu şekilde doğan rehin hakkı, alacak geçerli bir şekilde doğana kadar sadece şekli olarak mevcut olup, alacak doğduğu takdirde maddî içeriğine kavuşur ve rehinli alacaklı alacağı ödenmediği takdirde rehlin paraya çevrilmesini talep etme yetkisini kullanabilir. Rehin hakkı, sırasını rehlin kuruluş tarihine göre alır²⁶⁵. Ancak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, rehin hakkının hükümlerini doğurması alacağın meydana gelmesine bağlıdır.

3. Tasarruf İşleminin Tarafları

Hükmen Teslim, **ABD**, 1975, Sayı: 6, s. 834-835; ERGÜNE, s. 155; ayrıca, hükmen teslim yoluyla kurulan teslimine bağı taşınır rehminin geçersiz olacağına ilişkin hükmün çok katı uygulanmaması gerektiği yönündeki görüşümüz için bkz. yukarıda Birinci Bölüm, I, B, 3.

²⁶² SEROZAN, Mülkiyeti Saklı Tutma Sözleşmesi ve Taminâten Temlik, s. 1007.

²⁶³ DAVRAN, Makale, s. 176.

²⁶⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 81; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769, s. 773; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 470; ERGÜNE, s. 191; AYAN, s. 225; rehin hakkının alacaktan önce doğamayacağı, ancak alacakla birlikte doğabileceği yönündeki görüş için bkz. WIELAND, s. 708; SAYMEN/ELBİR, s. 631'de bahsedilen yazarlar; ayrıca, kullanılan ifadeler çok açık olmamakla birlikte AYİTER, s. 186.

²⁶⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 27, 81; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; ERGÜNE, s. 191; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 471; SAYMEN/ELBİR, s. 631, 648; AYAN, s. 225.

Taşınır rehni, alacaklı ile rehin veren arasında yapılan bir rehin sözleşmesi uyarınca rehin konusu taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye geçirilmesiyle doğar. Ancak, rehlin kurulabilmesi için tasarrufî işlem niteliğini taşıyan bu zilyedlik geçiriminin tasarruf yetkisine sahip olan malik veya onun yetkili bir temsilcisi tarafından yapılması gereklidir²⁶⁶. MK. m. 939/II'ye göre, rehin verenin tasarruf yetkisi olmasa bile, emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle taşınır rehin olarak alan kişinin bu iyiniyeti korunur ve rehin hakkını iktisap etmiş olur. Bu hüküm, emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle aynî hak kazanımını düzenleyen MK. m. 988 hükmünün özel bir uygulamasıdır²⁶⁷.

MK. m. 939/II, zilyedlik hükümlerine göre iyiniyetin korunduğu hâllerde rehin hakkının doğacağını öngörmüş bulunduğundan, bu hükmün uygulanması bakımından MK. m. 988 vd. hükümleri yol gösterici nitelikte olacaktır. Bu bağlamda, MK. m. 988 hükmü sadece dolaysız zilyedlikte uygulanmayıp, dolaylı zilyedliğin iyiniyetle iktisap edildiği durumlarda dahi uygulanabilir²⁶⁸. Bu nedenle, iyiniyetli rehin alan rehin konusu malın dolaylı zilyedliğini zilyedliğin havalesi yoluyla iktisap etmiş olsa bile, -rehin veren emin sıfatıyla zilyed olmak koşulu ile- rehin hakkı doğmuş olur. Aynı şekilde, rehin zilyedliğinin kısa elden teslim yoluyla iktisap edildiği hallerde de dolaylı zilyed konumundaki emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle rehin hakkı iktisap edilebilir.

Alacaklının tasarruf yetkisine sahip olmayan bir kimseden rehin hakkını iktisap edebilmesi için iyiniyetli olması gereklidir. Buradaki iyiniyet sübjektif iyiniyet olup, alacaklının emin sıfatıyla zilyedin tasarruf yetkisine sahip olmadığını bilmemesi ve bilmesinin de gerekmemesi anlamına gelir. İyiniyetin rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya geçirildiği anda bulunması rehin hakkının doğumu bakımından yeterlidir. Alacaklının sonradan tasarruf yetkisinin bulunmadığını öğrenmesi rehin hakkının varlı-

²⁶⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 122; WIELAND, s. 699; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; ERGÜNE, s. 163; AYAN, s. 228.

²⁶⁷ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 771; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 466; ERGÜNE, s. 164; AYAN, s. 228.

²⁶⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 99.

ğına ve geçerliliğine hâlel getirmez (Sonradan gelen kötüniet zarar vermez = Mala fides superveniens non nocet)²⁶⁹.

Rehin hakkının iyiniyetle iktisabı için alacaklının iyiniyetli olması gereğinin yanı sıra, rehin verenin mala emin sıfatıyla zilyed²⁷⁰ olması gerekir. Rehin veren emin sıfatıyla zilyed değilse, diğer bir deyişle mal malikin rızası dışında elinden çıkmışsa, alacaklı iyiniyetli olsa dahi rehin hakkı doğmaz. Ancak, hâmile yazılı senetlere bağlı alacakların rehninde, sözkonusu senetler malikin rızası dışında elinden çıkmış olsalar bile iyiniyetli alacaklının kazanımı korunur (MK. m. 990).

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki; İİK. m. 86/I ve III malikin alacaklının rızası ve İcra Müdürünün izni olmadan hacizli mallar üzerinde yaptığı tasarrufların hacizli alacaklının menfaatlerini ihlal ettiği ölçüde geçersiz olduğunu düzenlemektedir. Buna göre, sözkonusu tasarruflar doğrudan geçersiz olmayıp, sadece alacaklının haklarını zarara uğrattığı nispette geçersizdir. Bu bağlamda, İİK. m. 88/II hükmüne göre borçlunun yeddinde bırakılan mallar, borçlunun fiili ve hukukî tasarruflarına açık olduğundan ve haciz malikin tasarruf yetkisini sınırlasa da mülkiyet hakkını ortadan kaldırmadığından, malikin elinde bulunan taşınırlar üzerinde iyiniyetli alacaklıları lehine teslimine bağlı taşınır rehni kurmasına bir engel yoktur²⁷¹. Zîra, bu hâlde, borçlu malik, hacizli malı emin sıfatıyla zilyed (yedd-i emin) olarak zilyedliğinde bulundurmaktadır. Bu nedenle, mal hacizli de olsa, iyiniyetli olmak koşuluyla (MK. m. 3 uyarınca, malın hacizli olduğunun bilinmemesi ve bilinebilecek durumda bulunulmaması koşuluyla) hacizli mal üzerinde rehin hakkı kurulması mümkündür²⁷². Nitekim İİK. m. 86/II hükmü de, bu

²⁶⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 771; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1094; KANETİ Selim, Taşınır Rehninde İtimat Prensibi İle İlgili Federal Mahkeme Kararının Çevirisi, **İBD**, 1959, Sayı: 9/10 Ekim, s. 83.

²⁷⁰ Emin sıfatıyla zilyed, rehin alan, kiracı gibi fer'î zilyed olabileceği gibi, temsilci, taşıyıcı, rehin muhafızı gibi başkası için zilyed de olabilir. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 98.

²⁷¹ ERGÜNE, s. 173.

²⁷² Bununla birlikte; borçlu, haczedilen taşınırları üzerinde hacizden sonra gelmek üzere de rehin hakkı tesis edebilir. Bu rehin hakkının geçerliliği için alacaklının iyiniyetli olmasına gerek yoktur. Çünkü, rehin hakkı hacizden sonra gelmek üzere kurulmaktadır. Ancak, rehinli alacaklı rehlin kuruluşu için kendisine zilyedliği devredilen taşınır malı İcra Dairesi tarafından talep edilmesi hâlinde derhal teslim etmekle yükümlüdür. Malikin rehnetmek istediği taşınır, haciz nedeniyle muhafaza altına alınmışsa, rehin hakkı

faraziyeyi düzenleyerek, haczedilmiş olan taşınır mallar üzerinde üçüncü kişilerin zilyedlik hükümlerine (MK. m. 939/II, 988 vd.) dayanarak iyiniyetle iktisap ettikleri hakların saklı olduğunu öngörmüştür. Rehinli alacaklı, hacizden âri olarak mal üzerinde rehin hakkını iktisap etmiş olur. Bu durumda, hacizli alacaklı ancak rehinli alacaklı tatmin edildikten sonra satış bedelinin arta kalan kısmından alacağının ödenmesini isteyebilir. Hacizli alacaklı, İİK. m. 336a hükmüne istinâden malikin (borçlunun) cezalandırılmasını da isteyebilir²⁷³. Ancak, rehinli alacaklı rehin konusu taşınırın üçüncü bir kişinin alacağı için haczedilmiş olduğunu biliyorsa (veya bilmesi gerekiyorsa), kurulan rehin hakkı, sıra itibarıyla hacizden sonra gelir. Ön sıradaki hacizli alacaklı da taşınırın rehinden âri olarak satışını talep edebilir. Bu hâlde, rehinli alacaklı, ancak hacizli alacak ödendikten sonra geriye bir para kalırsa, bundan tatmin edilir.

Taşınır bir eşya üzerinde rehin hakkına sahip olan bir kimse, kural olarak mal üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmamakla birlikte, mala emin sıfatıyla zilyeddir. Bu nedenle, rehin dolayısıyla zilyedliğinde bulunan taşınır malı malikin muvâfakati olmaksızın rehneden, yani alt rehin veren rehinli alacaklıdan iyiniyetle rehin hakkı iktisap edilebilir²⁷⁴.

ancak zilyedliğin havalesi yoluyla kurulabilir. Bu takdirde, hacze sebebiyet veren alacak ödenince taşınır malın rehinli alacaklıya iadesi konusunda İcra Dairesi'ne bir ihbarda bulunulması gerekir. Malik, borcunu öder veya başka herhangi bir sebeple haciz kalkarsa, taşınır malın zilyedliği rehinli alacaklıya devredilir. Hacizli mal paraya çevrilir ve satış bedelinden hacizli alacaklının alacağı karşılandıktan sonra arta kalan bir miktar para olursa, rehin hakkı bunun üzerinde devam eder. Haczedilen mal muhafaza altına alınmaz ve yedd-i emin sıfatıyla borçlu malikin zilyedliğinde bırakılırsa, malik malın teslimi suretiyle de rehin hakkı tesis edebilir. Rehin hakkı hacizden sonra gelmek üzere kurulmuşsa veya rehinli alacaklı haczin varlığından haberdar olarak rehin hakkını iktisap etmişse, rehinli alacaklı talep hâlinde satılmak üzere malı İcra Dairesi'ne teslim etmek zorundadır. Bu hâlde de, rehin hakkı hacizden sonra gelir ve rehinli alacaklı satış bedelinden arta kalan bir para olursa bundan tatmin edilir. Hacizli mala zilyed bulunan malik, hacizden bahsetmeksizin malı rehnederse, rehinli alacaklı iyiniyetli olmak koşuluyla mal üzerinde hacizden önce gelmek üzere rehin hakkı iktisap etmiş olur. Ancak, bu şekilde davranan malikin İİK. m. 336a uyarınca cezaî sorumluluğu söz konusu olur.

²⁷³ ÜSTÜNDAĞ, s. 163.

²⁷⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 170; WIELAND, s. 717.

Taşınır rehni, zilyedliğin havalesi yoluyla kurulmuşsa ve dolaysız zilyed, hakkı sona erince malı rehin alana vermesi gereği kendisine ihbar edilmiş olmasına rağmen, malı rehinli alacaklıya değil de malike yani rehin verene iade etmişse, bu durumda rehin alan alacaklının rehin hakkı devam eder ve malın kendisine teslim edilmesini rehin sözleşmesine dayanan geri verme davası ile veya rehin hakkına dayanan istihkak davası ile talep edebilir²⁷⁵. Malik, kendisine iade edilen rehin konusu taşınırı derhal rehinli alacaklıya vermeyip de başkasına devreder veya rehnederse, üçüncü kişi iyiniyetli olsa dahi bir hak iktisap etmez. Çünkü bu faraziyede, rehin veren malın maliki olmasına rağmen, malın emin sıfatıyla zilyedi değildir.

Ancak, taşınır rehni geçerli olarak kurulmuş olup da, rehin konusu taşınır rehinli alacaklının rızası ile malike geçici bir süre için iade edilmişse, bu durumda malik emin sıfatıyla zilyed olduğundan, malın malikte kaldığı (yani rehin hakkının askıda kaldığı) süre içinde malikten aynî hak iktisap edilmesi mümkündür. Bunun için, hak iktisap eden kişinin iyiniyetli olması zorunlu değildir. Çünkü, bu aşamada rehin hakkının hükümleri askıda olduğundan (MK. m. 943/II), rehin verenden kötüniyetle de olsa hak kazanılabilir²⁷⁶. Bu faraziyede, hak iktisap edecek olan kişinin iyiniyetli olup olmadığına bakılmaması, rehinli taşınırın alacaklının rızası ile malike geçici olarak iade edilmiş olmasından ve bu nedenle rehin hükümlerinin askıda kalmasından kaynaklanır. Üçüncü kişinin mal üzerinde iktisap ettiği hak, mülkiyet hakkıysa, rehin hakkı sona erer. Ancak, malik taşınır üzerinde sınırlı bir aynî hak tesis etmişse, rehin hakkı sona ermez; yeni kurulan bu sınırlı aynî haktan sonra gelmek üzere varlığını sürdürür²⁷⁷. Ancak, hak iktisap eden üçüncü kişinin kötüniyetli olması durumunda, rehinli alacaklının bu kişiye karşı haksız fiil hükümlerine dayalı olarak dava açıp zararını talep edebilmesinin mümkün olduğu kanısındayız.

Emin sıfatıyla zilyedden iyiniyetle sadece aynî hak iktisabı korunur; kişisel hak iktisabı ise korunmaz. Ancak, kişisel hak sahibinin bu hakkı dolayısıyla bir hapis hakkı

²⁷⁵ Bu konuda bkz. ÖZEN Burak, **Haksız Zilyedlikte İade**, İstanbul 2003, s. 77 vd.

²⁷⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 210; WIELAND, s. 718; DAVRAN, Kitap, s. 84.

²⁷⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 210.

varsa, MK. m. 950/III'e göre iyiniyetli olmak koşuluyla alacaklının bu hapis hakkı korunur²⁷⁸.

²⁷⁸ CANSEL, Hapis Hakkı, s. 21; İMRE, Tetkik, s. 750-751; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 467; ERTAŞ, s. 542; AYAN, s. 228.

II. TESLİME BAĞLI TAŞINIR REHNİNDE TARAFLARIN HAK VE BORÇLARININ KAYNAĞI

Medeni Kanunumuz, taşınır rehnini düzenleyen m. 939 vd. hükümlerinde, rehin ilişkisinin tarafları olan rehinli alacaklı ile rehin verenin bazı hak ve borçlarını genel olarak düzenlemiş; ancak, bu hak ve borçlarla ilgili olarak ayrıntılı hükümlere yer vermemiştir.

Rehinli alacaklı ile rehin veren tarafından yapılan rehin sözleşmesi ve buna dayalı olarak gerçekleştirilen tasarruf işlemi sonucunda rehin hakkının doğmasıyla birlikte, taraflar arasında kanuna dayalı olarak kendiliğinden bir yasal borç ilişkisi söz konusu olur²⁷⁹. Kanundan dolayı taraflar arasında doğan bu borç ilişkisi uyarınca, taraflar bir takım haklar kazanırlar ve borçlar altına girerler. Medeni Kanun'da düzenlenen hak ve borçların da, bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir²⁸⁰. Bu bağlamda, Kanunda düzenlenen hak ve borçlar ile Kanun'da açıkça yer verilmemiş olsa bile rehin hakkının doğmasıyla birlikte taraflar arasında kanundan dolayı kendiliğinden söz konusu olan yasal borç ilişkisinin gereği olarak ortaya çıkması doğal olan hak ve borçlar, rehin sözleşmesinde taraflarca ayrıca ve açıkça düzenlenmemiş olsalar, hatta rehin sözleşmesi geçersiz olsa dahi, kanundan dolayı kendiliklerinden doğarlar²⁸¹. Rehin sona erdiğinde taşınırı iade etme borcu (MK. m. 944), rehin konusu malı kullanmama ve üzerinde tasarrufta bulunmama borcu (MK. m. 945), malın semerelerini iade etme borcu (MK. m. 947/II) Kanunda düzenlenmiş olan borçlara, rehinli alacaklının zilyedlikten ve aynî hak

²⁷⁹ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493; aksi fikirde, KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493, dn. 30'dan naklen OFTINGER/BAER, a.g.e., Art. 890, N. 6; yazara göre, tarafların hak ve borçlarının kaynağı rehin sözleşmesidir. Ayrıca, doktrinde, rehin hakkındaki yasal borç ilişkisine benzer bir şekilde üst hakkı kurulmasından sonra üst hakkının kurulmasına bağlı olarak gerek sözleşmeden kaynaklanan, gerekse Kanun'da düzenlenen hak ve borçlarla ilgili olarak taraflar arasında yasal bir borç ilişkisinin söz konusu olacağı ifade edilmektedir. Bu konu hakkında bkz. GÜRZUMAR, s. 162 vd. Marka rehninin de yasal borç ilişkisine vücut vereceği konusunda bkz. TÜZÜNER, s. 31.

²⁸⁰ Nitekim doktrinde de, rehin verenle rehin alanın karşılıklı borçlarının yasal borçlar olduğu isâbetli bir şekilde ifade edilmektedir: HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 356.

²⁸¹ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493.

sahibi olmasından kaynaklanan hakları da kanunda ayrıca düzenlenmemiş olan, ancak rehin ilişkisinin bünyesinden kaynaklanan haklara örnek olarak gösterilebilir. Yasal borç ilişkisi, aynı zamanda rehin hakkının “aynî etkili içeriğini” oluşturur. Bir başka deyişle, rehinli alacağı her iktisap eden ve rehin konusu taşınırın her yeni maliki arasında etkili olacak ve hüküm doğuracak bir ilişkidir.

Buna karşılık, doktrinde Kanun’da düzenlenen rehin hakkı sona erince rehin konusu taşınırın malike iade edilmesi borcu ile rehinli taşınırın korunması ve mala verilen zararların tazmin edilmesi borcu gibi bazı hak ve borçların rehin sözleşmesinden kaynaklandığı ve bu borçlara aykırılığın sözleşmeye aykırılık teşkil ettiği ifade edilmektedir²⁸². Kanaatimizce, tarafların hak ve borçlarının sadece rehin sözleşmesinden doğduğu hakkındaki görüşe katılma olanağı yoktur. Çünkü, yukarıda da belirttiğimiz üzere, tasarruf işleminin gerçekleştirilip rehin hakkının aynî hükümlerini doğurmaya başlamasıyla birlikte, rehin veren ile rehinli alacaklı arasında kanundan dolayı kendiliğinden bir yasal borç ilişkisi sözkonusu olur. Bu yasal borç ilişkisi uyarınca, taraflar bazı hak ve borçlara sahip olurlar. Bu hak ve borçların doğumu için, ayrıca rehin veren ile rehin alan tarafından sözleşmede kararlaştırılmış olmalarına dahi gerek yoktur. Hatta, rehin hakkı sebepten soyut nitelikte bulunduğundan, rehin sözleşmesi geçersiz olsa bile, geçerli bir tasarruf işlemi ile rehin hakkı hükümlerini doğuracak ve yasal borç ilişkisi dolayısıyla sözkonusu olan hak ve borçlar da doğacaktır. Bu nedenle, yasal borç ilişkisinden doğan ve taraflarca hiç kararlaştırılmasa, hatta rehin sözleşmesi geçersiz bile olsa sözkonusu olan hak ve borçların rehin sözleşmesinden doğduğunu kabul etmenin mümkün olmadığı kanısındayız.

Ancak, yasal borç ilişkisinden doğan borçlara aykırılık, kanaatimizce doktrinde de kabul edildiği üzere, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluğun sözkonusu olmasına neden olur. Bununla birlikte; borca aykırılık teşkil eden davranışlar, hak sahiplerinin mutlak haklarına aykırılık teşkil ettiği ölçüde haksız fiil sorumluluğuna da yol açarlar. Bu hâlde, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğundan doğan talep hakları yarışır (hakların telâhuku). Nitekim, doktrinde de, rehinli alacaklının

²⁸² WIELAND, s. 722, 723; CANSEL, Menkul Rehni, s. 165, 171-172; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108; SAYMEN/ELBİR, s. 654.

iade borcuna aykırı davranması hâlinde, BK. m. 96 ve BK. m. 41 hükümlerine göre sorumlu olacağı²⁸³, rehinli alacaklının MK. m. 945/I-II hükümlerine aykırı davranışlardan dolayı sorumlu olduğu hâllerde, rehin verenin haksız fiil sorumluluğunu düzenleyen BK. m. 41 hükümlerine göre rehinli alacaklıyı sorumlu tutabileceği ve alacaklının da rehinli malın verdiği zararları haksız fiil hükümlerine göre talep edebileceği ifade edilmektedir²⁸⁴. Yasal borçlara aykırılık hâlinde haksız fiil hükümlerine göre tazminat talebinde bulunabilecek kişiler, rehin veren malik ile sözkonusu eylemlerden dolayı zarar gören diğer hak sahipleridir.

Yasal borç ilişkisi bağlamında incelenmesi gereken önemli konulardan biri de, tarafların yasal borç ilişkisinden doğan ve aynî etki taşıyan hak ve borçların aksini kararlaştırıp kararlaştıramayacakları, sözleşme yapabileceklerse bunun kapsam ve sınırları ve sözleşme ile getirilen yeni düzenlemelerin diğer hak sahiplerine karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği, diğer bir deyişle aynî etkiye sahip düzenleme yapılabilip yapılamayacağıdır. Tarafların rehin sözleşmesinde kararlaştırmalarına gerek olmaksızın, yasal borç ilişkisi nedeniyle bazı hak ve borçlar doğar. Bunların bir kısmı, sınırlı bir aynî hak niteliğindeki rehin hakkının niteliğine ve maddî içeriğine ilişkin bulunmaktadır. Mesela, alacak ödenmediği takdirde rehinin paraya çevrileceği, borç ödenmediği takdirde taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine ilişkin olarak yapılan sözleşmelerin geçersiz olduğu, taşınırın zilyedliği rehin verende kaldığı sürece rehin hakkının kurulmamış olacağı, borç ödenince taşınırın rehin verene iade edileceği hakkındaki düzenlemeler bu tür hükümlerdendir. Öncelikle, teslimine bağlı taşınır rehininin bir sınırlı aynî hak olması nedeniyle rehin hakkının aynî niteliğine veya maddî içeriğine ilişkin olarak tarafların sözleşme yapamayacaklarını, buna aykırılığın yaptırımının kesin geçersizlik olduğunu; tarafların yaptıkları sözleşmenin üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyip, sadece kendi aralarında hüküm doğuracağını kabulünün de mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Zîra, aynî haklarda kanunîlik ve tipe bağlılık ilkeleri bu yaptırımı gerektirmektedir²⁸⁵.

²⁸³ GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1109.

²⁸⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 151, 172, dn. 85.

²⁸⁵ Aynı haklarda tipe bağlılık ve sınırlı sayı prensibi konusunda ve bu bağlamda, aynî hakkın içeriğini kanunun çizdiği sınırları aşarak değiştirmeye yönelik olarak yapılan işlemlerin hükümsüz olduğu konusunda bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 23; ayrıca bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 13-15;

Bu nedenle, tarafların sözleşme serbestisi dâhilinde düzenleme yapabilecekleri alanın tespit edilmesi ve sınırlanması ile yapılacak sözleşmelerin aynî etkili olup olmayacakları taşınır rehni bakımından büyük önem taşır. Bu itibarla, Medenî Kanunumuzun m. 939 vd. hükümlerinde yer alan düzenlemelerin hangilerinin rehin hakkının aynî etkili içeriğine dâhil olduğunu belirlememiz ve bu konudaki kriterleri ortaya koymamız gerekmektedir.

Teslime bağlı taşınır rehni; -yukarıda belirttiğimiz üzere- maddî varlığa sahip taşınır bir eşya üzerinde kurulan ve alacaklıya rehinle temin edilen alacağı ödenmediği takdirde rehnin paraya çevrilmesini talep etme yetkisi veren değere yönelik fer'î nitelikte sınırlı bir aynî hak olup, bu hakkın kullanılması alacağın muaccel rağmen ödenmesi koşuluna bağlı olduğundan aynı zamanda tâli nitelikte bir haktır. Ayrıca, bu rehin türünde rehnin kuruluşu bakımından kurucu etkiye sahip olan ve tasarrufî muameleyi teşkil eden işlem, aynî sözleşmeyle birlikte rehin zilyedliğinin rehinli alacaklıya devredilmesidir. MK. m. 939'da belirtildiği veçhile, taşınır yalnız rehnedenin zilyedliğinde kaldığı sürece rehin hakkı kurulmuş olmaz. Rehin hakkının belirttiğimiz bu nitelikleri ve özellikleri, rehin hakkını karakterize edici ve maddî içeriğini belirleyici olan en önemli unsurlardır. Bu nedenle, rehin hakkının bu özelliklerine ve niteliklerine ilişkin olan bütün Kanun hükümleri, taraflarca aksi kararlaştırılmayacak olan düzenlemelerdir. Tarafların, bu hükümlere aykırı nitelikteki düzenlemeleri kesin hükümsüzlük yaptırımını ile mâlûldür. Örneğin; alacağın ve rehin hakkının birbirlerinden bağımsız olarak temlik edilebileceklerine, alacak muaccel olmadan önce de rehnin paraya çevrilebileceğine, borç ödenmediğinde rehin konusu taşınırın alacaklının mülkiyetine geçeceğine, zilyedliğin kesin olarak kaybedilmesine rağmen rehin hakkının devam edeceğine, malikin taşınır üzerinde başka aynî haklar tesis etmeyeceğine, hatta rehinli alacaklının taşınır mal üzerinde alt rehin hakkından başka haklar kurabileceğine ilişkin sözleşmeler de geçersizdir. Bu tür sözleşmeler ne taraflar arasında, ne de diğer üçüncü kişilere karşı

HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s. 41-42; SEROZAN Rona, **Taşınır Eşya Hukuku**, İstanbul 2002 (Taşınır Eşya Hukuku), s. 58-59; AYAN, s. 10-11.

hüküm doğururlar. Zîra, bu sözleşmelerin geçersizliği, aynî haklarda tipe bağlılık ve kanunîlik ilkesinin zorunlu bir gereği ve sonucudur²⁸⁶.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, rehnin zilyedliğin devri ile kurulacağına ilişkin MK. m. 939 hükmü, zilyedliğin kesin olarak kaybının rehin hakkını sona erdireceğini düzenleyen MK. m. 943/I hükmü, taşınırın rehin verene geçici olarak alacaklının rızasıyla iade edilmesi hâlinde rehin hükümlerinin askıda kalacağını düzenleyen MK. m. 943/II hükmü, rehinle temin edilen borç sona erdiğinde taşınırın hak sahibine iade edileceğine ilişkin MK. m. 944/I hükmü, borcun ödenmemesi hâlinde rehnin paraya çevrileceğini düzenleyen MK. m. 946 hükmü²⁸⁷, borç ödenmediği takdirde taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçmesini düzenleyen sözleşmelerin geçersiz olduğunu düzenleyen MK. m. 949 hükmü²⁸⁸ emredici nitelikteki hükümlerdir. Zîra, bu hükümlerin düzenledikleri konular, rehin hakkının niteliğine ve maddî içeriğine ilişkin olan belirleyici unsurlardır. Bu nedenle, Medeni Kanun'da öngörülen bu hükümlere aykırı olan sözleşmeler kesin hükümsüzdür.

Ancak, Kanunumuzda tarafların rehin hakkının niteliği ve maddî içeriğine ilişkin olmayan, rehin hakkının devamı süresince sözkonusu olacak hak ve borçlarını genel olarak düzenleyen bir takım hükümler de mevcuttur. Gerçekten, Medeni Kanunumuz, tarafların hak ve borçları konusunda emredici olmayan bazı düzenlemeler de öngörmüştür. Kanaatimizce, taraflar isterlerse emredici olmayan bu konularla ilgili olarak rehin

²⁸⁶ Aynî haklarda tipe bağlılık ve sınırlı sayı prensibi konusunda ve bu bağlamda, aynî hakkın içeriğini kanunun çizdiği sınırları aşarak değiştirmeye yönelik olarak yapılan işlemlerin hükümsüz olduğu konusunda bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 22-23; ayrıca bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 13-15; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 41-42; SEROZAN, Taşınır Eşya Hukuku, s. 58-59; AYAN, s. 10-11.

²⁸⁷ Taraflarca yapılacak bir anlaşma ile rehnin paraya çevrilmesi konusunda rehinli alacaklıya rehnin özel yollarla satışı hakkında bir yetki verilip verilemeyeceği konusu ayrı başlık altında incelenmiştir. Bkz. ileride III, A, 1, b.

²⁸⁸ Rehinle teminat altına alınan alacağın muaccel olmasından sonra taraflarca yapılacak bir anlaşma ile rehinli taşınırın ifa yerine edim teşkil etmek üzere alacaklının mülkiyetine geçeceğinin kararlaştırılabileceği veya malın ifa uğruna edim olmak üzere alacaklı tarafından paraya çevrilmesinin kabul edilebileceği ve bu yöndeki anlaşmaların MK. m. 949 hükmüne, yani lex commissoria yasağına aykırılık oluşturmayacağı hakkındaki açıklamalar için bkz. ileride V, C.

sözleşmesinde Kanundan farklı hükümlere yer verebilirler²⁸⁹. Bu takdirde, Kanun hükümleri değil, sözleşmede yer alan hükümler uygulanır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki; tarafların kararlaştıracağı hükümlerin teslimine bağlı taşınır rehminin aynî hak niteliğine ve aynî haklarda tipe bağlılık prensibine aykırı olmaması şarttır²⁹⁰. Mesela, taraflar, rehinli alacaklının taşınırı paraya çevirme hakkını sınırlayan veya ortadan kaldıran bir düzenleme yapamazlar. Zîra rehlin paraya çevrilmesini isteme hakkı, değere yönelik bir aynî hak olan rehin hakkının en karakteristik özelliğidir. Bununla birlikte, taraflar alacaklının rehinli taşınırdan yararlanabileceğini kararlaştırabilirler²⁹¹. Bu takdirde, rehin hakkının intifa hakkına yaklaştığı söylenebilir de; aslında, rehinli alacaklının alacak ödenmediği takdirde taşınırın paraya çevrilmesini isteme hakkı devam ettiği için ve alacak ödenince malik taşınırın iadesini talep edebileceği için rehin hakkının Kanunla saptanan bünyesine ve içeriğine bir hanel gelmiş olmaz.

Bu bağlamda, kanımızca teslimine bağlı taşınır rehni ile ilgili olarak Kanun'da düzenlenen hak ve borçların emredici olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrılması mümkündür. Şöyle ki; yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, rehin hakkının aynî hak niteliğini ortaya koyan ve aynî haklarda tipe bağlılık ilkesi uyarınca, rehin hakkının niteliğine ve kanunla belirlenmiş içeriğine ilişkin bulunan hükümler emredici nitelikte olup; rehin hakkının herkese karşı ileri sürülebilmesi, rehlin paraya çevrilmesini isteme hakkı, alacaklının alacak ödenmediği takdirde mala malik olamaması ve alacak ödenince malın iadesi mecburiyeti, aynî haktan ve zilyedlikten kaynaklanan hakların kullanılması, bu tür hükümlere örnek olarak gösterilebilir.

Rehin hakkının niteliğine ve bünyesine ilişkin hükümler dışında kalan konularda Kanunda yer alan hükümler ise tamamlayıcı hukuk kuralları niteliğindedir²⁹². Bu

²⁸⁹ CANSEL, Menkul Rehni, 166 ve dn. 55'ten naklen, LEEMANN, Art. 890, Nr. 2; OFTINGER, Art. 890, Nr. 6; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493.

²⁹⁰ Aynî haklarda sınırlı sayı ve tipe bağlılık prensibi konusunda bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 22-23; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 13-15; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 41-42; SEROZAN, Taşınır Eşya Hukuku, s. 58-59; AYAN, s. 10-11.

²⁹¹ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 782; AYAN, s. 237.

²⁹² CANSEL, Menkul Rehni, 166 ve dn. 55'ten naklen, LEEMANN, Art. 890, Nr. 2; OFTINGER, Art. 890, Nr. 6.

bağlamda bir örnek vermek gerekirse; MK. m. 947/II'de rehinli alacaklının rehin hakkı devam ederken maldan ayrılan semereleri rehin verene iade etmekle yükümlü olduğu düzenlenmiş olup, taraflar isterlerse, rehin sözleşmesinde bunun aksine bir hükme yer verebilirler.

Yasal borç ilişkisinin sözkonusu olduğu diğer bir sınırlı aynî hak olan taşınmazlar üzerinde üst hakkı tesisinde, taraflar üst hakkının kurulmasına ilişkin borçlandırıcı sözleşmede Kanun'un öngördüğü sınırlar dâhilinde üçüncü kişilere karşı da etkili olacak, diğer bir deyişle aynî etkiye sahip olacak hükümlere yer verebilirler²⁹³. MK. m. 751a hükmünde, tarafların üst hakkının kapsam ve içeriğine ilişkin olarak resmî senette kararlaştırdıkları hususların aynî etkiye sahip olacağı düzenlenmiştir. Ancak, üst hakkının kapsam ve içeriğine ilişkin olan bu hükümlerin aynî etkiye sahip olmaları için mutlaka resmî senette yer almaları gereklidir²⁹⁴.

Rehin hakkının kurulmasıyla ortaya çıkan yasal borç ilişkisi -üst hakkında olduğu gibi- rehin hakkının aynî etkili içeriğini oluşturduğundan, bu borç ilişkisinden doğan hak ve borçlar, taşınır üzerinde hak iktisap eden herkese ve alacağı temellük eden yeni alacaklılara karşı da ileri sürülebilir. Aynı şekilde, yasal borç ilişkisinden doğan, ancak emredici nitelikte bulunmayan, diğer bir deyişle rehin hakkının maddî içeriğine ilişkin bulunmayan hükümlerin aksi veya ayrıntıları yukarıda da belirttiğimiz gibi rehin ilişkisinin taraflarınca kararlaştırılabileceğinden, tarafların kararlaştırdıkları bu yeni hükümler de yasal borç ilişkisinin kapsamına girerler ve aynî etkiye sahip olurlar. Zira tarafların yaptıkları bu sözleşmeler, borçlandırıcı işlem niteliğini taşıyan rehin sözleşmesine ilişkin bulunmayıp, rehin hakkının doğumundan sonraki aşamada sözkonusu olan yasal borç ilişkisinin kapsamına girmektedirler. Bu nedenle, tarafların yasal borç ilişkisine giren hak ve borçlar konusunda yaptıkları sözleşmeler de, aynî etkiye sahip olurlar. Yasal borç ilişkisinde gerçekleştirilen bu değişiklikler, rehinli alacaklının rehin konusu taşınırın rehin zilyedliğini elinde bulundurması sayesinde alenîyete kavuşacaklardır. Ayrıca, sözkonusu değişiklikler hakkında, rehin hakkı sahibinin açıklamalarıyla da üçüncü kişilerin sözkonusu değişikliklerden haberdar olmaları mümkündür. Rehin

²⁹³ GÜRZUMAR, s. 121 vd.

²⁹⁴ GÜRZUMAR, s. 167-168.

hakkının ve bu hakkın içeriğine ilişkin bulunan anlaşmaların alenîleşme aracı, rehin alanın rehin zilyedliği olduğu için, rehin alan emin sıfatıyla zilyed olmaktadır. Dolayısıyla, rehinli alacağı devralan, rehin hakkının içeriğine ilişkin bulunan değişiklikleri ve sınırlamaları bilmeden alacağı devralırsa, sözkonusu değişiklik ve sınırlamalar iyiniyetli yeni rehinli alacaklıya karşı ileri sürülemeyecektir.

Yasal borç ilişkisinde yapılan değişikliklerin alacağı temellük edene karşı da ileri sürülebilmesi konusu daha yakından incelenirse şu sonuçlara varılır: Öncelikle, alacağın temlik işlemi ile birlikte alacağına bağlı fer'î bir hak niteliğinde bulunan rehin hakkının da alacağı temlik alan kişiye geçeceğinde kuşku yoktur (BK. m. 168). Dolayısıyla, rehin hakkının yeni sahibi, alacağı temlik alandır. Bu nedenle, yeni alacaklı temlik işlemiyle birlikte kendiliğinden yasal borç ilişkisinin de tarafı hâline gelir. Alman Medeni Kanunu'nda da alacağı temellük edenin önceki alacaklı ile malik arasında yapılan sözleşmelerin tarafı hâline gelip gelmeyeceği ve bu sözleşmelerden doğan hak ve borçların sahibi olup olmayacağı konusu açıkça düzenlenmiş ve bu konuda “Yeni rehinli alacaklı merhuna zilyed olduğu andan itibaren, eski rehin alanın vecibelerini rehin verene karşı yüklenmiş olur”²⁹⁵ (BGB §: 1251 II) hükmüne yer verilmiştir. Kanunumuzda ise, bu konu düzenlenmemiştir. Ancak, kanaatimizce, alacağın temlik sonucunda alacak hakkıyla birlikte rehin hakkı da yeni alacaklıya geçtiğinden ve yeni alacaklı da rehin hakkından kaynaklanan yasal borç ilişkisinin tarafı hâline geldiğinden, yeni alacaklının yasal borç ilişkisinin aynî etkili içeriğine dâhil bulunan sözleşmelerden doğan hak ve borçlara sahip olacağını kabul etmek gerekir. Bununla birlikte, taşınır rehininde alenîyet rehin zilyedliğinin alacaklıya devredilmesiyle sağlanmaya çalışılmasına rağmen, taşınmazlarda olduğu gibi herkesin inceleyip görebileceği bir sicil mevcut olmadığından, iyiniyetli yeni alacaklının yasal borç ilişkisine ilişkin sözkonusu sözleşmelerden ve bunların içeriğinden habersiz olması da mümkündür. Dolayısıyla, iyiniyetli yeni alacaklıyı taraflarca kararlaştırılan hak ve borçlarla bağlı tutmak her zaman adaletli olmayabilir. Bu nedenle, rehin hakkının içeriğine ilişkin olarak yapılan sözleşmeleri ve alacaklıya getirilen kısıtlamaları bilmeden, diğer bir deyişle iyiniyetli olarak alacağı devralan yeni alacaklıya karşı, bu değişiklikler ve sınırlamalar ileri sürülemeyecektir. Zîra, rehin hak-

²⁹⁵ CANSSEL, Menkul Rehni, s. 173; ancak, yazar maddede geçen “eski rehin alanın vecibeleri” yerine, yanlışlıkla “eski rehin verenin vecibeleri” demiştir.

kının ve bu hakkın içeriğine ilişkin anlaşmaların alenîleşme aracı, rehin alanın rehin zilyedliği olduğu için, rehin alan “emin sıfatıyla zilyed” olmaktadır. Ancak, bu hâlde rehin hakkının içeriğine ilişkin olarak Kanun’da yer alan hükümlerin yeni rehinli alacaklıya karşı ileri sürülmesinin mümkün olduğunu belirtmek gerekir. Diğer yandan, rehin veren de rehinli alacaklının şahsını dikkate alarak bazı hak ve borçlar kararlaştırmışsa, mesela semerelerin malike iade edilmeyip alacaklıda kalacağı kararlaştırılmışsa veya alacaklının malı kullanabileceği öngörülmüşse, alacağın temlik nedeniyle kendisine yasal borç ilişkisinde yapılan bu değişikliklerle bağlı olmama hakkı tanınmalıdır. Gerçekten, BK. m. 168 hükmü de, alacaklının şahsına özgü olan hakların alacağı temlik alana karşı ileri sürülemeyeceğini öngörmektedir. Bu nedenle, eski alacaklı ile malik tarafından yapılan düzenlemelerin alacaklının şahsı dikkate alınarak yapıldığı ispatlandıği takdirde, malik bu düzenlemelerle bağlı tutulamaz. Ancak, malik dilerse bu düzenlemelerle bağlı kalmaya devam edebilir. Ayrıca, şunu da belirtmek gerekir ki; tarafların yaptıkları aynî etkili düzenlemelerin yeni alacaklı ile malikten biri için bağlayıcı olması hâlinde, diğer tarafı da bağlamayacağı açıktır.

Rehinli alacaklının aynı kaldığı, ancak malikin değiştiği veya rehinli taşınır üzerinde başka haklar (rehin gibi) tesis edilen hâllerde de, tarafların daha önce kararlaştırmış oldukları hak ve borçlar geçerliliklerini ve varlıklarını sürdürürler. Yeni malikin ve diğer yeni hak sahiplerinin, sözkonusu hak ve borçları bilmediklerinden, diğer bir deyişle iyiniyetli olduklarından bahisle bu hak ve borçlarla bağlı olmaktan kaçınmaları mümkün değildir. Çünkü, taşınır rehinde alenîyet rehin zilyedliğinin alacaklıda bulunmasıyla sağlanmakta ve emin sıfatıyla zilyed sıfatını da rehinli alacaklı haiz bulunmaktadır.

Ancak, bu bağlamda şunu da belirtmek gerekir ki; rehinli alacaklı ile malikin hak ve borçlar konusunda rehin hakkının emredici nitelikte olmayan içeriğine ilişkin olarak yaptıkları aynî etkili sözleşmelerin önceki hak sahiplerinin, mesela önceki sıralarda yer alan rehinli alacaklıların haklarını ihlal etmemesi gereklidir. Çünkü, önceki sıralarda yer alan alacaklıların sahip oldukları rehin hakkı ve buna bağlı olarak yasal borç ilişkisinden doğan hakları, art rehinli alacaklıyla malik arasında yapılan sözleşmelerin kendilerine karşı ileri sürülmesine engel teşkil etmektedir.

Medeni Kanunumuz yukarıda belirttiğimiz gibi, bazı hükümlerinde rehin hakkının kapsam ve içeriği ile tarafların hak ve borçlarını düzenlemiştir. Taraflardan biri için hak teşkil eden bir konu diğeri için borç, borç teşkil eden bir konu da hak teşkil edecektir. Bu nedenle, aşağıda sadece rehin alanın hak ve borçları incelenecektir.

Tarafların hak ve borçları aşağıda ayrı bir konu olarak incelenmekle birlikte, burada Medeni Kanun'un bu konudaki hükümlerine kısaca değinilecektir.

MK. m. 942, alacaklının rehinli taşınırını ancak rehin verenin rızasıyla bir başkasına rehnedebileceğini düzenlemektedir. Dolayısıyla, rehin sözleşmesinde rehinli alacaklının alt rehin hakkı tesis edebileceği kararlaştırılabilir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, yasal borç ilişkisinin kapsamına dahil olan bu anlaşma aynî etkiye sahiptir. Diğer bir deyişle, rehinli malın mülkiyeti üçüncü bir kişiye devredildiği takdirde de, rehinli alacaklı rehin sözleşmesinde kendisine tanınan alt rehin kurma yetkisine dayanarak alt rehin tesis edebilir. Ancak, rehinli alacaklıdan önce gelen başka hak sahipleri de varsa, rehinli alacaklının sözleşme ile kendisine tanınan bu alt rehin kurma yetkisini kullanabilmesi mümkün değildir. Diğer yandan, rehinle temin edilen alacağın temlik edilmesi durumunda, yeni alacaklı sözkonusu hak aynî etkiye sahip olduğundan alt rehin kurma hakkını kullanabilir.

Teslime bağlı taşınır rehninde rehin zilyedliğinin rehnedenin zilyedliğinden çıkması, rehin hakkının varlığı ve devamı bakımından belirleyici bir unsur teşkil ettiğinden, MK. m. 943/II hükmü, taşınırın rehinli alacaklının rızası ile yalnızca rehnedenin hâkimiyeti altında bulunduğu sürece rehin hükümlerinin askıda kalacağını öngörmektedir. Bu hüküm rehin hakkının içeriği ve belirleyici unsurları ile ilgili olduğundan, tarafların bu hükmün aksini kararlaştırmalarının, diğer bir deyişle böyle bir hâlde dahi rehin hakkının hüküm doğurmaya devam edeceğini kararlaştırmalarının mümkün olmadığını belirtmek gerekir²⁹⁶.

²⁹⁶ Aynı haklarda tipe bağlılık ve sınırlı sayı prensibi konusunda ve bu bağlamda, aynî hakkın içeriğini kanunun çizdiği sınırları aşarak değiştirmeye yönelik olarak yapılan işlemlerin hükümsüz olduğu konusunda bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 22-23; ayrıca bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 13-

Rehinli alacaklı, MK. m. 944 uyarınca alacağı tümüyle ödendiği veya rehin hakkı başka bir sebeple sona erdiği takdirde rehinli taşınırı rehin verene iade etmek borcu altındadır. Rehin sözleşmesinde veya daha sonra yapılacak bir sözleşmede malın rehin veren dışındaki bir kimseye iade edileceği kararlaştırılabileceği gibi, özel bir hukukî sebebe (mesela; kira, vedia gibi) istinâden alacaklıda kalmaya devam edeceği de kararlaştırılabilir. Ancak, dikkat edilmelidir ki, rehinle temin edilen borcun ödenmemesi hâlinde rehinli taşınırın alacaklının mülkiyetine geçeceğine dair sözleşmeler MK. m. 949'da öngörülen *lex commissoria* yasağına uyarınca geçersizdir²⁹⁷. Bu hükmün aksinin kararlaştırılması ise, mümkün değildir. Zira, taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçmesi rehin hakkının bünyesine ve kanunen belirlenen içeriğine tümüyle aykırıdır. Bu itibarla, borç ödenmediği takdirde rehinli malın alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin olarak yapılan anlaşmaların geçersiz olacağını öngören hüküm emredici nitelikte olan bir kuraldır. Ancak bu bağlamda belirtmek gerekir ki, tarafların rehinle temin edilen borcun muaccel olmasından sonra rehinli taşınırın mülkiyetinin ifa yerine edim teşkil edecek şekilde alacaklının mülkiyetine geçeceğini veya alacaklının taşınırı ifa uğruna edim olarak paraya çevirebileceğini kararlaştırmalarına bir engel yoktur²⁹⁸. Çünkü, bu hâlde borçlunun korunmasını gerektiren bir durum sözkonusu olmayıp, borçlu özgür iradesiyle borcun sona erdirilmesi amacıyla alacaklı ile bir anlaşma yapmaktadır.

Medeni Kanun'un 944. maddesinin II. fıkrasında, rehinli alacaklının alacağının tamamını almadıkça rehinli taşınırı veya onun bir bölümünü geri vermeye zorlanamayacağı öngörülmektedir. Bu kural, yukarıda inceleme konusu yaptığımız taşınır rehninde teminatın bölünmezliği ilkesini düzenlemektedir. Kural, teminatın bölünmezliği ilkesi ise de; taraflar, yapacakları anlaşma ile borcun belli bir miktarının ödenmesi durumunda rehin konusunun taşınırın veya taşınırlardan bir kısmının rehin verene iade edileceğini

15; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 41-42; SEROZAN, Taşınır Eşya Hukuku, s. 58-59; AYAN, s. 10-11.

²⁹⁷ *Lex commissoria* yasağı hakkında bkz. ileride V, C.

²⁹⁸ WIELAND, s. 730; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462; SAYMEN/ELBİR, s. 625; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110; ayrıca bkz. ileride, V, C.

kararlařtırabilirler²⁹⁹. Ancak, borç tamamen sona ermeden taşınırın veya taşınırın tamamı rehin verene kesin olarak iade edilirse, rehin hakkı zilyedliğin kaybedilmesi (alacaklının vazgeçmesi) nedeniyle sona ermiş olacaktır³⁰⁰.

MK. m. 945'te, rehinli alacaklının taşınırın kaybolması, yok olması veya değerinin düşmesi yüzünden meydana gelen zararlar ile malın başkasına devri ve rehninden dolayı ortaya çıkan zararlardan sorumlu olduğu düzenlenmiştir. Alacaklının sorumluluğunu düzenleyen bu hüküm, emredici olmayıp, taraflarca aksi veya ayrıntıları sözleşme ile kararlaştırılabilen bir kuraldır³⁰¹. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, taraflar alacaklının sözkonusu zararlardan dolayı sorumlu olmayacağını kararlaştırmış olduklarından, aynî etkiye sahip bu sözleşmenin diğer hak sahiplerine karşı ileri sürülebileceği ve bu nedenle de alacaklıdan uğranılan zararın tazmin edilmesinin talep edilemeyeceği düşünülebilir ise de, diğer hak sahiplerinin uğradıkları zararların tazmini amacıyla BK. m. 41/I hükmüne dayalı olarak rehinli alacaklıdan tazminat talep edebilecekleri kanaatindeyiz.

Medeni Kanun'un 946. maddesi, rehinli alacaklının alacağı ödenmediğinde rehinin paraya çevrilmesini talep edebileceğini öngörmektedir. Rehinin paraya çevrilmesi kural olarak icra organları tarafından gerçekleştirilmekte ise de, aşağıda açıklanacağı üzere, tarafların yapacakları anlaşma ile alacaklıya rehni özel yollardan paraya çevrime yetkisinin tanınmasına bir engel yoktur³⁰².

Rehin hakkının devamı rehin zilyedliğinin alacaklıda (veya güvenilir bir üçüncü kişide) kalmasına bağlı bulunduğundan, taşınırın zilyedi olan rehinli alacaklının zilyedlikten ve aynî hak sahibi olmaktan kaynaklanan bazı hakları sözkonusu olacaktır. Rehinli taşınırın ve rehin hakkının korunmasına yönelik olan bu haklar, doğrudan doğruya yasal borç ilişkisinden doğarlar; sözleşme ile bunların aksi kararlaştırılmaz. Zira aynî haklarda tipe bağlılık ve kanunîlik ilkeleri burada kendilerini gösterirler. Örneğin,

²⁹⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 775; CANSEL, Menkul Rehni, s. 25; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 472.

³⁰⁰ Bkz. ileride, V, B, 2.

³⁰¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 172.

³⁰² Bkz. aşağıda III, A, 1, b.

alacaklının zilyedlikten doğan haklarını kullanamayacağı, mesela, malın zilyedliğinin gaspedilmesi hâlinde geri alma davası açamayacağı, malın haczedilmesi üzerine İİK. m. 96 vd. hükümlerine göre istihkak iddiası ileri süremeyeceği kararlaştırılmaz. Bu içerikteki hükümler, rehinin mâhiyetine ve aynî hak niteliğine aykırıdır.

Sonuç olarak, rehin ilişkisinde tarafların hak ve borçları kaynakları bakımından ikiye ayrılabilir. Bunlar; rehin hakkını doğumuna bağlı olarak ortaya çıkan yasal borç ilişkisinden doğan hak ve borçlar ile tarafların bu borç ilişkisinin emredici olmayan içeriğine ilişkin olarak yaptıkları sözleşmelerden doğan aynî etkiye sahip hak ve borçlardır. Rehin hakkı bir aynî hak olmak itibarıyla tipe bağlılık ve kanunîlik ilkelerine tâbidir. Bu nedenle, rehin hakkının aslî kapsam ve fonksiyonunu değiştirecek mâhiyette esaslı değişiklikleri içeren hükümler konusunda tarafların farklı düzenlemeler yapmaları mümkün değildir³⁰³. Mesela, rehin hakkı kurulduktan sonra taşınırın zilyedliğinin malikte kalacağına veya malın zilyedliğinin alacaklının rızasıyla malike geçici olarak iade edildiği hâllerde de rehin hakkının hükümlerini doğuracağına ilişkin olarak tarafların yaptıkları sözleşmeler geçersizdir. Aynı şekilde, borç ödenmediğinde rehin konusu malın alacaklının mülkiyetine geçeceğini öngören sözleşmeler de kesin geçersizlik yaptırımı ile mâluldür (MK. m. 949). Ancak, rehin hakkının esaslı içeriğini ve niteliğini değiştirmeyen ve emredici hükümler dışında kalan kanundan doğan bazı hak ve borçların aksinin veya bunların ayrıntılarının, taraflarca yasal borç ilişkisinin emredici olmayan bu içeriği ile ilgili olarak yapılacak aynî etkili sözleşmelerle kararlaştırılmaları mümkündür. Örneğin; semerelerin iade edilmeyeceği, rehin hakkının belirlenen süre sonunda sükût edeceği, paraya çevirme işleminin alacaklı tarafından gerçekleştirileceği, taşınırın sigorta ettirileceği, alt rehin hakkı kurulabileceği, hatta rehin konusu maldan yararlanılabileceği (yararlanmalı rehin) dahi kararlaştırılabilir.

³⁰³Aynî haklarda tipe bağlılık ve sınırlı sayı prensibi konusunda ve bu bağlamda, aynî hakkın içeriğini kanunun çizdiği sınırları aşarak değiştirmeye yönelik olarak yapılan işlemlerin hükümsüz olduğu konusunda bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 22-23; ayrıca bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 13-15; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 41-42; SEROZAN, Taşınır Eşya Hukuku, s. 58-59; AYAN, s. 10-11.

III. ALACAKLININ SAHİP OLDUĞU HAK VE YETKİLER

A. ASLÎ HAKLAR

1. Rehin Zilyedliğinin Devrini Talep Etme Hakkı

Bir alacağı teminat altına almak amacıyla taraflar arasında akdedilen rehin sözleşmesi uyarınca, teslimine bağlı taşınır rehninin kurulabilmesi için MK. m. 939 hükmüne göre rehin konusu taşınır eşyanın rehin zilyedliğinin alacaklıya veya kararlaştırılan güvenilir bir üçüncü kişiye teslimi zorunludur. MK. m. 939/son hükmüne göre, taşınır eşyanın zilyedliği fiilen yalnız rehin verende kaldığı sürece rehin hakkı doğmuş olmaz.

Yukarıda rehin sözleşmesi bölümünde incelediğimiz üzere, rehin sözleşmesi ile rehin veren rehin konusu taşınırın zilyedliğini devretme borcu altına girer ve rehin alan alacaklı da bu borcun ifasını, yani rehin konusu eşyanın rehin zilyedliğinin devrini talep etme hakkını iktisap eder³⁰⁴.

Rehin veren, rehin sözleşmesinden doğan zilyedliği devir borcunu rızâen yerine getirip, rehin zilyedliğini alacaklıya veya kararlaştırılan üçüncü kişiye devredebilir. Bu takdirde, herhangi bir sorunla karşılaşmaz. Ancak, rehin veren rehin sözleşmesinden doğan bu borcunu rızâen yerine getirmezse, BK. m. 96 anlamında sözleşmeye aykırı davranmış olur³⁰⁵. Bu durum karşısında rehinli alacaklı, rehin verenden borcunu ifa etmesini, diğer bir deyişle rehin sözleşmesinden doğan taşınır teslim borcunu yerine getirmesini sağlamak amacıyla iki yola başvurabilir:

³⁰⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 45; WIELAND, s. 701; SAYMEN/ELBİR, s. 632-633; ERGÜNE, s. 119.

³⁰⁵ Rehin konusu taşınırın zilyedliğinin devrini talep etme hakkı, rehin sözleşmesinden doğan bir hak olup, bu hakka karşılık gelen borcun geçerli bir şekilde ifa edilmesiyle, diğer bir deyişle tasarruf işleminin gerçekleştirilmesiyle yasal borç ilişkisi sözkonusu olacaktır.

Lehine rehin kurma taahhüdü altına girilen alacaklı, ilk olarak, rehin veren³⁰⁶ aleyhine rehin kurma borcunun ifası konulu bir eda davası açabilir. Alacaklının açacağı bu dava, inşâî bir dava olmayıp, eda davası niteliğindedir³⁰⁷. Bu nedenle, münhasıran Mahkemenin vereceği hükümle rehin hakkı doğmuş olmaz³⁰⁸. Medeni Kanun'un 939. maddesinin emredici hükmü karşısında, teslim bağı taşıyır rehninin kurulması, rehin konusu taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesine mutlak anlamda bağlıdır. Bu zilyedlik devri gerçekleşmeden rehin hakkının doğması mümkün değildir (MK. m. 939/son).

Alacaklının açacağı bu dava, maddî hukuka ilişkin bir eda davası olduğundan, genel hükümlere tâbi olarak maddî hukuk kuralları çerçevesinde görülüp karara bağlanacaktır. Bu davada, sadece rehin sözleşmesinin bulunup bulunmadığı, sözleşmeye göre rehin zilyedliğinin devri borcunun ifa edilip edilmediği, ifa edilmemişse rehin verenin haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı incelenir. Zilyedliğin devri borcunun haklı bir sebebe dayalı olarak ifa edilmemesine örnek olarak, rehinle temin edilecek alacağın mevcut olmaması veya geçersiz olması, malın teslim alınmadan evvel alacaklı tarafından sigorta ettirileceği ve daha sonra alacaklıya teslim edileceğinin rehin sözleşmesinde kararlaştırılmış olması ve alacaklının da önce ifası gereken bu edimini yerine getirme-

³⁰⁶ Rehlin veren, borçtan şahsen sorumlu olmayan bir üçüncü kişi olsa bile, bu ifa davası kendisine karşı açılabilir. Zîra rehin veren sıfatıyla rehin sözleşmesine taraf olan kişi kendisidir.

³⁰⁷ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; AYAN, s. 234. Taşınmaz rehninde ise, taşınmaz rehni kurma borcunun ifa edilmemesi hâlinde alacaklının açacağı davanın bir eda davası mı olduğu, yoksa inşâî bir dava mı olduğu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre; taşınmaz mülkiyetinin mahkeme kararıyla kurulmasına ilişkin bulunan MK. m. 716'nın taşınmaz rehninin kuruluşuna kıyasen tatbik edilmesi mümkün olup; buna göre, taşınmaz rehninin kurulması talebiyle açılan dava inşâî bir dava ve dava sonucunda verilen hüküm de inşâî bir hükümdür: AKİPEK, s. 201; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 299, HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 730, 737; AYAN, s. 172; ALTAY/ESKİOCAK, s. 152. Karşı görüşü savunan yazarlara göre de; mülkiyetin mahkeme kararıyla kurulmasını öngören MK. m. 716 hükmü, istisnâî bir hüküm olup, Kanun'da ayrıca ve açıkça düzenlenmiş bulunmadıkça bu hükmün taşınmaz rehninin kuruluşuna kıyasen tatbik edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, taşınmaz rehninin tesisi için açılan dava bir eda davası ve verilecek hüküm de bir eda hükmü niteliğindedir: WIELAND, s. 556; OĞUZMAN/SEİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 693, 694; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 983.

³⁰⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; ERTAŞ, s. 552; ERGÜNE, s. 119; AYAN, s. 234.

miş olması gösterilebilir. Gerçekten, bu hâlde alacaklı öncelikle kendi edimini ifa etmeden rehin verenden taşınırın rehin zilyedliğinin kendisine devredilmesini isteyemez (BK. m. 81).

Davaya bakmak konusunda görevli ve yetkili mahkeme, HUMK'un ilgili hükümlerine (m. 1-27) göre tayin edilir. Buna göre, müddeâbihin (dava konusunun) değeri HUMK. m. 8/I'de öngörülen parasal sınırı³⁰⁹ aşmayan davalar sulh hukuk mahkemesinde, bu sınırı aşan davalar da asliye hukuk mahkemesinde görülür (HUMK. m. 8/I). Yetki bakımından ise, genel yetki kuralına göre davalının (rehin verenin) ikâmetgâhı mahkemesi (HUMK. m. 9) ile HUMK. m. 10 uyarınca, sözleşmenin ifa yeri mahkemesi veya davalının yahut vekilinin o sırada orada bulunması koşuluyla sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesi yetkilidir.

Bu davada, alacaklının rehin sözleşmesinin varlığını ve buna göre rehin verenin rehin konusu taşınırın zilyedliğini devir borcu altına girdiğini ispatlaması gerekmektedir. Ancak davacı, rehin sözleşmesinin yapılması herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığından ispat sorunu ile karşılaşabilecektir. Bu durumda alacaklı, HUMK. m. 288/I uyarınca rehinle teminat altına alınan alacağın değeri 400,00.-YTL'yi geçmediği takdirde bu iddiasını tanıkla ispat edebilecek; ancak, değeri bu miktarı aşan sözleşmeleri ancak yazılı delille ispatlayabilecektir. Davaya bakan mahkeme, rehin sözleşmesinin varlığına ve rehin konusu taşınırın zilyedliğinin haklı bir neden olmadan teslim edilmediğine kanaat getirirse, rehin konusu taşınırın teslimine karar verir. Ancak, mahkemenin bu kararı ile taşınır rehni kendiliğinden kurulmuş olmaz. Zîra, yukarıda değindiğimiz gibi, Medeni Kanun'un emredici hükmü (MK. m. 939) karşısında taşınır rehni ancak taşınırın zilyedliğinin devredildiği anda kurulmuş olur. Bu nedenle, mahkemenin kararı inşaî (yenilik doğuran) bir karar olmayıp, bir eda hükmüdür³¹⁰.

³⁰⁹ Bu parasal sınır, 01.01.2007 tarihinden itibaren 5.900,00.-YTL olarak uygulanmaktadır.

³¹⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 41; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; AYAN, s. 234.

Alacaklı, rehin konusu taşınırın teslim edilmesine ilişkin olarak mahkemeden aldığı ilâmı İİK. m. 24'e göre icraya koyabilir³¹¹. İİK. m. 24 uyarınca; rehin veren takip borçlusuna, taşınırın yedi (7) gün içinde İcra Dairesine teslim edilmesi, aksi takdirde ilâm hükmünün zorla icra olunacağı (teslimi emredilen mal borçlunun yedinde bulunmazsa, ilâmda yazılı değerinin, taşınır malın değeri ilâmda yazılı olmadığı takdirde veya ihtilaf hâlinde, icra müdürü tarafından haczin yapıldığı tarihteki râyice göre takdir olunan değerinin alınacağı, bu değer de ödenmediği takdirde ayrıca icra emri tebliğine gerek kalmaksızın haciz yolu ile icra olunacağı) ihtarını içeren bir icra emri gönderilir³¹². Borçlu (rehin veren), taşınırın teslimine ilişkin bu icra emrinin kendisine tebliğinden itibaren yedi (7) gün içinde malı İcra Dairesine teslim etmek zorundadır (İİK. m. 24/I). Borçlu (rehin veren), malı teslim etmediği takdirde, taşınır mal veya misli³¹³ borçludan (rehin verenden) zorla alınır (İİK. m. 24/III). Ancak, mal borçlunun (rehin verenin) yedinde bulunmazsa, taşınırın ilâmda yazılı değeri nispetinde borçlunun (rehin verenin) mallarına haciz konulur ve taşınırın değeri ilâmda belirtilmemişse, İcra Müdürü tarafından haczin yapıldığı tarihteki râyice göre malın değerini takdir edilir ve alacaklının talebi üzerine haciz konulan bu mallar paraya çevrilir (İİK. m. 24/V).

Buna göre, İİK. m. 24 uyarınca gönderilen icra emrine istinâden borçlu malı İcra Dairesi'ne teslim etmişse veya mal borçlunun zilyedliğinde bulunup da İcra Dairesi tarafından zorla alınmışsa, malın rehinli alacaklıya teslim edildiği anda rehin hakkı doğmuş olur³¹⁴. Ancak, rehin ve takip konusu taşınır mal, borçlu tarafından İcra Dairesi'ne teslim edilmez ve borçlunun elinde de bulunmazsa, bu takdirde, taşınırın değeri nispetinde borçlunun mallarına haciz konulur ve bu mallar paraya çevrilir. Hacizli malların paraya çevrilmesi sonucunda elde edilen tutar (satış bedeli), İcra Dairesi'nde depo edilir. Bu satış bedeli, alacaklının teminatını teşkil eder. Bu durumda, artık teslimine bağlı taşınır rehninden değil, alacak rehinden bahsetmek gerekir. Zîra, satış bedeli alacaklının

³¹¹ İİK. m. 24 hükmüne göre yapılan bu takipte, takip borçlusu rehin verendir. Rehlin veren kişinin borçtan şahsen sorumlu olup olmaması ise, İİK. m. 24'ün uygulanması bakımından bir fark yaratmaz.

³¹² İİK. m. 24; İİK. Yönetmeliği Örnek No: 2 Taşınır Teslimine Veya Taşınmaz Tahliye Veya Teslimine İlişkin İcra Emri.

³¹³ Kanunda geçen "misli" kelimesi, misli eşya olarak kabul edilmelidir. Bkz. ÜSTÜNDAĞ, s. 371.

³¹⁴ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; AYAN, s. 234; ERGÜNE, s. 120.

alacağına teminat teşkil etmek üzere İcra Dairesi'nde saklanmakta, rehinli alacaklının alacağı ödenmediği takdirde alacaklının tatminine özgülenmektedir.

Rehin konusu taşınırın zilyedliğini devretme borcunu ifa etmeyen rehin verene karşı alacaklının başvurabileceği bir yol da, İcra ve İflâs Kanunu'nun para ve teminat alacakları için takip yapılmasını düzenleyen 42. maddesine göre ilâmsız takip yoludur³¹⁵. Alacaklı, bu yola başvurarak, herhangi bir dava açmadan, belirli koşullarla (takibin kesinleşmesi koşuluyla) rehin konusu taşınırın kendisine teslim edilmesini daha kısa bir sürede sağlayabilir. Şöyle ki; alacaklının İİK. m. 42 ve 58 hükümlerine göre hazırlayacağı ilâmsız takip talebini alan İcra Dairesi üç (3) gün içinde İİK. m. 60 hükmüne göre bir ödeme emri düzenler ve bunu rehin verene (takip borçlusuna) gönderir. Ödeme emri, teminatın yedi (7) gün içinde verilmesi ihtârını içerir. Bu takipte de, takip borçlusuna rehin verendir. Zîra, rehin sözleşmesi ile taşınır malı üzerinde rehin kurmayı taahhüt eden kişi rehin verendir. Bu itibarla, takip borçlusuna, borçtan şahsen sorumlu olmayan rehin veren üçüncü kişi de olabilir.

Ödeme emrini alan takip borçlusuna rehin veren, üç şekilde davranabilir: İlk olarak, rehin veren rehin konusu taşınırın ödeme emrindeki ihtâra uyararak yedi günlük süre içerisinde İcra Dairesine teslim edebilir. Bu takdirde, rehin hakkı, taşınır malın İcra Dairesi tarafından alacaklıya teslim edildiği anda doğmuş olur³¹⁶.

İkinci olarak, rehin veren, ödeme emrine rağmen taşınır malı yedi günlük süre içinde İcra Dairesine teslim etmeyip, bu süre içerisinde ödeme emrine karşı da herhangi bir itirazda bulunmayabilir. Bu durumda, takip kesinleşir ve alacaklının rehin sözleşmesinde rehnedileceği kararlaştırılan taşınır³¹⁷ el konulmasını talep etme yetkisi doğar. Rehin sözleşmesinde rehin konusu olacağı kararlaştırılmış ve belirlenmiş olan taşınır mal borçlunun yedinde bulunursa, İcra Dairesi tarafından bu mala el konulur ve alacak-

³¹⁵ KURU Baki, **İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı**, İstanbul 2004 (El Kitabı), s. 169 vd.

³¹⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; AYAN, s. 234; ERGÜNE, s. 120.

³¹⁷ Rehin konusu taşınır mal, belirli bir mal olabileceği gibi, rehin sözleşmesinde belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş de olabilir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. yukarıda I, B, 2, a.

lıya teslim edilir. Rehin konusu taşınır malın rehinli alacaklıya teslim edildiği an, rehin hakkının doğduğu andır³¹⁸.

Ancak, takibin kesinleşmesi üzerine yapılan araştırmada takip konusu taşınır mal borçlunun yedinde bulunmayabilir. Acaba, bu durumda alacaklı bu mala eşit değerdeki borçlunun mallarına haciz konulmasını ve haczedilen bu malların alacağa teminat teşkil etmek üzere kendisine teslim edilmesini veya bunların paraya çevrilerek elde edilen satış bedelinin kendisine teminat olarak verilmesini talep edebilir mi? Bu soruya olumlu cevap verilmesi gerektiği kanısındayız. Gerçekten, teminat gösterilmesine yönelik olarak yapılan bu takipte, alacaklı İİK. m. 58/b.3 hükmüne göre istediği teminatın Türk parasıyla değerini takip talebine yazmış bulunduğu ve borçlu da buna itiraz etmediğinden, takip kesinleştiğinde takip konusu mallar borçlunun elinde bulunmazsa alacaklının talebi üzerine, parasal değeri takip talebinde belirtilen ve ödeme emrine de değeri yazılmış bulunan teminat ölçüsünde İİK. m. 24 hükmüne kıyasen borçlunun mallarına İcra Dairesince haciz konulması ve bunların paraya çevrilmesi gerekir. Paraya çevirme sonucunda elde edilen bedel, alacaklının alacağının teminatını teşkil etmek üzere İcra Dairesi'nde depo edilir. Ancak, satış bedelinin takip talebinde yazılı olan değerden fazla olan kısmı borçluya iade edilir. Bu durumda, İcra vezasına depo edilen miktar para üzerinde alacaklı lehine alacak rehni kurulmuş olur.

Son olarak da, takip borçlusu rehin veren, kendisine gönderilen ödeme emrine karşı itiraz yoluna başvurmuş olabilir. İtiraz, İİK. m. 66 uyarınca takibi durdurur. Bu hâlde, alacaklının takibe devam edebilmesi için, borçlunun bu itirazını bertaraf etmesi zorunludur. Bunun için alacaklı, teminat verilmesi (teslime bağlı taşınır rehni tesis edilmesi) konusunda kayıtsız şartsız borç ikrarı niteliğini taşıyan İİK. m. 68'de gösterilen belgelerden birine dayanarak İİK. m. 68 uyarınca itirazın kesin kaldırılmasını talep edebileceği gibi; İİK. m. 67 uyarınca itirazın iptali davası da açabilir³¹⁹. Alacaklı, itira-

³¹⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 779; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 479; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1098; ERTAŞ, s. 552; AYAN, s. 234.

³¹⁹ Ancak, KURU'ya göre, bu durumdaki alacaklının başvurabileceği tek yol, İİK. m. 67 hükmüne göre itirazın iptali davası açmaktır. Bkz. KURU, El Kitabı, s. 171. Yazarın bu görüşüne katılmayı mümkün görmüyoruz. Çünkü, Sayın KURU, itirazın kesin kaldırılmasını düzenleyen İİK. m. 68 hükmünü dar yorumlayarak sadece para alacakları için yapılan ilâmsız takiplere hasretmiş ve İİK. m. 42'ye göre teminat

zın kesin kaldırılması prosedüründe imzası takip borçlusu tarafından ikrar edilmiş veya noterlikçe tasdik edilmiş yahut da resmî bir makam tarafından verilmiş olan ve rehin tesis etme konusunda kayıtsız şartsız bir borç ikrarı içeren senede dayanarak itirazın kaldırılmasını talep eder. İtirazın iptali davasında ise, alacaklı -yukarıda belirttiğimiz gibi- geçerli bir taşınır rehni sözleşmesinin varlığını ve borçlunun (davalının) bu sözleşmeden doğan rehin konusu taşınırı teslim etme borcunu yerine getirmediğini ispat etmek zorundadır.

Ayrıca, şunu da belirtmek gerekir ki; takip borçlusu, geçerli bir rehin kurma borcu bulunmamasına rağmen cebri icra tehdidi altında takip konusu taşınırı alacaklıya teslim etmek zorunda kalmışsa, İİK. m. 72 uyarınca istirdat davası açarak taşınırın kendisine iade edilmesini talep etme hakkına sahiptir.

Teslime bağlı taşınır rehni, rehin zilyedliğinin havalesi yoluyla kurulmuşsa ve rehin kendisine bildirilmiş olmasına rağmen dolaysız zilyed malı malike, yani rehin verene iade etmişse; bu durumda, rehin hakkı devam eder ve rehinli alacaklı rehin hakkına dayanarak istihkak davası ile rehin zilyedliğine dayanarak zilyedlik davaları açabilir. Malik, malı başkasına devrederse veya rehnederse üçüncü kişi bir hak iktisap etmez. Çünkü, bu hâlde malik emin sıfatıyla zilyed değildir.

Rehin sözleşmesinden doğan rehin kurma borcunun ifa edilememesi hâlinde alacaklının başvurabileceği yollar dava açma ve icra takibine başvurma imkânları olmakla birlikte, rehin sözleşmesinde üzerinde rehin kurulacak taşınır veya taşınırların açıkça belirtilmemiş olması durumunda, alacaklının üzerinde rehin kurulmak üzere hangi taşınırın kendisine teslim edilmesini isteyebileceği konusunda bir açıklık yoktur. Gerçekten, rehin sözleşmesinde rehin konusu taşınırların belirli bir şekilde gösterilmeleri zorunlu olmayıp, bunlar tasarruf işlemi sırasında belirleneceğinden, bu hâlde alacaklı belirli bir taşınırın teslim edilmesini talep edemeyecektir. Bu durumda, taraflar sözleşmede taşınırları belirli olmasa bile, belirlenebilir bir şekilde tayin etmişlerse, alacaklı belirlenen kriterlere uygun taşınırların kendisine teslim edilmesini talep edecektir. Diğer

nat alacakları için yapılabilecek teminat takiplerini göz ardı etmiştir. Yazarın görüşünün kabul edilmesi hâlinde, teminat alacakları için ilâmsız takip yapılmasını düzenleyen İİK. m. 42'nin hiçbir anlamı kalmayacaktır.

yandan, taraflar sözleşmede taşınırı belirleyici kriterler öngörmemişlerse, rehin sözleşmesinin geçersizliği sözkonusu olacak ve geçerli bir rehin kurma borcunun varlığından bahsedilemeyecektir.

Malik tarafından rehin konusu taşınır üzerinde art rehin hakkı tesis edilen hâllerde, art rehinli alacaklı da ön sırada yer alana rehin hakkının sona ermesinden sonra rehin konusu taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini talep etme hakkına sahiptir³²⁰.

Rehin veren malik, rehin sözleşmesinden doğan taşınırın rehin zilyedliğini alacaklıya veya güvenilir üçüncü bir kişiye devretme borcunu ifa ettikten sonra, rehin hakkı sona erinceye kadar taşınırın kendine iadesi talep edemez ve malı geri alamaz. Aksi takdirde, rehin veren mala malik olmasına rağmen, rehinli alacaklının rehin hakkına ve zilyedliğine tecavüzde bulunmuş olur ve rehinli alacaklı gerek aynî hakkından, gerekse zilyedlikten doğan talep haklarını malike karşı ileri sürebilir³²¹. Hatta, malikin rehinli taşınırı alacaklıdan geri alması, İsviçre ve Alman Ceza Kanunları'nda ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir³²². Ancak, bizim Hukukumuzda böyle bir suç düzenlenmemiş olduğundan, doktrinde malikin malı geri almasının hırsızlık suçuna vücut verip vermeyeceği değerlendirilmiş ve bir kimsenin kendi malı üzerinde hırsızlık suçu işleyemeyeceği sonucuna varılmıştır³²³. Bununla birlikte; Yargıtay vermiş olduğu eski tarihli bir kararında rehinli taşınırın geri alınmasının hırsızlık suçunu teşkil edeceğini ifade etmiştir³²⁴.

2. Rehin Konusunu Paraya Çevirme Hakkı

³²⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 185.

³²¹ Bkz. ileride, III, B, 3 ve 4.

³²² YURTCAN Erdener, Alman ve İsviçre Ceza Kanunlarına Göre Rehin Malın Geri Alınması Suçu ve Türk Hukukunda Durumu, **İÜHFİM.**, Cilt: XXXIII, İstanbul-1968, s. 197 vd.

³²³ YURTCAN, s. 213.

³²⁴ Yarg. 6. CD., 29.06.1965 T., 1965/4005 E., 1965/4072 K. (YURTCAN, s. 212).

a. Genel Olarak

Teslime bağlı taşınır rehninin en karakteristik özelliği, rehin konusu taşınırın değerine yönelik sınırlı bir aynî hak olması ve buna bağlı olarak da rehinli alacak ödenmediği takdirde alacaklıya rehin konusu taşınırı paraya çevirme yetkisi vermesidir. Gerçekten, teslime bağlı taşınır rehninde, diğer sınırlı aynî haklardan farklı olarak alacaklının aynî hak konusu taşınırı kullanma ve ondan yararlanma yetkisi bulunmayıp, alacaklının taşınıra ilişkin rehin hakkının kapsamı, taşınırın paraya çevrilmesini talep etme hakkıyla sınırlıdır³²⁵.

Rehinli alacaklı, rehinle temin edilen alacağı ödenmediğinde rehin konusu taşınırın veya taşınırın paraya çevrilemesini talep edebilir. Alacaklının bu hakkını ortadan kaldıran anlaşmalar, aynî haklarda tipe bağlılık ve numerus clausus (sınırlı sayı) prensipleri uyarınca geçersizdir.

Rehinin paraya çevrilmesini isteme hakkı, rehinle temin edilen alacağın vadesinin gelmiş olmasına rağmen borçlu tarafından ödenmemesi ön koşuluna bağlıdır. Bu nedenle, daha önce de belirttiğimiz gibi, rehin hakkı, tâli (ikincil) bir haktır³²⁶.

Alacağın vadesinin gelip gelmediği, Borçlar Hukuku'nun genel ilke ve kurallarına göre tespit edilir. Rehlin paraya çevrilmesinin talep edilebilmesi için, borcun muaccel olması yeterli olup, borçlunun ayrıca mütemerrit olması gerekli deęildir³²⁷ (MK. m. 946).

Rehin hakkı, borçtan şahsen sorumlu olan kimsenin taşınırı üzerinde değil de, borçtan sorumlu olmayan üçüncü bir kişinin taşınırı üzerinde tesis edilmişse; rehlin paraya çevrilmesinin talep edilebilmesi için, taşınmaz rehninde olduğu gibi takipten

³²⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 780-782; SAYMEN/ELBİR, s. 623, 626; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 461, 495.

³²⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 27; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 769; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 461; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1096.

³²⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 216 ve dn. 57'den naklen OFTINGER, Art. 891, Nr. 18.

önce üçüncü kişiye ihbarda bulunulmasının gerekli olup olmadığı akla gelebilir. Gerçekten, taşınmaz rehninde, rehin hakkının üçüncü kişinin taşınmazı üzerinde kurulması faraziyesinde, rehinin paraya çevrilmesinin talep edilebilmesi, diğer bir deyişle, aynı talep hakkının rehin veren üçüncü kişiye karşı muaccel olması için MK. m. 887 uyarınca üçüncü kişiye ihbarda bulunulmuş olması gereklidir³²⁸. MK. m. 887, alacaklının ödeme isteminin üçüncü kişiye karşı etkili olabilmesi için, ödeme isteminin üçüncü kişiye de yöneltilmesi gerektiğini düzenlemektedir. Böylece, bu ihbarı alan rehin veren rehin konusu taşınmazın paraya çevrilemesine engel olmak amacıyla borçlunun bulunduğu koşullar içerisinde borcu ödeyerek taşınmazı rehinden kurtarma olanağına sahip bulunmaktadır (MK. m. 884). Acaba, bu hükmün teslimine bağlı taşınır rehinine kıyasen uygulanması mümkün müdür? Kanımızca, MK. m. 887 hükmü, istisnaî nitelikte bir hüküm olup, aynı talep hakkının muacceliyetinin rehin veren üçüncü kişiye yapılacak bir ödeme istemine bağlanması, ancak bu konuda Kanun'da açıkça bir düzenlemenin yer alması hâlinde mümkündür. Ayrıca, alacağın ve aynı talebin muacceliyeti için rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipte borçluya ve rehin veren malike ödeme veya icra emri gönderilmesi, bu görevi yerine getirmektedir. Taşınmaz rehninde de, malike ihbarda bulunulmasını düzenleyen özel bir hüküm olan MK. m. 887 olmasaydı, malike takipten önce ihbarda bulunulması gerekmeyecek, muacceliyet için ödeme veya icra emri gönderilmesi yeterli olacaktı. Bu nedenle, sözkonusu hükmün teslimine bağlı taşınır rehninde geçerli olmadığı; ancak, taraflarca, rehinin paraya çevrilmesinin rehin verene yapılacak ödeme istemini içeren bir ihbara bağlanabileceği kanısındayız³²⁹. Ancak, belirtmek gerekir ki, rehin veren üçüncü kişi, MK. m. 884 hükmüne kıyasen, her zaman borçluya ait koşullar içerisinde borcu ödeyerek maliki bulunduğu taşınırı rehinden kurtarma yetkisine sahiptir.

³²⁸ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 381; GÜRİSOY/EREN/CANSEL, s. 1036; bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. ALTAY/ESKİOCAK, s. 242 vd.

³²⁹ Ancak, doktrinde SİRMEN, alacak rehininin özel yollarla paraya çevrilmesi konusunda alacaklıya yetki tanınan hâllerde, alacaklının rehin konusu alacağı paraya çevirebilmesi için rehin veren üçüncü bir kişi ise öncelikle rehin veren üçüncü kişiye, ancak rehin verenle borçlu aynı kişiye borçluya ihbarda bulunulması gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. SİRMEN, s. 124.

Gerçekten, rehin veren üçüncü kişi borcu ödeyerek taşınırı rehinden kurtarabilir. Rehlin veren, borçlunun alacaklıya karşı sahip olduğu bütün def'î ve itirazları ileri sürmek hakkına sahiptir. Borcu ödeyen malik, alacaklıya halef olur. Bu halefiyet, kandan doğan bir halefiyettir (BK. m. 109/1, MK. m. 884). Halefiyet gereğince, alacak hakkı rehin veren malike geçtiğinden, alacağın fer'î niteliğindeki rehin hakkının da malike intikal etmesi gerekir ise de; teslimle bağlı taşınır rehninde alenîlik (kamuya açıklık) teslimle (rehin zilyedliğinin devriyle) gerçekleştiğinden, taşınırın malike geri dönmesiyle birlikte bu alenîlik ortadan kalkmış olur. Bu nedenle, Hukukumuzda teslimle bağlı taşınır rehni bakımından malik lehine rehin hakkı tesis edilmesi kabul edilmemiş olup, malikin borcu ödemesi ile birlikte rehin hakkı da sona erer. Ancak, doktrinde ittifakla kabul edilen görüş uyarınca, kimi durumlarda, borcu ödeyen malikin alacağına bağlı olarak rehin hakkını iktisap etmeyeceğini, diğer bir deyişle rehin hakkının sona ereceğini kabul etmek hak ve adalet ilkelerine ters düşebilir³³⁰. Doktrinde, bu konuda gösterilen en klasik örnek; rehin veren üçüncü kişi malikin, art rehin teşkil edecek şekilde aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı kurduğu ve bu rehinlerden ön sırada yer alan rehin hakkına ilişkin alacağı ödediği takdirde, ödediği alacağın ilişkin bulunduğu rehin hakkını iktisap etmesi gerektiğidir³³¹. Bu hâlde, borcu ödeyen malik, alacakla birlikte rehin hakkını da iktisap eder ve malik lehine rehin hakkı oluşmuş olur. Malik, bu rehin hakkını sona erdirebileceği gibi (vazgeçme), alacağı üçüncü kişiye temlik etmek suretiyle bir başkasına da intikal ettirebilir. Burada, malik lehine rehin hakkı tanınmasının sebebi, malikin fedâkarlıkta bulunarak taşınırın rehinden kurtarılmasını sağlamak amacıyla borcu ödemesi sebebiyle, sonraki sıralarda yer alan alacaklıların veya diğer hak sahiplerinin haksız menfaat sağlamalarının önlenmesidir. Ancak, malik lehine rehin hakkında şöyle bir sorunla karşılaşılabilir: Her ne kadar malikin korunması ve diğer hak sahiplerinin haksız menfaat sağlamalarının önlenmesi amacıyla malik lehine rehin hakkının oluşacağı doktrinde kabul edilmiş ise de, bu faraziyede kamuya açıklığın sağlanmadığı bir vâkıdır. Halbuki, bu hâlde alacaklıların menfaatlerinin korunması gerektiğinde kuşku yoktur. Rehlin konusu taşınır, rehin hakkına sahip bulunmasına rağmen malikin zilyedliğinde kaldığı sürece malikin fizikî ve fiilî tasarruflarına açık bir vaziyet-

³³⁰ WIELAND, s. 721-722; CANSEL, Menkul Rehni, s. 75, 203-204; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 499.

³³¹ WIELAND, s. 721-722; CANSEL, Menkul Rehni, s. 204; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 499.

tedir. Bu nedenle, malik lehine rehin hakkının sözkonusu olduğu faraziyede, sonra gelen hak sahiplerinin de korunması bakımından rehin konusu taşınırın zilyedliğinin tüm hak sahiplerinin veya ihtilaf halinde hâkimin belirleyeceği güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesi gerektiği kanısındayız.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki; rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılırken rehin konusu taşınırın İcra Dairesine teslimi zorunlu olmayıp³³², taşınırın satışın talep edildiği anda İcra Dairesine teslim edilmesi gerekli ve yeterlidir³³³. Zîra, rehin konusu taşınırın satışı hâlinde, mal İcra Dairesi tarafından alıcıya teslim edilecektir³³⁴.

Taşınır rehninin paraya çevrilmesi, münhasıran icra hukukuna giren bir konu gibi görünse de, rehin hakkının değere yönelik bir hak olması ve bu hakkın sağladığı başlıca yetkinin rehnin paraya çevrilmesini talep etme yetkisi olması, konunun icra hukuku kadar maddî hukuku da ilgilendiren bir kavram olduğunu açıkça göstermektedir. Gerçekten de, diğer rehin haklarında olduğu gibi, teslimine bağlı taşınır rehninde de, sınırlı bir aynî hak olan rehin hakkının en karakteristik özelliği, alacaklıya alacağı ödenmediği takdirde rehnin paraya çevrilmesini talep etme yetkisi vermesidir. Bu nedenle, rehnin paraya çevrilmesinin icra hukukuna dâhil bir konu olduğundan bahisle konunun açıklanmasından kaçınılmayacak; aksine, konu maddî hukuk kuralları dikkate alınarak mümkün olduğunca ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

b. Rehinli Alacaklıya Rehin Konusu Taşınır Malı Özel Olarak Paraya Çevirme Yetkisi Tanınması

Rehinli taşınır, kural olarak İİK. m. 145 vd. hükümlerinde öngörülen taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı veya ilâmsız takip prosedürlerine göre cebrî icra organları tarafından paraya çevrilir. Bununla birlikte, doktrinde ve İsviçre Federal

³³² ÜSTÜNDAĞ, s. 314 ve s. 314 dn. 28’den naklen FRİTZSCHE, s. 333.

³³³ GÜRDOĞAN, s. 52-53.

³³⁴ GÜRDOĞAN, s. 53.

Mahkemesi içtihatlarında kabul edilen bir görüşe göre, Kanunumuzda öngörülmemesine rağmen, rehin veren ile rehinli alacaklı yapacakları anlaşma ile rehin konusu taşınırın cebri icra organları dışında rehinli alacaklı tarafından özel olarak paraya çevrilmesini kararlaştırabilirler³³⁵. Hatta, tarafların rehinli taşınırın icra organları tarafından paraya çevrilmesini yasaklayacak şekilde, diğer bir deyişle taşınırın sadece özel yoldan paraya çevrileceği yönünde yaptıkları anlaşmalar geçerlidir³³⁶. Bu hâlde, malik İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yapılacak rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takibe karşı muhalefet etmek hakkına sahiptir³³⁷.

Rehinli alacaklıya özel satış yetkisi tanınabileceği görüşünü savunan yazarlardan bazılarının göre, rehinli alacaklıya böyle bir yetki ancak alacağın muacceliyetinden sonra verilebilmelidir³³⁸. Ayrıca, bazı yazarlarca da, rehin konusu taşınır mal üzerinde rehin hakkı, haciz gibi hakların ve sınırlamaların bulunması hâlinde veya rehin verenin

³³⁵ GÜRDOĞAN, s. 18; ÜSTÜNDAĞ, s. 312; KURU Baki, **İcra ve İflâs Hukuku**, Cilt: 3, Ankara 1993 (Cilt: 3), s. 2479; WIELAND, s. 726; HELVACI, s. 126; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; CANSEL, Menkul Rehni, s. 235; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110; SAYMEN/ELBİR, s. 624-625; TEKİNAY, s. 138; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 231; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 358; DAVRAN, Kitap, s. 78; AYAN, s. 223, 235; ayrıca OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781, dn. 94 'ten naklen BGE 36 I 389; BGE 38 II 530; BGE 64 II 418. Doktrinde, bu tür anlaşmaların alacak rehni bakımından da geçerli olduğu kabul edilmektedir: Bkz. SİRMEN, s. 124. Ayrıca, taşınmaz rehinde ipotekli alacaklıya taşınmazı kendi eliyle paraya çevirebilme yetkisi tanınması konusunda bkz. POSTACIOĞLU İlhan E., İpotek Alacaklısına İpotekli Gayrimenkulü Kendi Eliyle Rıza Olarak Paraya Çevrilmesi Yetkisinin Verilmesi Problemi, **Prof. Dr. Halûk Tandoğan'a Armağan**, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara, s. 533 vd.

³³⁶ ÜSTÜNDAĞ, s. 312 dn. 22 ve orada zikredilen OFTINGER, s. 314; aksi fikir için bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; yazara göre, rehinli alacaklıya tanınan malı özel yollarla paraya çevirme yetkisini içeren sözleşme, icra yollarına başvurabilme olanağını bertaraf edecek nitelikte olmamalıdır.

³³⁷ ÜSTÜNDAĞ, s. 312 dn. 22 ve orada zikredilen OFTINGER, s. 314; CANSEL, Menkul Rehni, s. 236.

³³⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110; aksi görüş için bkz. HELVACI, s. 135; KILIÇOĞLU, s. 142.

iflâs etmesi durumunda rehinli alacaklının bu özel satış yetkisini kullanamayacağı isâbetli olarak kabul edilmektedir³³⁹.

Rehinle temin edilen borç ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın alacaklı tarafından özel olarak paraya çevrilmesi Medeni Kanunumuzda açıkça düzenlenmemiş bulunduğu ve taşınır rehnine kıyasen uygulanması mümkün olan bir hüküm taşınmazlar bakımından da sözkonusu olmadığından, konuya temkinli yaklaşılması gerektiği kanısındayız. Gerçekten, sözleşmenin kuruluşu aşamasında kredi ihtiyacı duyan borçlu, alacaklının özel satış yetkisi hakkındaki talebine mecbûren rıza göstermek durumunda kalabilir. Böylece, malik borcu ödemediği takdirde, rehinli alacaklı İcra ve İflâs Kanunu'nda öngörülen prosedüre riâyet etmeksizin; diğer bir deyişle, malın kıymet takdiri yapılmadan, satış ilân edilmeden, karşılama prensibine dikkat edilmeden, bir usulsüzlük durumunda ihalenin feshi davası açılması tehdidi altında bulunmadan malı sattırma yetkisine sahip olmaktadır. Bu durum, gerek borçlunun, gerekse rehin üçüncü kişi tarafından verilmişse üçüncü kişi malikin fevkalâde aleyhinedir.

Gerçekten, rehnin icra organları tarafından paraya çevrilmesi faraziyesinde, alacaklının takip talebi üzerine borçluya ve malike koşullarına göre ödeme veya icra emri gönderilmekte, borçlu ve malik, üst sınır ipoteğinin sözkonusu olması halinde ödeme emrine itiraz edebilmekte, icra emrine karşı da itfa, ihmal, zamanaşımı sebeplerine dayanarak muhalefet edebilmektedirler. Bu yolla, alacak miktarının kesin olarak belirlenmesi ve takibe karşı yapılan itirazın bertaraf edilmesi için alacaklı tarafından altı ay içinde itirazın kesin kaldırılması yoluna başvurulması veya bir yıl içinde itirazın iptali davası açılması gerekmektedir. Rehlinli malın satışı, ancak itiraz bu şekilde bertaraf edildikten ve takip kesinleştikten sonra talep edilebilmekte; satış talebi üzerine de, rehin

³³⁹ GÜRDOĞAN, s. 20; yazara göre, rehin verenin iflâs etmesi hâlinde rehinli alacaklının özel satış yetkisini kullanamaması gerekli ise de, alacaklının rehinli malı iflâs masasından çıkarma yetkisine sahip olduğu hâllerde (İİK. m. 185) bu yetkinin kullanılabilceğinin kabulü gerekir. Ayrıca bkz. KURU, Cilt: 3, s. 2479; TEKİNAY, s. 138; CANSEL, Menkul Rehni, s. 237; YILDIRIM M. Kâmil, **İcra Hukuku Ders Notları**, İstanbul 2003, s. 163; farklı yöndeki görüş için bkz. WIELAND, s. 726. Yazara göre; "...sonraki sırada rehin hakları mevcut olsa veya haciz istenmiş bulunsa bile mukavele yine muteberdir. O takdirde alacaklı merhunu icra dairesine tevdi mecbur değildir. Fakat eğer borçlu iflâs etmiş ve rehni bizzat kendisi tesis etmiş ise hüküm başkadır."

konusu taşınırın kıymeti takdir edilmekte, buna göre satış hazırlıkları ve satış ilânı yapılmakta, karşılama prensibi uyarınca da ilk arttırmada takdir edilen kıymetin yüzde altmışının, ikinci arttırmada da yüzde kırkının aşılması aranmaktadır³⁴⁰ (İİK. m. 112 vd.). Ayrıca, birden çok taşınırın aynı alacak için rehni durumunda da, icra memuru sadece alacağı karşılamaya yetecek kadar taşınırın satışını gerçekleştirmektedir. Görüldüğü üzere, rehin konusu taşınırın icra organları tarafından satışı, gerek borçlu, gerekse malik bakımından çok daha güvenceli bir satış yoludur. Bu nedenle, yukarıda belirttiğimiz gibi, alacaklı lehine tanınacak bu hakkın sınırlandırılması zorunluluk teşkil eder. Öncelikle, doktrinde bazı yazarlar tarafından isâbetle belirtildiği gibi³⁴¹, taraflar arasında böyle bir anlaşma yapılmasına ancak rehinle temin edilen borç muaccel olduktan sonra cevâz verilmelidir. Çünkü, bu aşamada borçlu kredi ihtiyacının verdiği sıkıntıdan âri olarak özgür iradesi ile alacaklıya özel satış yetkisi tanıyıp tanımayacağına karar verecektir. Bunun yanında, özel satış yetkisine sahip olan rehinli alacaklının rehin hakkından ister önce, isterse sonra kurulmuş olsun, rehinli mal üzerine üçüncü şahıslar lehine rehin hakları veya başka sınırlı aynî haklar kurulmuşsa ya da mal üzerine ihtiyatî veya icraî hacizler konulmuşsa yahut da rehin kurulduktan sonra rehin veren iflâs etmişse, artık özel satış yetkisinin kullanılamayacağı kabulü zorunludur³⁴². Zîra bu hâlde, rehinli alacaklı ve malik dışında üçüncü kişilerin de hakları sözkonusu olmakta ve bu kişilerin haklarının ihlâlî tehlikesi kuvvetli bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bunların yanında, özel satış yetkisine sahip rehinli alacaklının bu yetkisini kullanırken dürüstlük kuralına uygun davranması gerektiği, sadece alacağını karşılamaya

³⁴⁰ Ancak belirtmek gerekir ki, belirli koşulların varlığı hâlinde taşınırların pazarlıkla satış usulüne göre satışları da mümkündür (İİK. m. 119). Taşınır malların satışı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ERTURGUT Mine, İcra ve İflâs Hukukunda Menkullerin Paraya Çevrilmesi, Ankara 2000.

³⁴¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110.

³⁴² GÜRDOĞAN, s. 20; yazara göre, rehin verenin iflâs etmesi hâlinde rehinli alacaklının özel satış yetkisi kullanamaması gerekli ise de, alacaklının rehinli malı iflâs masasından çıkarma yetkisine sahip olduğu hâllerde (İİK. m. 185) bu yetkinin kullanılabileceğinin kabulü gerekir. Ayrıca bkz. KURU, Cilt: 3, s. 2479; CANSEL, Menkul Rehni, s. 237; TEKİNAY, s. 138; YILDIRIM, s. 163; farklı yöndeki görüş için bkz. WIELAND, s.726; yazara göre, yanı taşınır üzerinde haciz konulması veya rehin kurulması hâllerinde özel satış yetkisi geçerliliğini muhafaza etse de, borçlu iflâs etmiş ve rehni de bizzat kendisi vermişse, artık özel satış yetkisi kullanılamaz.

yetecek miktarda taşınırı paraya çevireceği, satış sonucunda artan para veya mal olursa bunları malike iade etmekle yükümlü olduğu doktrinde haklı olarak kabul edilmektedir³⁴³. Rehinli alacaklının bu yükümlülüğünün kapsamına, rehin konusu taşınır malı piyasa değerinin altında satmama, satışı bir an önce gerçekleştirme (özellikle malın değerinin düşmesi tehlikesi varsa) borcunun da girdiğinde şüphe yoktur. Rehinli alacaklının dürüstlük kuralına aykırı davranması hâlinde, malikin uğradığı zararlardan dolayı alacaklıdan tazminat talep etme hakkı sözkonusu olacaktır.

c. İcra ve İflâs Kanunu Hükümlerine Göre Taşınır Rehninin İcra Organları Tarafından Paraya Çevrilmesi

Rehinli taşınır, kural olarak İİK. m. 145 vd. hükümlerinde düzenlenen taşınır rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı veya ilâmsız takip prosedürüne göre paraya çevrilir. İİK. m. 45, önce rehne müracaat kuralını; İİK. m. 145-147, rehnin ilâmsız takip yoluyla paraya çevrilmesini; İİK. m. 150e-152 hükümleri de taşınır rehninin paraya çevrilmesi ile ipoteğin paraya çevrilmesi hakkındaki müşterek hükümleri ve bu bağlamda taşınır rehninin ilâmlı takip yoluyla paraya çevrilmesini (İİK. m. 150h) düzenlemektedir.

Aşağıda, rehnin icra organları tarafından paraya çevrilmesi usulüne -konunun sınırları dikkate alınarak- genel olarak yer verilmiş; ancak, rehinli alacaklının hukukî durumu bakımından özellik arz eden konular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

(1) Önce Rehne Müracaat Kuralı (İİK. m. 45)

³⁴³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781, dn. 95; CANSEL, Menkul Rehni, s. 237; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 463; OKTAY-ÖZDEMİR, s. 673.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 45. maddesinde, "Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflâsa tâbi şahıslardan olsa bile alacaklı yalnız rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapabilir." hükmü yer almaktadır. Buna göre, maddenin ikinci fıkrasında belirtilen istisnalar dışında alacağı rehinle temin edilmiş bulunan alacaklının alacağını tahsil edebilmek için başvurabileceği yegâne takip yolu rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takiptir. Kanun'da öngörülen bu hüküm, esasen taşınır rehni müessesinin mâhiyetine uygun bir hükümdür. Gerçekten, taşınır rehninde geçerli olan öncelik ilkesi uyarınca, rehinli alacaklı rehinle temin edilen alacağı ödenmediği takdirde, alacağını sonra gelen hak sahiplerine göre öncelikli olarak tahsil edebilmek olanağına sahiptir. Rehlinli alacaklının alacağı tümüyle karşılanmadan, sonraki sıralarda yer alan alacaklılara hiçbir ödeme yapılmaz. Diğer bir deyişle, rehin hakkı kurulmakla, rehinli taşınırın satış bedeli rehinli alacaklının alacağına özgülenmiş olmaktadır. Bu nedenle, rehin hakkının kurulmasıyla gerçekleşen bu özgülemeye paralel olarak alacağın tahsili aşamasında da alacaklının başvurabileceği alacağın tahsili prosedürünün rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe hasredilmesi doğal bir yöntem ve kuraldır. Ayrıca, bu kural sâyesinde, rehinli alacaklıya özgülenen taşınırı sattırarak satış bedelinden alacaklarını tahsil etmeleri mümkün görünmeyen borçlunun diğer alacaklılarının başvurabilecekleri değerler olan borçlunun rehin dışındaki malvarlığı unsurlarına rehinli alacaklının el uzatması önlenmiş olmaktadır.

Bununla birlikte, İİK. m. 45/II'de, rehinli alacağın aynı zamanda kambiyo senetlerine bağlanmış olması durumunda rehinli alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yanında kambiyo senetlerine mahsus haciz veya iflâs yoluyla takibe başvurabileceği düzenlenmektedir. Ayrıca, önce rehne başvurma zorunluluğunun diğer bir istisnası olarak İİK. m. 45/III hükmünde, senelik faiz ve taksit alacaklarının temini için ipotek tesis edilen hâllerde alacaklının genel takip yollarına (haciz veya iflâs) başvurabileceği belirtilmektedir. Ancak; doktrinde, ipotekler bakımından öngörülen bu hükmün taşınır rehni için uygulanamayacağı ve senelik taksit faiz alacakları için de taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılmasının zorunlu olduğu kabul edilmektedir³⁴⁴.

³⁴⁴ GÜRDOĞAN, s. 13.

Kanunumuzda öngörülen rehne başvurma zorunluluğuna ilişkin bu kural, rehin konusu taşınırın değeri ile sınırlıdır. Rehinli alacaklı, rehinle karşılanmayan alacak kısmı için genel takip yollarından birine başvurabilir (İİK. m. 45/I, 2. cümle).

İİK. m. 45'in öngördüğü "önce rehne müracaat ilkesi", rehni borçtan şahsen sorumlu olmayan üçüncü kişilerin vermesi hâlinde de uygulanır. Çünkü, bu faraziye, borçlunun mallarına haciz koyduracak alacaklıların menfaatleri daha ön plânda korunmaya lâyık bulunmaktadır.

Rehinli alacaklı ile malikin anlaşma yoluyla bu kuralı bertaraf edebilip edemeyecekleri; diğer bir deyişle, rehinli alacaklıya rehinli taşınırı paraya çevirmeden borçlunun diğer malvarlığı unsularına başvurma olanağı tanıyan sözleşmelerin geçerli olup olmadığı, bu bağlamda Kanun'da öngörülen İİK. m. 45 hükmünün maddî hukuka ilişkin bir hüküm mü, yoksa takip hukukuna ilişkin bir hüküm mü olduğu doktrinde tartışma konusudur³⁴⁵.

Bu konu, borçlunun diğer alacaklılarının haklarını etkileyecek mâhiyettedir. Zîra, yukarıda da belirttiğimiz gibi, rehinli taşınır rehinli alacaklının alacağına tahsiline özgülünmüş olduğundan, diğer alacaklıların bu taşınırın satış bedelinden alacaklarını almalarına imkân yoktur³⁴⁶. Borçlunun diğer alacaklıları, ancak borçlunun rehinli taşınır dışında kalan malvarlığı değerlerine başvurarak alacaklarını elde etme olanağına sahiptirler.

Doktrindeki hâkim görüşe göre; İİK. m. 45 hükmü, borçlunun sorumluluğunun kapsamını düzenleyen maddî hukuka ilişkin bir hükümdür³⁴⁷. Borçlunun rehinin paraya

³⁴⁵ İİK. m. 45 hükmünün maddî hukuka ilişkin bulunup bulunmadığı ve emredici olup olmadığı hakkındaki görüşlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. ÜSTÜNDAĞ, s. 6-7 ve s. 310; AŞIK İbrahim, **İcra Sözleşmeleri**, Ankara 2006, s. 131 vd.; KILIÇOĞLU Evren, **İcra Sözleşmeleri**, İstanbul 2005, s. 135 vd.

³⁴⁶ Alacaklıların rehinli taşınıra haciz koydurarak rehinli satışın sonucu elde edilecek satış bedelinden düzenlenecek sıra cetveline göre alacaklarını almaları hukuken mümkün ise de, rehin konusu taşınırın ekonomik değeri çoğu zaman birden çok alacağı karşılamaya yetecek düzeyde olmayacağından, rehinsiz alacaklıların satış bedelinden tatmin edilmeleri fiilen mümkün olmayacaktır.

³⁴⁷ POSTACIOĞLU, s. 550; GÜRDOĞAN, s. 10, 15; GUİSAN François, Alacağın Rehinle Temin Edilmiş Olmasının Takip Tazasına Tesirleri, Çeviren: Burhan GÜRDOĞAN, **BATİDER.**, 1964, C. II, s. 3, s.

çevrilmesi dışındaki takip yollarından birine başvurarak takip yapması durumunda, borçlu ödeme veya icra emrinin kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde itiraz yoluna başvurabilir. Borçlunun bu itirazı maddî hukuk anlamında bir def'î niteliğindedir. Bu itibarla, İİK. m. 45 hükmü, maddî hukuka ilişkin bulunan ve taraflarca aksi kararlaştırılabilecek olan bir hüküm niteliğindedir³⁴⁸.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise; İİK m. 45 hükmü, alacaklının başvurabileceği takip prosedürünü düzenleyen takip hukukuna ilişkin bir kural olup, takip hukukuna ve diğer hak sahiplerinin de haklarını etkilemesi itibarıyla kamu düzenine ilişkin bulunduğundan, taraflar bu hükmün aksine sözleşme yapamazlar³⁴⁹. Bu görüşe göre, İcra Hukuku normu niteliğindeki önce rehne müracaat ilkesine aykırı olarak yapılan sözleşmeler geçersizdir ve borçlunun bu yöndeki savunması kamu düzenine ilişkin bulunduğundan süresiz şikâyet prosedürüne tâbidir. Yargıtay ise, kimi kararlarında³⁵⁰ İİK m. 45'in emredici nitelikte bir hüküm olduğunu, kimi kararlarında³⁵¹ da önce rehne başvurma zorunluluğunu düzenleyen bu kuralın emredici bir kural değil, tamamlayıcı bir hüküm olduğunu ve taraflarca aksinin kararlaştırılabileceğini ifade etmiştir.

Kanaatimizce, her iki görüşün de kendine göre haklı yönleri bulunmaktadır. Şöyle ki; önce rehne müracaat kuralı, borçlunun hangi malvarlığı unsurlarıyla sorumlu olacağını düzenlemesi bakımından maddî hukuka, hangi takip prosedürüne öncelikle başvurulacağına ilişkin olması itibarıyla de, icra hukukuna ilişkin bulunmaktadır. Ancak, alacağını rehinli malın satış bedelinden tahsil etme yetkisine sahip olan alacaklının borçlunun diğer malvarlığı unsurlarına doğrudan başvurmasının önlenmesi ve borçlu-

465; yazara göre, "Bu kâide, maddî hukukla şeklî hukukun bitişme noktasıdır ve şeklî hukuktan ziyade maddî hukuka yakındır."

³⁴⁸ İİK. m. 45'in maddî hukuka ilişkin bir hüküm niteliğinde olduğunu kabul eden yazarlardan sadece UYAR, sözkonusu hükmün emredici nitelikte olduğunu ve aksinin kararlaştırılamayacağını savunmaktadır. Bkz. UYAR, RPÇ, s. 81-82, 84.

³⁴⁹ KURU, Cilt: 3, s. 2381-2382, 2391 vd.; AŞIK, s. 136; KILIÇOĞLU, s. 138-139.

³⁵⁰ Yarg. İİD., 14.10.966 T., 9801/9894 (AŞIK, s. 136 dn. 674'ten naklen ABD., 1966/6, s. 1135); Yarg. 12. HD., 12.05.1992 T., 12918/6444 (KURU, Cilt: 3, s. 2381).

³⁵¹ Yarg. 11. HD., 18.03.1982 T., 619/1108 (YKD, 1982/6, s. 816 vd.).

nun alacaklılarının zarara uğratılmaması amacıyla, Türkiye'nin somut koşullarını da dikkate alarak bu kurala aykırı sözleşme yapılamayacağı yönündeki görüşe katılıyoruz.

Borçlunun, önce rehne müracaat kuralına aykırı olarak kendisine karşı başlatılan rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip dışındaki takip yollarına karşı yapacağı muhalefetin itiraz mı teşkil edeceği, yoksa şikâyete mi konu teşkil edeceği düşünülebilir. İİK. m. 45 hükmünü maddî hukuk sayan görüş, borçlunun yedi günlük itiraz süresi içinde maddî hukuk anlamında def'î niteliğini taşıyan bir itirazda bulunması gerektiğini; diğer görüşü savunan yazarlar da, bu kurala aykırılığın süresiz şikâyete tâbi olduğunu ileri sürmektedirler. Kanaatimizce, sadece icra memurunun muamelelerine karşı şikâyet yoluna başvurulabilmesi nedeniyle şikâyet prosedürünün burada sözkonusu olmayacağı söylenebilir ise de, itirazın borca ilişkin olması, itiraz ve itirazın kaldırılması prosedürü sonucunda borçlunun yüzde kırk icra inkâr tazminatı tehdidi altında bulunması, bu tehdidin itirazın mâhiyetine göre çok ağır olması ve konunun kamu düzenine ilişkin bulunması nedeniyle, borçlunun İİK. m. 45'e aykırılık hakkındaki savunmasının süresiz şikâyet prosedürüne tâbi olduğunun kabulü gerekir.

Diğer yandan, rehinli alacaklının rehin hakkında feragat etmek suretiyle borçlunun diğer malvarlığı unsurlarına başvurmasına hiçbir engel yoktur. Bunun için borçlunun veya malikin muvâfakatına ihtiyaç yoktur. Bu hâlde, rehin hakkı sona ermiş olur ve rehinli alacaklının alacağı âdi (teminatsız) alacak statüsüne girer. Ancak, alacaklının âdi takibe girişmeden önce rehin hakkından feragat etmesi gereklidir. Alacaklının takipten sonra rehin hakkından feragat etmesi, rehin hakkını sona erdirir ise de; bu hâlde, takip yapıldığı sırada rehin hakkı mevcut olduğundan, borçlunun önce rehne başvurma ilkesine ilişkin süresiz şikâyette bulunarak takibi iptal ettirmesine bir engel yoktur. Ayrıca, rehinli alacaklı usulüne uygun olarak rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipten sonra rehin hakkından feragat ederek takibin âdi takip olarak devamını sağlayamaz³⁵². Bu takdirde, alacaklının yeniden takip yapması gereklidir.

³⁵² GÜRDOĞAN, s. 17-18.

(2) Rehinli Alacaklının İlâmlı veya İlâmsız Takip Prosedürlerinden Birine Başvurması

(a) İlâmsız Takip

Alacağı rehinle temin edilmiş olan rehinli alacaklı, rehin hakkı veya alacağı yahut da her ikisi bir ilâma veya İİK. m. 38 uyarınca ilâm niteliğini taşıyan bir belgeye dayanmıyorsa, rehinin parya çevrilmesini İİK. m. 145-147’de düzenlenen ilâmsız takip prosedürüne göre talep etmek zorundadır. Buna göre, rehinli alacaklı İİK. m. 58 hükmünde öngörülen kayıtları içeren takip talebini hazırlar ve rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip prosedürünü seçtiğini takip talebine geçirir. Takip talebinde ayrıca, rehin konusu taşınırın ne olduğu ve rehin üçüncü bir kişi tarafından verilmişse bu kişinin adı ile taşınır üzerinde bir art rehin kurulmuşsa bu rehin hakkının kime ait olduğu da yazılır (İİK. m. 145). Alacaklı, usulüne göre hazırladığı bu takip talebini İcra Dairesi’ne verir. Takip talebini alan İcra Müdürü, üç gün içinde bir ödeme emri düzenler ve bu ödeme emrini borçlu ve varsa üçüncü kişi malike gönderir (İİK. m. 61; İİK. m. 146). Ödeme emrinde, ödeme süresinin on beş (15) gün, itiraz süresinin de yedi (7) gün olduğu ve süresi içinde hem takibe itiraz edilmez, hem de borç ödenmez ise cebrî icraya devam olunacağı ihtar edilir (İİK. m. 146). Rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapıldığı, varsa art rehin hakkı sahibine de İcra Müdürü tarafından bir ihbarnameyle bildirilir³⁵³ (İİK. m. 146).

Ödeme emri üzerine borçlu veya malik, borca veya rehin hakkına yahut da her ikisine birden itiraz edebilirler. Rehin hakkına açıkça itiraz edilmemişse, rehin hakkı artık takip boyunca tartışma konusu yapılamaz (İİK. m. 147/I). Ancak, borçlu veya malik İİK. m. 72 hükmüne göre rehin hakkının mevcut olmadığı konusunda bir menfî tespit davası açabilirler. Borçlu ve malik tarafından sadece rehin hakkına itiraz edilmesi

³⁵³ Aynı şekilde, takip talebinde bulunan alacaklı art rehin hakkına sahip alacaklı ise, bu durumda İİK. m. 146 hükmüne kıyasen ilk rehinli alacaklıya ihbarname gönderilmesi gereklidir. Bkz. GÜRDOĞAN, s. 40.

durumunda, rehinli alacaklı rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek, takibin haciz yoluyla devamını isteyebilir (İİK m. 147/II).

Ödeme emrine itiraz hakkında, genel haciz yoluyla takibe ilişkin İİK. m. 62-72 hükümleri uygulanır (İİK. m. 147). Buna göre, takibe itiraz edilmesi hâlinde rehinli alacaklı altı ay içinde İcra Mahkemesi'nden itirazın kesin kaldırılmasını (İİK. m. 68), bir yıl içinde de genel mahkemelerde açacağı itirazın iptali davası ile itirazın bertaraf edilmesini talep edebilir (İİK. m. 67). Borçlunun ve malikin takibe itiraz etmemesi veya itiraz etmişlerse, itirazlarının yukarıda belirttiğimiz yollarla bertaraf edilmiş olması sonucunda takip kesinleşmiş olur ve artık rehin konusu taşınırın satışı aşamasına geçilebilir.

(b) İlâmlı Takip

İİK. m. 150/h, “ Alacağın veya rehin hakkının yahut her ikisinin bir ilamda veya ilam mahiyetini haiz belgelerde tespit edilmiş olması halinde, ilamların icrasına dair hükümler kıyasen uygulanır.” hükmünü öngörmektedir. Taşınır ve taşınmaz rehni bakımından uygulanacak müşterek hükümler arasında yer alan bu hükme göre, ilk bakışta alacak veya rehin hakkından herhangi birinin ilâm veya ilâm niteliğindeki bir belgeyle belirlenmesi durumunda ilâmlı takip usulüne göre borçlu ve varsa rehin veren üçüncü kişi malik aleyhine takip yapılmasının sözkonusu olabileceği izlenimi doğmakta ise de; kanaatimizce, hükmün bu ilk izlenimin etkisi altında yorumlanması mümkün değildir. Şöyle ki; bizâtihi rehin hakkı ve alacaktan sadece birinin ilâm bağlanmış olması durumunda, ilâma konu teşkil etmeyen hakkın itirazdan masun tutulması mümkün değildir. Zîra, ilâmlı takiplere itfa, ihmal ve zamanaşımı sebepleri dışında itiraz edilemez (İİK. m. 33). Bu hukukî gerçek ve aynı doğrultudaki uygulama dikkate alındığında, rehinli alacak hakkında ilâmlı takip yapılabilmesi için rehin hakkı ve alacak hakkından sadece birinin ilâmla tespit edilmiş olmasının yeterli olmayacağı kendiliğinden anlaşılabilir açık bir gerçektir. Esasen, hukuk sistemimizin genel teorisi, ilâm veya ilâm mâhiyetin-

deki belgelerle tespit edilmeyen hak ve alacaklar için ilâmlı icra prosedürüne başvurulmasının mümkün olmadığı yolundadır.

Maddî anlamda sonuç doğuran ve şeklî yönden de kesinleşince maddî anlamda kesin hüküm (HUMK. m. 237) niteliğini kazanan bir ilâm mevcut olmadıkça, ilâmlı icra prosedürünün uygulanması teorik bakımdan olanaksız olduğu gibi, bunun uygulama alanında da hukuk güvenliğini zedeleyici nitelikte karmaşık durumlar doğuracağı açıktır. **POSTACIOĞLU** da, belirttiğimiz bu hususları dikkate almış olmalıdır ki; İİK. m. 150/h hükmünün uygulanabilmesini, rehin hakkı ile alacak arasındaki “irtibatın” ilâmda yer alması koşuluna bağlamıştır³⁵⁴. Sonuç olarak, ilâmlı icra prosedürüne başvurulabilmesi için rehin hakkı ile alacak hakkının her ikisinin de ilâm veya ilâm niteliğindeki bir belgeyle belirlenmiş olması, aksi takdirde ilâmlı icraya başvurulamayacağı kanaatindeyiz.

Rehin hakkı ve rehin hakkı ile temin edilen alacak bir ilâma veya İİK. m. 38 uyarınca ilâm niteliğinde sayılan belgelerden birine dayanıyorsa, usulüne uygun olarak hazırlanan (İİK. m. 145'teki kayıtları da içeren) takip talebine istinâden İcra Dairesi³⁵⁵ tarafından borçlu (ve taşınırın maliki rehin verene) icra emri gönderilir. Borçlu (ve rehin veren üçüncü kişi) bu icra emrine karşı, ancak İİK. m. 33'te sayılan itfa, ihmal ve zamaşımı sebeplerine dayanarak icranın geri bırakılmasını talep edebilir. İİK. m. 33'te öngörülen icranın geri bırakılması sebeplerinin dışındaki sebeplere dayanılarak takibe itiraz edilmesi mümkün değildir. Zîra, takip konusu borç ve rehin hakkı bir ilâmla veya ilâm niteliğindeki bir belgeyle sâbittir.

³⁵⁴ Gerçekten, **POSTACIOĞLU** s. 584, dn. 28'de aynen şöyle demektedir: “Rehinin hüküm fıkrasına mevzu teşkil etmediği halde metinde gösterilen hal tarzının hukuk tekniği bakımından isabetinden şüphe edilebilirse de, Kanun m. 150h'de ilâmların rejimine tâbi kılınması için sadece alacağın ilâma rapdedilmesi kaydını kâfi gördüğüne göre, kanunun ibaresini ihmal etmemek kaygısı bizi zarurî olarak metinde gösterilen hal tarzına götürmektedir. Aksi takdirde maddenin, üzerinde durduğumuz ibaresi bir haşivden ibaret, kalır.”

³⁵⁵ İİK. m. 34; yetki konusunda, “İlamların icrası her icra dairesinden talep olunabilir.” hükmünü öngörmektedir.

(3) Takibin Tarafları

Takibin tarafları, -yukarıda da değindiğimiz gibi- rehinli alacaklı ile borçlu ve rehin konusu taşınır üçüncü bir kişiye aitse bu üçüncü kişidir. Bu nedenle, ödeme veya icra emrinin borçlu ile birlikte rehin veren üçüncü kişiye de tebliğ edilmesi gereklidir. Bu faraziyede, rehinli alacaklı takip talebinde takip borçlusunu sadece borçluyu veya sadece maliki gösterirse; takip borçlusunu gösterilmeyen tarafın sonradan takibe dâhil edilebilip edilemeyeceği sorunu ortaya çıkar. İİK. m. 146 hükmü, ilâmsız takipte borçlu ile birlikte rehin konusu taşınırın maliki üçüncü kişiye de ödeme emri tebliğ edileceğini düzenlemektedir. Buna göre, borçlu ve malikin her ikisine karşı birlikte takip yapılması gerektiğinden, borçlu ile malik zorunlu takip arkadaşlarıdır³⁵⁶. Bu nedenle, taşınır rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı veya ilâmsız takipte hasım olarak gösterilmeyen borçlunun veya malikin daha sonra takibe dâhil edilmesinin mümkün olmadığı kanısındayız³⁵⁷. Bu eksikliği içeren bir takipte ödeme veya icra emri em-

³⁵⁶ KURU, Cilt: 3, s. 2400.

³⁵⁷ Doktrinde ÜSTÜNDAĞ ve KURU, asıl borçlu hariç bırakılarak sadece rehinli taşınırın malikinin takip edilemeyeceğini, malikin yalnızca borçlu ile birlikte takip edilebileceğini belirtmişlerse de, sadece borçlunun takip edilip edilemeyeceği konusunda bir görüş belirtmekten kaçınmışlardır. Özellikle KURU, borçlu ile malik arasında mecburî takip arkadaşlığı olduğunu ifade etmesine rağmen, bu konuda görüş belirtmemiştir. Bkz. KURU, Cilt: 3, s. 2400; ÜSTÜNDAĞ, s. 314. Bu konu, ayrıca taşınmaz rehni bakımından doktrinde farklı fikirlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bir görüşe göre, sadece borçluya karşı yapılan takibe MK. m. 887'de öngörülen muacceliyet ihbarının yapılmış olması koşuluyla malikin daha sonra dâhil edilmesi mümkündür; ancak, sadece malike karşı yapılan takibe borçlunun sonradan dâhil edilmesi mümkün değildir. Çünkü, takipte mecburî takip arkadaşlığı sözkonusu ise de, borçtan şahsen sorumlu olan taraf borçludur. Bkz. ALTAY/ESKİOCAK, s. 245, 247. Yargıtay da bu görüştedir. Yarg. 12. HD., 08.02.2002 T., 1493/2759 (ALTAY/ESKİOCAK, s. 675, ÖKN-90); Yarg. 12. HD., 17.11.1989 T., 4989/14111 (ALTAY/ESKİOCAK, s. 637, ÖKN-32). Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, taraflar arasında zorunlu takip arkadaşlığı bulunduğundan, takip başlangıçta kime karşı yapılmış olursa olsun, diğer tarafın sonradan takibe dâhil edilmesiyle bu usulî eksikliğin giderilmesi mümkündür. Bkz. KURU, Cilt: 3, s. 2413; PEKCANITEZ Hakan, İpoteğin Paraya Çevrilmesiyle İlgili Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 33, 2000, s. 46.

rini alan borçlu veya malik, bu eksiklik nedeniyle takibin iptali konusunda süresiz şikâyet hakkına sahip bulunmaktadır³⁵⁸.

Rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte borçlunun yanı sıra, varsa rehin veren üçüncü kişi malikin de taraf olarak gösterilmesi konusu bağlamında belirtmek gerekir ki; malik, kendisine gönderilen ödeme veya icra emrine karşı -borçludan bağımsız olarak- borçlu ile aynı koşullar içinde def'î ve itirazlarını ileri sürmek hakkına sahiptir³⁵⁹.

(4) Takibin Kesinleşmesi

Borçlu ve varsa rehin veren malik, kendilerine gönderilen ödeme emirlerine karşı yedi gün içinde herhangi bir itirazda bulunmaz ve borcu da on beş gün içinde ödemezlerse takip kesinleşir. Bunun yanında, borçlu veya malik ödeme emrine karşı itiraz ederse takip durur ve takibe devam edilebilmesi için itirazın bertaraf edilmesi gerekir. İtirazın bertaraf edilmesi, rehinli alacaklının itirazın kendisine tebliğinden itibaren altı ay içinde yapacağı başvuru üzerine İcra Mahkemesi tarafından itirazın kesin olarak kaldırılması veya bir yıl içinde genel mahkemelerde açacağı itirazın iptali davası sonucunda verilecek itirazın iptaline ilişkin hükümlerle mümkündür. İtirazın kesin kaldırılması veya itirazın iptali ile takip kesinleşmiş olur ve cebrî icra takibine devam edilir.

İlâmlı icra takibi yapılan hâllerde, borçlu ve varsa rehin veren malike icra emri gönderilir. Borçlu ve malikin bu icra emrine karşı itiraz imkânları yoktur; ancak, İİK. m. 33'te öngörülen itfa, ihmal ve zamanaşımı sebeplerine dayanarak icranın geri bırakılmasını talep edebilirler. Borçlu veya malik, yedi günlük süre içerisinde borcu ödemez ve icranın geri bırakılmasına ilişkin İcra Mahkemesinden bir karar getirmezse, takip kesin-

³⁵⁸ Yargıtay da, taşınmaz rehni hakkında verdiği bir kararda, bu konudaki şikâyetin süresiz şikâyete tâbi olduğunu belirlemiştir. Yarg. 12. HD., 14.02.2006 T., 2005/25861 E., 2006/2389 K. (YKD, 2006/4, s. 607 vd.).

³⁵⁹ POSTACIOĞLU, s. 559-560; ÜSTÜNDAĞ, s. 315 dn. 33'teki yazarlar; CANSAL, Menkul Rehni, s. 148; SEROZAN, Aynı Sözleşme ve Soyutluk, s. 410; bu konu hakkında ayrıca bkz. MK. m. 884.

İşir ve cebrî icraya devam olunur. İcranın geri bırakılması hakkındaki prosedür, İİK. m. 33 ve 33a hükümlerinde düzenlenmiştir.

(5) Rehinin Paraya Çevrilmesi Usulü

Takibin kesinleşmesi üzerine rehinli alacaklının rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesini talep etme hakkı doğar. Rehinli taşınırın satışını talep etme yetkisi kural olarak alacaklının olup, istisnaî hâllerde borçlu da taşınırın paraya çevrilmesini talep edebilir. Gerçekten, İİK. m. 113/I borçlunun talebiyle satışın yapılabileceğini öngörmektedir. Buna göre, rehinli alacaklının taşınırın satışını henüz talep etmediği aşamada, rehinli malın bir an önce satışında borçlunun menfaati varsa (mesela, taşınırın değeri düşüyorsa veya alacağa temerrüt faizi işliyorsa), borçlu da taşınırın satışını talep edebilir. Borçlunun satış talebi üzerine İcra Müdürü taşınırın satışına veya satış talebinin reddine karar verir. İcra Müdürünün verdiği red kararına karşı borçlunun yedi gün içinde verilen kararın olayın mâhiyetine uygun düşmediği gerekçesiyle İcra Mahkemesine şikâyet yoluna başvurmak imkânı vardır.

Somut olayın koşullarına göre, alacaklının veya borçlunun talebi olmadan İcra Müdürü de taşınırın satışına re'sen karar verebilir (İİK. m. 113/II). Örneğin, rehin ve takip konusu taşınırın değerinin hızla düşmesi, taşınırın bakım ve muhafazasının zor ve masraflı olması, taşınır bozulan bir eşyaysa bozulmaya başlamış olması gibi hâllerde, İcra Müdürü taşınırın satışına re'sen karar verebilir.

Rehin konusu taşınırın satışını talep etme süresi, ödeme veya icra emrinin tebliği tarihinden itibaren bir yıldır (İİK. m. 150e/I). Ancak, bu bir yıllık sürenin hesabında, itiraz veya dava hâlinde itirazın kaldırılması için İcra Mahkemesine başvurma veya itirazın iptali davasının açılma tarihinden hükmün kesinleşmesi tarihine kadar veya İcra Dairesinde yapılan taksit sözleşmesi ihlal edilinceye kadar geçen süre dikkate alınmaz (İİK. m. 150e/III; 78/II). Bu süre içinde satış talep edilmez veya satış talebi geri alınıp da yenilenmezse, takip düşer (İİK. m. 150e/II).

Rehin ve takip konusu taşınır, kural olarak açık arttırma suretiyle paraya çevrilir (İİK. m. 114). Açık arttırma suretiyle satışın nasıl yapılacağı İİK. m. 114-118 hükümlerinde düzenlenmiştir. Ayrıca, açık arttırma yoluyla taşınırın satılması hakkında gayrimenkullerin satış prosedürünü düzenleyen İİK. m. 123 vd. hükümleri de kıyasen uygulanır (İİK. m. 150g).

Bu bağlamda, rehin konusu taşınırın açık arttırma yoluyla satışında değinilmesi gereken ve rehinli alacaklılar bakımından önem arz eden bir konu da şudur: Bir taşınır üzerinde rehin hakkı tesis edildikten sonra malik tarafından aynı taşınır üzerinde bir art rehin kurulması ve bu art rehne konu alacağın ilk rehin hakkının taallûk ettiği alacaktan önce muaccel olması nedeniyle art rehinli alacaklının rehnin paraya çevrilmesi talep etmesi faraziyesinde, İİK. m. 115 ve 116'nın öngördüğü rüçhanlı alacakların aşılmasına ilişkin karşılama prensibinin hangi ölçüte göre belirleneceği, çözümlenmesi gereken önemli bir sorun teşkil eder. Bu faraziyede, problem, birinci sıradaki rehinli alacağın tutarının kesin ve net olarak belli olmamasından kaynaklanır. Zîra, yukarıda açıkladığımız üzere, rehin sözleşmesinde rehin konusu alacağın belirlenmiş olması zorunlu olmayıp, belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olması dahi yerelidir. Bu durumda, ilk rehinli alacaklının yaptığı bir icra takibi de sözkonusu olmadığı için rüçhanlı alacağın miktarı belli değildir. Ancak, taşınır rehninde geçerli olan öncelik prensibi uyarınca, ön sıradaki rehinli alacaklının alacağı tümüyle karşılanmadan sonraki sıradaki alacaklılara hiçbir ödeme yapılmaz. Bu nedenle, ön sıradaki rehinli alacaklının alacağının bilinmesi, karşılama prensibine esas olacak rüçhanlı alacak miktarının tespiti, rehinli malın satışı ve buna bağlı olarak art rehinli alacaklının tatmini bakımından büyük önem taşır. Kanımızca, bu olasılıkta sorunun çözümlenmesini sağlayacak olan hukukî dayanak, mükellefiyetler listesine ilişkin İİK. m. 128 hükmü olmak gerekir. Şöyle ki; mükellefiyetler listesi sisteminde icra müdürü birinci sıradaki rehinli alacaklıdan iddia ettiği alacak miktarını sorarak, dayandığı belgeleri isteyecek ve aldığı cevabı art rehinli alacaklıya bildirecektir. Art rehin hakkı sahibi alacaklı da, bildirilen bu alacağa veya miktarına itiraz ettiği takdirde, İİK. m. 128'in öngördüğü prosedür uyarınca sözkonusu sorun İcra Hukuk Mahkemesi tarafından istihkak davasına ilişkin usul ve kurallar doğrultusunda çözüme kavuşturulabilecektir. Aynı şekilde, malik birinci sıradaki rehin hakkı sahibine bazı ödemeler yapmış olmasına rağmen ilk rehin hakkı sahibi bu hususu kabul etmediği tak-

dirde, malikin ve art rehinli alacaklının başvurabileceği hukukî çare, yine mükellefiyetler listesi çerçevesinde istihkak prosedürü olacaktır. Taşınmaz rehni ile taşınır rehnine ilişkin müşterek hükümler arasında yer alana İİK. m. 150g hükmü, rehinli malın satışı konusunda mükellefiyetler listesini düzenleyen İİK. m. 128'in taşınır rehinlerinde de kıyasen uygulanabileceğini öngördüğünden, bu çözüm tarzının pozitif dayanağını, rehinler için ortak hüküm olan İİK. m. 150/g hükmünün yollamasıyla İİK. m. 128 hükmü teşkil etmektedir.

Takip konusu rehinli taşınırın açık artıma yoluyla satışı kural olmakla birlikte, İİK. m. 119'da öngörülen istisnaî hallerde taşınırın pazarlık suretiyle satışı da mümkündür. Buna göre, bütün ilgililer (alacaklı, borçlu, malik ve diğer hak sahipleri) isterse, borsa veya piyasada fiyatı bulunan mallar için o günün piyasasında geçerli olan fiyat teklif edilirse, arttırmada maden kıymetini bulmamış olan altın ve gümüş eşyaya bu kıymet verilirse, taşınırın kıymeti hızla düşüyorsa veya taşınırın bakım ve muhafazası masraflıysa yahut da taşınırın tahmin edilen değeri bir milyar TL'yi (bin Yeni Türk Lirasını) geçmiyorsa, taşınır pazarlık suretiyle satılabilir.

(6) Usulsüz Rehinde Rehnin Paraya Çevrilmesi

Usulsüz rehnin mevcut olduğu durumlarda, paraya çevrilmesi sözkonusu olan bir taşınır eşya mevcut olmadığından ve alacak da bizâtihi para veya mislî bir eşya ile teminat altına alınmış bulunduğundan, alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurmadan, doğrudan mülkiyetindeki rehin konusu paradan alacağını alması veya elindeki mislî eşyayı kendisinin paraya çevirmesi düşünülebilir³⁶⁰ ise de, kanımızca böyle

³⁶⁰ HELVACI, s. 116; yazara göre usulsüz rehnin sözkonusu olduğu hâllerde, borç ödenmediği takdirde, alacaklı cebri icra yollarına başvurmak zorunda olmaksızın rehin konusu mislî eşyayı paraya çevirmek hakkına sahiptir. Yazarın bu görüşünden, konusu para olan usulsüz rehinlerde de rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurulmasının gerekli olmadığı ve alacaklının alacağını doğrudan rehin konusu paradan tahsil edebileceği sonucu çıkmaktadır. ; CANSEL, Menkul Rehni, s. 67; usulsüz rehin konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. HELVACI, s. 113 vd.; WIELAND, s. 710-711.

bir yaklaşım vârit değildir. Şöyle ki, rehinli alacaklının alacağının miktarı henüz belirlenmeden ve rehin veren ile borçluya bir savunma ve itiraz imkânı verilmeden, alacaklının alacağını doğrudan rehin konusu paradan veya mislî eşyadan alabileceğini kabul etmek hukuka uygun değildir. Zîra borçlunun (ve rehin veren üçüncü kişinin), alacaklının yapacağı rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takibe karşı bir takım müdafaa imkânları vardır. Mesela, borçlu (veya rehin veren üçüncü kişi), alacağın ödendiğini dolayısıyla rehin hakkının sona erdiğini, alacak miktarının alacaklının iddia ettiği miktarda olmadığını ileri sürebilir. Alacaklının, alacağını doğrudan rehin konusu paradan (veya mislî eşyadan) alabileceğini kabul etmek, borçlunun ve rehin verenin bütün bu savunma imkânlarını ellerinden almak anlamına gelir ki; bunun da hukuka uygun olmadığı her türlü îzahtan vârestedir.

Bu nedenle, usulsüz rehinde de alacaklı, alacağının tahsili amacıyla İİK m. 145 vd. hükümlerine göre rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı veya ilâmsız takip yapmalıdır. Buna göre, alacağın ödenmesi konusunda borçluya ve rehin veren üçüncü kişiye ödeme emri veya icra emri gönderilir. Alacaklının yapmış olduğu bu takip kesinleşirse, alacaklı, doğrudan rehin konusu para veya mislî eşyadan tatmin edilir. Rehin konusu para (veya mislî eşya), alacağı karşılamaya yetmezse, rehinli alacaklıya rehin açığı belgesi verilir ve alacaklı bu belgeye istinâden alacağının kalan kısmı için adî takip yollarına başvurabilir. Ancak, rehin konusu para, alacak miktarından fazla ise, arta kalan miktar rehin verene iade edilir.

B. FER'Î HAKLAR

1. Rehin Konusu Şeyin Muhafazası ve Değerinin Korunması Amacıyla Yapılan Masrafları Talep Etme Hakkı

Teslime bağlı taşınır rehininin kurulmasının temel koşulu rehin konusu taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya devredilmesi olduğundan ve rehin hakkının devamı süre-

since taşınır rehinli alacaklının zilyedliğinde kalacağından, rehinli alacaklının bu malın muhafazası için bazı masraflar yapması gerekebilir.

Geçekten, aşağıda da inceleyeceğimiz üzere, rehinli alacaklı taşınırın muhafazası sağlama ve değerini koruma borcu altındadır. Alacaklı, bu borcunu yerine getirmek amacıyla taşınır malın niteliğine göre bazı masraflar yapmış olabilir. Alacaklının malın muhafazası ve değerinin korunması amacıyla yaptığı masraflara örnek olarak, malın saklanması için bir depo kiralaması veya kiralık kasa tutması ya da güvenlik sistemi kurması, mal bozulacak cinstense malın ilaçlanması, bozulan malı tamir ettirmesi gösterilebilir. Ayrıca, taraflarca (alacaklı ve malik) malın alacaklı tarafından sigorta ettirileceği kararlaştırılmışsa, alacaklı sigorta primlerine ilişkin olarak yaptığı masrafları da aksi kararlaştırılmış olmadıkça talep edebilir. Doktrinde, rehinli alacaklının bu talep hakkına ilişkin olarak vedia akdi³⁶¹, intifa hakkı³⁶² ve vekâletsiz iş görmeye³⁶³ ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir³⁶⁴.

Rehinli alacaklının, malın muhafazası ve değerinin korunması amacıyla yaptığı masraflara ilişkin talep hakkı, yasal borç ilişkisinin mâhiyetinden kaynaklanmaktadır. Ancak, taraflar bu tür masrafların alacaklının üzerinde kalacağı, diğer bir deyişle rehin verenden talep edilemeyeceğini de kararlaştırabilirler.

Rehinli alacaklı, malın kendisinin ve değerinin korunması, bakımı, değiştirilmesi ve zorunlu hâllerde BK. m. 92 hükmüne kıyasen satılması gibi işlemler dolayısıyla yaptığı zorunlu ve faydalı masrafları malikten talep etme hakkına sahiptir. Ayrıca, alacaklı mala yaptığı lüks masraflar bakımından sökülmeye elverişli şeyler ise sökme hak-

³⁶¹ GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1109.

³⁶² HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 357.

³⁶³ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 494; SAYMEN/ELBİR, s. 653-654; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 357; WIELAND, s. 724.

³⁶⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 165, 169. Bununla birlikte, bazı yazarlar eşyanın muhafazası için yapılan masrafların vedia akdi hükümlerine, eşyanın bakımı için yapılan masrafların ise vekâletsiz iş görme hükümlerine göre talep edilebileceğini ifade etmektedirler. Bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; ERTAŞ, s. 554; AYAN, s. 236

kına da sahiptir³⁶⁵. Hangi masrafların zorunlu ve faydalı masraf kavramının içine girdiği, malın özellikleri de dikkate alınarak MK. m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralına göre belirlenir.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, malın ve değerinin korunması için yapılan masraflardan dolayı rehinli alacaklının mal üzerinde hapis hakkı vardır³⁶⁶. Bu nedenle, rehinli alacaklı yaptığı masraflar ödenmeden taşınırı iadeye zorlanamaz.

2. Rehlin Konusu Şeyin Verdiği Zararların Tazmin Edilmesini Talep Etme Hakkı

Teslime bağlı taşınır rehninde, rehinli taşınır rehinli alacaklının zilyedliğinde bulunacağından, bu taşınırın bazı durumlarda zarara yol açması sözkonusu olabilir. Mesela, rehinli taşınırın bozulan cinste bir mal olması ve bu malın bozulmasıyla birlikte alacaklının diğer mallarının da zarar görmesi söz konusu olabilir. Bu hâlde, rehinli alacaklı taşınırın verdiği zararları malikten talep edebilir. Özellikle, rehin konusu taşınırın bozulduğu ve malikin malı değiştirmedeği ve borçlunun da borcu ödeyerek taşınırı rehinden kurtarmadığı durumlarda malın alacaklının malvarlığına zarar vermesi sözkonusu olabilir. Belirttiğimiz gibi, malikin bu zararları malikten talep etme hakkı vardır. Hatta, rehin konusu borç ödense ve rehin hakkı buna bağlı olarak sona erse bile, alacaklı malı iadeye zorlanamaz. Zîra, rehinli alacaklının malvarlığına vâki zararlardan dolayı sözkonusu taşınır üzerinde hapis hakkı vardır.

Rehinli alacaklının taşınırın verdiği zararlar konusunda sahip olduğu talep hakkı ile ilgili olarak vedia akdine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir³⁶⁷.

³⁶⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 168-169; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 357; WIELAND, s. 724; AYAN, s. 229.

³⁶⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 169; CANSEL, Hapis Hakkı, s. 143; AYAN, s. 229.

3. Aynî Hak Sahibi Olmasından Kaynaklanan Hakları

Teslime bağı taşıdır rehni, sınırlı bir aynî hak niteliğinde olduğundan rehinli alacaklı mala karşı vâki olacak saldırılara karşı aynî hakkından kaynaklanan bütün hakları kullanabilir³⁶⁸. Hatta, alacaklının bu hakları kullanması bazı durumlarda, rehin konusu taşıdırı koruma borcunun ifası için bir zorunluluk teşkil eder.

Rehinli alacaklı aynî hakkına dayanarak malı gaspeden kimselere karşı (malik de dahil olmak üzere) istihkak davası açabilir. Aynı şekilde, rehinli malın haczi durumunda, rehinli alacaklı İİK. m. 96 vd. hükümlerine göre istihkak iddiasında bulunabilir. Gerçekten, rehinli alacaklının, zilyedliğinde bulunan taşıdırın kendi alacaklıları tarafından haczedilmesi durumunda İİK. m. 96 hükmüne göre, malın kendisine ait olmadığını, rehin ilişkisi sebebiyle zilyedliğinde bulunduğunu ileri sürmesi ve bunu kanıtlayarak taşıdırı hacizden kurtarması mümkündür³⁶⁹. Hatta, kanımızca, alacaklının bu şekilde davranması kendisi için bir hak olduğu kadar aynı zamanda bir borç da teşkil eder. Zîra, rehinli alacaklı MK. m. 945/II hükmüne göre taşıdırın kaybolması, çalınması veya başka bir suretle yitirilmesi nedeniyle doğan zararlardan kusurlu olmasa dahi sorumludur.

4. Zilyedlikten Doğan Talep Hakları

Rehinli alacaklı, rehin zilyedliği süresince mala karşı sözkonusu olacak her türlü gasp ve saldırıya karşı MK. m. 981 vd.'de düzenlenen savunma vâsıtalarından fayda-

³⁶⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 151.

³⁶⁸ WIELAND, s. 719; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493; SAYMEN/ELBİR, s. 653; CANSEL, Menkul Rehni, s. 151; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1104; AYAN, s. 235.

³⁶⁹ ÜSTÜNDAĞ, s. 219 vd.

lanma hakkına sahiptir³⁷⁰. Rehinli alacaklı, malike karşı dahi zilyedlikten doğan savunma vasıtalarını kullanabilir³⁷¹.

Gerçekten, rehinli alacaklı her türlü gasp ve saldırıyı MK. m. 981 uyarınca kuvvet kullanmak suretiyle defetmek, malın gaspedilmesi hâlinde MK. m. 982 hükmüne göre geri alma ve tazminat davaları açmak, mala yapılan saldırıların MK. 983 gereğince önlenmesine, sona erdirilmesine ve bunlardan doğan zararın giderilmesine yönelik davalar açmak, MK. m. 989 hükmünde düzenlenen taşınır davasını açmak hakkına sahiptir.

Bu bağlamda, zilyedlikten doğan talep haklarını kullanmanın rehinli alacaklı için bir hak yanında bir borç da teşkil edip etmediği incelenmelidir. Kanaatimizce, rehin konusu taşınır mala rehin hakkına dayalı olarak rehinli alacaklı hem dolaylı zilyed, hem de malın kendisine teslim edilmiş olması hâlinde dolaysız zilyed bulunduğundan, dürüstlük kuralları uyarınca zilyedliğin korunması için gerekli olan savunma vâsıtalarına başvurmak alacaklı için bir hak yanında, aynı zamanda bir borç da teşkil eder. Zîra, alacaklı rehinli malın korunması ve değerinin muhafaza altına alınması borcu altındadır (MK. m. 945). Bu borcun kapsamına, alacaklının zilyedliğin korunması yollarına başvurması da girmektedir. Aynı şekilde, zilyedliğin güvenilir bir üçüncü kişide bulunduğu faraziyede de, mala karşı yapılan tecavüzlerin kendisine bildirilmesinden sonra alacaklının zilyedliğin korunması için gerekli yollara başvurmasının bir borç teşkil ettiği, hatta bunun için, tarafların bu konuda ayrıca sözleşme yapmış olmalarına ihtiyaç olmadığı kanısındayız.

Malın dolaysız zilyedliğinin taraflarca kararlaştırılan güvenilir bir üçüncü kişiye devredildiği hâllerde de, rehinli alacaklının zilyedlikten doğan talep haklarını ve malın korunması için gerekli olan muhafaza vasıtalarına başvurması gereklidir. Çünkü, bu faraziyede rehinli malın dolaysız zilyedliği üçüncü kişide ise de, bu kişi mala rehinli alacaklı için zilyed bulunmaktadır ve bu hâlde dahi rehinli alacaklının rehin hakkına dayalı dolaylı zilyedliği devam etmektedir. Güvenilir üçüncü kişi ise, mala sadece baş-

³⁷⁰ WIELAND, s. 719-720; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493; SAYMEN/ELBİR, s. 653; CANSEL, Menkul Rehni, s. 151; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1103-1104; AYAN, s. 235.

³⁷¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 151.

kası için zilyed bulunduğundan, rehinli alacaklı adına mala karşı yapılacak tecavüzlerde zilyedliğin korunması için MK. m. 981-982 hükümlerinde öngörülen imkanları kullanabilir³⁷². Ayrıca, üçüncü kişi mala karşı bir tecavüzün vuku bulması hâlinde durumu derhal rehinli alacaklıya bildirmelidir. Başkası için zilyed olan kişinin malik ile alacaklı tarafından birlikte kararlaştırılmadığı, bu kişinin sadece alacaklı tarafından belirlendiği hâllerde de aynı durum sözkonusudur.

³⁷² OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 59.

IV. ALACAKLININ BORÇLARI VE SORUMLULUĞU

A. ASLÎ BORÇLAR

1. Rehin Hakkı Sona Erince Rehin Konusu Eşyayı Geri Verme (İade) Borcu

Taşınır rehninde, rehin hakkının temel fonksiyonu alacağı teminat altına almak olduğundan ve bu nedenle rehin alacağın fer'î niteliğinde bulunduğundan, alacak hakkının sona ermesiyle birlikte rehin hakkı da sona erer. Bu nedenle, rehin hakkını sona ermesiyle birlikte alacağı teminat teşkil etmek üzere rehin zilyedliği alacaklıya veya güvenilir üçüncü bir kişiye devredilmiş olan taşınırın hak sahibine iadesi gereklidir (MK. m. 944/I). Rehinli alacaklının taşınırını iade borcunun sözkonusu olabilmesi için önem arz eden husus, ister alacağına bağlı sebeplerle olsun, isterse alacaktan bağımsız nedenlerle olsun rehin hakkının sona ermiş olmasıdır.

Taşınırın iade edilmesi için, borcun itfa nedeniyle sona ermiş olması zorunlu olmayıp, borcun takas, ibra, yenileme gibi nedenlerle sona erdiği hâllerde de taşınırın hak sahibine iadesi gereklidir. Şu kadar ki, alacağın sona ermesine bağlı olarak rehinli alacaklının taşınırını iade borcunun sözkonusu olabilmesi için borcun tümünün sona ermiş ve buna bağlı olarak da rehin hakkının ortadan kalkmış olması zorunludur³⁷³. Zîra, taşınır rehninde geçerli olan ve Medeni Kanunumuz'da da düzenlemesini bulan teminatın bölünmezliği ilkesi uyarınca, malik borcun bir bölümünün ödenmesi (sona ermesi) nedeniyle rehinli taşınırın veya taşınırın bir kısmının iadesi talep edemez (MK. m. 944/II). Meğer ki, taraflar kendi aralarında borcun sona erme miktarı nispetinde taşınırın

³⁷³ WIELAND, s. 722.

veya taşınırın bir bölümünün malike iade edileceğini kararlaştırmış olsunlar³⁷⁴. Böyle bir anlaşmanın kural olarak aynî etki taşıdığı ve herkese karşı ileri sürülebileceği konusunda gerekli açıklamaları yukarıda yapmıştık³⁷⁵.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi; borcun sona ermeyip, sadece rehin hakkının sona erdiği durumlarda da, taşınırın hak sahibine iadesi gereklidir. Zira, taşınır rehin hakkına istinâden alacaklının veya güvenilir üçüncü kişinin zilyedliğinde bulunmaktadır. Mesela, alacaklının rehin hakkından feragati veya rehinli taşınırın borçtan şahsen sorumlu olmayan üçüncü bir kişiye ait olması faraziyesinde, borcun nakline malikin rıza göstermemesi hâlinde alacak devam etmesine rağmen rehin hakkı sona erer (BK. m. 176/II). Bu nedenle, bu gibi hâllerde de taşınırın hak sahibine iadesi gereklidir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; bu faraziyede, teslimine bağlı taşınır rehni herhangi bir sebeple sona ermesine rağmen alacağın varlığı devam ettiğinden, alacaklı lehine sözkonusu mal üzerinde bir hapis hakkının doğması sözkonusu olabilir. Zira bu hâlde, hapis hakkına konu olacak mal malikin rızası ile alacaklının zilyedliğinde bulunmakta ve her ne kadar rehin hakkı sona ermiş ise de sözkonusu mal alacağı teminat altına almak üzere daha önce alacaklıya verildiğinden alacakla taşınır arasındaki bağlantı koşulu da gerçekleşmiş olmaktadır. Bunların yanı sıra, hapis hakkının diğer bir koşulu olan alacağın muacceliyeti koşulunun da gerçekleşmesi gereklidir. Bu durumda, alacaklı lehine bir hapis hakkı doğduğundan mal üzerinde başka haklar doğmuşsa, mesela malın mülkiyeti borçtan sorumlu olmayan bir üçüncü kişiye devredilmişse veya mal üzerinde üçüncü kişi lehine bir art rehin hakkı kurulmuşsa, bu haklar arasındaki sıra ilişkisinin nasıl olacağı önemli bir sorun teşkil eder. Kanaatimizce, hapis hakkının doğumu koşulları mevcut olmadan gerçekleştirilen mülkiyetin devri veya rehin hakkı tesisi işlemi hapis hakkından önce gelir ve mülkiyetin devrinde hapis hakkı ortadan kalkar. Hapis hakkının doğumu için gerekli koşullar oluşmadan önce kurulan rehin hakkı da hapis hakkından önce geleceğinden, taşınırın rehinli alacaklıya teslim edilmesi gerektiği kanı-

³⁷⁴ Tarafların aralarında yaptıkları sözleşme ile borcun bir bölümünün sona ermesi durumunda rehinli taşınırın veya taşınırın tümünün malike iade edileceğini kararlaştırmaları hâlinde rehin hakkı da sona erer. Çünkü, rehin konusu taşınırın veya taşınırın tümünün zilyedliği malike devredilmekte ve teminat teşkil edecek bir mal kalmamaktadır.

³⁷⁵ Bkz. yukarıda II.

sındayız. Bu hâlde, hapis hakkı sahibi hapse konu eşyanın zilyedliğini kaybettiğinden hapis hakkı da sona erer.

Taşınırın kendisine iade edileceği hak sahibi, malik olabileceği gibi, art rehinli alacaklı veya başka hak sahipleri de olabilir³⁷⁶. Ancak, taşınırın iade edileceği kişi konusunda dikkat edilmesi gereken husus, alacaklının kendisine bildirilmiş olmadıkça taşınır yeni malike veya taşınır üzerinde hak iktisap eden diğer kişilere iade etme borcunun sözkonusu olmayacağı, alacaklının rehin veren malike yaptığı iadenin kendisini borçtan kurtaracağıdır. Ancak, rehinli alacaklı kendisine bildirimde bulunulmamış olmasına rağmen, taşınırın mülkiyetinin yeni malike devredildiğini veya taşınır üzerinde başka bir hak kurulduğunu biliyorsa ve buna rağmen taşınır rehin veren malike iade ediyorsa, kanımızca, zarar gören hak sahiplerine karşı haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olur.

Taşınır üzerinde art rehin kurulması faraziyesinde ise, art rehinin kuruluşu için ilk rehinli alacaklıya rehin hakkı sona erince taşınır art rehinli alacaklıya vermesi konusunda ihbarda bulunulduğundan, alacaklının taşınırın zilyedliğini artık malike değil, art rehinli alacaklıya devretmesi gereklidir.

Rehinli alacaklı, zilyedliğinde bulunan taşınır iade etme borcunun doğmasına rağmen, malı hiç iade etmeyebilir veya hak sahibi olmayan birine iade edebilir yahut da bu taşınır üzerinde bir takım tasarruflarda bulunabilir. Bu durumda, rehinli alacaklı malike ve diğer hak sahiplerine karşı her türlü zarardan dolayı kusursuz sorumluluğa tâbidir³⁷⁷.

Alacaklı taşınır iade etmezse, malik veya art rehin kurulan hâllerde art rehin hakkı sahibi alacaklı, malın iadesi konusunda rehin hakkı sona eren alacaklıya karşı MK. m. 683/II hükmüne göre aynî hakka dayalı bir dava olan istihkak davası açabilir-

³⁷⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 244; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 497; FEYZİOĞLU/DOĞANAY/AYBAY, s. 231; TEKİNAY, s. 137; AYAN, s. 229.

³⁷⁷ ÖZEN, s. 191 vd.

ler³⁷⁸. Ayrıca, bu süreçte mala gelen bütün zararlardan dolayı malı elinde bulunduran eski rehinli alacaklı sorumludur³⁷⁹. Zira alacaklı, alacak ve rehin hakkı sona ermesine rağmen malı elinde bulundurduğundan haksız zilyed konumundadır ve haksız zilyedin sorumluluğuna tâbidir.

Diğer yandan, alacaklı malı hak sahibi olmayan bir kimseye iade etmişse, mesela taşınır üzerinde art rehin kurulmasına ve kendisine hakkı sona erince taşınırı art rehinli alacaklıya veya diğer hak sahiplerine iade etmesi hususunda ihbarda bulunulmasına rağmen malı malike iade etmişse, sözkonusu hak sahiplerinin uğradığı zararlardan dolayı sorumludur. Burada, alacaklı bile bile hak sahiplerinin menfaatlerine aykırı davranmaktadır. Ancak, alacaklı herhangi bir bildirim yapılmamışsa, alacaklının malı malike iade etmesi gereklidir. Gerçekten, art rehin hakkının kurulması için ilk rehinli alacaklıya ihbarda bulunulması kurucu bir şart olduğundan, böyle bir bildirim yapılmamış olması hâlinde malın malikten başka bir kimseye iadesi sözkonusu olmayacaktır.

Son olarak da, alacaklının malı iade etmeyip bir takım tasarruflara konu etmesi sözkonusu olabilir. Hemen belirtmek gerekir ki, alacaklı rehin hakkı sona erdiği anda emin sıfatıyla zilyed konumundan çıkıp haksız zilyed sıfatını taşır. Bu nedenle, alacaklının iade etmesi gereken mal üzerinde yapacağı işlemlerin geçerliliği incelenirken öncelikle bu nokta üzerinden hareket edilmelidir. Buna göre, alacaklının mal üzerinde yapacağı işlemler karşı taraf iyiniyetli olsa dahi geçersizdir. Malik, haksız zilyedin yaptığı işlemler nedeniyle taşınırın zilyedliğini elinde bulunduran kişilere karşı MK. m. 683/II hükmü uyarınca istihkak davası ile MK. m. 989 vd. hükümlerine göre taşınır davası açabilir³⁸⁰. Ayrıca, sözkonusu işlemler nedeniyle doğan zararlardan dolayı alacaklı başta malik olmak üzere hak sahiplerine karşı sorumludur³⁸¹.

³⁷⁸ ÖZEN, s. 79; WIELAND, s. 722; yazara göre, taşınırı iade borcu rehin sözleşmesinden doğan bir borç olup, malik taşınırın iadesi konusunda ayrıca rehin sözleşmesine dayalı olarak on yıllık zamanaşımı süresi içinde malı elinde bulunduran alacaklıya karşı iade talebinde bulunabilir.

³⁷⁹ ÖZEN, s. 191.

³⁸⁰ ÖZEN, s. 78 vd.

³⁸¹ ÖZEN, s. 191 vd.

Alacaklının iade borcuna karşılık gelen taşınırın iadesini talep etme hakkı, taraflar arasında sözkonusu olan yasal borç ilişkisinden doğan ve aynî etkiye sahip olan bir haktır³⁸². Bu nedenle, mülkiyetin devri hâlinde yeni malik, art rehin kurulan hâllerde art rehinli alacaklı veya diğer hak sahipleri, taşınırın iadesini alacaklıdan veya rehinli alacak sona ermeden önce üçüncü bir kişiye temlik edilmişse alacağı temellük eden kişiden isteyebilirler. Bu konu özellikle malı elinde bulunduran alacaklının iflâs etmesi durumunda önem arzeder. Şöyle ki; alacak ve buna bağlı olarak rehin hakkının sona ermesine rağmen malı elinde bulundurmaya devam eden kişi (eski alacaklı) iflâs ederse, hak sahipleri kanundan doğan aynî talep hakkına dayanarak sözkonusu taşınırın iadesini iflâs masasından talep edebilirler. Taşınırın iadesini talep etme hakkı, bir şahsî talep hakkı, yani alacaklı için şahsî bir borç olsaydı, İİK. m. 184 uyarınca müflisin bütün malları bir masa oluşturacağından ve İİK. m. 206’da düzenlenen sıra çerçevesinde alacaklıların tatminine özgüleneceğinden, hak sahiplerinin de taşınırın parasal değerini hesaplayarak alacaklarını iflâs masasına yazdırmaları ve iflâs idaresince hazırlanacak sıra cetveline göre taşınırın parasal değerini almaları sözkonusu olacaktır.

Tarafların yaptıkları sözleşme ile sona eren borçla orantılı olarak taşınırın bir kısmının veya taşınırlardan birkaçının iade edileceğini kararlaştırmaları durumunda, iade borcunun kaynağı tarafların yapmış oldukları ve yasal borç ilişkisini kapsamını değiştiren aynî etkili sözleşmedir. Bu nedenle, sözleşmeye göre taşınırın iadesinin talep edilmesi de aynî etkili bir hakkın ileri sürülmesi niteliğindedir³⁸³.

³⁸² Doktrinde, aynı doğrultuda geri verme borcunun rehin oluşturduğu yasal borç ilişkisinden kaynaklandığı ifade edilmektedir: KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 496; ancak, taşınırın iade etme borcunun rehin sözleşmesinden kaynaklanan bir borç olduğunu ileri sürenlerin varlığına da işaret etmek gerekir: WIELAND, s. 722. Taşınırın iade borcunun rehin sözleşmesinden kaynaklandığı görüşüne katılmayı mümkün görmüyoruz. Çünkü, taşınırın iade edilmesi borcu, Kanun’un rehin hakkının sona ermesine bağlamış olduğu ve taraflarca rehin sözleşmesinde kararlaştırılmasına gerek olmadan kendiliğinden sözkonusu olan ve KÖPRÜLÜ/KANETİ’nin de isâbetle belirttikleri gibi yasal borç ilişkisinden kaynaklan bir borçtur.

³⁸³ Tarafların, yasal borç ilişkisinin emredici olmayan içeriğine ilişkin olarak aynî etkili sözleşme yapabileceklerini ve bu sözleşmeden doğan hakların kural olarak herkese karşı ileri sürülebileceğini yukarıda belirtmiştik. Bkz. yukarıda II.

Usulsüz rehinde de, alacak ödenince alacaklının rehin konusu misli eşyayı aynı cins ve miktarda rehin verene iade etmesi gereklidir³⁸⁴. Alacaklı rehin konusu eşyayı iade etmediği takdirde, rehin veren bunun iadesi için nisbî hakkına dayanarak dava açabilir. Rehlin verenin burada dayanabileceği bir aynî hakkı yoktur. Rehlin verenin, rehin konusu mislî eşyayla aynı cins ve miktarda eşyanın kendisine iade edilmesini talep etme hakkı, rehinli alacaklıyla ararındaki rehin sözleşmesine dayanır. Mahkemece, rehin konusu kadar mislî eşyanın rehin erene iadesine, bu miktarda mislî eşya alacaklının yedinde bulunmadığı takdirde bu miktar malın değerinin rehinli alacaklıdan alınmasına karar verilmek gerekir. Bu ilâmı alan alacaklı, taşınır bir eşyanın teslimine dair ilâmların icrasını düzenleyen İİK. m. 24 hükmüne göre, rehin konusu taşınır kadar mislî eşyanın veya değerinin kendisine verilmesini sağlayabilir. Ancak, rehin kurulurken rehin konusu mislî eşya alacaklının mülkiyetine karıştığından, alacaklının iflâs etmesi durumunda, rehin verenin alacağını iflâs masasına yazdırmak dışında başvurabileceği bir yol yoktur. Oysa, teslimine bağlı taşınır rehninde, alacaklı iade borcunu yerine getirmediği takdirde, rehin veren hem iade borcunu düzenleyen kanun hükmüne, hem de mülkiyet hakkına dayalı olarak rehin konusu taşınırın iadesini talep etmektedir. Bu nedenle, alacaklı iflâs etse bile, rehin veren aynî hakkına (mülkiyet hakkına) dayanarak iade borcunun ifasını iflâs masasına karşı da ileri sürebilmek hakkını hâizdir.

2. Rehlin Konusu Mal Üzerinde Tasarrufta Bulunmama Borcu

Taşınır rehninde, rehin hakkı devam ettiği sürece rehinli alacaklı rehin konusu taşınır malın rehin zilyedliğini malikin rızası ile rehin hakkına istinâden elinde bulundurur. Bu süreçte, rehinli taşınır rehinli alacaklının bir takım hukukî ve fiili tasarruflarına açık ve müsait bir vaziyettedir.

Medeni Kanunumuz, rehinli alacaklının mal üzerinde tasarrufta bulunmasını yasaklamıştır. Gerçekten, MK. m. 945/II hükmüne göre, rehinli alacaklı taşınırın devri

³⁸⁴ WIELAND, s. 710.

ve malikin rızası olmadan rehni hâlinde doğan bütün zararlardan sorumludur. Malı devreden veya malikin rızası olmadan rehnedene alacaklının kusursuzluğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulması mümkün değildir³⁸⁵. Çünkü Kanunumuz, rehin hakkının en ağır şekilde ihlâl edilmesi anlamını taşıyan³⁸⁶ bu tasarrufları yapan alacaklının başka hiçbir araştırma yapılmadan kusurlu sayılacağını ve alacaklının doğan bütün zararlardan dolayı sorumlu olacağını düzenlemiştir. Bu sorumluluk, bir kusursuz sorumluluk hâlidir³⁸⁷. Buna benzer kusursuz sorumluluk hâlleri, vedia akdinde müstevdinin sorumluluğu bakımından BK. m. 465/II'de, otelci ve hancıların sorumluluğu bakımından da BK. m. 478'de düzenlenmiştir.

Rehinli taşınırın devri veya malikin rızası olmadan rehnedilmesi hâlinde lehine bu tasarrufta bulunulan kişi iyiniyetli olmak koşuluyla sözkonusu hakkı kazanır. Zîra, rehinli alacaklı emin sıfatıyla zilyedir ve emin sıfatıyla zilyeden iyiniyetle edinilen haklar korunur.

Aynı şekilde, malın güvenilir bir üçüncü kişide bulunduğu hâllerde de malın dolaylı zilyedliği rehinli alacaklıda bulunduğundan, alacaklının zilyedliğin havalesi yoluyla gerçekleştirdiği tasarruflar ve bu bağlamda malın mülkiyetinin iyiniyetli üçüncü kişilere devri işlemi geçerlidir. Zîra, rehinli alacaklı malın dolaylı zilyedliğini ve emin sıfatıyla zilyedliğini elinde bulundurmakta, güvenilir üçüncü kişi de rehinli alacaklı için zilyed konumunda yer almaktadır. Rehlinli alacaklı yaptığı bu tasarruflardan dolayı diğer hak sahiplerine karşı tek başına sorumludur.

Kanunumuzun yasakladığı devrin kapsamına, satım sözleşmesine dayalı olarak yapılan devrin yanı sıra, bağışlama, trampa gibi işlemler sonucunda gerçekleştirilen devirler de girer³⁸⁸. Malın iyiniyetli üçüncü kişiye devredilmesiyle birlikte, malı devreden rehinli alacaklının rehin hakkı da dâhil olmak üzere, mal üzerindeki bütün haklar

³⁸⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 783; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 496; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108; CANSEL, Menkul Rehni, s. 175; AYAN, s. 199.

³⁸⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 175; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108.

³⁸⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 175; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 496; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 783; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108; AYAN, s. 237.

³⁸⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 170; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108.

sona erer. Bu nedenle, sözkonusu devir işlemi sonucunda gerek malikin, gerekse diğer hak sahiplerinin zarara uğrayacakları açıktır.

Ayrıca, malın devredilmesi veya rehnedilmesi (malın alt rehinli alacaklı tarafından paraya çevrilmesi hâlinde) rehinli alacaklının iade borcunu imkânsız hâle getiren tasarruflardır³⁸⁹. Çünkü, borçlunun borcunu ödemesi hâlinde rehinli alacaklının malike iade etme borcu altında olduğu taşınır mal devir veya rehin nedeniyle başkasının eline geçmiş bulunmaktadır.

Rehinli malın zilyedliğinin güvenilir bir üçüncü kişiye devredildiği hâllerde, bu üçüncü kişinin yaptığı tasarruflar, lehine tasarrufta bulunulan kişilerin iyiniyetli olmaları koşuluyla geçerlidir. Çünkü, rehinli malın dolaysız zilyedliğini elinde bulunduran güvenilir üçüncü kişi, başkası (rehinli alacaklı) için zilyedir. Bir mala başkası için zilyed bulunan kişiler de emin sıfatıyla zilyed sıfatını haiz olduklarından, bu kişilerden iyiniyetle hak kazanılması mümkündür³⁹⁰. Rehın konusu taşınırın zilyedliğinin malik ve alacaklı tarafından birlikte kararlaştırılan üçüncü kişiye devredildiği bu gibi hâllerde, güvenilir üçüncü kişinin yaptığı tasarruflardan dolayı alacaklının herhangi bir sorumluluğu sözkonusu değildir³⁹¹.

Aynı şekilde, rehinli malın zilyedliği güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmeyip de rehinli alacaklıya devredilirse ve rehinli alacaklı tarafından da malın korunması amacıyla bir zilyed yardımcısı kullanılırsa, bu zilyed yardımcısının mal üzerinde yaptığı tasarruflar geçersizdir. Zîra, bu kişi malın aslî veya fer'î zilyedi olmayıp, bu nedenle emin sıfatıyla zilyedi de değildir³⁹². Rehınli alacaklının zilyed yardımcısı olan bu kişinin yaptığı tasarruflar nedeniyle herhangi bir zarar vuku bulmuşsa; mesela, bu tasarruflar geçersiz olmasına rağmen mal bulunamamışsa veya bulunmuş olup da malı elinde bulunduran kişi bu malı MK. m. 989/II hükmüne göre bir pazardan veya açık arttırmadan iyiniyetle edinmişse ve malın bu kişiden taşınır davası ile alınması ancak bedelinin ödenmesi suretiyle sözkonusu olmuşsa, rehinli alacaklı doğan zararlardan dolayı sorum-

³⁸⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 175.

³⁹⁰ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 98.

³⁹¹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 167.

³⁹² OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 59, 98; SEROZAN, Taşınır Eşya Hukuku, s. 105.

ludur. Rehinli alacaklı sözkonusu davranıştan haberdar olur olmaz, malın dolaysız zilyedliğini eline geçirmiş olan kişiden zilyedliğin alınması için gerek aynî hakkından, gerekse zilyedlikten kaynaklanan haklarını kullanmalıdır. Rehinli alacaklı üçüncü kişinin bu eylemi nedeniyle doğan zararlardan dolayı gerek malike, gerekse üçüncü kişiye karşı sorumludur. Rehinli alacaklının sorumluluğunun kaynağı, ifa yardımcısı konumundaki zilyed yardımcısının malın korunması ve mal üzerinde tasarrufta bulunulmaması borcuna aykırı davranması, gerek borcun ihlâli, gerekse genel davranış kurallarına aykırılık teşkil ettiğinden, BK. m. 55'te öngörülen kusursuz sorumluluk hükümleri ile BK. m. 100'de düzenlenen ifa yardımcısının fiillerinden dolayı borçlunun sorumluluğu hükümleridir. Hak sahiplerinin sözkonusu eylemlerden dolayı tazminat talebinde bulunurken, bu iki hukukî sebep arasında bir seçim yapma imkânları (hakların telâhuku) vardır³⁹³.

Ayrıca, rehinli alacaklı malın başkası için zilyed olan kişide veya zilyed yardımcısında bulunduğu hâllerde, bu kişilerin mal üzerinde tasarrufta bulunma hazırlığında olduğunu öğrendiği anda gerekli tedbirleri almalı, bu bağlamda malın zilyedliğini bu kişilerden almalı ve durumu malike bildirmelidir.

Rehinli alacaklının mal üzerinde yaptığı tasarruflar nedeniyle meydana gelen zararlardan dolayı, zararın tazmini amacıyla rehinli alacaklı aleyhine bir tazminat davası açılması sözkonusu olacaktır. Rehinli alacaklının sorumluluğunun hukukî sebebini, sözleşmeye aykırılık³⁹⁴ ile mal üzerinde yapılan tasarruflar nedeniyle malikin ve diğer hak sahiplerinin rehin konusu taşınır eşya üzerindeki mutlak hakları zarar gördüğünden haksız fiil hükümleri teşkil etmektedir³⁹⁵. Burada öngörülen sorumluluk türü, kusursuz sorumluluk olduğundan, kusur aranmaz.

MK. m. 945/II hükmüne aykırı davranışlar nedeniyle açılacak davanın davacısı malik, art rehin hakkı sahipleri ile diğer hak sahipleri olup, davalı sözkonusu tasarrufları yapan rehinli alacaklıdır. Zarara sebebiyet tasarrufları yapan doğrudan rehinli alacaklı

³⁹³ Bu konu hakkında bkz. OĞUZMAN/ÖZ, s. 357, 572.

³⁹⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 171-172; aynı görüşteki yazarlar için bkz. WIELAND, s. 723; GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1108.

³⁹⁵ Bu konu hakkında ayrıca bkz. yukarıda II.

olmasa, mesela zilyed yardımcısı olsa bile, tazminat davasının davalısı rehinli alacaklıdır. Ancak, bu hâlde, rehinli alacaklı ile zilyed yardımcısı sözkonusu zararlardan dolayı müteselsil olarak sorumludurlar. Bu nedenle, tazminat davası her ikisine birden açılabilir gibi, bunlardan sadece birine karşı da açılabilir.

Rehinli alacaklının mal üzerinde tasarrufta bulunmama borcuna aykırı davranışı, aynı zamanda Ceza Hukuku anlamında emniyeti suîstimal suçu da teşkil eder³⁹⁶. Zilyed yardımcısının yaptığı tasarruflar ise, bu kişi emin sıfatıyla zilyed olmadığından, emniyeti suîstimal değil, hırsızlık suçunu oluşturur³⁹⁷.

Rehinli alacaklı, MK. m. 942 uyarınca, kendisinin veya bir başkasının borcunu temin etmek amacıyla malikin rızasıyla rehinli taşınır üzerinde alt rehin hakkı tesis edebilir. Bu takdirde, rehinli alacaklının MK. m. 945/II hükmüne göre herhangi bir sorumluluğu sözkonusu olmaz. Ancak, malik ile alacaklı arasındaki alt rehin tesisine ilişkin sözleşmenin taşınır üzerindeki diğer hak sahiplerine karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği, diğer bir deyişle taşınır üzerinde başka hak sahiplerinin bulunması hâlinde alacaklının alt rehin hakkı tesis edip edemeyeceği konusuna yukarıda hak ve borçların kaynağı paragrafında değinmiştik³⁹⁸.

Rehinli alacaklı tarafından malikin rızası ile veya malikin rızası olmadan iyiniyetli alacaklı lehine yapılan işlemle kurulan alt rehin hakkı, sıra bakımından özellik arz eder. Şöyle ki, alt rehin hakkı sıra itibarıyla ilk rehinli alacaklının ne önünde, ne de arkasındadır³⁹⁹. Alt rehinli alacaklı ilk rehinli alacaklıyla aynı sıradadır ve alt rehin hakkının paraya çevrilmesi sonucunda tahsil edilen miktar ölçüsünde ilk rehinli alacaklının da rehin hakkı sona erer. Alt rehinli alacaklının elde ettiği miktar ilk rehinli alacaklının alacağını aştığı takdirde, diğer hak sahiplerinin bir zarara uğraması sözkonusu olur. Bu

³⁹⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 175.

³⁹⁷ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY/ÖZDEMİR, s. 99.

³⁹⁸ Bkz. yukarıda II.

³⁹⁹ Doktrinde, alt rehinli alacaklının sırası bakımından kesin bir ifade kullanmaktan kaçınılmış, sadece alt rehinli alacaklının ilk rehin alanın rehin hakkı üzerinde değil, fakat eşya üzerinde rehin hakkına sahip olacağı belirtilmiştir. Bkz. CANSEL, Menkul Rehni, 176; WIELAND, s. 717.

zarardan dolayı da, rehin malikin rızası ile kurulmuşsa malik ile rehinli alacaklı, malikin rızası dışında kurulmuşsa sadece ilk rehinli alacaklı sorumlu olur.

Malik, rehinli alacaklının mal üzerinde tasarrufta bulunmaya yönelik bir takım hazırlıklar içinde olduğunu görürse, intifa hakkındaki MK. m. 810 hükmü ile BK. m. 91 hükmüne kıyasen hâkime başvurarak, rehinli taşınırın alacaklıdan alınmasını ve güvenilir bir üçüncü kişiye teslim edilmesini ve emin bir yere tevdi edilmesini isteyebilir⁴⁰⁰.

Rehinli alacaklının malikin rızası dışında rehinli taşınır rehnemesi Kanun tarafından yasaklanmış ise de, rehinli alacaklının rehinle temin edilmiş olan alacağını alacak rehni hükümlerine göre kendi alacaklısına veya bir başkasına rehnemesine bir engel yoktur⁴⁰¹. Bunun için malikin rızasına ihtiyaç yoktur. Bu hâlde, alacak rehni kurulmuş olur. Lehine alacak rehni tesis edilen alacaklı, rehin konusu alacaktan ve bununla birlikte bu alacağın fer'î olan teslim bağı taşınır rehninden alacağını elde etme konusunda bir hakka kavuşmuş olur. Alacak rehnine sahip alacalı, teslim bağı taşınır rehnini de alacağa bağı olarak doğrudan doğruya kazanır; bunun için, taşınırın kendisine teslimi zorunlu değildir. Ancak, malik ile rehinli alacaklı rehin sözleşmesinde aksini kararlaştırmamışlarsa, taşınırın lehine alacak rehni kurulan alacaklıya teslimi mümkündür⁴⁰².

Son olarak belirtmek gerekir ki; usulsüz rehinde rehin konusu paranın veya mislî eşyanın mülkiyeti rehinli alacaklıya geçtiğinden, MK. m. 945/II hükmünde düzenlenen rehin konusu malı devretmeme ve rehnememe borcu burada sözkonusu olmaz⁴⁰³.

B. FER'Î BORÇLAR

1. Rehni Konusu Eşyayı Muhafaza ve Değerini Koruma Borcu

⁴⁰⁰ WIELAND, s. 724; CANSEL, Menkul Rehni, s. 171.

⁴⁰¹ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 461; CANSEL, Menkul Rehni, s. 176-177.

⁴⁰² CANSEL, Menkul Rehni, s. 177 ve dn. 102'de anılan yazarlar.

⁴⁰³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 176.

Rehinli taşınır rehin ilişkisi süresince alacaklının rehin zilyedliğinde bulunacağından, alacaklı doğal olarak rehin konusu malı ve bu malın değerini koruma borcu altındadır. Bu doğrultuda, MK. m. 945/I hükmü ile rehinli alacaklının malın kaybolması, yok olması veya başka bir sebepten dolayı zarar görmesi hâlinde kusursuz olduğunu ispatlamadıkça sorumlu olacağı düzenlenmiş bulunmaktadır⁴⁰⁴.

Rehinli alacaklının, malı kullanmama ve yararlanmama, malı muhafaza etme ve değerini koruma borcu vardır. Rehlinli alacaklı, malın korunması ve değer düşmelerine karşı gerekli önlemlerin alınması konusunda bir özen yükümlülüğü altındadır. Alacaklının bu koruma borcunun kapsamı ile ilgili olarak Kanunumuzda bir açıklık yoktur. Bu nedenle, vedia akdinde vedia alanın vedia konusu malı koruma borcuna ilişkin hükümler ile intifa hakkında intifa hakkı sahibinin hakka konu eşyayı koruma borcuna dair hükümlerin taşınır rehninde kıyasen uygulanabileceği doktrinde savunulmaktadır⁴⁰⁵. Ancak belirtmek gerekir ki, sözkonusu hükümlerin kıyasen uygulanmasında dikkat edilecek bazı hususlar vardır. Şöyle ki; vedia akdinde, sözleşmenin konusu ve vedia alanın aslî borcu eşyanın korunmasıdır. Taşınır rehninde ise, aslî amaç alacağa teminat sağlanmasıdır ve taşınır koruma borcu fer'î bir borçtur. Borcun kapsamını tayinde bu farka dikkat edilmelidir⁴⁰⁶. Bu farka bağlı olarak, vedia malik taşınırın bizzat vedia alan tarafından saklanması ve korunmasını talep edebilirken, rehin hakkında koruma borcunun fer'î bir borç olması nedeniyle malikin böyle bir hakkının olmaması gerekir⁴⁰⁷.

Rehin konusu taşınır muhafaza ve değerini koruma borcu konusunda belirleyici olacak önemli bir kriter de MK. m. 2'de yer alan dürüstlük kuralıdır. Rehlinli alacaklı,

⁴⁰⁴ Doktrinde, rehinli alacaklının taşınmaz rehninde teminatın korunmasına ilişkin hükümler içeren MK. m. 865 vd. hükümlerinin teslimine bağlı taşınır rehnine kıyasen uygulanamayacağı, zîra teslimine bağlı taşınır rehninde taşınırın zilyedliği zaten alacaklıda bulunduğundan alacaklının böyle bir talebe ihtiyacının olmadığı ileri sürülmektedir. Bkz. KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 493-494; AYAN, s. 235-236.

⁴⁰⁵ WIELAND, s. 723; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495; CANSEL, Menkul Rehni, s. 166; SAYMEN/ELBİR, s. 654; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 356; ERTAŞ, s. 554.

⁴⁰⁶ WIELAND, s. 723; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495; SAYMEN/ELBİR, s. 654; CANSEL, Menkul Rehni, s. 166.

⁴⁰⁷ WIELAND, s. 723; CANSEL, Menkul Rehni, s. 166.

dürüstlük kuralı uyarınca, malın korunması ve değerinin muhafaza edilmesi amacıyla gerekli olan bütün önlemleri almalıdır⁴⁰⁸. Ayrıca, bu konuda malın özelliği ve rehin sözleşmesinde yer alan hükümler de yol gösterici olacaktır.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, taşınırı ve değerini koruma borcu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya devredildiği hâllerde sözkonusudur. Taşınırın rehin zilyedliği alacaklıya değil de, malik ile alacaklı tarafından kararlaştırılan güvenilir üçüncü bir kişiye devredilmişse, alacaklının koruma borcu ve bundan dolayı sözkonusu olmaz⁴⁰⁹. Çünkü, koruma borcundan bahsedilebilmesi için taşınırın zilyedliğinin alacaklıda bulunması gereklidir. Ancak bu hâlde dahi, mala karşı vukû bulacak saldırı ve tecavüzleri öğrenen rehinli alacaklının aynî hakkından ve dolaylı zilyedlikten kaynaklanan talep haklarını dürüstlük kuralı uyarınca kullanması ve malik haberdar olacak durumda değilse, maliki durumdan haberdar etmesi gerektiği kanısındayız.

Rehin konusu taşınırın zilyedliğinin alacaklıya devredildiği ve alacaklının malın korunması amacıyla bir zilyed yardımcısı kullandığı hâllerde, alacaklının malı ve değerini koruma borcu devam eder. Malın zilyed yardımcısının elinde bulunması alacaklının, borcunda bir azalma meydana getirmez.

Ancak, rehinli taşınır kimin elinde bulunursa bulunsun rehinli alacaklı kendi kusurlu eylem ve davranışlarıyla sebebiyet verdiği zararlardan dolayı sorumludur. Ancak, malikin kendi kusuru ile meydana gelen zararlardan malik sorumlu olup, alacaklı sorumlu değildir⁴¹⁰.

MK. m. 945/II, rehinli alacaklının malın kaybolması ya da zarar görmesi hâlinde kusursuzluğunu ispat etmedikçe sorumlu olacağını öngörmektedir. Kanunumuz, bu konuda kusur karinesine yer vermiştir⁴¹¹. Kusur, kast olabileceği ihmal de olabilir. Diğer bir deyişle, rehinli alacaklı her türlü kusurundan dolayı sorumludur⁴¹². Ancak, ala-

⁴⁰⁸ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 460; CANSEL, Menkul Rehni, s. 167; AYBAY/HATEMİ, s. 204; AYAN, s. 236.

⁴⁰⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 166-167.

⁴¹⁰ CANSEL, Menkul Rehni, s. 167.

⁴¹¹ VELİDEDEOĞLU, s. 795; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 495; SAYMEN/ELBİR, s. 654.

⁴¹² CANSEL, Menkul Rehni, s. 172.

caklı malda meydana gelen zararların tamamen kendisi dışındaki sebeplerle, mesela gerekli önlemleri almasına rağmen mala vâki olan tecavüzler nedeniyle meydana geldiğini ispatlarsa sorumluluktan kurtulur. Bununla birlikte; rehinli alacaklı, rehin hakkının sona ermesi nedeniyle MK. m. 944 hükmü uyarınca sözkonusu olan taşınırı malike iade borcunu yerine getirmezse, bu dönemde doğan bütün zararlardan dolayı BK. m. 102 hükmüne göre sorumlu olur⁴¹³.

Taraflar yapacakları sözleşme ile malın ve değerinin muhafazası konusunda gerekli önlemleri malikin alacağını kararlaştırmışlarsa, alacaklının sorumluluğu ortadan kalkar. Ancak, bu hâlde rehinli alacaklı malikin malın korunması amacıyla alacağı önlemlere ve yapacağı işlemlere, bu amaçla malikin malın bulunduğu yere girip çıkmasına katlanmakla yükümlüdür⁴¹⁴.

Malın ve değerinin korunması borcu bağlamında ifade etmek gerekir ki, rehinli alacaklı malı kullanamaz ve ondan yararlanamaz. Çünkü, rehin hakkının fonksiyonu alacaklının alacağına teminat teşkil etmek olup, rehinli alacaklının malı kullanması veya ondan yararlanması rehlin teminat işlevinin kapsamına girmez. Bu nedenle, rehinli alacaklının malı kullanması veya kiraya vermesi, intifa hakkı kurması veya ariyet sözleşmesine konu yapması rehin ilişkisinin ihlâli anlamına gelir ve MK. m. 945/I hükmüne aykırılık teşkil eden bu tasarruflardan dolayı rehinli alacaklı kusursuzluğunu ispat etmedikçe sorumlu olur⁴¹⁵. Ancak, MK. m. 947/I hükmü uyarınca tarafların taşınırdan ayrılan semerelerin malike iade edilmeyeceğini, alacaklıya geçeceğini kararlaştırmaları (yararlanmalı rehin) mümkündür.

Alacaklı, malın çalınmaması, kaybolmaması, tahrip edilmemesi, bozulmaması veya başka bir suretle zarar görmemesi için gerekli önlemleri, mesela malın özelliğine uygun koşullarda saklanması, değeli bir eşyaysa güvenlik (alarm) sistemi kurulması, mala zarar verebilecek eşyalarla birlikte aynı yerde bulundurulmaması, mal bir makine

⁴¹³ CANSEL, Menkul Rehni, s. 174

⁴¹⁴ CANSEL, Menkul Rehni, s. 167.

⁴¹⁵ CANSEL, Menkul Rehni, s. 170.

ise bu makinenin yağlanması gibi önlemleri almalıdır. Alacaklının aldığı bu önlemler için yaptığı masrafları malikten talep etme hakkı vardır⁴¹⁶.

Alacaklı, bu borcun ifası zımında zilyedlikten ve aynî haktan kaynaklanan talep haklarını kullanabilir⁴¹⁷. Zîra bu haklar, bir hak olmanın yanında aynı zamanda bir borç da teşkil eder.

Alacaklı malın korunması için gerekli önlemleri alma borcu altında ise de, bozulan malı tamir veya yenilemeye mecbur değildir. Çünkü bu faraziyede, malın veya değerinin korunması değil, malın eski hâline ve değerine getirilmesi sözkonusudur. Ancak, rehinli alacaklı, malda yapılması zorunlu olan tamirat vs. durumları malike bildirmekle yükümlüdür⁴¹⁸. Ayrıca, sözkonusu tamir veya yenilemeyi gerektiren durum rehinli alacaklının kusuru ile meydana gelmişse, alacaklının bu zarardan dolayı sorumlu olacağı kuşkusuzdur⁴¹⁹.

Rehinli taşınırın değerinin düşmesi veya hasara uğraması muhtemel ise veya mal bozulmaya başlamış ve değeri düşüyorsa, rehinli alacaklının derhal maliki durumdan haberdar etmesi gereklidir. Rehlinli alacaklı, değerinin düşmesi veya hasara uğraması muhtemel olan veya bozulmaya başlayan rehin konusu taşınırın yeni bir mal ile değiştirilmesini malikten isteyebilir. Ancak, malik malı değiştirmek zorunda değildir⁴²⁰. Zîra, bu konuda İsviçre Medeni Kanunu'nda açık bir hüküm bulunmasına rağmen, Kanunumuzda bu yönde bir hüküm yoktur. Malik mal değiştirmiyorsa ve borçlu da borcunu ödeyip sözkonusu taşınırı rehinden kurtarmıyorsa, rehinli alacaklı alacağı muaccel olmasa bile malın paraya çevrilmesini talep edebilir. Bu paraya çevirme işlemi, İcra ve İflâs Kanunu anlamında bir satış olmayıp, Borçlar Kanunu'nun 92. maddesinin kıyasen uygulanması suretiyle gerçekleştirilen bir satıştır⁴²¹. Gerçekten, BK. m. 92'de, sözleşme konusu şeyin bozulmaya başlaması veya korunmasının büyük masrafları gerektirmesi

⁴¹⁶ Bkz. yukarıda III, B, 1.

⁴¹⁷ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 459-460; AYAN, s. 223.

⁴¹⁸ WIELAND, s. 724.

⁴¹⁹ CANSEL, Menkul Rehni, s. 167.

⁴²⁰ WIELAND, s. 724; CANSEL, Menkul Rehni, s. 168.

⁴²¹ WIELAND, s. 724-725; CANSEL, Menkul Rehni, s. 168.

hâlinde borçlunun önceden ihtarda bulunarak hâkimin izniyle malı alenen sattırabileceği ve bedelini tevdi edebileceği düzenlenmiş bulunmaktadır. Hükümde, ayrıca sözkonusu eşyanın değeri borsada kayıtlı ise veya cârî bir fiyatı mevcutsa yahut da satış masraflarına nazaran malın değeri düşükse, satışın hiçbir ihtara gerek olmaksızın alenilik koşulu da aranmadan hâkimin izni ile yapılabileceği öngörülmüştür. Bu hükmün kıyasen uygulanması suretiyle, rehinli alacaklı da maddede belirtilen koşullara göre önceden malike ihtarda bulunarak veya bulunmadan hâkimden alacağı izinle rehin konusu taşınırın satışını gerçekleştirebilir. Malın satışı sonunda rehinli alacaklının rehin hakkı varlığını satış bedeli üzerinde devam ettirir. Alacaklının rehin hakkı, usulsüz rehne dönüşmüş olur. Alacaklı, yaptığı satış masraflarını malikten talep edebilir.

Ancak, belirlemek gerekir ki; rehinli alacaklının değeri düşen veya hasara uğrayan yahut da zarara uğraması muhtemel bulunan malı BK. m. 92’de düzenlenen hükme göre sattırması zorunlu değildir. Bu durumda rehinli alacaklının sorumluluğu, sözkonusu durumdan maliki haberdar etmekle sınırlıdır.

Malik, malda meydana gelen veya gelebilecek zararları bilmesine veya alacaklı kendisini haberdar etmesine rağmen, malı değiştirmiyorsa veya borcunu ödeyip taşınırı rehinden kurtarmıyorsa, malın alacaklıya verdiği zararlardan dolayı sorumludur⁴²².

Rehinli malın kaybolması, çalınması, bozulması veya başka herhangi bir sebepten dolayı zarara uğraması hâlinde MK. m. 945/I hükmüne göre açılacak tazminat davasının davacısı, zarara uğrayan malik veya diğer hak sahipleridir. Davalı ise, maddede belirtildiği üzere rehinli alacaklıdır. Ancak, üçüncü kişilerin eylemleri sonucunda malda zarar meydana gelmişse, tazminat davası bu üçüncü kişilere yöneltilir. Yukarıda belirttiğimiz üzere, Kanun’da rehinli alacaklı aleyhinde bir kusur karinesine yer verilmiştir. Buna göre, rehinli alacaklı mala gelen zararlardan dolayı kusursuzluğunu ispat etmedikçe sorumludur.

2. Rehin Konusu Malın Semerelerini İade Borcu

⁴²² WIELAND, s. 725; CANSEL, Menkul Rehni, s. 168.

MK. m. 947’de, rehin hakkı devam ederken rehin konusu taşınırdan ayrılan semerelerin alacaklı tarafından malike iade edileceği düzenlenmektedir. Zîra, bu takdirde maldan ayrılan semereler malın bütünleyici parçası olmaktan çıkmakta ve bağımsız bir eşya hâline gelmektedir.

Medeni Kanunumuz, aksi kararlaştırılmış olmadıkça semerelerin malike iade edileceğini öngörmüş olduğundan, rehin veren malik ile alacaklı aralarında yapacakları anlaşma ile semerelerin malike iade edilmeyeceğini kararlaştırabilirler. Bu bağlamda, taraflar, mesela alacağa faiz işlemesi yerine semerelerin alacaklının mülkiyetine geçeceğini veya semerelerin malike iade edilmeyip teminatın kapsamına gireceklerini yapacakları anlaşma ile düzenleyebilirler. Taraflar arasında yapılacak bu anlaşmanın aynî etkiye sahip olup olmayacağı konusunu yukarıda hak ve borçların kaynağı başlığı altında incelemiştik⁴²³.

Rehinli alacaklı, taşınırın semerelerini malike iade etme borcuna aykırı davranıldığı, yani semereleri malike iade etmeyip bunlar üzerinde tasarrufta bulunduğu takdirde, doğan zarardan dolayı malike karşı sorumludur.

⁴²³ Bkz. yukarıda II.

V. REHNİN SONA ERMESİNDE ALACAKLININ HUKUKİ DURUMU

A. ALACAĞA BAĞLI OLARAK REHNİN SONA ERMESİ

1. Genel Olarak

Teslime bağı taşınır rehni, alacağa bağı fer'î bir hak niteliğinde olduğundan, alacağın sona ermesi rehin hakkının da sona ermesi sonucunu doğurur. Rehinle temin edilen alacak, ödeme (itfa), ibra, takas vb. nedenlerle sona erebilir. Ayrıca, rehin konusu taşınırın mülkiyeti rehin hakkından da habersiz olan iyiniyetli üçüncü bir kişi tarafından iktisap edilmişse veya borçtan sorumlu olmayan üçüncü bir kişinin taşınır üzerinde rehin kurulan hâllerde borçlu borcunu başka bir kişiye naklederse ve malik buna rıza göstermezse rehin hakkı sona erer.

Alacağın sona ermesi ile birlikte, rehin hakkı kendiliğinden sona erer. Taşınırın rehinli alacaklının zilyedliğinde kalmaya devam etmesi, rehin hakkının sona ermediği anlamına gelmez. Zîra, alacağın ödenmesi nedeniyle rehin hakkı maddî anlamda sona ermiş ve alacaklının rehin konusu taşınır iade etme borcu doğmuş olur. Rehin veren malik veya taşınır üzerinde art rehin kurulmuşsa art rehin hakkı sahibi alacaklı, rehinli taşınırın iade edilmesini talep edebilir. Bu talep hakkı, aynî bir talep hakkıdır.

2. Rehin Hakkının Taşınırın Paraya Çevrilmesi Suretiyle Sona Ermesi

Yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz üzere, rehinle teminat altına alınan alacağın muaccel olmasına rağmen ödenmemesi durumunda rehinli alacaklının rehlin paraya çevrilmesini talep etme hakkı vardır. Buna göre, rehlin paraya çevrilmesinin rehin-

li alacaklı tarafından istenmesi ve bu sonucunda taşınırın satılması durumunda rehin hakkı da sona erer⁴²⁴. Zîra, rehin hakkı değere yönelik bir hak olduğundan, rehin hakkı kullanılması suretiyle taşınır paraya çevrilir ve elde edilen satış bedelinden rehinli alacaklı tatmin edilir.

3. Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi

Borçlar Hukukunun genel hükümlerine göre borcun sona erme sebeplerinden birisi de, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesidir. Gerçekten, BK. m. 116/I hükmüne göre alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi ile borç sukut eder. Taşınır rehni bakımından da geçerli olan bu kural uyarınca; rehin borçlusunu ile rehinli alacaklının aynı kişi olması, alacağın ve buna bağlı olarak da fer'î bir sınırlı aynî hak niteliğindeki rehin hakkının ortadan kalkması sonucunu doğurur. Alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesine örnek olarak; borçlunun rehinli alacaklıya veya rehinli alacaklının borçluya mirasçı olması gösterilebilir. Bu durumda, alacakla birlikte rehin hakkı da sukut eder.

Alacağın ve buna bağlı olarak rehin hakkının bu nedenle sona erebilmesi için, rehin hakkının temelinde yatan alacak borç ilişkisinin borçlusunu ile alacaklısının aynı kişi olması gereklidir. Bu nedenle, rehin hakkının borçtan şahsen sorumlu olmayan üçüncü bir kişinin taşınır üzerinde tesis edildiği faraziyelerde, rehin veren malik ile rehinli alacaklı sıfatının birleşmesi, kural olarak rehin hakkının sona ermesine yol açar ise de, bunun nedeni alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi olmayıp, Türk Hukukunda malik lehine rehin hakkının kabul edilmemesi dolayısıyladır. Zîra, rehin veren malik rehni paraya çevrilmesini konu alan aynî talep hakkının borçlusunu ise de, BK. m. 116'da öngörülen borçlu sıfatını hâiz değildir. Ayrıca, taşınır rehni bakımından kamuya açıklık ilkesi zilyedliğin devri ile sağlanmakta olup, zilyedliğin malikte bulunduğu malik lehine rehinler bu amacı gerçekleştirmekten uzaktırlar.

⁴²⁴ SAYMEN/ELBİR, s. 658.

Bununla birlikte, rehin veren üçüncü kişi malik, rehin konusu borcu ödemek suretiyle rehin hakkını sona erdirme hakkına ve imkânına sahiptir. Buna göre, rehin veren malik borcu ödediği takdirde rehinli alacaklının haklarına halef olur (BK. m. 109) ve ifa ettiği borç için borçluya rüçü edebilir. Ancak, hukukumuzda malik lehine taşınır rehni kurulması kabul edilmediğinden ve teslimine bağlı taşınır rehninde kamuya açıklık taşınırın rehin verenin zilyedliğinden çıkarılarak rehinli alacaklıya devredilmesiyle sağlandığından, bu hâlde rehin hakkı kural olarak sona erer. Bununla birlikte; doktrinde, bu kuralın uygulamada doğurabileceği bazı sakıncaları bertaraf etmek için bazı sınırlı hâllerde malik lehine taşınır rehninin sözkonusu olabileceği kabul edilmektedir. Şöyle ki; malik tarafından aynı taşınır üzerinde birden fazla taşınır rehni tesis edilen ve malik tarafından ön sırada yer alan rehnin taalluk ettiği alacağın ödendiği hâllerde, malikin korunması amacıyla malik tarafından borcun ödenmesi sonucunda halefiyet ilkesi gereğince malike intikal edecek alacakla birlikte fer'îlik ilkesine göre rehin hakkının da alacağa bağlı olarak malike geçeceği, zîra kendi taşınır üzerindeki rehin yükünü azaltmak amacıyla başkasının borcunu ödeyen malikin korunmaya lââyık olduğu ve malik lehine rehin hakkı tanınarak malike halef olduğu bu rehinli alacağı üçüncü kişilere temlik etmek suretiyle yeni kredi elde etme olanağının sağlanması gerektiği kabul edilmektedir. Bu hâlde malik, halef olduğu rehinli alacağı üçüncü kişilere temlik edebileceği gibi, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmak suretiyle alacağını tahsil etme yoluna da gidebilir. Kanaatimizce, malik lehine rehin hakkının kabul edildiği bu sınırlı faraziyede kamuya açıklığın sağlanabilmesi için diğer alacaklıların ve hak sahiplerinin de menfaatleri gözetilerek taşınırın rehin zilyedliğinin güvenilir bir üçüncü kişiye devredilmesi gereklidir.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, malik ile alacaklı sıfatlarının yukarıda belirttiğimiz istisnâ hâller dışında aynı kişide birleşmesi, mesela malik ile alacaklının birbirlerine mirasçı olmaları durumunda rehin hakkı sona erer. Fakat, bu hâlde rehnin sona erme sebebi, BK. m. 116/I hükmüne göre alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi değil, taşınır rehninde kamuya açıklığın sağlanması imkânının artık ortadan kalkmış ve bu nedenle yukarıda da belirttiğimiz gibi malik lehine rehin hakkının kabul edilmemiş olmasıdır.

B. ALACAĞA BAĞLI OLMADAN REHNİN SONA ERMESİNDE

1. Rehinli Taşınırın Yok Olması

Rehin hakkı değere yönelik sınırlı bir aynî hak olduğundan, rehin hakkının temel fonksiyonu rehin konusu alacağın ödenmemesi durumunda taşınırın paraya çevrilmesi ve satış sonucuna elde edilecek bedelin rehinli alacaklıya tahsis edilmesidir. Bu nedenle, rehin konusu taşınırın herhangi bir sebepten dolayı yok olması durumunda, rehin hakkı da sona erer. Ancak, rehinli taşınırın yok olması nedeniyle malike bir bedel ödenmesi, mesela malikin bir sigorta tazminatına hak kazanması veya malın yok olması nedeniyle malike başka herhangi bir tazminatın ödenmesi sözkonusu ise, kanımızca rehin hakkı malike ödenecek bu tazminat üzerinde devam eder⁴²⁵.

Aynı şekilde, rehin konusu malın zilyedliğinin kesin olarak yitirilmesi, mesela malın çalınmış veya kaybolmuş olması ve zilyedliğinin geri alınmayacak hâle gelmiş bulunması durumunda malike herhangi bir sigorta tazminatı ödenmesi sözkonusu ise, bu tazminat malike ödenmeyip, yukarıda belirttiğimiz gibi rehin bu sigorta tazminatı üzerinde varlığını sürdürür.

2. Rehinli Alacaklının Vazgeçmesi

⁴²⁵ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 457; WIELAND, s. 729; VELİDEDEOĞLU, s. 796; ERTAŞ, RPÇ, s. 543; AYAN, s. 220; aksi fikir için bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 774; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 357; CANSEL, Menkul Rehni, s. 164; UYAR, RPÇ, s. 21-22; yazarlara göre, rehin hakkının rehin konusu taşınır yerine elde edilen tazminat veya sigorta bedeli üzerinde devam edeceğine ilişkin Kanun'da bir hüküm bulunmadığından, rehin hakkı bu bedel üzerinde devam etmez.

Rehinli alacaklı, alacağı ödenmemesine rağmen rehin veren ile yaptığı bir anlaşmaya dayalı olarak veya böyle bir anlaşma olmaksızın rehin hakkından vazgeçebilir. Bu durumda rehin hakkı sona erer⁴²⁶. Alacaklının bir sözleşmeye dayalı olarak rehin hakkından vazgeçtiği durumlarda, taşınır malın zilyedliğinin rehin verene devredilmesi rehin hakkının sona ermesi bakımından kurucu bir etkiye sahip değildir. Bu hâlde rehin veren, hem mülkiyet hakkına dayalı olarak aynî bir taleple, hem de aralarındaki sözleşmeye dayalı olarak nisbî talep hakkını kullanarak taşınırın kendisine iadesini talep edebilir. Ancak, taraflar arasında rehin hakkından vazgeçilmesi konusunda herhangi bir anlaşma yoksa, rehinli alacaklının taşınırın zilyedliğini malike kesin olarak devretmesi hâlinde de rehin hakkı sona erer.

Rehinli alacaklının, rehin hakkına dayalı olarak rehinin paraya çevrilmesini talep etmeyip de, alacağını genel takip yollarına göre talep etmesi hâlinde veya rehinin paraya çevrilmesi yolu ile yaptığı takipten vazgeçerek âdi takip prosedrine başvurması durumunda, rehin hakkı sona ermez. Bu doğrultuda, İİK. m. 147’de, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takibe karşı borçlunun ve varsa rehin veren üçüncü kişinin sadece rehin hakkı bakımından itiraz etmesi durumunda, rehinli alacaklının rehin hakkı mahfuz kalmak kaydıyla âdi takip yollarına başvurabileceği düzenlenmektedir.

Rehinli alacaklının rehin hakkından vazgeçmesi, alacağın sona ermesi sonucunu doğurmaz. Ancak, alacak zamanaşımına uğramışsa, alacaklı borçlunun zamanaşımını def’îni ileri sürmesi hâlinde alacağın elde etme imkânını kaybetmiş olur. Zîra, taşınır rehni alacak hakkında zamanaşımının işlemesine engel olmaz (BK. m. 138).

3. Rehlinli Alacaklının Taşınırın Zilyedliğini Kesin Olarak Yitirmesi

Teslime bağlı taşınır rehninde rehin hakkının kurulması ve devam etmesi, diğer bir deyişle taşınır rehninde kamuya açıklığın sağlanması rehinli taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklıda veya güvenilir bir üçüncü kişide bulunmasına bağlı olduğundan, re-

⁴²⁶ SAYMEN/ELBİR, s. 658.

hinli malın zilyedliğinin kesin olarak kaybedilmesi hâlinde rehin hakkı da sona erer. Zilyedliğin kesin olarak kaybedilmesi, rehinli alacaklının malı geri alma olanağına sahip olmaması anlamına gelir.

MK. m. 943/I hükmü, rehinli alacaklının zilyed olmaktan çıkması ve onu zilyed olan üçüncü kişiden geri alamaz hâle gelmesiyle rehin hakkının son bulacağını öngörmektedir. Bu hüküm, taşınır rehninde geçerli olan sıkı teslim koşulunun doğal bir sonucudur. Zîra, taşınır rehninde kamuya açıklık sadece rehinli taşınırın rehin zilyedliğinin alacaklıya veya güvenilir üçüncü bir kişiye devredilmesiyle sağlanır. Taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklıdan çıkması, bu kamuya açıklığın ortadan kalkmasına neden olur. Bu nedenle, taşınırın zilyedliğinin alacaklıda bulunması rehin hakkının kuruluşu ve devamı bakımından zorunlu bir unsur olduğundan, zilyedliğin kaybedilmesi doğrudan rehin hakkını da sona erdirir.

Rehin hakkının sona ermesine neden olan zilyedlik kaybı, rehin veren lehine olabileceği gibi, rehin veren dışındaki kişiler lehine de olabilir. Şöyle ki; rehinli alacaklı zilyedliğinde bulunan taşınırı rehin verene bir daha geri almamak üzere iade ettiği takdirde, rehin hakkı son bulur. Zilyedliğin iadesi geçici nitelikte ise, aşağıda inceleneceği üzere, rehin hakkı sona ermez; sadece, rehin hükümleri askıda kalır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, rehinli taşınırın zilyedliğinin malike iadesi rehinli alacaklı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, rehinli malın dolaysız zilyedliğini elinde bulunduran güvenilir üçüncü kişi tarafından da yapılabilir. Ancak, her iki hâlde de rehin hakkının sona ermesi için zilyedliğin iradî olarak malike iade edilmiş olması gereklidir. Diğer bir deyişle, rehinli alacaklının kendi iradesiyle taşınırın zilyedliğini malike devretmiş olması veya güvenilir üçüncü kişinin malı rehinli alacaklı adına malike iade etmiş olması gereklidir⁴²⁷.

MK. m. 943/II uyarınca taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklının rızasıyla malike geçici olarak iade edildiği durumlarda, malik emin sıfatıyla zilyed olup, malikin taşınır mal üzerinde yapacağı hukukî tasarruflar (mülkiyetin devri, intifa hakkı tesisi, rehin hakkı kurulması gibi) geçerlidir. Bu nedenle, malik tarafından rehinli taşınırın

⁴²⁷ CANSEL, Menkul Rehni, s. 208.

mülkiyeti üçüncü bir kişiye devredildiği takdirde, rehin hakkı sona erer. Zîra, bu durumda rehinli alacaklı zilyed olmaktan çıkmış ve zilyedliği yeni malikten geri alamayacak hâle gelmiştir (MK. m. 943/I). Ancak, malik rehinli taşınırı devretmeyip de, sadece üzerinde sınırlı bir aynî hak tesis ettiği takdirde, rehin hakkı sona ermez; sadece, alacaklının rehin hakkı yeni tesis edilen aynî haklardan sonra gelir. Bu hâlde, rehinli alacaklı taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini ancak yeni kurulan ve ön sıraya yerleşen sınırlı aynî hakların sona ermesinden sonra talep edebilir.

Bir taşınır üzerinde birden fazla alacaklı lehine rehin hakkı tesis edilmesi faraziyesinde de, taşınırın rehin zilyedliği ilk rehinli alacaklıda olup, art rehinli alacaklı ancak ilk rehin hakkı sona erdiği takdirde taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini talep etme hakkına sahiptir. İlk rehinli alacaklı, rehinli taşınıra emin sıfatıyla zilyed bulunduğundan, ilk rehinli alacaklının rehinli taşınır üzerinde iyiniyetli üçüncü kişiler lehine yapacağı hukukî tasarruflar geçerlidir. Bu nedenle, ilk rehinli alacaklının taşınırın mülkiyetini devretmesi hâlinde art rehinli alacaklının rehinli taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini talep etme hakkı ortadan kalkmış olur. Böylece, ilk rehin hakkı ile art rehin hakkı sona ermiş olur. Ancak, ilk rehinli alacaklı, taşınırın mülkiyetini devretmeyip de, taşınır üzerinde sadece sınırlı aynî haklar tesis ederse, art rehinli alacaklının sırası yeni kurulan bu haklardan sonra gelmek üzere varlığını sürdürür. Art rehinli alacaklı, yeni kurulan bu sınırlı aynî haklar sona ermeden taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini talep etme yetkisine sahip değildir.

4. İcra ve İflâs Kanunu'nun m. 219/b. 4 Hükmüne Göre Rehlinli Taşınırın İflâs Dairesine Teslim Edilmesi Gerektiği ve Bunun Rehlin Hakkını Sona Erdirmeyeceği

İcra ve İflâs Kanunu'na göre hakkında iflâs kararı verilen müflisin (borçlunun) malları iflâsın açıldığı anda hangi yerde bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder ve alacakların ödenmesine özgülenirler (İİK. m. 184/I). Bu bağlamda, taşınır rehni veren malikin iflâs etmesi halinde, rehin konusu taşınır da iflâs masasına girer (İİK. m. 185).

İcra ve İflâs Kanunu'nun m. 219/b. 4 hükmünde, "Müflisin mallarını her ne sıfatla olursa olsun ellerinde bulunduranların o mallar üzerindeki hakları saklı kalmak şartıyla bunları aynı müddet içinde daire emrine tevdi etmeleri ve etmezlerse makbul mazeretleri bulunmadıkça cezaî mesuliyete uğrayacakları ve rüçhan haklarından mahrum kalacakları,"nın âdi tasfiye ve iflâsın açılmasına ilişkin ilânda belirtileceği öngörülmüştür. Buna göre, rehinli alacaklı rehin konusu malı İflâs Dairesine vermekle yükümlüdür. Burada, rehinli alacaklı taşınırın zilyedliğini İflâs Dairesine devrettiği için teslimine bağlı taşınır rehninde geçerli olan sıkı teslim koşulunun gerçekleşmediği düşünülebilir ise de; rehinli alacaklının rehin hakkı devam ettiği ve bu nedenle rehin konusu taşınırın satışından elde edilecek satış bedelinden rehinli alacaklı öncelikle tatmin edileceği, ayrıca İflâs Dairesine yapılan bu zilyedlik devrinin borçluya yapılmış bir iade olarak kabul edilmesi İflâs Hukuku kurallarına göre mümkün olmadığı için rehin hakkının ortadan kalktığı veya teslimine bağlı taşınır rehninde sıkı teslim koşuluna bir istisna getirildiği söylenemez. Rehlinli alacaklının taşınırını İİK. m. 219/b. 4 hükmüne göre İflâs Dairesine teslim etmesi neticesinde, İflâs Dairesi taşınırın rehin zilyedi olur ve rehinli alacaklı adına malın zilyedliğini elinde bulundurur. Bu faraziyede, rehinli taşınır İflâs Hukuku normlarına göre iflâs idaresi tarafından paraya çevrilir ve elde edilen satış bedelinden rehinli alacaklı öncelikle tatmin edilir.

Ancak belirtmek gerekir ki; İİK. m. 219 hükmü, rehinli alacaklıya taşınırını İflâs Dairesine teslim etme mükellefiyeti getirmekte ve buna aykırı davranışın bir suç teşkil edeceğini ve cezalandırılacağını (İİK. m. 336) öngörmekte ise de, İcra ve İflâs Kanunu'nun 185. maddesinde 2003 tarihli ve 4949 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik ile rehinli taşınırın alacaklının rüçhan hakkı mahfuz kalmak kaydıyla iflâs masasına girmesi ve iflâs organları tarafından paraya çevrilmesinin yanında, rehinli alacaklının iflâs masasına karşı takip yapmak suretiyle rehin konusu taşınırın icra organları tarafından paraya çevrilmesini talep edebileceği düzenlenmiştir. Buna göre, rehinli alacaklı taşınırın icra organları tarafından paraya çevrilmesini istiyorsa, malı İİK. m. 219 hükmüne göre İflâs Dairesi'ne teslim etmek zorunda değildir. İİK. m. 219'da yer alan hükmün, malın satışının iflâs masası tarafından yapılmasının istendiği durumla sınırlı olduğunun kabul edilmesi gerekir. Ayrıca bu bağlamda belirtmek gerekir ki; İİK. m. 193 hükmünün 4949

sayılı Kanun'la değişik İİK. m. 185 hükmü doğrultusunda yorumlanması gerekmektedir.

C. LEX COMMISSORIA YASAĞI

Rehin hakkı değere yönelik sınırlı bir aynî hak olduğundan, rehinli alacaklının alacağı ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırı rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip prosedürüne başvurarak paraya çevirtmesi ve satış sonucunda elde edilen satış bedelinden alacağını tahsil etmesi gerektiğini yukarıda ayrıntılı olarak açıklamıştık⁴²⁸. Kanunumuz, rehinle teminat altına alınan alacağın ödenmemesi hâlinde rehinli taşınırın alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin olarak yapılan sözleşmelerin geçersiz olacağını düzenlemektedir (MK. m. 949). Gerçekten, rehnin kuruluşu sırasında rehin alan alacaklının vereceği krediye (borca) ihtiyacı olan borçlu (rehin veren malikin) sözleşme ilişkisi içerisinde zayıf konumda olduğundan, kanun koyucu malikin korunması amacıyla borç ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğini öngören sözleşmelerin geçersiz olacağını hüküm altına almıştır⁴²⁹.

Rehinli alacaklının borç ödenmediğinde rehin konusu taşınıra malik olmasına ilişkin yasağın kapsamına, gerek tarafların bu konuda yaptıkları anlaşma, gerekse bu sonucu doğuracak içerikte yapılmış olan anlaşmalar girer. Şöyle ki; borçlunun borcuna karşılık teminat olmak üzere bir taşınırın mülkiyetini teminaten temlik hükümlerine göre alacaklıya devretmesi ve borç ödenmediği takdirde malın alacaklının mülkiyetinde kalmaya devam edeceğinin veya mal satılsa dahi satış bedelinin alacaktan fazla olan miktarının da alacaklıya geçeceğinin kararlaştırılmış olması hâlinde yapılan sözleşme lex commissoria yasağına aykırılık nedeniyle geçersizdir. Aynı şekilde, borçlunun borcuna karşılık olarak taşınır bir malın borçlu lehine bir vefa (alım) hakkı tanınmak suretiyle alacaklıya devrini öngören sözleşmeler de geçersizdir. Zîra, bu faraziye de; borç-

⁴²⁸ Bkz. yukarıda III, A, 2.

⁴²⁹ HELVACI, s. 72 vd.; KUNTALP, Lex Commissoria Yasağı, s. 153; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462; SAYMEN/ELBİR, s. 625; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781.

lu borcunu ödeyemediği takdirde, mal alacaktan çok daha yüksek bir değere sahip olsa bile alacaklı malın maliki olarak kalmaya devam etmekte ve borçlu malını geri almak hakkından yoksun kalmaktadır.

Diğer yandan, hukukumuzda, borç ödenmediği takdirde rehinli taşınırın alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin olarak borcun muacceliyetinden evvel yapılan sözleşmelerin *lex commissoria* yasağına aykırı ve dolayısıyla geçersiz olacakları düzenlenmiş olmakla birlikte, doktrinde rehinli alacaklı ile rehin verenin borç muaccel olduktan sonra borcun ödenmemesi nedeniyle taşınırın ifa uğruna edim veya ifa yerine edim teşkil etmek üzere rehinli alacaklıya verilmesine ilişkin olarak yaptıkları anlaşmanın geçerli olduğu kabul edilmektedir⁴³⁰. Bu konuda doktrinde özellikle üzerinde durulan nokta, böyle bir anlaşmanın ancak borç muaccel olduktan sonra yapılabileceğidir⁴³¹.

Kanaatimizce, tarafların yapacakları ifa yerine edim veya ifa uğruna edim anlaşmaları bakımından ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir. Şöyle ki, ifa yerine edim sözleşmesi ile rehin konusu taşınırın mülkiyetinin rehinli alacaklının mülkiyetine geçeceği kabul edilmekte ve bu suretle borç sona ermektedir. Ancak, ifa uğruna edim sözleşmelerinde taşınırın mülkiyeti alacaklıya geçmemekte, sadece alacaklıya borcun ifa edilmesi amacıyla rehinli malı özel olarak paraya çevirme ve bu işlem sonrasında alacağını elde edilen satış bedelinden elde etme yetkisi tanınmaktadır. Rehlinli alacaklı, satış sonunda elde edilen bedelden alacağını tahsil ettikten sonra artan bir kısım olursa, bu kısmı rehin veren malike iade etmektedir⁴³². Ancak, belirttiğimiz bu faraziye de rehinli alacaklı tarafından malın satışının özel yollardan gerçekleştirilebilmesi için kendisine bu konuda bir hak tanınmış olması gereklidir. Alacaklıya bu hakkın tanınabilmesi için de, yukarıda incelediğimiz üzere, taşınır üzerinde başka hakların mevcut olmaması zorunludur⁴³³.

⁴³⁰ HELVACI, s. 100-101; WIELAND, s. 730; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 781; KÖP-RÜLÜ/KANETİ, s. 462; SAYMEN/ELBİR, s. 625; GÜR SOY/EREN/CANSEL, s. 1110; CANSEL, Menkul Rehni, s. 191-192.

⁴³¹ HELVACI, s. 100 vd.; WIELAND, s. 730; CANSEL, Menkul Rehni, s. 191.

⁴³² OĞUZMAN/ÖZ, s. 210.

⁴³³ Bkz. yukarıda, III, A, 2, b.

Ayrıca, tarafların gerek ifa yerine edim, gerekse ifa uğruna edim konusunda yaptıkları anlaşmaların geçerliliği, aynı taşınır üzerinde başka hak sahiplerinin bulunmamasına bağlı olmalıdır. Zira, rehin veren malik ile alacaklının yapacakları bu anlaşmadan başta art rehin hakkı sahibi alacaklılar olmak üzere diğer aynî hak sahiplerinin ve haciz alacaklılarının zarar görmesi kaçınılmazdır. Gerçekten, rehinli taşınırın icra organları tarafından paraya çevrilmesi neticesinde elde edilecek satış bedelinden art rehinli alacaklıların ve diğer hak sahiplerinin yapılacak sıra cetveline göre bir pay almaları sözkonusu olabilecek iken, tarafların yaptıkları ifa yerine edim sözleşmesi nedeniyle mal alacaklının mülkiyetine geçeceğinden malın bedelinden yararlanmaları mümkün değildir. Benzer bir şekilde, ifa uğruna edim sözleşmesinin yapıldığı hâllerde de, malın satışı rehinli alacaklı tarafından yapılacağından diğer hak sahiplerinin bu paraya çevirme nedeniyle zarara uğramaları kuvvetli bir ihtimaldir.

Sonuç olarak, rehinli taşınırın ifa yerine edim teşkil etmek üzere alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin anlaşmaların veya ifa uğruna edim teşkil etmek üzere alacaklıya özel satış yetkisi veren sözleşmelerin geçerli olabilmesi için, taşınır üzerinde başka hakların mevcut olmaması gereklidir. Ayrıca, ifa yerine edim sözleşmelerinin alacağın muacceliyet tarihinden sonra yapılmış olması zorunlu olmakla⁴³⁴ birlikte; ifa uğruna edim sözleşmelerinde malın mülkiyetinin alacaklıya geçmesi sözkonusu olmadığından, bu yöndeki sözleşmenin her zaman yapılabileceği kanaatindeyiz. Çünkü, ifa uğruna edim yönündeki sözleşme esasen rehinli alacaklıya rehin konusu malı özel yollardan paraya çevirip elde edilen satış bedelinden alacağını tahsil etme yetkisi tanınmasından başka bir şey değildir. .

Medeni Kanun'da, rehinli taşınırın borç ödenmediği takdirde alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin sözleşme hükmünün geçersiz olacağı öngörülmüştür. Buna göre, sözleşmenin tümü geçersiz olmayıp, sadece sözleşmenin Medeni Kanun'un 949. maddesine aykırı hükmü geçersizdir. Böyle bir sözleşme hükmü olmaması hâlinde tarafların rehin sözleşmesini yapmayacak oldukları hâllerde, BK. m. 20/II uyarınca sözleşmenin tümü geçersiz sayılmalıdır.

⁴³⁴ GÜRSOY/EREN/CANSEL, s. 1110.

Lex commissoria, usulsüz rehinde; rehin konusu malın mülkiyetinin alacak ödenmediği takdirde alacaklının mülkiyetine geçmesinin yasaklanması olarak değil, alacaklının mülkiyetine geçen mislî eşyanın alacaklının mülkiyetinde kalmaya devam etmesi veya mislî eşyanın satışı bedelinin alacaktan fazla olan kısmının rehin verene iade edilmeyip, alacaklıda kalması olarak anlaşılmalıdır. Çünkü, usulsüz rehinde rehin hakkının mâhiyeti gereği, rehin konusu para veya mislî eşya alacaklının mülkiyetine geçmektedir.

D. REHİN HÜKÜMLERİNİN ASKIDA OLDUĞU DÖNEMDE ALACAKLININ DURUMU

MK. m. 943/II, “Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hâkimiyeti altında bulunduğu sürece rehnin hükümleri askıda kalır.” hükmünü öngörmektedir. Buna göre, rehinli taşınırın zilyedliği alacaklının rızasıyla malike iade edildiği takdirde, zilyedlik malikte kaldığı sürece rehin hakkının hükümleri askıda kalır. Ancak, bunun için rehin zilyedliğinin geçici olarak rızâen malike devredilmiş olması gereklidir; aksi takdirde, rehin hakkı sona ermiş olur⁴³⁵. Zîra, MK. m. 943/I hükmü uyarınca rehin zilyedliğinin kesin olarak kaybedilmesi rehin hakkını sona erdiren bir sebeptir.

Ayrıca, malike yapılan zilyedlik devrinin rehinli alacaklının rızasıyla gerçekleşmiş bulunması zorunludur. Alacaklının bu zilyedlik devrine rızası yoksa, rehnin hükümleri askıda kalmayıp, alacaklı rehinli malı geri almak için zilyedlikten ve aynî hakkından doğan talep haklarını malike karşı ileri sürebilmek hakkına sahiptir⁴³⁶.

Rehinli taşınırın zilyedliğinin münhasıran malikin zilyedliğine geçmesi de, rehin hükümlerinin askıda kalması sonucunun doğması için gerekli olan diğer bir şarttır (MK. m. 943/II). Malik ile alacaklının rehinli taşınırına iştirak hâlinde zilyed olmaları,

⁴³⁵ KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 501; CANSEL, Menkul Rehni, s. 212.

⁴³⁶ CANSEL, Menkul Rehni, s. 212.

rehin hükümlerinin askıda kalmasına neden olmaz. Çünkü bu hâlde, mal yalnız rehin verenin hâkimiyeti altına bulunmamaktadır.

Rehinli alacaklı, bu süreçte rehin hakkına dayalı taleplerde bulunamaz. Gerçekten, rehin hükümlerinin askıda olduğu bu dönemde, rehinli alacaklının aynî hakkı hüküm ifade etmemekte, rehinli alacaklı rehin hakkına dayanarak malın parya çevrilmesini isteyememekte ve üçüncü kişilere karşı mal üzerinde istihkak iddiasında bulunmamaktadır. Buna paralel olarak, bu dönemde rehinli alacaklının malı muhafaza etme ve değerini koruma, mal üzerinde tasarrufta bulunmama gibi borçları sözkonusu olmamaktadır. Ancak, rehin hakkının hükümlerinin askıda kalması rehin hakkının ortadan kalktığı anlamına gelmez. Rehin hakkı, varlığını sürdürmeye devam eder ve sırasını korur⁴³⁷. Şu kadar ki; rehinli alacaklı, malı malike geçici de olsa iade etmekle malikin mal üzerinde tasarrufta bulunması ve üçüncü kişiler lehine yapılacak olası mülkiyet devirlerinde rehin hakkının sona ermesi veya başka aynî haklar tesisinde kendi hakkının yeni kurulan bu haklardan sonra gelmesi riskini göze almış olur.

Rehin zilyedliğinin geçici olarak malike iade edilmesi sonucunda, rehin hükümleri askıda kalacağından ve malik mala emin sıfatıyla zilyed de bulunduğundan, malikin rehinli taşınır üzerinde yapacağı hukukî tasarruflar geçerlidir. Bu tasarrufların geçerli olabilmesi için, üçüncü kişilerin iyiniyetli olması şart değildir. Çünkü, zilyedliğin malikte kaldığı bu dönemde rehin hiçbir sonuç doğurmamakta ve bu nedenle kötüniyetli üçüncü kişilerin hak iktisabına engel teşkil etmemektedir. Bununla birlikte, rehinli alacaklının sözkonusu tasarruflardan dolayı uğradığı zararların tazminini malikten ve haksız fiil hükümlerine göre de kötüniyetli üçüncü kişiden talep edebileceği kanısındayız. Malik, rehinli taşınırı üçüncü kişilere devrettiği takdirde, yapılan bu mülkiyet devri geçerli olup, rehin hakkının sona ermesi sonucunu doğurur. Ancak, malikin mülkiyeti devretmeyip de, taşınır mal üzerinde sadece sınırlı bir aynî hak tesis ettiği hâller-

⁴³⁷ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 785; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 502; CANSEL, Menkul Rehni, s. 211; yazara göre, rehin zilyedliğinin malike geçici olarak iadesinin rehin hakkını sona erdirmeyip, sadece rehin hükümlerinin askıda kalması hâlinin amelî sonucu bu noktadadır.

de, rehin hakkı sona ermez ise de, önceliğini yitirir ve sıra itibarıyla malikin yeni kurduğu haklardan sonra gelir⁴³⁸.

Rehinin askıda kaldığı bu dönemde, rehinli alacaklının malın kendisine iadesi konusunda malike karşı sahip olduğu talep hakkı da, rehin hakkından değil, rehin sözleşmesinden kaynaklanmaktadır⁴³⁹. Çünkü, rehinin hükümleri askıda kalmakta ise de, rehinli taşınırın malike geçici olarak iadesi ile rehin sözleşmesi feshedilmiş olmaz⁴⁴⁰. Rehinli alacaklı, rehin zilyedliğini elde ettiği anda, rehin hakkı hükümlerini tekrar doğurmaya başlar⁴⁴¹.

⁴³⁸ CANSEL, Menkul Rehni, s. 210.

⁴³⁹ WIELAND, s. 718; CANSEL, Menkul Rehni, s. 211.

⁴⁴⁰ WIELAND, s. 718.

⁴⁴¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 785; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 502; CANSEL, Menkul Rehni, s. 211.

SONUÇ

Taşınır rehni, bir alacağı teminat altına almak amacıyla taşınır bir mal üzerinde kurulan ve rehinli alacaklıya alacağı muaccel olmasına rağmen ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesini talep ederek elde edilen satış bedelinden alacağını elde etme hakkı veren sınırlı bir aynî haktır.

Medeni Kanunumuz, taşınmaz rehni dışında kalan bütün rehin türlerini taşınır rehni başlığı altında toplamıştır. Buna göre, maddî varlığa sahip eşyalar üzerinde kurulan teslim bağı taşınır rehni ile kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesiyle meydana gelen hapis hakkı ve maddî varlığa sahip olmayan alacak ve diğer haklar üzerinde tesis edilen rehin hakkı taşınır rehni kavramının kapsamına girer.

Ancak, Kanunumuz, rehnin kuruluşu bakımından, teslim bağı taşınır rehnini esas almış ve rehnin kural olarak rehin konusu taşınır eşyanın zilyedliğinin alacaklıya devredilmesiyle kurulacağını düzenlemiştir. Diğer bir deyişle, taşınır rehninin kurulabilmesi için rehin konusu taşınırın zilyedliğinin rehinli alacaklıya devredilmesi zorunludur. Taşınırın zilyedliği, fiilen yalnız rehnedenin zilyedliğinde kaldığı sürece rehin hakkı kurulmuş olmaz. Görüldüğü üzere, Kanunumuz taşınır rehni bakımından sıkı bir teslim koşulu öngörmektedir. Bu zorunluluğun faydaları; kamuya açıklığın sağlanması, malın malikin tasarruflarına karşı korunması ve bu şekilde teminat gücünün muhafaza edilmesi ile malikin malına kavuşmak için daha fazla çaba sarfetmesine neden olmasıdır. Teslim koşulunun başlıca sakıncası ise, kredi ihtiyacında olan malikin malını kullanmak ve bundan elde edebileceği gelirlerle borcunu daha kısa sürede ödeyebilmek imkânından mahrum kalmasıdır.

Teslime bağı taşınır rehninin sakıncalarını dikkate alan kanun koyucu, Medeni Kanun'un 940. maddesinde, özel bir sicile kayıtlı taşınır malların rehninin teslim gerek olmaksızın bu sicile yapılacak tescille kurulacağını hüküm altına almıştır. Buna göre, hayvanların rehni ile trafik siciline kayıtlı motorlu araçların rehni teslimsiz bir şekilde, sadece rehin sözleşmesine istinâden yapılacak sicile kayıtlı gerçekleştirilebilecektir. Ayrıca, Ticarî İşletme Rehni Kanunu uyarınca da, bir ticarî işletmeye dâhil bulunan

unsurlar teslim edilmeksizin ticarî işletme rehni ile rehnedilebilirler. Bunların dışında, bazı özel kanunlarda teslimsiz ve sicilsiz taşınır rehinlerine yer verildiğine işaret edelim.

Bunların dışında, taşınırlar üzerinde aynî teminat sağlamaya yönelik kurumlara örnek olarak mülkiyeti muhafaza kaydıyla yapılan satım sözleşmeleri, finansal kiralama sözleşmeleri, paraya çevrime hakkı vermese bile alıkoyma hakkı gösterilebilir. Ayrıca, taşınır rehni tesisine elverişli bir zilyedlik devri yöntemi olmayan hükmen teslim yoluyla gerçekleştirilen teminat temliklerin belli durumlarda geçerli sayılması gerektiğine ve teminat sağlamak amacıyla hükmen teslim yoluyla yapılan zilyedlik devirlerinin geçersiz olacağına ilişkin kuralın çok katı uygulanmaması gerektiğine yukarıda değindik.

Teslime bağlı taşınır rehnine hâkim olan ilkeler; fer'îlik, belirlilik, güvenin korunması, teminat ve teminatın bölünmezliği ile öncelik ilkeleridir. Fer'îlik ilkesi uyarınca, rehin hakkı alacağın varlığına ve geçerliliğine mutlak surette bağlıdır. Alacak hakkı geçersizse veya sona ermişse, rehin hakkı da sona erer. Ayrıca, rehin hakkı ancak alacakla birlikte devredilebilir. Diğer yandan, rehin konusu taşınırın ve rehinle teminat altına alınana alacağın rehin sözleşmesinde belirlenebilir olması yeterli olup, ayrıca alacağın hukukî sebebinin ve miktarının açıkça sözleşmede yer almasına gerek yoktur. Bu bağlamda, ileride doğacak veya doğması muhtemel alacakların da rehinle teminata altına alınmaları mümkündür.

Taşınır rehni, taşınmaz rehninin bazı türlerinden (irat senedi ve ipotekli borç senedi) farklı olarak, tedâvül fonksiyonuna sahip olmayıp, sadece teminat fonksiyonunu yerine getirir. Gerçekten, rehin hakkı değere yönelik bir hak olup, alacaklıya alacağı ödenmediğinde rehnin paraya çevrilmesini talep etme hakkı verir. Rehinli alacaklı, sadece alacak ödenmediğinde rehnin paraya çevrilmesini talep edebileceğinden, rehin hakkı aynı zamanda tâli bir haktır.

Aynı alacağı teminata altına almak üzere birden çok taşınır üzerinde rehin hakkı tesis edilmişse, bunların aynı kişiye veya borçtan müteselsilen sorumlu kişilere ait olup olmamasına bakılmaksızın, bütün taşınırlar alacağın tamamı için teminat teşkil ederler ve malik alacak tamamen ödeninceye kadar borcun bir kısmının ödendiğinden bahisle taşınırlardan bir kısmının iade edilmesini talep edemez. Teminatın kapsamına,

alacak yönünden asıl alacak, sözleşme faizleri, takip giderleri ile temerrüt faizi, taşınır yönünden de taşınır eşya, bütünleyici parçalar, aksi kararlaştırılmamışsa eklentiler, paraya çevirme anında henüz asıldan ayrılmamış bulunan doğal ürünler ve sürrogatlar (kâim değerler) girer.

Rehin haklarının sırası konusunda Medeni Kanunumuz, taşınmaz rehninde kabul edilen sâbit dereceler sisteminden farklı olarak, ilerleme sistemini, diğer bir deyişle kuruluş tarihi bakımından öncelik esasını benimsemiştir. Buna göre, her rehin hakkı kuruluş tarihine göre sırası alır ve ön sıradaki alacaklının alacağı bütünüyle ödenmedikçe, sonra gelen alacaklının alacağı ödenmez.

Teslime bağlı taşınır rehni, bir borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi sonucunda kurulur. Borçlandırıcı işlem, çoğu zaman bir rehin sözleşmesi olmakla birlikte, bir ölüme bağlı tasarruf da olabilir. Rehin sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine tâbi olarak yapılan ve malike sözleşme konusu taşınır mal üzerinde rehin tesis etme borcu, diğer bir deyişle taşınırın rehin zilyedliğini alacaklıya veya kararlaştırılan güvenilir üçüncü bir kişiye devretme borcu yükleyen bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin tarafları, rehin alan alacaklı ile rehin veren maliktir. Malik, borçlu olabileceği gibi, borçtan şahsen sorumlu olmayan bir üçüncü kişi de olabilir. Rehin sözleşmesinde, yukarıda da belirttiğimiz gibi, alacağın ve rehin konusu taşınırın belirlenebilir bir şekilde gösterilmiş olmaları yeterlidir. Ancak, rehin konusu taşınırın zilyedliğin devri sırasında açık ve kesin bir şekilde belirtilmiş olması gereklidir. Rehinle teminat altına alınacak alacak da, bir para alacağı olabileceği gibi, paraya çevrilebilen verme, yapma veya yapmama borcu da olabilir. Ayrıca, taşınır rehninde alacağın Türk parası üzerinden gösterilmesi zorunluluğu söz konusu değildir.

Rehin sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine tâbi bir sözleşme olup, Kanun'da bu sözleşme için herhangi bir şekil şartı öngörülmediğinden, BK. m. 11 uyarınca taraflar diledikleri şekilde, hatta sözlü olarak dahi sözleşme yapabilirler.

Teslime bağlı taşınır rehminin kuruluşunda tasarruf işlemi, rehin zilyedliğinin devri ile bu devrin rehin kurmak amacıyla yapıldığı konusunda tarafların iradelerinin uyuşmasıdır. Rehin zilyedliğinin devrinde en önemli olan husus; Kanun'da da belirtildi-

ği üzere, malın malikin tek başına zilyedliğinden fiilen çıkarılmasıdır. Çünkü, taşınırın zilyedliği fiilen yalnız malikin uhdesinde kaldığı sürece rehin hakkı kurulmuş olmaz (MK. m. 939/son). Zilyedliği devri, eşyanın teslimi şeklinde olabileceği gibi, zilyedliğin havalesi ve bunun bir görünümü olan eşyaya hâkimiyet sağlayan araçların teslimi ile kısa elden teslim yöntemlerinden biri ile de gerçekleştirilebilir. Buna karşılık, zilyedliğin hükmen teslim yoluyla devrinin rehinin kuruluşunu sağlamaya elverişli bir devir yöntemi olmadığı Kanun'da ve doktrinde kabul edilmektedir. Ancak, bu kuralın krediye ihtiyaç duyan ve rehin konusu malı kullanarak gelir elde edebilecek durumda bulunan rehin verenler dikkate alınarak çok katı uygulanmaması gerektiği kanısındayız.

Nihâyet, taşınır rehninde hâkim olan güvenin korunması prensibi uyarınca rehin hakkının iyiniyetle iktisabı da mümkündür. Buna göre, rehinli alacaklı rehin konusu taşınır üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi olmayan, ancak mala emin sıfatıyla zilyed bulunan bir kişiden iyiniyetle zilyedliği devraldığı takdirde, rehinli alacaklının bu iktisabı korunur.

Teslime bağlı taşınır rehninde, tasarruf işleminin gerçekleştirilip rehin hakkının kurulmasıyla birlikte taraflar arasında kendiliğinden bir yasal borç ilişkisi sözkonusu olur. Bu yasal borç ilişkisi uyarınca taraflar bir takım haklar kazanırlar ve borçlar altına girerler. Bu hak ve borçlar, herkese karşı ileri sürülebilen, diğer bir deyişle aynî etkiye sahip olan hak ve borçlardır. Bunların bir kısmı, rehin hakkının emredici nitelikteki aynî içeriğine ilişkin olup, aynî haklarda sınırlı sayı ve tipe bağlılık ilkeleri uyarınca bunların aksinin kararlaştırılması mümkün değildir. Bunların dışında kalan malın muhafazası ve değerinin korunması borcu, semereleri iade etme borcu gibi borçlar ve bazı haklar, yasal borç ilişkisinin emredici olmayan içeriğin e dâhil bulduklarından, tarafların bunların aksini veya ayrıntılarını düzenlemelerine bir engel yoktur. Hatta, tarafların yasal borç ilişkisinin kapsamında yapacakları değişikliklere ilişkin bu sözleşmeler de aynî etkiye sahip olup, alacağı veya taşınırı devralan kimseler ile diğer hak sahipleri de dâhil olmak üzere herkese karşı ileri sürülebilirler. Bu bağlamda, yasal borç ilişkisinden doğan borçlara aykırılık, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluğun yanında, hak sahiplerinin mutlak haklarına aykırılık teşkil ettiği ölçüde BK. m. 41 vd. hükümlerinde düzenlenen haksız fiil sorumluluğuna da yol açar. Bu hâlde, hak sahiplerinin taleplerine dayanak

olabilecek hukukî sebepler yarıdır (hakların telâhuku). Çünkü, yukarıda da belirttiğimiz gibi, tarafların karşılıklı hak ve borçları rehin sözleşmesinden değil, yasal borç ilişkisinden dolayı kanun gereği kendiliğinden doğmaktadır. Hatta, benimsediğimiz görüş uyarınca, rehin sözleşmesi geçersiz olsa bile geçerli bir tasarruf işlemi sonucunda rehin hakkı kurulmuş olacağından, yasal borç ilişkisinden doğan hak ve borçlar yine sözkonusu olacaktır.

Ancak, rehinli alacaklı, rehin sözleşmesine konu taşınırın zilyedliğinin kendisine devredilmesini rehin sözleşmesine dayalı olarak talep edebilir. Çünkü, bu aşamada henüz rehin hakkı ve dolayısıyla yasal borç ilişkisi kurulmamış olup, alacaklı rehin sözleşmesi ile taahhüt edilen işlemin gerçekleştirilmesini talep etmektedir. Bu borç ifa edilip de rehin kurulduktan sonra yasal borç ilişkisi sözkonusu olacaktır. Bu nedenle, malik zilyedliği devir borcunu yerine getirmemesi rehin sözleşmesine aykırılık teşkil eder ve malik BK. m. 96 uyarınca sözleşmeye aykırılıktan dolayı sorumlu olur. Rehin veren malik, rehin kurma borcunu ifa etmediği takdirde, alacaklının mahkemeye başvurarak, alacağı hükmü İİK. m. 24'e göre icraya koymak suretiyle taşınırın zilyedliğinin devrini sağlama olanağı vardır. Ancak, bu hâlde, mahkeme kararı ile rehin kurulmuş olmaz; rehin hakkı, malın zilyedliğinin icra makamları aracılığıyla alacaklıya devredildiği anda doğmuş olur.

Diğer bütün rehin hakları gibi, teslim bağı taşınır rehninin de en belirleyici özelliği, rehinli alacaklının alacağı muaccel olması rağmen ödenmediği takdirde rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesini talep etme hakkına sahip olmasıdır. Bu hak, rehinli alacaklının yasal borç ilişkisinden doğan en temel hakkıdır. Rehnin paraya çevrilmesi, kural olarak icra organları aracılığıyla gerçekleştirilir ise de, tarafların yapacakları anlaşma ile rehinli alacaklıya rehinli taşınırın özel yollardan satışı konusunda bir hak tanımalarının mümkün olduğu kabul edilmektedir. Rehinli alacaklı, kendisine tanınan bu özel satış yetkisini MK. m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralına uygun olarak kullanmak zorundadır. Rehnin paraya çevrilmesinin icra organları aracılığıyla gerçekleştirilmesi hâlinde, İcra ve İflâs Kanunu'nun 145 vd. hükümleri uygulanır. Buna göre, İİK. m. 45 uyarınca rehinli alacaklının alacağının tahsili amacıyla kural olarak öncelikle rehnin paraya çevrilmesini talep etmesi zorunludur. Bu hükmün maddî hukuka mı, yoksa icra

hukukuna mı ilişkin olduğu, dolayısıyla emredici nitelikte olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Kanaatimizce, her iki görüşün de kendine göre haklı yönleri olmakla birlikte, kamu düzenine ilişkin olan bu hükmün taraflarca yapılacak bir anlaşma ile aksinin kararlaştırılması mümkün değildir.

Rehinli alacaklının rehnin paraya çevrilmesini talep etme hakkı dışında kalan bazı hakları daha vardır. Bunlar; rehin konusu şeyin muhafazası ve değerinin korunması için yapılan masrafları talep etme hakkı, rehin konusu şeyin verdiği zararları talep etme hakkı ile mala karşı vukû bulan her türlü gasp ve saldırıya karşı ileri sürülebilen aynî haktan ve zilyedlikten doğan haklardır.

Rehinli alacaklı yasal borç ilişkisi devam ettiği müddetçe rehinli malın zilyedliğine sahip bulunduğundan, malı koruma ve değerini muhafaza etme borcu altındadır. Rehlinli alacaklı mala gelen zararlardan dolayı kusursuzluğunu ispat etmedikçe sorumludur. Ayrıca, rehin hakkı alacaklıya sadece malın satış bedelinden alacağını tahsil etme yetkisi verdiğiinden, rehinli alacaklının zilyedliğinde bulunan malı kullanması veya onun üzerinde tasarrufta bulunması, mesela malı devretmesi veya mülkiyetini devretmesi yasaktır. Rehlinli alacaklının mal üzerinde tasarrufta bulunmama, diğer bir deyişle malı devretmeme ve rehnetmeme borcuna aykırı davranması, kusursuz sorumluluğunu gerektirir ve alacaklı mala gelen zararlardan dolayı herhangi bir kusurunun bulunmadığı ispat etse bile sorumluluktan kurtulamaz.

Ayrıca, rehinli alacaklı rehin hakkının sona ermesi hâlinde rehin konusu taşınır hak sahibine iade etme borcu altındadır. Rehlinli alacaklı bu borcuna aykırı davrandığı takdirde, beklenmeyen hâller de dâhil olmak üzere her türlü zarardan dolayı sorumludur.

Teslime bağlı taşınır rehni, fer'î nitelikte bir sınırlı aynî hak olduğundan, alacak hakkının sona ermesiyle birlikte rehin hakkı kendiliğinden sona erer. Taşınır rehninin diğer sona erme sebepleri; rehnin paraya çevrilmesi, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, malik ile borçlu sıfatlarının birleşmesi (istisnâ hâller saklı kalmak kaydıyla), taşınırın yok olması, rehinli alacaklının rehin hakkından vazgeçmesi ile re-

hinli alacaklının taşınırın zilyedliğini kesin olarak kaybetmesi ve geri alamayacak durumda bulunmasıdır.

Yukarıda da ifade belirttiğimiz üzere, rehin hakkı değere yönelik bir hak olduğundan borç ödenmediği takdirde rehinli alacaklının rehin konusu taşınırın mülkiyetini iktisap edeceğine ilişkin olarak taraflarca yapılan sözleşmeler geçersizdir (MK. m. 949). Bununla birlikte, doktrinde alacağın muaccel olmasından sonra tarafların yapacakları anlaşma ile ifa yerine edim teşkil etmek üzere malın alacaklının mülkiyetine geçeceğini veya malın ifa uğruna edim teşkil etmek üzere alacaklıya bırakılabileceğini kararlaştırabilecekleri kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKİPEK Jale G., **Türk Eşya Hukuku**, C. III, Ankara 1974.
- AKYAZAN Sıtkı, Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları, **BATİDER.**, 1977 Cilt:IX, Sayı:1, s.325-334.
- ALTAY Sümer, **Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku**, 1. Cilt, İstanbul 2005.
- ALTAY Sümer/ESKİOCAK Ali, **Türk Medeni Hukukunda Taşınmaz Rehni**, İstanbul 2007.
- ALTOP Atilla, **Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi**, Ankara 1990.
- AŞIK İbrahim, **İcra Sözleşmeleri**, Ankara 2006.
- AYAN Mehmet, **Sınırlı Aynî Haklar**, Konya 2000.
- AYBAY Aydın/HATEMİ Hüseyin, **Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1996.
- AYİTER Nuşin, **Eşya Hukuku**, Ankara 1977.
- BUDAK Ali Cem, **İcra ve İflâs Hukukunda Kiralayanın Hapis Hakkının Kullanılması**, Ankara 2003.
- CANSEL Erol, **Türk Hususî Hukukunda Hapis Hakkı**, Ankara 1961 (Hapis Hakkı).
- CANSEL Erol, **Türk Menkul Rehni Hukuku, Cilt: 1, Teslim Şartlı Menkul Rehni**, Ankara 1967 (Menkul Rehni).
- CANSEL Erol, Rehinli Tahvilat, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, 13-18 Mayıs 1963, s. 291-318 (Rehinli Tahvilat).
- CANSEL Erol, Menkul Mülkiyetinin Geçişinin İlliliği Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı, **İmran ÖKTEM'e Armağan**, Ankara 1970, s. 333-358 (İllilik Meselesi ve Aynî Sözleşme Kavramı).
- CİMCOZ Sinâ, Hükmen Teslim, **ABD**, 1975, Sayı: 6, s. 831-839.
- ÇAKIRCA Seda İrem, **Adi Alacakların Rehni**, İstanbul 2006.
- DAVRAN Bülent, **Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul 1972 (Kitap).
- DAVRAN Bülent, Teslim Şartlı Menkul Rehni – Sicilli Menkul Rehni, **Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, 1959, s.161-182 (Makale).

- ERGÜNE M. Serkan, **Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu**, İstanbul 2002.
- ERTAŞ Şeref, **Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Eşya Hukuku**, 7. Baskı, Ankara 2006.
- ERTURGUT Mine, **İcra ve İflâs Hukukunda Menkullerin Paraya Çevrilmesi**, Ankara 2000.
- ESENER Turhan, **Eşya Hukuku**, Ankara 1985.
- FEYZİOĞLU Feyzi N./DOĞANAY Ümit/AYBAY Aydın, **Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1968.
- GAUL Hans Friedhelm/DEREN-YILDIRIM Nevhis, **İcra Hukuku Analizleri**, 3. Baskı, İstanbul 2004.
- GÜLEKLİ Yeşim, **İpoteğin Taşınmaz ve Alacak Açısından Kapsamı**, İstanbul 1992.
- GÜRDOĞAN Burhan, **Türk-İsviçre İcra ve İflâs Hukukunda Rehnin Paraya Çevrilmesi**, Ankara 1967.
- GÜRSOY Kemal T./EREN Fikret/CANSEL Erol, **Türk Eşya Hukuku**, Ankara 1984.
- GÜRZUMAR Osman, **Türk Medenî Hukukunda Üst Hakkı**, 2. Baskı, İstanbul 2001.
- HELVACI İlhan, **Türk Medenî Kanununa Göre Lex Commissoria (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı**, İstanbul 1997.
- İMRE Zahit, Hapis Hakkı Üzerine Bir Tetkik, **İÜHFİM**, XVIII-1952, s. 742-781 (Tetkik).
- İMRE Zahit, Gayrimenkuller Üzerinde Hapis Hakkı Dermeyan Edilebilir mi?, **İBD.**, 1952 Cilt:XXVI, Sayı:3, s.129-145.
- KANETİ Selim, Taşınır Rehninde İtimat Prensibi İle İlgili Federal Mahkeme Kararının Çevirisi, **İBD.**, 1959, Sayı 9/10 Ekim, s. 78 vd.
- KARAHASAN M. Reşit, **Yeni Türk Medenî Kanunu, Eşya Hukuku, Medenî Kanun**, C. II, İstanbul 2002.
- KENDİGELEN Abuzer, Anonim Ortaklık Payı Üzerinde Hapis Hakkı ve Bu Hakka Konu Oluşturan Paylardan Oy Hakkının Kime Ait Olduğu Sorunu, **BATİDER.**, 1997, Cilt:XIX, Sayı:1, s.103-140.
- KILILÇOĞLU Evren, **İcra Sözleşmeleri**, İstanbul 2005.
- KÖPRÜLÜ Bülent/ KANETİ Selim, **Sınırlı Aynî Haklar**, İstanbul 1972-1973.

- KUNTALP Erden, **Anapara ve Üst Sınır (Maksimal) İpotek Ayırımı**, Ankara 1989 (Anapara ve Üst Sınır İpotek Ayırımı).
- KUNTALP Erden, **Finansal Kiralama Kanunu'na Göre Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesinin Tanımı ve Hükümleri**, TBB Yayınları (Finansal Kiralama), Ankara 1988.
- KUNTALP Erden, Lex Commisoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı, **İnan KIRAÇ'a Armağan**, İstanbul 1994, GSÜ Yayınları (Lex Commisoria Yasağı), s. 151-162.
- KUNTALP Erden, Yargıtay'ın Nesnel Teminatla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı ile Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukukî Değerlendirilmesi, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, XIV, 1997 (Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi), s. 3 - 28.
- KUNTALP Erden, Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk, **Prof. Dr. Reha POROY'a Armağan**, İstanbul 1995 (Teminat), s. 263 - 299.
- KURU Baki, **İcra ve İflâs Hukuku**, Cilt: 3, Ankara 1993 (Cilt: 3).
- KURU Baki, **İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı**, İstanbul 2004 (El Kitabı).
- NAZLIĞLU Gültekin, **Açıklamalı ve İctihatlı Finansal Kiralama Kanunu**, Ankara 1996.
- OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul 2000.
- OĞUZMAN M. Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe, **Eşya Hukuku**, İstanbul 2005.
- ÖĞÜZ Tufan, Motorlu Araçların Rehnine İlişkin Uygulamanın Kamuya Açıklık (Aleliyet) İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, **Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan**, İstanbul 2000, s. 693-725.
- OKTAY ÖZDEMİR Saibe, Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 19-20, Sayı: 1-2, 1999-2000, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, s. 657 - 683.
- ÖZ Turgut, **Sebepsiz Zenginleşme**, İstanbul 1990.
- ÖZDAMAR Demet, Aynî Sözleşme ve Aynî Sözleşmeye Benzer ya da Onunla Bağlantılı Bazı Kavramların Karşılaştırılması, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 26, Temmuz - 2000, Sayı: 3, s. 399 - 418.
- ÖZEN Burak, **Haksız Zilyedlikte İade**, İstanbul 2003.

- ÖZSUNAY Ergun, **Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler**, İstanbul 1968.
- PEKCANITEZ Hakan, İpoteğin Paraya Çevrilmesiyle İlgili Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 33, 2000.
- POROY Reha/TEKİNALP Ünal/ÇAMOĞLU Ersin, **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, 9. Baskı, İstanbul 2003.
- POSTACIOĞLU İlhan E., **İcra Hukuku Esasları**, İstanbul 1982.
- POSTACIOĞLU İlhan E., İpotek Alacaklısına İpotekli Gayrimenkulü Kendi Eliyle Rızaî Olarak Paraya Çevrilmesi Yetkisinin Verilmesi Problemi, **Prof. Dr. Hâlûk Tandoğan'a Armağan**, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara, s. 533 vd.
- REİSOĞLU Seza, **Menkul İpoteği "Teslimsiz Menkul Rehni"**, Ankara 1965.
- SARI Suat, **Alkoyma Hakkı**, İstanbul 1997.
- SAYMEN Ferit Hakkı/ELBİR Halid Kemal, **Türk Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul 1963.
- SEROZAN Rona, **Taşınır Eşya Hukuku**, İstanbul 2002 (Taşınır Eşya Hukuku).
- SEROZAN Rona, Taşınır Eşya Mülkiyetinin Devrinde: Aynî Tasarruf Sözleşmesinin Borçlanma Sözleşmesinden Ayrılığı ve Soyutluğu, **Prof. Dr. Tahir ÇAĞA'nın Anısına Armağan**, İstanbul 2000, s. 397 – 412 (Aynî Sözleşme ve Soyutluk).
- SEROZAN Rona, Taşınır Eşya Hukukunda "Kamuya Açıklık"(Teslim) İlkesinin Delinmesi: Sözlü ve Sözde Zilyetlik Devirleri, **Bülent DAVRAN'a Armağan**, İstanbul 1998, s. 133 – 142 (Sözlü ve Sözde Zilyedlik Devirleri).
- SEROZAN Rona, Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik, **Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 1999, s.987 – 1014 (Mülkiyeti Saklı Tutma Antlaşması ve Teminâten Temlik).
- SEROZAN Rona, Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu Değişikliklerinin, Özellikle Yabancı Para Borçlarına ve Bunların Teminat Altına Alınmalarına İlişkin Değişikliklerin Eleştirilmesi, **İBD.**, C:65, S.1-2-3, 1991, s.194-222 (Değişikliklerin Eleştirilmesi).
- SİRMEN Lâle, **Alacak Rehni**, Ankara 1990.
- TAHİROĞLU Bülent, **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul 2003.
- TANDOĞAN Hâlûk, Hapis Hakkının Temliki, **AÜHF.D.**, Cilt: XI, 1954, Sayı: 3 - 4, s.222 - 230.

- TEKİNALP Ünal, **Fikrî Mülkiyet Hukuku**, İstanbul 2004.
- TEKİNAY S. Sulhi, **Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Aynî Haklar II/3**, İstanbul 1994.
- TÜZÜNER Özlem, **Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk**, İstanbul 2007.
- ÜSTÜNDAĞ Saim, **İcra Hukukunun Esasları**, İstanbul 2004.
- UYAR Talih, **Türk Medeni Kanunu (Gerekçeli-İçtihatlı)**, Cilt: IV, İzmir 2002 (TMK).
- UYAR Talih, **İcra Hukukunda Rehnin Paraya Çevrilmesi**, 2. Baskı, Manisa 1992 (RPÇ).
- VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, **Türk Medeni Hukuku**, İstanbul 1963.
- WIELAND C., **Aynî Haklar** (Çeviren: İ.H. Karafakih), İstanbul 1949.
- YASAMAN Hamdi / ALTAY S. Anlam, **Marka Hukuku**, Cilt I, İstanbul 2004.
- YAVUZ Cevdet, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İstanbul 2002.
- YILDIRIM M. Kâmil, **İcra Hukuku Ders Notları**, İstanbul 2003.
- YURTCAN Erdener, Alman ve İsviçre Ceza Kanunlarına Göre Rehin Malın Geri Alınması Suçu ve Türk Hukukunda Durumu, **İÜHF.M.**, Cilt: XXXIII, İstanbul-1968, s. 197-213.